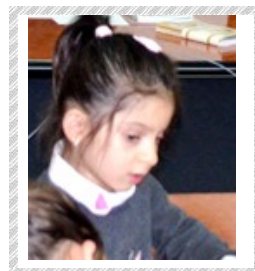
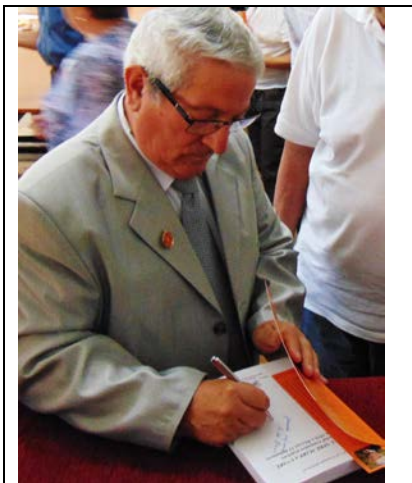

Colonel r. Dr. Constantin Moșincat

CERCUL MILITAR ORADEA
CENTENAR
1919 – 11 OCTOMBRIE – 2019

*Dedic această carte tuturor camarazilor
și nepoatei mele Bianca Andrea, la aniversarea a 6 ani, cu
părerea de rău că nu am putut răspunde mai mult chemării sale,
când scriam această poveste: „hai bunicule să ne jucăm”!*

Din cetatea eternă a poveștilor, de pe plaiurile legendarului Menumorut, foarte aproape de sufletul ostașului, chemat să vegheze la frontiera de vest a românilor, vine chemarea ca sfântă poruncă de apărare.

Astfel de pilde, prețuite și urmate ca modelele utile de școală a bărbăției tinerilor chemați să apere „glia și neamul”, în momentele de cumpănă, și-au asumat și jertfa ca eroi pentru ca să desăvârșească lucrarea visată, inițiată, trudită, câștigată prin luptă, proiectată și încă neterminată de strămoși: libertatea și neatârnamarea.

Am descoperit că elita ofițerimii armatei române era deprinsă în traiectoria ascensiunii în carieră și cu bătaia armei cuvântului, cu spiritul fin, cu maniere alese, de saloane rafinate, cu principii după care s-au călăuzit, stăpâniți de o credință tare care i-a fortificat moral ca oameni și a șlefuit caractere admirabile.

Sub altarul cerului s-au închinat și rugat ca bunul Dumnezeu să le ocrotească pruncii, ograda și tinda casei, la grinda căreia au lăsat ca moștenire Biblia ocrotitoare și s-au acoperit cu țărâna Patrie și și-au rostuit cruce de căpătâi spre a fi de pildă pentru prezent și viitor.

Am credința că le-am înțeles atitudinea demnă, marcată de responsabilitate asumată, că le-am surprins gusturile pentru arta frumosului, exprimată cu eleganța scrisului și rafinamentul poeziei, tenacitatea și răbdarea de a asculta glasul inimii și urma porunca Patriei, pe parcursul ultimilor 100 de ani, închin aceste rânduri, ce balansează între hotărâre, perseverență, onoare și demnitate ce definesc cu certitudine pe aceia care au îmbrăcat frumoasa haină militară cu scopul de a-și servi cu devotament Patria Română!

Nutresc speranța că și cititorul își va îndrepta gândul de recunoștință către cei ce au trudit pentru binele neamului românesc, de pe sprânceana biharii și până departe la țărmul Mării Negre, raportează cu mândrie că au avut o unică deviză: **ONOAREA**, în schimbul căreia nu cer nimic mai mult decât **RESPECT**.

Oradea, 11 octombrie 2019

Colonel r. Dr. Constantin MOȘINCAT

**CERCUL MILITAR ORADEA
CENTENAR
1919 – 11 OCTOMBRIE – 2019**

*„Cercul Militar are menirea să stabilească și să cimenteze raporturile sociale între toate elementele culte din societatea românească din orașul Oradea și județul Bihor”
(art. 1 Statut)*

Eseu introductiv de George Roca

Editura *PRIMUS ORADEA* - 2019

ISBN: 978-606-707-329-4

Coperta 1: Sediul str. Mihai Eminescu nr. 5 Oradea

Coperta 4: Aspecte din activitatea Cercului Militar Oradea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOȘINCAT, CONSTANTIN

Cercul Militar Oradea : centenar : 1919 - 11 octombrie - 2019 /
Constantin Moșincat ; eseu introd. de George Roca. - Oradea : Editura
Primus, 2019

ISBN 978-606-707-329-4

I. Roca, George (pref.)

061

355

TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
S.C. MOVISELA S.R.L. - EDITURA TIPO MC

STR. TUDOR VLADIMIRESCU NR.1, Ap. 13,

TEL/FAX : 0359 411 574

Mob. 0742864260

E-mail: marleco2012@yahoo.ro

DIRECTOR: *Dr. Constantin MOȘINCAT*

Formatare text: *Voichița MARIA*

Coperta: *Costel CĂRĂIANUL*

Lector: *col. r. Alexandru RUS-VID*

Format: *B5(182x257)*

Bun de tipar: **10.10 2019**

Hârtie offset: *80 g/mp*

Carte apărută în programul manifestărilor dedicate Centenarului Marii
Uniri, cu sprijinul financiar al Primăriei Municipiului Oradea.

Adresăm respectuoase mulțumiri celor care ne-au furnizat informații și
documente pentru alcătuirea prezentei lucrări, precum și aceluia care ne-au susținut
financiar: **S.C. DAMACO S.R.L.**, Mircea Maier, **ASOCIAȚIA UMANITARĂ
ECOSTAR ALIMENT BIHOR**, Dumitru Neag.

CUPRINS

Cuprins	p. 5
O privire sentimentală (...)de George Roca	p. 7
Cronologie	p. 11
O introducere necesară.	
• Epoca interbelică	p. 14
• Războiul întregirii între interese de tron	p. 15
• Cum s-a înveninat opinia publică maghiară	p. 18
• În spatele liniei de demarcație	p. 23
• Intervenția ministrului sănătății	p. 31
• Bihorul după Marea Unire	p. 35
• Propaganda revizionistă ungară	p. 37
Cercul Militar Oradea	p. 48
Cercul Militar al subofițerilor Oradea	p. 64
Cabana <i>Vulturul Stâna de Vale</i> ,	p. 66
Fortificare în vestul României	p. 76
Evacuarea	p. 88
Bătălia pentru Oradea	p. 99
După al doilea război mondial	p. 111
Documente	p. 116
Generalul Gheorghe Bacaloglu – și „ <i>Cele trei Crișuri</i> ”	p. 189
Cercul Militar sub egida E.C.P.	p. 195
Serviciul E.C.P. în armată	p. 196
Cântarea României	p. 206
Casa Armatei în <i>spiritul lui Olahus</i>	p. 217
Cercul Militar sub deviza: ONOARE ȘI PATRIE	p. 228
Cercul Militar Oradea (2002 – 2005)	p. 231
Cercul Militar Oradea (2005 – 2019)	p. 232
Epilog	p. 236
Bibliografie	p. 240
Cronologie Foto – documentară	p. 242

Dr. Viorel Faur, cetățean de onoare

Tepelea, prezentare de carte

Col. Dr. C. Moșincat înmânează Sabia cavalerului de Clio: Gh. Buzatu și A. Munteanu

Seară de poezie: Ioan Tepelea, moderator col. r. Dr. Constantin Moșincat

O privire sentimentală de la ocean asupra Casei Armatei din Oradea

de George Roca¹

Anii trec în goană. Parcă mai ieri ne mutăm de pe strada Iosef Attila nr. 12, din vestitul „Palat al Postei” din Oradea, pe o stradă imediat paralelă numită Mihai Eminescu. Eu aveam vreo 11 ani și descindeam dintr-o cetate, adică un palat-cetate unde nu era închisă o prințesă ci un copil zvăpăiat pentru care viața era cam austeră... cu un areal restrâns de joacă și de făcut năzbâtii, destul de controlat de factorii poștali locali și de cerberii care-și duceau veacul prin birourile acelei întreprinderi, unde lucra și tatăl meu. Strada Eminescu era fascinantă la începutul anilor '60 și așa a rămas în continuare pentru mine pe parcursul altor 60 de ani.

Totul era diferit pe „Eminescu” față de stradă „Iosif Attila”, devenita mai târziu cunoscută strada Porțile de Fier. Parcă și aerul era mai transparent... iar de cum m-am mutat mi-am făcut cohorte de prieteni, apropiați de vârsta mea. Ne-am mutat deci pe strada Eminescu Nr. 9, apartamentul 2, cu geamuri la stradă. În vecinătate domneau clădiri vechi, faimoase chiar. La numărul 1 se afla Palatul Apollo, apoi la 3 clădirea de piatră cu 2 etaje... de unde mi-am luat aleasa inimii, iar lipit de aceasta domnea minunatul edificiu al „Casei Armatei” situate la numărul 5, aflat la o aruncătură de băț de casa noastră. Ne despărțea doar casa avocatului Teudan. În partea stângă, perete în perete cu sufrageria noastră se afla (și acum!) Internatul Liceului Nr. 4, mai târziu transformat în Inspectoratul Școlar Județean Bihor și Sediul Asociației Naționale a Veteranilor de Război (Oradea). Deci o stradă cu multă importanță civică.

Totuși cel mai de seamă obiectiv pentru sufletul nostru de copil era „Casa ofițerilor”. Parcă așa se numea în acea vreme. Un loc plin de mistere și de frumuseți, o „casă” cu atracții, cu o curte-grădiniță superbă unde eram „admiși”, de către cei care o coordonau, să ne mai jucăm din când în când, după imaginația noastră, în special cu trimiteri la armată, adică deseori ne jucam de-a războiul, mai ales că vedeam o mulțime de personaje în uniformă militară intrând pe impozanta poarta.

¹ Foto George Roca, 2008, semnătura de adeziune la Cavalerii de Clio

**Casa Ofițerilor din Oradea,
o oază de cultură și de distracții**

Deseori, de la Casa Ofițerilor se auzea muzică. Noi copiii eram atrași ca un magnet, da nu numai veneau și adulți să vadă ce se întâmplă acolo. Era organizat un bal, o nuntă chiar. Intrau pe poarta, însoțiți de consoartele lor, ofițeri frumoși, militari, îmbrăcați la patru ace, eleganți, adevărate exemple de comportament... foarte admirați de trupa mea de „cadeți” care toți voiam să fim că acei domni în uniformă. Deseori ne comportăm între noi precum acei domni semeți, în uniformă șași. Ne construiam chiar epoleți, petlițe, aveam și noi grade, dădeam onoruri, ce mai... mici ofițerași. Soldați eram atunci când ne jucăm de-a războiul, găsind câte un șant șapat pentru a schimba o conductă de canalizare, care pentru noi era tranșeea mult visată... când se arunca cu „bombe” de pământ... făcând multă mizerie în locuri pe unde se circulă. Atunci venea câte un „nene” și ne alunga din plina scenă a teatrului de război... Vreo câteva zile eram cumiți, și așteptam armistițiul pentru a putea pătrunde în citadela de la nr. 5. Of Doamne, ce amintiri minunate... ce oameni minunați se perindau pe acolo.

Jos, la subsolul clădiri erau două săli în care desfășurau diferite cursuri de pregătire fizică: tenis de masă, scrima, haltere, box și artistice, precum dans de societate, balet, dans popular și chiar canto. Deseori strada Eminescu vuia de voia bună venită de la Casa Ofițerilor... sau a Armatei. Muzica bună, orchestre, nunți, baluri, petreceri sobre, competiții muzicale. Noi, „vecinii cei mici”, stăteam pe trotuarul din față și aprofundam tot ceea ce se întâmplă acolo. În acei ani l-am cunoscut pe Aurica Andreescu, mai târziu, prieten bun în București. Aurelian era în armata la Beiuș și era „adus” la Oradea, la Casa Armatei deoarece cânta frumos, și era foarte apreciat de către ofițerii din Garnizoana Oradea și de familiile lor. Era un băiat liniștit și plăcut la vorbă, foarte prietenos, cu toate că era cu patru ani mai în vârstă decât mine. Aurelian Andreescu a murit la 22 iulie 1986 la 44 de ani! Când am auzit știrea... am închis ochii și l-am văzut în uniforma de soldat la poarta Casei Armatei din Oradea! Dumnezeu să îl odihnească!

Anii copilăriei au trecut repede... Prin 1967 m-am mutat la București. Apoi în 1980 am emigrat în Australia. Deseori îmi era dor de strada Eminescu, de casa de la numărul 9, de celelalte case din împrejurimi, de Casa Armatei... În 1982, într-o vacanță m-am reîntors „acasă” la Oradea, am găsit o „fătucă” minunată, tot pe strada Eminescu, mai vecină cu Casa Armatei decât mine... adică de la numărul 3. Am cerut-o de soție, a acceptat și ne-am propus să facem nunta pe data de 14 iulie 1983 în Grădina Casei Armate de pe strada Eminescu nr. 5. Am cerut aprobarea și ne-am înțeles despre eveniment... cu căpitanul Ioan Țepelea, comandant al instituției respective. Am fost atât de fericiți, și eu și soția mea! Ne legau atâtea amintiri minunate de acele locuri... și totuși, cu două săptămâni înainte de nuntă am fost anunțați că evenimentul nostru nu poate avea loc într-o instituție (unitate) militară deoarece eu eram plecat în Australia, și eram considerat străin. Sufletul meu parcă s-a frânt în două... Dar am înțeles. Așa erau

vremurile atunci. Nu am forțat notă și nu am încercat să insist... Noroc că am găsit un local pe aproape, la restaurantul Oradea, unde șefa de unitate, doamna Maricica Bondici, o figură celebră a orașului Oradea, ne-a organizat o nuntă pe cinste. Dar totuși, gradina aceea minunată ne-a rămas la suflet multă vreme...

În 1991 am revenit din Sydney, Australia, la Oradea pentru două luni. Fostul căpitan Țepelea, era de acum maior... Ne-am reîmprietenit și mi-a prezentat un proiect despre înființarea unei societăți cultural-literare întrebându-mă dacă sunt de acord să fac și eu parte din aceasta. Era vorba de Academia de Științe, Literatură și Artă (ASLA), proiect pe care l-a finalizat în perioada 1992-1993. Din acel moment „Cercul Militar” cum a fost numit după revoluția din 1989 a devenit unul dintre cele mai importante centre de cultură din țară. Au fost prezenți la întâlniri, simpozioane, evenimente culturale artistice cei mai importanți scriitori și oameni de cultură ai acelor vremuri. Aici i-am întâlnit pe distinși oameni de litere: Valeriu Anania, Ana Blandiana, Nicolae Breban, Virgil Bulat, Lucian Drimba, Radu Enescu, Gheorghe Grigurcu, Carolina Ilica, Dumitru M. Ion, Adrian Marino, Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Dumitru Prunariu, Teodor Repciuc, Mihai Prepeșița, Cassian Maria Spiridon, Gabriel Țepelea, Nicolae Tone, Mircea Zăciu, Adam Puslojic și mulți alții. Au apărut și publicații de valoare, precum revista „Unu”, „Alethea” și „Aurora” și faimoasa editura „Cogito”.

Cercul Militar Oradea a devenit, după părerea mea, cel mai important edificiu de cultură al urbei... Lansări de carte, întâlniri literare. Prima mea carte, „Arhitectura Stefaniană” (studiu istoric) am lansat-o în sala mare de festivități, în anul 2006 apoi și restul cărților în număr de șapte le-am lansat tot acolo. O bucurie și o onoare pentru mine. Mulțumesc pe această cale domnilor comandanți ai instituției care mi-au aprobat aceste evenimente. Cu distinsul colonel devenit după trecerea în rezervă profesor universitar dr., cunoscut istoric, poet și promotor cultural, am rămas prieten până la sfârșitul zilelor domniei sale, în 2012. Dumnezeu să îl odihnească! Un om de seamă a urbei orădene! Iată ce am scris în acele vremuri despre acesta în Jurnalul Academiei Româno-Americane²: „Pe Ioan Țepelea l-am întâlnit pentru prima dată cu mulți ani în urmă! Pe la începutul anilor '80. Eram deja stabilit în Australia. Mă reîntorsesem „acasă” la Oradea unde locuiau părinții mei, pentru o vizită de trei luni. Ai mei locuiau pe strada Eminescu, la două case de clădirea Cercului Militar al cărui comandant era tânărul locotenent-major Ioan Țepelea. Trecând pe stradă, îl vedeam deseori la poarta edificiului. Înalt, suplu, oacheș, militaros. Am început să ne salutăm, iar mai apoi să conversăm. Era dormit de cunoaștere. Îi plăcea să îi povestesc despre locurile pe care le-am vizitat. Există totuși o barcadă de sistem politic între noi... nu prea era indicată apropierea, nici pentru „unul plecat din raiul comunist” și nici pentru „o uniformă militară”!... Clădirea, un fost conac boieresc cu două etaje, mai dăinuie și în prezent. Are o sală de spectacole și o grădină superbă de vară, unde de când o știu se organizau la sfârșit de săptămână balurile cadrelor militare din garnizoana Oradea. Orchestre și cântăreți de calitate. Muzică, dans și antren!... La etajul întâi în două încăperi enorme

² <http://main.ara-aș.org/Other-files/ITEPELEA.pdf>

își organizase biroul comandantului, Ioan Țepelea. Avea nevoie de mult spațiu deoarece ambele camere erau ticsite de cărți. Cărți în rafturi, cărți pe dușumea, cărți pe birou, cărți peste tot! Multe cărți! Ca într-o bibliotecă județeană... Anii au trecut, eu am revenit mai rar în orașul copilăriei mele, dar după 1989 l-am vizitat mai frecvent. Casa Armatei și pe șeful ei, de data aceasta... căpitanul Ioan Țepelea, i-am regăsit tot acolo! Vecini dragi! Discuțiile noastre s-au purtat mult mai deschis decât în anii comunismului. Eram liberi!... Mi-a vorbit de proiecte mari... de evenimente pe care ar fi dorit să le desfășoare la instituția pe care o conducea... În 1992, când m-am reîntors pe strada Eminescu, am constatat mari schimbări la Cercul Militar din Oradea. Comandantul, istoricul și filozoful, Ioan Țepelea era într-o vervă intelectuală extraordinară. Devenise faimos în oraș! Proiectele lui prindeau viață. Așa a apărut editură (personală) „Cogito”, revistele literare „Unu” (aparitie lunară), „Aurora” (revistă de literatură și artă) și „Alethea” (revistă de știință și dialog interdisciplinar)... a fondat Societatea Oamenilor de Știință și Scriitorilor din Bihor (SOSS), transformată în scurt timp în Academia de Științe, Literatură și Arte (ASLA Oradea)... La Cercul militar se organizau simpozioane culturale, artistice, se discută literatură, se lansau cărți... Aceste evenimente, câștigând tot mai multă credibilitate și faimă au depășit perimetrul orașului Oradea și au ajuns să fie cunoscute de foarte multe personalități românești din București și din alte focare de cultură urbană din țară, fiind atrași spre participare... și colaborând...”

Un alt eveniment important pentru mine a fost primirea mea în cadrul Asociației Naționale a Cavalerii de Clío (istoricii și militari) după apariția volumului meu: „Dezvoltarea arhitecturii în perioada de domnie a bine credinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt” (Editura Carpathia Press, București, 2006). Comandantul-președinte, onorabilul colonel (r.) Dr. Constantin Moșincat, autorul acestei lucrări, a fost cel care m-a invitat să ader la grupare, împreună cu distinsul prof. univ. Dr. Cornel Durghieu, decan al Facultății de Arte a Universității din Oradea. Anul de grație 2008, locația, bine cunoscuta sala festivă a „Cercului Militar”. Din nou de bun augur... M-am simțit iarăși onorat!

Iată deci câtă bucurie mi-a adus acest minunat edificiu și instituție de cultură pe parcursul a mai bine de 50 de ani. O bună vecinătate care mi-a marcat viața și cariera literară, a cărei amintire îmi încarcă sentimental și dincolo de ocean, la Antipozi. Acum, la ceas aniversar, doresc celor care sunt implicați în bunul mers al Cercului Militar Oradea, atât pe plan organizatoric, cât și celor iubitori de evenimente de cultură militară, mult succes în continuare, iar centenarul acestui obiectiv să creeze un suflu de mândrie în inimile celor care poarta uniforma de militar în slujba României și nu numai.

Vivat, Creascăt, Floreat!

George ROCA
Oradea - Sydney
5 octombrie 2019

CRONOLOGIE

- **11 octombrie 1919 data de înființare a Cercul Militar Oradea**³: Adunarea generală a ofițerilor a ales comitetul de conducere și ca *Președinte de onoare* pe Rășcanu (ministrul de război), ca *președinte activ* pe generalul de infanterie Constantinescu, *vicepreședinți* colonelul de artilerie George Bacaloglu (fondatorul revistei *Cele trei Crișuri*) și maiorul de artilerie Boerescu, iar *membri* au fost desemnați maiorul de cavalerie Greceanu, și căpitanul de infanterie Luca. Comisari ai Cercului au fost aleși sublocotenenții Leon Gheorghiu și Eliad, iar casier sublocotenent Ioan Schiller;
- **28 octombrie 1919:** Pe 28 octombrie 1919, comandantul Diviziei 17 Infanterie, după ce a luat inițiativa creării Cercului Militar Oradea, înainta ministrului de război generalul Rășcanu, memoriul cu nr. 2124, prin care solicita sprijinirea, pentru început, a acestuia cu suma de 60.000 lei, fond necesar pentru organizarea, dotarea cu mobilier adecvat pentru acțiunile culturale și distractive care urmau a se desfășura;
- **16 februarie 1920:** emitea Ordinul Circular nr. 42032 prin care impunea obligativitatea ofițerilor de a plăti cercurilor militare anumite cotizații;
- *Cercul Militar - Civil din Oradea* a luat naștere pe **14 noiembrie 1925**, prin transformarea *Cercului Militar al Ofițerilor*, în care *membrii de drept obligați* erau toți ofițerii din garnizoana Oradea, iar *membrii aleși*, pentru a fi admiși trebuiau să „*adreseze o cerere către comitetul de conducere, recomandată și susținută de către doi membri din categoria membrilor aleși*”⁴. Primul comitet de administrație ales a fost prezidat de colonelul Grigore Aricescu;
- **În 1925** în peisajul cultural orădean a apărut o nouă societate – *Filiala Oradea a Ateneului Român* – alături de care Cercul Militar va desfășura o notabilă activitate culturală;
- **16 Martie 1929:** al patrulea comitet al Cercului a fost prezidat de generalul Romulus Brătianu. Din acel comitet făceau parte, ca vice-președinți dr. Aurel Lazăr și colonelul Grigore Aricescu, și cinci sub-comitete astfel: pentru administrație colonelul Ioan Bengliu, pentru cultură

³ În România Cercurile Militare au fost create după Războiul de Independență, fiind o prelungire a modelului militar francez. Ele funcționau în principalele garnizoane ale țării și aveau rolul de interfață între armată și societatea civilă. Unele dintre ele dispuneau chiar de un local propriu, iar conducerea lor revenea comandantului garnizoanei, care avea, de regulă, cel mai mare grad militar.

⁴ *Ibidem*, p. 5, art. 6 din Statutul Cercului Militar-civil.

profesorul Eugeniu Speranția, pentru distracții colonel Grigore Aricescu, pentru propagandă prefectul Iosif Maiorescu, cadrul legislativ C. Stambuleanu, de la Curtea de Apel;

- Cercul Militar - Civil Oradea a obținut **recunoașterea ca persoană morală juridică după dezbaterea dos. de sub nr. 830/1927**, prin *Decizia nr. 376, din 26 septembrie 1933, a Tribunalului Bihor*, Secția I-a, dată la care a fost înscris în Registrul persoanelor Juridice de la Grefa Tribunalului Bihor cu nr. 11, dată la care se consemnează: Actul constitutiv, Statutul, bilanțul de gestiune, membrii în evidența Cercului și inventarul de mobilier și diverse bunuri aflate în patrimoniul acestuia;

- **Cercul Militar al Subofițerilor Oradea**, înscris în Registrul Persoanelor Juridice ținut la grefa Tribunalului Bihor sub nr. 87/1930;

- La ordinul nr. 336 din **17 mai 1946**, colonelul Vasile Forna, comandantul Centrului de Recrutare Oradea, raporta ministrului de război faptul că Cercul Militar Oradea⁵ a fost evacuat de Regimentul 1 Infanterie Fortificații, dar nu se cunoșteau date cu privire la patrimoniul existent al acestuia.

- **După 1951**, când în garnizoană s-a instalat Divizia 11 Infanterie Redusă, având la 15 octombrie 1951 unitățile dislocate în noile garnizoane astfel: *la Oradea*: comandamentul diviziei, Compania 11 cercetare, Compania 11 transmisiuni, Compania 11 pionieri, Bateria 11 antitanc, Plutonul 11 antiaerian, Plutonul 11 chimic, Compania 11 autotunuri, Școala divizionară, Regimentul 3 Infanterie redus, la Cluj, Regimentul 14 Infanterie, *la Zalău*: Regimentul 36 Infanterie redus, *la Șimleul Silvaniei*: Regimentul 26 Artilerie redus, unități care se vor transforma în structuri mai mari, moderne, cu forță sporită;

- Cercul Militar Oradea și-a continuat activitatea, având ca obiective educative fixate de E.C.P., și denumirea de: **Casa Armatei Oradea**, activitatea sa fiind coordonată de către Consiliul Politic al Diviziei 11 Mecanizate „Carei”, până în decembrie 1989, sub conducerea șefilor: Lt. col Georgescu, Lt. col. Simionescu;

- **1 ianuarie 1963** se înființează ștatul de funcțiuni la **Cercul Ofițerilor Oradea**, sub comanda generalilor: Cheler Paul (1959-1960), Ion

⁵ Clădire în care funcționează Cercul Militar este situată pe strada Mihai Eminescu la nr. 5 și a fost finalizată, după planurile arhitectului Rimanóczy Kálmán jr., în anul 1912 de asociatul său Krausze Tivadar, inginer constructor. Aceasta casă (vilă) împreună cu Palatul Apollo, situat pe aceeași stradă la intersecția cu str. Republicii, sunt ultimele creații ale renumitului arhitect, el murind de tânăr în acel an, la numai 42 de ani. Casa cu două niveluri, un demisol spațios și o terasă (spre curte) mai dispune de un salon mare, o adevărată sală de recepții, sau spectacole și de o curte foarte mare unde, prin anii '70 – '80, vara se organiza cunoscuta și selecta: *Discotecă de la Casa Armatei*, în aer liber.

Gheorghe (1963-1968), I. Hortopan (1968-1973), Ioan Bordei (1973-1984), Nicolae Șchiopu (1984-1989), Mihai Corneliu Lungu (1990-1994)

- După 1990 se revine la denumirea de **Cercul Militar Oradea**, fără a avea statut propriu și personalitate juridică, condus de șefii: Ioan Țepelea (1984-1998), Dan Nicolae Poinar (2000-2002), Alin Crețu (2002-2005), subordonarea din această perioadă fiind a Brigăzii 11 Mecanizate „Carei”, comandate de coloneii: Ioan Cioară, Grigore Bartoș, Ioan Ciupei, Marcel Pop, când datorită faptului că serviciul militar obligatoriu s-a abrogat legal, iar aderarea României și armatei sale la structurile NATO au redus, și chiar desființat structurile armatei în garnizoană Oradea și activitățile au fost cu destinație orientate spre cadrele militare în rezervă.

- După 2005 o perioadă Cercul Militar s-a subordonat pe linie de garnizoană comandantului Centrului Militar Zonal (Teritorial) Bihor, comandat de col. Viorel Buhaș, comandor Ioan Mociar, iar conducerea interimară asigurată de ing. Călin Matei, ca referent și bibliotecar prin cumul, în perioada (2005-2012).

- Din 1 iunie 2012 Cercul Militar Oradea trecea în subordinea Centrului 54 Transmisiuni și Tehnologia Informației, comandant colonel Grigore Morar și Lt. col. Călin Trip. La conducerea Cercului Militar fiind numit Plt. Maj. Florin Mirică (2012-2019) organizează activități în colaborare cu instituții și organisme culturale locale, și activități proprii, specifice: Clubul rezerviștilor, Cercul de modeling (coordonator Daniela Pusta), Cer de pictură (coordonator Maria Toma), Cerc foto (col. Cristian Ene) Gala femeilor de succes (2012), lansări și vitrine de carte; participarea la festivaluri folclorice din țară „La oglindă” (Bistrița), cu formația de dansuri „Bihorul”, instructor Ioan Silaghi; festivalul „Datini și obiceiuri de Crăciun” – Curtea de Argeș, (2016).

Placă așezată pe clădirea Comandamentului (astăzi Muzeul Țării Crișurilor)

O INTRODUCERE NECESARĂ

Epoca interbelică

„Datorăm miilor de eroi, morți pentru a ne face o patrie mare și liberă, străduința obștească pentru a croi neamului românesc în viitor un drum mai fericit, inspirat din gloria trecutului, dar ferit de greșelile lui”.

Constantin Kirițescu, Decembrie 1921

După încheierea Marelui Război (1914-1919), multe personalități politice și militare, participanți direcți la evenimente, și-au scris memoriile și reflexiile legate de acesta. Încercarea de a trage din învățămintele istoriei militare a românilor principii originale în strategie intra în seria de opere care fixau, în toate domeniile, individualitatea poporului nostru. *„Orice studiu de acest fel, trebuie salutat ca un capitol din acea românologie care a întârziat prea mult”* – sublinia savantul Nicolae Iorga, în prefață la lucrarea *„Strategia românească în viitorul război”*.

Toate încercările de promovare a *păcii universale, a organizărilor federative sau a republicilor generale* s-au dovedit a fi neviabile. Se credea, în mediile politice occidentale, că echilibrul forțelor își putea menține stabilitatea numai prin *jocul alianțelor*. Încet, încet, dezarmarea devenea un factor de echilibru. Prin înarmare, Pacea s-a dovedit a fi mai degrabă o utopie, o simplă teorie, argumentată filosofic de minți geniale, decât o realitate, înlocuită fiind cu o furibundă cursă a înarmărilor. Echilibrul se număra în avioane, tancuri, submarine, puști, soldați, resurse, etc. Tratatul de pace de la Versailles nu a dat roadele așteptate, din pricina clauzelor materiale și din intenția învingătorilor de a da un caracter de superioritate morală victoriei militare a Antantei. Politicienii, bazându-se pe sentimente omenești, au trasat granițe care nu corespundeau geografic și etnic.

Distrugătorul val al timpului lasă totuși urme, rămășițe pe temeiul cărora încercăm să recompunem un tablou semnificativ al derulării evenimentelor. Ca povestitor al trecutului m-am oprit la ceea ce caracterizează epoca de o clipă, pentru a-i desluși unele sensuri, semnificații ori mesaje pentru viitorime. Alteori evenimentele petrecute descifrează doar tâlcul de început al faptelor trecute, iertate dar nicicând uitate. Așa se face, că într-o zi, ascultând povestea ce-i răscolea trecutul măicuței mele, Ana – la cei 94 de ani ai săi, erau vii, în memoria sa, acele teribile vremuri trăite după

30 august 1940 și până la eliberarea ultimei brazde de pământ românesc din octombrie 1944.

Sânguinta pentru aflarea adevărului m-a așezat pe cărarea strâmtă, întortocheată chiar, (datorită puținelor mărturii scrise de către cei ce au pățimit), care să dea ochiului și minții dimensiunea reală, completă, a tabloului tragic al luptei pentru supraviețuire. August, a fost o lună fierbinte pentru istoria neamului românesc. Și dacă e să ne referim doar la câteva, ne vom aminti de: Călugăreni, Guruslău, din epoca celei dintâi Uniri a lui Mihai Voievod Viteazul, ucis mișelește pe 19 august 1601, pe Câmpia de la Turda, de Mărășeștii – demnității naționale din august 1917, sau de sinistrele date din august: a Pactului Ribbentrop-Molotov (23 august 1939), 30 august 1940 – Diktatul de la Viena, 23 august 1944 și trădarea poporului cu semnătură regală a lui Mihai I. În multe dintre aceste date, istoria, ni s-a făcut scrum, ori a fost scrisă la dictare germană ori sovietică (după cum era situația) și mai nou europeană. Câte minți înfierbântate nu ne-au creat nenorociri, care ni se păreau a fi vedenii. Și nu simple ci realități crude, dure, de neînțeles de sălbatice.

Războiul întregirii între interese de tron

Sub deviza „înainte de toate datoria”, trebuie trecut hopul de la conștiința ostășească la conștiința de om, își amintea sublocotenentul Turtureanu, despre momentele sale de aventură pentru a ajunge la frații români în Regat. În țara în care toți miniștri erau „*prea plecați și supuși servitori*” ai regelui, atitudinea neutralității fie că reflecta această poziție, fie că armata nu era pregătită pentru un război european, fie că nu se știa încotro trebuie balansat talerul războiului. Luate pe îndelete, se pare că, prima variantă corespundea realității. O asemenea atitudine a fost de natură a declanșa un adevărat război intern care să răzcolească conștiințele și caracterele diverse, lipite sau independente de politica oficială a tronului sau a poporului.

Propaganda germană întreținea părerea și acțiunile bătrânului rege Carol I, și răspânda ideea supremației victoriei germane. Un guvern național era de natură a risipi îndoielile și a păstra liniștea pentru marile decizii. Capii partidelor politice se situară pe poziții adverse. Unii nu voiau a se alătura germanilor, alții îi urau pe ruși ceea ce a răstăcit unele spirite gata a se vinde pe bani, ori pe situații. Indiferent de poziție, la momentul adoptării soluției, cei mai mulți s-au înrolat sub drapelul țării și s-au pus în slujba intereselor naționale. Alții n-au făcut așa. Astfel se explică împărțirea societății în două tabere, având în frunte oameni politici influenți: Take Ionescu și Nicolae Filipescu își propuneau prin „*Acțiunea națională*” să orienteze opinia publică spre război alături de Antanta și a zădărnici propaganda progermană. Poziționarea militarilor, ca de pildă a generalului Constantin Crăiniceanu, față de aceste două grupări era interesantă deoarece

militarii nu făceau politică, dar asistau la întruniri pentru a furniza informații tehnice despre război. Scopul lor principal era acela al unirii tuturor în favoarea Țării.

Sfatul militarilor era îndreptat spre conciliere națională, a așeza la masă cu guvernul tendințele care forțau guvernul să intre în război. Ion I.C. Brătianu voia să facă războiul chiar și singur!, susținut de „Acțiunea națională”. Ei au fost cei care împreună cu presa, „Universul”, în primul rând, poporul și armata au adus gloria generației Marii Uniri. El, ca prim ministru a format, până la urmă, opinia fermă pentru Antanta, după ce s-au combătut reciproc timp de doi ani. A fost sprijinit de cei care din ținuturile subjugate au trecut, ca fugari în România, mai mulți ardeleni în frunte cu: Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Ioan Moța, Vasile Stoica, ș.a. care au militat pentru dezrobirea Ardealului, și cereau imediata intrare în război contra ungarilor. Preluată frățeste de „Universul” persecuția autorităților, la adresa fugarilor, încetase.

Pentru a-și asigura liniștea Tronului și a Sa, Regele Carol I, de la 1866 și cât a trăit avusese obiceiul de-a chema pe rând la guvernare pe liberali și conservatori. Aceste partide au pregătit poporul și armata pentru război, după buget și pricepere. Ele au aprins și întreținut patimile disputelor, scriind uneori pagini ambigui în istoria neamului. Din aceste motive generalii, în special cei cu funcții înalte, s-au ținut departe de politica vremii, fiind de părerea susținerii *politicii neamului*. Liberali cu alte vederi: Toma Stelian, Dr. Cantacuzino, Leonte Moldoveanu, fuseseră excomunicați din partidele lor. Generalul Grigore Crăiniceanu a avut așa zisele *ieșiri* din regulă prin: asistența *Acțiunii naționale*, primirea generalului francez Pau, înapoierea decorațiilor nemțești primite, propaganda prin ziar pentru însuflețirea poporului, și moralul acestuia. Cea mai bună și puternică armă: *încrederea în forțele proprii*, patriotismul poporului și al armatei erau cultivate prin mesajele sale, etc. Patriotismul, înghețat un secol, trebuia redeșteptat, fapt pentru care *Deșteaptă-te române...*, valora mai mult decât orice strategie politică, sau diplomație subtilă.

Serviciile secrete, în special cel Austro-Ungar, prin contele Czernin, studiaseră bine pe moștenitorul Ferdinand, pe care l-a prezentat în notele sale în culori negre⁶. Cea mai serioasă sinteză pe temă a realizat-o șeful Statului Major Austro-Ungar, Conrad von Hötendorf care, într-o adresă către contele Berchtold, ministru de externe, comunicată și arhiducelui Franz Ferdinand⁷ excludea orice angajare tranșantă a situației până după moartea bătrânului Rege Carol I și a Împăratului Franz Iosif. Despre moștenitorul

⁶ Apud Constantin Moșincat, *Marșul spre marea unire. Războiul românilor ardeleni...*, op. cit., p. 47-78 și urm.

⁷ *Ibidem*, p. 263. Adresa secretă nr. 241/10 noiembrie 1913

tronului românesc se exprimau rezerve în următorii termeni: „Prințul Ferdinand, a cărui inteligență mediocră este însoțită de o anumită malițiozitate de caracter, așa cum de fapt apare la oamenii cu voință slabă, dar care vor să apară tari, este supus influențelor din afară și mai ales ale soției sale, care din punct de vedere intelectual îi este mult superioară, nu oferă decât garanția că în momente grele va fi de partea noastră, în ciuda elementelor ce-l vor copleși. Prințul Carol (II) e altfel, dar, din punct de vedere al Monarhiei, nu e mai bun. El are ceva de la inteligenta și impulsiva mamă, a fost crescut în spiritul ei și în cel românesc-șovin (în principal de către profesorul Nicolae Iorga), este ostil față de străini și e socotit încă de pe acum făuritorul predestinat al României Mari, cea ce înseamnă Transilvania în primul rând și a Basarabiei în al doilea”⁸. Sinteza acestei note informative privind îngrijorătoarele mișcări subversive ale românilor a fost trimisă și Guvernatorului din Cernăuți, pe 17 noiembrie 1913.

După ce decizia a trecut în mâna Regelui Ferdinand I, care nu era legat prin nici un fel de angajamente de onoare, față de cei care declanșaseră războiul și, totodată, ca urmare a strânselor legături cu oștirea română, acesta sesizase faptul că opinia publică nu era favorabilă unui război alături de imperiul austro-ungar asupra fraților ardeleni, de peste Carpați. În documentele secrete austriece se amintea că se pregătea deocamdată, „terenul numai pentru unitatea spirituală și culturală a tuturor românilor, abstracție făcând românii din Transilvania”, savantul Nicolae Iorga fiind învinuit de toate acele aspecte de ridicare culturală. Poziția Românie din sud-estul Europei era privită cu îngrijorare de Viena, deoarece ideea de unitate a tuturor românilor era pe cale de a răsturna toate înțelegerile de onoare și familie ale casei regale din România.

Responsabilizând Ungaria și dualismul de cauzele dezastrului, din timpul primului război mondial, contele Czernin constata următoarele consecințe puse pe seama politicii ungurești care: „a alimentat divergențele sârbești, a făcut imposibilă o alianță cu România, a susținut în timpul războiului blocada foamei în contra Austriei, a împiedecat orice reformă internă și a destrămat frontul în urma egoismului strâmt și mărginit al lui **Karolyi** (subl. ns.)”. Ungurii și austriecii au plătit scump, dar meritat, ignoranța în politica față de naționalitățile din imperiu. Îndeosebi după dualism, ei au ținut pe români în robia întunericului, i-au stânjenit în năzuințele lor de progres, le-au închis toate porțile instituțiilor de cultură și lumini, le-au exploatat brațele în munci istovitoare, pentru ca din produsul milioanei de umili și incuți, însă îndărătnici lucrători ai pământului, să ridice sfidătoarele lor fortărețe de civilizație și huzur, să dea naștere claselor sociale compuse din oameni bogați ai comerțului și industriei, să

⁸ *Ibidem*, p. 264.

desăvârșească un vast aparat administrativ care să țină ordinea, să înfrângă în leagăn orice încercare de răzvrătire, să încaseze dijmeele de la aserviții gliei.

Cum s-a înveninat opinia publică maghiară înainte de primul războiul mondial, cu idei pline de repulsie, de scârba lor față de „naționalități” (pe toți îi considerau minoritari, deși, de pildă, românii erau mai mulți decât ei în Ardeal)⁹! În contrapondere, am putea aminti, de pildă, că ziarele de limbă română din imperiu deplâneau tristețea familiei imperiale după atentatul de la Sarajevo, iar la pornirea războiului aminteau că „cine are să plece la armată, pentru a apăra drepturile Patriei să o facă căci porunca împăratească trebuie împlinită, iar cine își iubește patria să nu zăbovească cu mergerea sub steag”¹⁰.

Și iată cum o foaie religioasă românească folosea până și exemplul biblic pentru a îndemna pe români să se supună autorităților, iar fețele bisericesti să se roage pentru rege și armată ca să aibă un progres bun. Deodată Pacea era înlocuită cu ceea ce îngrozea și înspăimânta bărbați cu părul sur și tineri înfloritori ce se puneau sub steaguri și cu sutele de mii mergeau spre granițele de răsărit și apus ale imperiului pentru a „*forma un perete viu în jurul Patriei*”. Cei rămași pe la vetre erau îndemnați a nu slăbi lucrul pentru a ajuta oastea. Mai mult, din epistolele unui ofițer credincios german era desprinsă concluzia că numai ostașii credincioși, conștiincioși, deciși, cuminți vor fi biruitori. Românii mai erau sfătuiți a se ruga ca granițele să rămână pe mai departe ale „Patriei noastre”. Dar, și aici se urmărea o propagandă, prin folosirea exemplului biblic spre a defini, în funcție de interes, datoria, răspunderea, simțul civic al sacrificiului, etc. Ceea ce în rugăciunea honved-ului însemna îndemn biblic, pentru prizonierul rus, ajuns la Budapesta, era un adevărat *tra-i ca-n rai* față de cel de acasă unde îl sugruma Țaru!? Și asta era propagandă religioasă în care decalogul datoriei față de rege era suprapus peste decalogul credinței față de Isus. Așa era prostiț poporul neștiutor de carte, dar credincios. Așa se motivau poruncile împăratești, cu pilde biblice meșteșugite. Cum drama de pe câmpul de luptă s-a mutat, odată cu ultimul șuier al trenurilor, de pe peroanele gărilor aglomerate precum târgurile, femeile rămase acasă găseau cu greu cuvinte convingătoare la întrebările copiilor: nu vine tata? Dar ce face acolo la război? Și cu fiecare zi ce trecea, lipsurile, nevoile creșteau. Și atunci rugăciunea trebuia completată cu munca zilnică a celor rămași acasă. Așa

⁹ A existat, totuși, o excepție: *Baronul József Eötvös*, care în calitatea sa de ministru al Instrucției publice, la 1918, ca inițiator al învățământului primar obligatoriu, din întreaga Ungarie, pentru copii între 6-15 ani, fixând prin lege instrucția în limba pe care „s-o hotărăscă susținătorii școlii și că ea nu putea fi alta decât cea vorbită de copii și de părinții lor”. Pentru detalii, vezi la: Ion Rusu Abrudeanu, Vasile Stoica, *Habsburgii, ungurii și românii*, Institutul de Arte Grafice, București, 1915, p. 175 și urm.

¹⁰ *Adevărul*, an VII, nr. 8, august 1914, Budapesta, p. 128

erau ținuți românii ardeleni într-o îndoită sclavie: de asuprire națională și de robie sufletească, spirituală. Model de calomniere și culpabilizare a unui popor prin presă aservită și prin suflete vândute!

Vitejia de pe front arareori era atribuită feciorilor români. Colonelul Kratochwil, comandantul Regimentului 4 de Honvezi, cu sediul în Oradea, întrebând fiind, de niște ziariști din localitate, despre ținuta (atitudinea) regimentului pe timpul războiului, a declarat, că „Românii din acel regiment s-au distins, mai ales, în timpul războiului din al 2-lea și al 3-lea an în luptele de la Isonzo, se luptă ca niște lei”, și totodată spunea, că „are să mulțumească mult ofițerilor și subofițerilor români”.

Păcat, că pe lângă alte recunoașteri oficiale despre purtarea eroică a feciorilor români, odată ajuns comandant al Diviziei 20 de secui, colonelul Kratochwill a patronat dezordinea, și după ce a căzut prizonier, și-a predat, în castelul de la Carei, sabia vrednicului general Traian Moșoiu, a

Facsimil privitor la arestarea colonelului Kratochwil¹¹

complotat împotriva administrației românești din Ardeal, după ce fusese eliberat la cererea Consiliului Interaliat de la Budapesta, dar arestat la Brașov, din nou¹². Drept recunoștință și rațiune de la cine să aștepți?.

„Hogy ez nem tortent meg es Kun Bela az oszekottetest a Dnyeszternel allo orosz bolsevistakkal megvalositan nem tudta es hogy a bolsevismus Kozepeuropaban, sot talan egész Europaban nem terejedt el, ez

¹¹ Szent Keressthegyi Kratochwil Karoly, *Erdelyt Vissa*, 7 mai 1939 "Cuvântare la a 20-a aniversare". Magyaarországban azonban ez idoben nem is volt bolsevizmus. A fenti vedovonal mogott, sajat erejebol, egyedul, o koromanytol nem tamogatva, hanem vasuti goepontokrol titokban szerzett felszereleti es fegyferkezeși anyagbol folyt a szekely csapatok szervezkedese, ugy, hogy 1919 tavaszán 19 gzalog zlj., 16 tabori es nehez uteg es egy lovasszazad alkotta mošt mar a valodi Szekely Hadosztalyt. (În Ungaria în acest timp, de fapt, nici n-a fost bolșevism. În spatele liniei de apărare mai sus numită, cu puterile proprii, singură, fără sprijinul guvernului, ci cu armament procurat din punctele și depozitele mobile de pe căile ferate s-au înarmat trupele secuiești astfel încât în primăvara lui 1919 avem 19 batalioane infanterie, 16 divizioane de artilerie grea și un escadron de cavalerie în compunerea Diviziei de secui. (traducerea și adaptarea autorului).

¹² Vezi pe larg: Constantin Moșincat, *La spargerea lumii: complotul de la Oradea*, în curs de apariție

a Szekely Hadosztaly erdeme, mert 1919 marcius 21-en nem csatlakozott a bolsevizmushoz, hanem ellene fordult. Ezzel Kun Bela hatalmas es vele a bolsevismus hatalmas dofest kapott, nem tudott terjeszkednie celjat: hogy egy vörös hadsereg szert tegyen, nem erte el. A szekelvek elhatározása tehát döntő befolyással volt Európa sorsára és antibolsevista magatartásukkal Európát a bolsevizmustól mentették meg. Ez a szekelyek, a Szekely Hadosztaly lelvulhetetlen, maradandó, el nem homalyosithato erdeme”. (Că asta nu s-a întâmplat și că Bela Kun nu a reușit alianța cu Dnyeszterul și puterea bolșevică rusă și că în centrul și poate în întreaga Europă bolșevismul nu s-a instalat, **asta este meritul Diviziei de secuî, căci, la 21 martie, nu s-a aliat cu bolșevicii ci s-a întors împotriva lor**, (sublinierea lui Kratochwil). Cu aceasta Bela Kun și cu el bolșevismul, a primit o lovitură mortală căci nu și-au putut atinge țelul de a forma o armată roșie. Deci *atitudinea secuilor a hotărât soarta Europei și prin poziția anti bolșevică au salvat Europa din bolșevism. Acesta este meritul incontestabil al secuilor, al Diviziei de secuî*), susținea, evident în chip propagandistic, pentru că documentele și faptele îl contrazic pe comandantul acesteia.

Dar iată cum au răspuns românii atunci când a sunat goarna mobilizarea din 1914. Pe lângă miile de români care s-au luptat vitejește pentru Tronul Austro-ungar și Patrie pe toate fronturile, cei rămași acasă încă și-au făcut datoria prin sprijinirea și subscrierea la împrumuturile de război. Au semnat toți acei, care „*au dispus de parale superflue, comune, comunități bisericesti și singuratici (individuali) au semnat acele împrumuturi. Nu putem însă să nu relevăm în special o faptă a parohiei greco-catolice române din Ardușat (Erdoszada, comitatul Sătmar). Au semnat mulți credincioși din aceasta parohie împreună 7550 cor. și singuraticii (individual) au abzis de sumele plătite și de câștigurile lor, pentru a pune bazele unui fond pentru zidirea bisericii. Fapta aceasta frumoasă a numitei parohii se laudă pe sine, și arată o credință și dragoste mare a bisericii, un spirit de jertfă și pricepere adâncă a lucrurilor: este o faptă, care ar fi de dorit să afle cât mai mulți imitatori în toate părțile locuite de români. Episcopul Demetriu Radu a încoronat aceasta faptă frumoasă ca o altă faptă asemenea: pentru încurajarea și distingerea acelor credincioși buni, a dăruit dintr-al său la același fond pentru zidirea bisericii, împrumut de război în valoare de 1000 coroane cum se vede din epistola pastorală adresată aceluiași credincioși din Ardușat. Amândouă aceste fapte vrednice de urmat dovedesc îngrijirea credincioșilor și a Arhierelui pentru înflorirea Bisericii. Deie Dumnezeu cât mai multe fapte de acestea! Scrisoarea oficioasă a Ministrului de Culte, prin care se vestește numirea domnilor Ioan Genț și Alexandru Gera de canonici onorari, a avut darul să trezească sincere bucurii. E cunoscut pretutindenea, că membrii Capitulului nostru din Oradea nu pot fi decât celibi sau văduvi, iar cei*

însurași au fost excluși de la canonicie, în urma dispozițiilor de la Roma și Viena, — probabil pentru că mai este un capitlu latin. Preoțimea căsătorită până acum putea să fie distinsă pentru vredniciile ei cel mult cu arhidiaconatul onorariu”.

Iată altă pildă: „La inițiativa Doamnei Lucreția Ianul, țărancele române din Șoimuș au colectat suma de 120 cor., cu care s-a pregătit pentru sfânta biserică un frumos tetrapod, în onoarea și vecinica pomenire a soldaților, ce au fost mobilizați - din satul lor - pentru războiul mondial. Dna Ianul a deschis colecta, oferind însăși 10 cor. și două învălitori, una la masa parastasierului, cealaltă la masa, pe care e așezat tetrapodul, ambele lucrute foarte frumos de mâna sa proprie și cu motive românești. Tetrapodul a fost lucrat în atelierul părintelui Ioan Baciș și e de o frumusețe uimitoare. Are forma unei uriașe coroane, prevăzută cu rotile și cu patru icoane frumoase, ce se întorc după trebuință cu icoana, care voiești să stea în frunte, deasupra e răstignirea Domnului cu Sf. Ioan și

Biserica Șoimuș

Preacurata Măria, iar la postamentul răstignirii e așezat un Album cu portretele soldaților mobilizați din Șoimuș, care cuprinde datele referitor la cei mobilizați, unde și prin ce țări și orașe au trecut, la ce lupte au luat parte și ce fapte de vitejie au săvârșit. Albumul va fi complet numai după terminarea războiului, când se va trimite o copie și la redacția Românil, pentru cartea de aur românească. Din parte-ne dorim, ca fapta locuitorilor din Șoimuș, care e eternizarea numelui eroilor români, să aște și în alte comune mulți imitatori”. Din informațiile de până acum nu știm dacă acel album a supraviețuit celui de-al doilea război mondial, când trupele horthyste au efectuat contraatacul spre Beiuș și au ocupat zona la finele lunii septembrie 1944.

Picătură de picătură - zi de zi - s-a prelucrat opinia publică, încât «Valahul – cum îi spuneau în zeflemea românului» putea fi numai «bocskoros» (opincar), numai retrograd, numai semi-sălbatec (necivilizat), încât zidurile chinezești (ale Carpaților) care despărțeau pe cetățenii aceleiași patrii ajungeau tot mai groase, în loc de a se fi subțiat. Batjocura față de tinerii intelectuali din vechiul regat român, fiindcă încercau, pe drept cuvânt - să protesteze când se convingeau că frați de ai lor n-au putința să se bucure de binefacerile unei culturi românești, conform trebuințelor și contribuțiilor lor la vistieria statului (imperial bicefal) din care făceau parte?! Zeflemeaua pentru starea, parțial, înapoiată a unei părți din români, stare pentru care românia nu putea fi făcută responsabilă. Prin urmare la cultura sau

incultura poporului român din Ungaria contribuția stăpânirii era vădită. Așa se face că, în preajma izbucnirii războiului opinia publică, înveninată zilnic de presa șovinistă ungurească, îndrăznește să ceară chiar desființarea școlilor și a Partidului Național Român, după pretențiile Premierului Tisza István, care aprecia lupta românilor doar ca o *neînțelegere*. De altfel școala, biserica și atitudinea politică a românilor au fost spini în ochii guvernanților unguri, pentru că acestea formau sufletul și convingerile poporului care s-a orientat spre Unire. Revenind la presa vremii, aceasta încerca să otrăvească orice sentiment de mândrie națională din partea tuturor popoarelor nemaghiare, în special a românilor care constituiau jumătate din numărul lor în Ardeal. De aceea era fundamental pentru ei ca în școală istoria, geografia, religia până și cântările să fie predate exclusiv ungurește.

Adunate zi de zi, săptămână de săptămână, ele au otrăvit, da, căci erau abil îndreptate spre a otrăvi opinia publică din imperiu. Ele arătau mai întâi nesupunerea popoarelor minoritare față de ordinea *fabricată* să le fie jug, *minorități* raportate, fiecare la tot imperiul, nu la teritoriul pe care locuiau. Metoda desigur nu viza și pe unguri!

O telegramă din Viena, către ziarul *Frankfurter Zeitung*, anunța destăinuirile confesorului ducesei de Hohenberg¹³, soția morganatică a Arhiducelui *Francisc Ferdinand*, care au făcut mare senzație în Austria. Titlul acelei scrieri era următorul: ***Asasinul din Sarajevo și responsabilitatea contelui Tisza în războiul mondial***. Preotul confesor afirmase că Arhiducele, de repetate ori, a refuzat a se duce la Sarajevo și a trebuit să se facă apel la curajul său pentru a-l hotărî să întreprindă acea călătorie. Nici o măsură nu a fost luată pentru protecțiunea principelui moștenitor de coroană. El a fost „*pur și simplu victima unui asasinat voit, pus la cale de către curtea din Viena și aristocrația ungară al cărui șef era contele Tisza. După ce principele a fost asasinat nu s-a făcut nici ce a mai mică cercetare, și nimeni nu a fost făcut responsabil de faptul, că nu s-au luat măsuri pentru siguranța arhiducelui*”¹⁴. Ideea susținută în această parte a declarației era aceea că, magnații maghiari, au plănuit, cu consimțământul Curții din Viena, „*asasinatul arhiducelui pe care ei nu-l puteau suferi, căci se temeau, că el va lua întotdeauna partea iugoslavilor față de unguri*”¹⁵. Corespondentul din Viena al ziarului „*Frankfurter Zeitung*” admitea și el, că cea mai mare parte din această broșură pare a fi conformă adevărului.

Până la reușita deplină a calomniei, însă avem mai multe etape: una ar fi ironia inteligentă, care demască și străbate aparența spre a da pe ***față fondul***. Dar care nu rănește, ca și persiflajul de altfel, decât sufletele prea

¹³ *Unirea*, nr. 59, miercuri 19 martie 1919, p. 3

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ *Ibidem*

delicate, ca ale femeilor bunăoară. Și în acest caz citez că între tipurile de ironii, din istoria recentă, în care ungerii numesc în zeflema pe români: **büdös oláh**, sau/și **bocskoros** (*român împuțit, și opincar – n. n.*) ș.a., s-a făcut un pas mai mare spre calomnierea și deprecierea întregii națiuni române. Metoda ungerilor, folosită ca politică de stat, s-a bazat pe *așa-zisa superioritate a culturii maghiare*. Dar ea, în fond, masca ceea ce conținea: multă răutate, și o sărăcie de vocabular. E bine știut faptul că ungerii nu înțeleg, sau se fac că nu pricep, sensul unor cuvinte și atunci recurg la stratagema: „*meg magyarázny*” (adică explicat pe ungurește). Flecăreala, izvorâtă nu atât din răutate, cât din plăcerea de a vorbi, de a se da drept bine *informați*, de a se face *interesanți*, este totuși o primejdie și poate deveni o calomnie, căci poate lovi dureros drepturile colective ale altora.

Din 1989 și până astăzi (2019) de nenumărate ori politica a învins istoria. Cinste și respect pentru pagini de istorie adevărată căci *bârfeala* este și mai neagră de ură, de invidie, de gelozie. Ea găsește teren de dezvoltare în mediul social gata de a căuta numai defecte, de a coborî pe celălalt, de a acoperi binele știut și a vorbi de *răul* de care totuși nu e sigur. Între răufăcător și bârfitor nu este diferență decât de ocazie, spune Quintilian. Unul este hoț de avere, altul hoț de onoare. Care este oare mai scumpă, nu cumva cea din urmă?. Și cum au ajuns ungerii la calomnie națională? Prin minciuna *superiorității culturale!*. Ea echivala cu o crimă, poate cea mai mare, căci ea nu omoară, nu atacă viața animalică, ci viața sufletească, ce este infinit mai scumpă. Fie vorbind, fie tăcând, calomniatorul ungar căuta să coboare, să facă să fie prost judecată victima românul. Mulți scriitori și în antichitate și mai încoace au arătat cum se naște calomnia. Cum crește din nimic, fum fără foc, mai întâi pianissimo, piano, crescendo până ajunge un crescendo de răutate, cum s-a întâmplat în vremea invaziei din septembrie 1940. Dar până acolo să zăbovim prin vremurile de acum 100 de ani pe aceste meleaguri greu încercate.

În spatele liniei de demarcație: Sighet, Zalău, Ciucea, Vf. Găina, Zam erau tot mai dese formațiunile care purtau la chipiuri „Legiunea morții”, „Garda de Oțel”, „Garda Roșie”, care de care mai înfierbântate, mai sângeroase, mai arțăgoase. *Membrii acestora erau cu soldă de 50 de coroane pe cap și liber jaf!* Luau și pâinea și ultima zdreanță de pe bietul românaș. Ziarele ungurești precum „Vörös lobogó” (Steagul roșu) îndemnau la măcel, sub deviza „*pace bordeielor și război curților domnești*”, dar jaful se dădea doar în colibele românilor și la bisericile din Fughiu și Bulz, de pildă. „*Am lepădat reverenda și mi-am scurtat barba ca să ies din acest infern*” – ne lasă mărturie eruditul cărturar vicar episcopal, în acea vreme,

Roman Ciorogariu¹⁶, - căci era urmărit de patrula soldaților unguri, spre a afla ceva despre popa din Bratca, pe care l-a sfătuit „să-și radă barba, că aia va crește, dar dacă ungerii îi rad capul, acela nu mai crește”. Pentru a scăpa părintele Domocoș, din Bratca, s-a refugiat, până după evenimente, tocmai la Budapesta. Dar, de teroarea bolșevică ungurească, nu a scăpat ginerele său, dr. Fodor Petre învinuit că și-ar fi ascuns socrul. Tinerii români Teodor Egri, Augustin Chirilă, Ioan Sfurlea, Coriolan Pop și Gheorghe Tulbure, preotul Vasile Popovici, ș.a., prin „*Tribuna Bihorului*”, duceau o luptă inegală cu ungerii. Pentru a fi cunoscută situația, dr. Aurel Lazăr a trimis o telegramă de protest contelui Károlyi, președintele noii Republicii Ungare, dar și acesta pierduse frâiele puterii¹⁷.

Despre obiceiurile ungerilor, în relația lor cu românii, se cuvin câteva precizări care vin din veacuri, căci ei au stabilit și definit, după cum aveau interese, și arealul de locuire a teritoriilor de către români. Ei se considerau stăpâni. Chiar dacă statisticile i-au încurcat, ungerii recunoșteau Transilvania și părțile ei anexe care cuprindeau și acele părți din Ungaria care s-au pronunțat pentru unire și aderarea la Unirea de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, cu toate că oficial nu recunoșteau: „*din pustă până la Carpați altă națiune decât cea maghiară*”¹⁸. Document edificator, emanat de la Budapesta, chiar în timpurile de după capitularea Imperiului Austro-Ungar, prin care se încerca transmiterea unui mesaj peste ocean pentru susținerea cauzei maghiare.

Asemenea făcături propagandistice dovedeau, în schimb, o parte din calvarul de început de an 1919 consemnat de gazetele românești, documentar trimis de fruntașii bihoreni, spre știință, noilor autorități stabilite la Sibiu: „*Gardiști unguri comandați de ofițeri au împușcat la Sighiștel patru (4) oameni, la Câmpenii-de-Sus doi (2) oameni, la Câmpenii-de-Jos unul și unul la Hotar*”¹⁹. Un detașament de ungari a silit la Bălnaca 4 țărani români să-și sape singuri groapa și apoi i-au împușcat. Secuții au devastat, la 15 ianuarie 1919, întreaga comună Bratca. În aceeași zi a fost împușcat fără nici un motiv judecătorul din Birtin. De asemenea, pe primarul satului, l-au omorât pe 19 ianuarie 1919. Secuții au arestat, la 16 februarie 1919, pe protopopul Demetriu Coriolan, pe Gheorghe Filip și Gheorghe Molnar. Venerabilul

¹⁶ Elisaveta Roșu, *Roman R. Ciorogariu (1852-1936), repere istorice*, Editura Arca Oradea, 2007. Pentru a nu se da cu ungerii și a rămâne vicar, Roman i-a spus mitropolitului Vasile Mangra că *se lasă de politică*. Dar nici cu ungerii nu s-a dat, nici de politică n-a rămas.

¹⁷ Detaliile în partea referitoare la populația terorizată dincolo de linia de demarcație vezi la Constantin Moșincat, *Generalul H.M. Berthelot, prima vizită...*, op cit.

¹⁸ Romulus Seișanu, Alexandru Rațiu, *România în timpul războiului 1916-1918*, seria I, Fascicola nr. 1, aprilie 1919, p. 32

¹⁹ Apud Constantin Moșincat, *1918 - Drumul datoriei. Bihoreni la Alba Iulia*, Editura Treira, Oradea, 2018

preot a fost oribil maltrat de soldați pe străzile Tășnadului. Locotenentul ungar Vecsei, din același sat, a declarat în public: „**că trebuiesc spânzurați toți românii**”²⁰. Din Oradea-Mare, potrivit comunicatului aceleiași gazete, aflăm că: „*patru soldați secui comandați de un sergent, au arestat pe avocatul Ioan Furlea din Aleșd, după ce i-au devastat casa. Secuii au împușcat la 4 Februarie 1919 pe institutorul Vasile Filip din Marghita, pe motiv că el ar fi cel mai periculos dintre Valahi. Locotenentul Gheorghe Nistor a fost arestat la Sătmar și apoi întemnițat la Debrețin. Locotenentul român Tămaș a fost îngropat până la gât după aceia i-au scos ochii și apoi l-au omorât*”²¹.

Aceasta a fost atmosfera în care a curs viața în Bihor, în așteptarea sosirii trupelor române. Și câte și mai câte mișelii asemenea celor amintite nu au fost comise. Dar nu le pomenim „că ni se rupe inima”!, cum spunea Gheorghe Tulbure²², pe 15 decembrie 1918. Cuprinderea tuturor ar însuma o

²⁰ *Ibidem*

²¹ *Unirea*, nr. 56, sâmbătă 15 Martie 1919, p. 2-3

²² Apud Constantin Moșincat, *Generalul H.M. Berthelot prima vizită în Ardeal după Marea Unire*, Editura Tipo MC, Oradea, 2019, p. 125-126. *Tribuna Bihorului*, după cuvântul cel dintâi, de salut al cititorilor: *Luați lumină*, Gheorghe Tulbure își rostuieste gândurile gazetărești către plugarii bihoreni, de la margine de țară a pământului strămoșesc: „*Din vremi bătrâne săpați și secerăți pe moșia altora. Cu lacrimi ați sfințit țărâna plaiurilor voastre, în sudori s-a dospit bucătura voastră de pâine. Străini ați fost în țara voastră, pentru că stăpânii străini au fost de durerea inimii voastre. Când sufletul vostru cerea lumină, stăpânii vă îmbiau cu cârmuire, școală și limbă străină. Din cancelarii cu batjocuri v-au izgonit, la judecată cu strămbătatea v-au strivit, în toate gările cu hulă v-au îmbrâncit, portul l-au împetriștat, iar graiul vi l-au schimonosit. Plânsul doinei voastre avea ceva din jalea neamului întreg. Vremile le-au sleit de puterea luptei dar nu le-au putut fura nădejdea de biruință [...]. Soarele dreptății a frânt hotarele viclene ce despărțeau trupul neamului. Undele Crișurilor nu vor mai purta lacrimile voastre iar la vărsarea în Tisa vor spune: noi venim din altă țară! Glasul chemării să vă lumineze mințile spre a urma poveștele mărunte ce le veți găsi în fiecare duminică în gazetă. Glasul vremii ne cheamă pe toți la muncă. Menirea gazetei era aceea a unei tribune de la care poporul poate vorbi liber, iar la Oradea să pulseze o cultură vie, o educație românească”. Din coloanele „Tribunei Bihorului” erau chemați preoții și dascălii satelor, doctori, profesori și avocați să promoveze cuvântul de învățătură și legea românească: „*prin școală și prin muncă la gloria și bunăstarea neamului românesc [...] să facem din Bihor o nebiruită fortăreață culturală la granița de apus a României Mari*”. „*Alduim [lăudăm] Crăciunul cu O ce veste minunată*”, scria în articolul său *Unchiașul*, pseudonim sub care scria Roman R. Ciorogariu, și ce minunat era - spunea el -, căci românii n-aveau sărbători naționale, ca alții, pentru că ungerii nu ne recunoșteau ca *națiune*, dar eram buni la plata *dărilor și de cătânie!* Dar acum, poporul a ieșit, din temnița sufletească, luminat de soarele dreptății, la libertatea de a trăi după rânduiala proprie. „*Dacă sufletul românesc n-a putut avea parte de sărbători naționale, și-a făcut el din sărbătorile bisericești: sărbători naționale, iar din biserică: așezământ național, în care s-a păstrat limba*”. Și se întreba *Unchiașul* cine era autorul frumoasei colinde ce răsună la Crăciun în casele românilor: „*Trei păcurari stau pe munte / și vorbesc**

carte mai groasă decât Cazania cea bătrână. Izolați în „cetatea lui Tisza”, românii bihoreni așteptau cu nădejde, ca și voința lor exprimată la Alba Iulia să prindă viață. Dar în loc ca trupele române să aducă libertatea mult dorită, prin părțile Bihorului, ca din senin, au pătruns trupele „*iregulate ungurești, în diferite culori, dar toate înarmate, bine îmbrăcate, mai presus de toate turmentate contra românilor. Erau secui, apoi Regimentul 21 honvezi, de la Cluj, 4 honvezi din Oradea, garda ungurească din Oradea, toți cu împușcături de puști și explozii de grenade pe la periferiile și mijlocul orașului încât acesta luase aspectul de război, în care soldații răcneau contra românilor*”²³.

Dincoace de linia de demarcație începuse goana după preoți și învățători români, după *steagurile*²⁴ purtate la marea unire, iar pentru

de cele sfinte, / Leru-i Doamne”. Și tot el răspunde: nimeni, acele versuri au ieșit din sufletul curat al țăranului român, ca adevărate mărgăritare de gânduri.

²³ Stelian Vasilescu, *Calvarul Bihorului (1918-1919)*, Editura Galant, Oradea, 1994, p. 9

²⁴ În 29 decembrie 1919, stil nou, *s-a sfințit steagul în comuna Cefa*, despre mersul căreia raportează următoarele: La ordin, dimineața gardiștii din secție se împart în serviciul pentru asigurarea comunei și susținerea ordinii. Gardistul Alexandru Poptămaș, după exclamarea: „până în cer îl vor ridica”, ia frumosul nostru stindard înaintea unei trupe de gardiști și duce steagul, petrecut de reprezentanții tuturor comunelor române din jur, la biserică. Trupa de gardiști, la intrarea în biserică, dă o salvă. Corul feciorilor din localitate, la număr 30 și toți împodobiiți cu trei culori, instruiți și conduși de juristul Petru Balogh, cântă în loc de „*veniți să ne închinăm*” și în loc de „*priceasnă*”: „*Deșteaptă-te române!*”, „*Pe-al nostru steag*” și „*Trei culori*” pe două voci. După săvârșirea Sfintei liturghii, se începe actul sfințirii. Servește parohul din localitate Aurel Albu și Teodor Roxin, paroh în Bicaciu. La acest act se dau 3 salve și se cântă cântări naționale. Parohul Aurel Albu, cu cuvinte mișcătoare, vorbește despre însemnătatea zilei mari și de onoare ce a ajuns satul. Citează cuvintele Evangheliei: „Tot cel ce se înalță pe sine, smerise-va, și tot cel ce se smerește, se va înalța”. Explicând cuvintele acestea, vorbește despre suferințele neamului în decursul cât a durat domnia străină. Explică însemnătatea hotărârii de la Alba Iulia, la care cuvinte toți poporenii strigă de repetate ori în strigăte furtunoase „*Trăiască România Mare!*” „*Cu libertatea noastră se ridică azi și steagul nostru*”.

După aceea vorbește învățătorul din localitate, Ioan Costa, care se adresează mai mult tinerimii și, spicuiind câteva momente din istoria românească, o îndeamnă să ia de model pe eroii noștri Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul etc. ca să ne putem împlini dorințele noastre. În fine, Petru Poptămaș, industriaș în Cefa, își declamă poezia sa actuală, pe care v-o alătur. Publicul iese din biserică, înșirându-se după ordurile gardiștilor, coriștilor care, cântând, duc stindardul la Casa comunală. Când se ivește steagul pe Casa comunală, și desfăcându-se începe a fâlăi, gardiștii, însuflețiți între strigăte „*să trăiască*”, dau salve, și numai târziu au încetat cu împușcăturile. Coriștii, încă mai mult, delectează publicul cu cântări naționale și populare. Reprezentanții cercului se adună în cancelaria secției, unde locotenentul D. Abrudan conduce sfătuirea pentru luarea măsurilor referitor la primirea trupelor române, care o să sosească în scurt timp în Bihor. Reprezentanții însuflețiți promit tot posibilul și se duc cu impresia ce au primit la sfințirea steagului. Reprezentanții din comunele Sânmiclăușul Român, Berechiu, Miersig și Gepiu își duc stindardele, ca sărbătoarea proximă și ei să și le sfințească. Ordinea a fost exemplară. L.S. *Demetriu Abrudan*, Comandantul secției 662. Pentru mai multe detalii vezi: Dr. Augustin Mureșan,

intimidare și descurajare, bătaia, maltratările, batjocura, jaful și crima erau metode larg răspândite. Ziarele ungurești ațâtau și întrețineau politica dictată de la Budapesta, prin informații false, inventate despre așa zisele „atrocități” săvârșite contra ungarilor, în timp ce responsabilii vinovați de crime nu au fost cercetați și responsabilizați de autoritățile maghiare în funcție, deoarece erau înarmați și exercitau serviciul în interesul republicii lui Karolyi, fanatizând împreună cu Kratochwil, „soldații nimănui să-și continue eroicele isprăvuri, întru preamărirea republicii maghiare”²⁵. Investigarea de către o comisie mixtă română-maghiară, propusă a fi formată din 2 membri (un român și un ungar), s-a lovit de opoziția maghiară care „mereu deplasa faptele cercetate spre tărâmul politic, cerând în prealabil acte de atrocitate”²⁶, lucru imposibil în condițiile în care fruntașii români, de teamă, se refugiaseră, ori fuseseră puși sub pază, (cum a fost cazul Dr. Coriolan Pop, Roman Ciorogariu, Dr. Sever Andru, și Gheorghe Tulbure) și astfel terenul era pregătit *să dea bine* pentru unguri, mărturisirea în raportul său din 10 martie 1919, către Conferința de Pace de la Paris, președintele comisiei, Roman Ciorogariu.

Un rezumat al acțiunilor militare după Marea Unire ne arată că: în primăvară în doar 2 săptămâni i-am bătut pe unguri și i-am azvârlit dincolo de Tisa, pentru ca, apoi în vara aceluiași 1919, în alte 2 săptămâni, să-i trecem silit dincolo de Dunăre. De remarcat că, pe lângă resturile unor unități destrămate ale vechiului imperiu, în fața trupelor române se mai aflau alături de forțele din linia întâi și voluntari sau recruți din centrele: Sătmăr (2000), Șimleul Silvaniei (1000) și Oradea (6000), Carei (2000), precum și de la Szolnok (2000), Debreczen (3000), Ketegyhaza (15.000). Total de peste 70.000 oameni, 140 tunuri și 5 trenuri blindate. La aceste efective mai trebuie adunate și cele recrutate în 2 zone: la Nord: Carei, Debreczen, iar la Sud: Bekescsaba, în timp ce la Budapesta circa 60.000 neconstituiți erau în așteptare. Disciplina acestor trupe era afectată de ideile bolșevice, cu excepția secuilor, care erau neîntrecuți în jafuri și atrocități. Temporizarea acțiunilor ofensive românești era tactica guvernelor de la Budapesta care pregăteau ofensiva trupelor albe organizate de Horthy, pentru a salva Patria.

Aduc informații puțin cunoscute în spațial public pentru a stabili adevărul - și demontarea unor mituri cu privire la acțiunile ungarilor și încercările de contaminare cu ideile bolșevice a proletariatului maghiar, prin propagandă – și astfel, a face înțelese acțiunile armatei în teritoriile de

Dr. Constantin Moșincat, *Steagul românilor din Târian (jud. Bihor), purtat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, comunicare prezentată la Sesiunea: *Români ardeleni în primul război mondial*, Muzeul Orașului Oradea, 1-3 noiembrie 2018, în curs de apariție în volum.

²⁵ *Apud* Stelian Vasilescu, p. 10

²⁶ *Ibidem*, p. 11

dincolo de Tisa și de pe cuprinsul întregului Ardeal. Nu puține sunt evenimentele și lucrurile despre care se vorbește mereu și mult, fără a fi îndeajuns de bine cunoscute. Așa se întâmplă și în momente ale conversației curente, în discursul politic sau chiar și în cel științific. Frecvența și intensitatea discursului sunt proporționale cu interesul stârnit de un fapt sau altul. Focalizarea atenției asupra lui determină formarea unei imagini unilaterale, câteodată distorsionate de inflamarea spiritelor, dar implantându-se astfel în conștiința publică. Uneori faptul poate fi o eroare și avea consecințe de-a dreptul nocive, de natură să afecteze întreaga colectivitate, altele doar regretabile.

De ce este necesar să se știe că *Tratatul de la Trianon a fost un act juridic foarte complex, care a reglementat mult mai multe lucruri decât problema frontierelor dintre Ungaria și țările vecine cu ea. De ce este necesară cunoașterea acțiunilor iredentei maghiare dintre cele două războaie mondiale?* Răspunsul nostru se reazemă pe trecutul istoric cât și pe actualitatea socială și realitatea politică din România democratică de astăzi. Din această perspectivă tema supusă atenției publice prezintă o foarte mare importanță. Formele și intensitățile de manifestare a adversităților ungurești și pretențiile teritoriale sau de autonomie a Transilvaniei, duse până la separație, au preocupat guvernele și grupările politice oficiale și organizațiile neguvernamentale și para-militare ungurești de la Trianon²⁷ înapoi.

Analiza fenomenelor trecute și reflectarea lor în actualitate intră în sfera de observație științifică a istoricului care are datoria să informeze corect și complet opinia publică, mai ales despre evenimente de primă însemnătate. Iată de ce considerăm de actualitate și de necesitate o argumentare științifică, relativ obiectivă, a unui fenomen atât de disputat cum a fost diferendul având ca punct de plecare tratatul de la Trianon.

Trianon-ul a reprezentat practic un tratat de pace între Ungaria și restul lumii. Este adevărat că el reglementa și un contencios dintre Ungaria și România, dar acesta ocupa un loc restrâns în ansamblul tratatului, deși, desigur, nu lipsit de importanță. Vom exemplifica prezentarea tratatului printr-o privire, fie și numai rezumativă, asupra conținutului său, cu scopul de a pune în lumină și partea nevăzută, pentru o corectă cunoaștere din punct de vedere științific.

În cele 164 de pagini ale Tratatului toată chestiunea **graniței ungaro-române** ocupa cam o coloana de text, pe o singură pagină. Manevra

²⁷ **Tratatul de la Trianon** a fost semnat la data de 4 iunie 1920 între Puterile Aliate - 16 state (inclusiv România) învingătoare în primul război mondial și Ungaria, în calitate de stat succesori al Imperiului Austro-Ungar, stat învins. Partea a doua (articolele 27-35) definește frontierele Ungariei cu statele vecine. În principiu, acestea sunt actualele frontiere ale Ungariei. Frontiera româno-ungară este descrisă în secțiunea a doua a articolului 27 (traseul actualei frontiere între România și Ungaria).

Ungariei s-a conturat inclusiv prin numirea unor delegați nesemnificativi²⁸ - un ministru al Muncii și al Prevederilor Sociale și un funcționar din Ministerul de Externe, cu rang de ambasador, în timp ce semnatarii din toate statele erau plenipotențiar. În partea a treia intitulată *Clauze politice europene*, în articolele 45-47, era înscrisă obligația României de a insera în legislația sa dispoziții pentru *protejarea intereselor locuitorilor de alta rasă, limbă, religie, din teritoriile care cunoscuseră transferul de suveranitate în favoarea statului român*. Pe lângă garanțiile de drepturi pentru minoritățile de orice fel, tratatul mai cuprinsese și prevederi referitoare la așa-ziii „*optanți*” (locuitori care, după 1918, se strămutaseră în Ungaria, pentru care se pretindea recunoașterea drepturilor lor de proprietate în teritoriile care trecuseră sub suveranitatea altui stat). Peste câțiva ani, de la producere, ele vor prilejui, în fața Societății Națiunilor și a Curții de Justiție de la Haga, o celebră dispută între România și Ungaria, în cursul căreia și-a ilustrat marele talent oratoric, diplomatic și juridic Nicolae Titulescu, față în față cu experiența și prestanța bătrânului conte Apponyi.

Disputa a fost complicată de faptul că, între timp, România aplicase legea de reformă agrară, pe care *optanții*, în baza tratatului de la Trianon, sprijinite fiindu-le interesele de către statul maghiar, au socotit că o pot contesta, în ceea ce îi privea. Articolele 177-178 aveau să creeze numeroase litigii de detaliu. Ele vizau *restituirea reciprocă* - între Ungaria și statele în favoarea cărora avuseseră loc transferuri de teritorii, foste sub suveranitatea statului ungar până la 1918 - a arhivelor curente pe ultimii 20 de ani (deci de la 1900) și a arhivelor istorice privind teritoriile respective. A fost o chestiune extrem de greu de soluționat, fiindcă arhivele aveau multe fonduri și documente ce prezentau interferențe inexplicabile de conținut între teritoriile devenite *limitrofe* în termenii Tratatului de la Trianon.

Frontiera dintre România și Ungaria, schițată în articolul 27 al tratatului, a fost trasată pe teren de o comisie mixtă, ale cărei lucrări au fost consemnate în 126 foi de hartă la scara 1:5 000, într-o hartă globală la scara 1:375 000 și o descriere a frontierei și a lucrărilor întreprinse de comisie, cuprinzând o introducere și 10 fascicule, în 1327 de pagini.

Moralmente - și în fapt - Tratatul de la Trianon reprezintă, indiscutabil, o realitate și în prezent. Din punct de vedere strict juridic însă, răspunsul nu e ușor de dat, dintr-o dată. El n-a fost niciodată denunțat formal și oficial, potrivit practicilor internaționale. Multe dintre prevederile sale s-

²⁸ Desemnarea unor personaje fără un rol cheie în politica ungară s-a făcut cu scopul, ca ulterior, să nu recunoască reprezentativitatea lor. Chestiunea poate fi explicată și prin faptul că Ungaria era în haos ca urmare a revoltelor și a acțiunilor bolșevice și a gărzilor albe. Deci, vechile structuri nu mai funcționau iar noile structuri nu aveau autoritate și recunoaștere.

au stins prin însăși executarea lor, ori prin depășirea termenului lor de validitate. Clauzele cele mai importante - cele teritoriale și militare - au fost modificate, deci parțial anulate, prin acțiunile guvernelor maghiare din 1939-1940, sprijinite de Germania și Italia. Tratatul de pace de la Paris, semnat de Ungaria după al doilea război mondial, la 10 februarie 1947, a restabilit clauzele teritoriale ale Tratatului de la Trianon, reconfirmându-le prin consens internațional.

Alimentată de înțelepciunea reflecției asupra celor petrecute în secolul trecut, că repunerea în discuție a ordinii internaționale de drept - chiar într-o Europă Unită -, fragmentarea ei între răspunderi limitate din punct de vedere juridic, speranța de a menține cu forța un asemenea nou echilibru, sunt naivități ce ar putea duce la consecințe catastrofale, din spiritul concesiv față de autoritatea tratatelor internaționale, precum cele din 1933-1938.

Pentru ilustrarea realităților de după Trianon apelăm la memoria documentelor, redactate de părți neutre, cum a fost de pildă **geograful francez E. de Martonne**, care a întocmit un raport despre situația ungarilor din Transilvania în următorii termeni: "Românii n-au făcut tot ce era posibil pentru a atenua amprenta maghiară lăsată asupra orașelor și asupra administrației. Pe linia Oradea Mare - Satu Mare, am văzut lipite pe vagoane etichete scrise în limba maghiară având antetul CFR, deci imprimare după anexare. Personalul căilor ferate, casieri, hamali, controlori, este încă aproape peste tot de origine maghiară. La fel cel din poște, unde mi s-a întâmplat să nu mă pot face înțeles nici în franceză, nici în română"²⁹.

Urmărim câteva fapte și întâmplări a căror personaje s-au situat în fruntea unor acțiuni, de genul aceluia al complotiștilor de la Oradea din 1911/1920 și 1939/1940. Ungurii nu se împăcau nicicum că au pierdut coroana Ardealului cu tot cu lucrătorii pământurilor. Încă de la 24 Aprilie 1920, prefectul județului Bihor de atunci dr. Nicolae Zigre, fost elev al *Liceului Premonstratens*, a cerut, prin adresă scrisă de la ministerul de interne, exproprierea imediată a Băilor Felix, care după natura lor revenea statului. În urma acestei sesizări, ministerul industriei și comerțului cercetând chestiunea prin organele sale, a constatat ca, în adevăr, **Ordinul Premonstratens**, deținea *fără nici un titlu de drept* aceste băi care îi fuseseră date, pe vremuri, de către conducătorii statului maghiar, *în simplu uzufruct, cu condiția ca din veniturile acestora Ordinul amintit să susțină un liceu maghiar în Oradea*, - liceu pe care din 1919 îl susținea statul român. Organele ministerului de industrie și comerț, concludeau, că băile "*sunt, de*

²⁹ www.rostonline.org/rost/mar-apr2005

drept, proprietatea statului român urmând să fie luate în patrimoniul acestuia"³⁰.

Chestiunea ajungând în sfera de atribuții a ministerului sănătății publice, consiliul de avocați al acestuia în ședința din 28 Noiembrie 1925, a opinat că Băile Felix - puteau fi luate în posesie de către stat prin simpla încheiere a unui proces verbal, respectiv i se putea cere justiției să recunoască statului dreptul de proprietate.

Pavilioane și fântâna arteziană din Băile Felix 1935

Intervenția ministerului

Același consiliu de avocați a hotărât, în ședința de la 20 Mai 1926, să se solicite intabularea Băilor Felix pe numele ministerului sănătății și apoi, să se ceară de la tribunal validarea dreptului statului asupra lor. Drept consecință a acelei hotărâri, ministerul sănătății a și intervenit, în ziua de 4 Martie 1927, sub nr. 6580 la Tribunalul Bihor cerându-i "*să valideze definitiv Băile Felix pe numele său*"³¹. Din diferite pricini, această intervenție a ministerului sănătății a rămas multă vreme fără urmare. Abia în primăvara anului 1937, prin deciziunea cu nr. 3461/1937 conexată cu nr. 3501/1937, a judecătoriei urbane Oradea, secția C.f., băile amintite au fost trecute în cartea funduară **ca proprietatea Statului român**, după ce mai înainte, prin încheierea nr. 270 din 20 Februarie 1937 a Tribunalului Bihor secția a II-a s-a stabilit, în temeiul unei largi documentații juridice, că **toate imobilele deținute de Ordinul Premonstratens din Transilvania i-au fost**

³⁰ *Legea românească*, An XVII, nr. 19 / 1937, p.179-180.

³¹ *Ibidem*.

puse acestuia, pe vremuri, la dispoziție de către Regii ungari, respectiv de către Statul maghiar, pentru scopuri publice maghiare, care atunci nu mai puteau fi urmărite în România, din momentul trecerii Transilvaniei în cadrul Statului român întregit.

În afară de acest punct de vedere, al Tribunalului, s-a mai constatat că *Ordinul Premonstratens* din România **nu avea personalitate juridică**. Personalitatea juridică pe care a obținut-o în anul 1930, s-a dovedit a fi fost obținută; pe căi frauduloase, din care cauză i-a fost anulată prin Decizia Of. 220241 din 18 Decembrie 1936 a ministerului cultelor, publicată în Monitorul Oficial, nr. 300/1936

Propunerea Consiliului de Război din Cluj

La cele amintite până aici, s-au mai adăugat încă două fapte importante, și anume: șeful *Ordinului Premonstratens* din România, Kandid Kovacs, dovedit a fi un simplu instrument al revizionismului maghiar și un acaparator, pe căi frauduloase, al dreptului de cetățean român, a fost expulzat în Ungaria, țara sa de origine; și **Consiliul de Război al Corpului VI de Armată Cluj, prin referatul său din 17 Aprilie 1937, a stabilit că se impune dizolvarea Ordinului Premonstratens din Oradea, ca profund primejdios siguranței Statului Român.**

În adevăr, autoritățile de stat, nevoite să facă mai multe perchiziții la sediul Ordinului, din Oradea, au stabilit că acesta stătea în permanentă legătură cu organizațiile premonstratense din Ungaria, ale căror obiective erau pur politice și că, ceea ce era extrem de grav:- în năzuințele sale centrifugale, Ordinul amintit era susținut în mod permanent de însuși Procuratorul general al acestuia, Hubertus Noots, care a fost instituit de către Sfântul Scaun, în mod absolut ilegal, ca Administrator apostolic al Ordinului Premonstratens din Transilvania și din Ungaria. Acest Administrator apostolic a operat ani de-a rândul din Ungaria, în contra României, prin tot felul de mijloace dintre cele mai puțin avuabile.

Cu toate că, în fața acestor fapte cu desăvârșire concludente, Statul român ar fi avut dreptul și datoria imperioasă de a proceda, fără nici o ezitare, la dizolvarea Ordinului Premonstratens din Transilvania și la luarea în stăpânire sa a tuturor imobilelor care au fost atribuite de Justiție, el a încercat mai întâi să înduplece autoritățile superioare ale Ordinului, respectiv ale Bisericii Catolice ca, în însuși interesul lor, să lichideze ele situația insuportabilă de la Oradea, cu considerarea integrală a punctelor de vedere românești. Dar autoritățile respective n-au apreciat această ofertă de intrare în posesie a Statului Român.

După atâția ani cheștiunea revenise în actualitate. *Ordinul Premonstratens „Sfântul Ștefan-Primul Martir”*, de rit catolic, din Oradea, a adresat o scrisoare senatorului UDMR de Bihor Csapo Jozsef în care i se cerea să intervină pe lângă Akos Birtalan, Ministrul Turismului (câtă

înțelegere de democrație, dar mai ale ce efecte!), și pe lângă forurile superioare ale statului pentru retrocedarea stațiunii „Băile Felix și a imobilelor aparținătoare - hoteluri, case, restaurante, edificii, a pădurii, spațiului intravilan. Revendicările se bazează pe acte funciare autentice deținute de călugării premonstratenți, care atestă dreptul de proprietate asupra stațiunii din cele mai vechi timpuri”³². Ordinul n-a avut adepți în România în ultimii 45 de ani, însă, potrivit regulilor sale, după moartea ultimului membru al Ordinului, timp de 99 de ani, în fața Sfântului Scaun rezistă „dreptul de proprietate”. Potrivit acestui drept, la sfârșitul lunii august 1997, Ordinul Canonic Premonstratens a făcut primele demersuri pentru retrocedarea stațiunii.

În lipsa unei legi speciale care să stabilească reparațiile pentru bunurile *preluate abuziv de statul comunist*, ca adăugire la Legea nr.58 privind privatizarea societăților comerciale, senatorul UDMR Csapo, inițiatorul programului de autonomie pe criterii etnice, a făcut presiuni puternice în favoarea Ordinului.

Potrivit surselor noastre însă, statul român nu și-a pierdut actele de proprietate asupra stațiunii Băile Felix, revendicată de Ordinul călugăresc, fără călugări, (după modelul amiralului Horthy, fără mare!) chiar dacă s-a încercat ascunderea foilor de proprietate, în care statul român figura ca proprietar. Cât privește exproprierea comunistă nici nu vine în discuție, deoarece, acțiunea juridică se produsese în perioada anilor '20-'30, retrocedarea ar fi însemnat implicit retrocedarea averilor răscumpărate de statul român de la *optanții* unguri. Adică, pe înțelesul tuturor, **toți au dreptul, numai noi îndatoriri** după cum odinioară le-am dat bani pe terenuri și clădiri, iar acum și le revendică!

În cuprinsul acestei introduceri demonstrăm că *văicăreala* ungurească, de pe toate meridianele și pe la toate ușile cancelariilor, avea ca unic scop revizuirea frontierelor stabilite prin Tratatul de pace de la Trianon, folosindu-se pentru atingerea acestui obiectiv orice mijloc propagandistic, făcându-se lobby cu orice preț. Ungurii au promovat femeile sub așternutul avangărzii propagandei. Serviciile de informații făceau cunoscut faptul că, femeia Veiman, patroana unei case de toleranță din Oradea, făcea un interes trafic de femei de moravuri ușoare, atât în localurile de noapte din Oradea, cât și printre ofițerii și subofițerii de la unitățile militare din lungul frontierei. Un caz similar a fost cercetat administrativ, în ziua de 29 Septembrie 1939, de către Comandantul Legiunii Jandarmi Bihor³³, care a găsit în comuna Husasău de Tinca și în comuna Tinca mai multe femei unguroaice pe la

³² Mariana Găvrilă, *Ordinul Premonstratens “Sfântul Ștefan-Primul Martir” din Oradea revendică stațiunea Baile Felix*, în *Ziua* - joi, 22 ianuarie 1998

³³ A.M.R., *fond 841*, dos. 43, f. 875

casele subofițerilor și ofițerilor precum și în interiorul cantonamentelor de pe zonă. Acele femei, care sub masca prostituției, căutau să se infiltreze printre ofițeri și trupă făceau parte din organizația „Magyar Magyarert” (ungur pentru ungar) și transmiteau informații în Ungaria asupra pozițiilor trupelor române. Toate acele femei erau foarte „devotate cauzei maghiare”, fiind pregătite pentru a culege și transmite informații dincolo de frontieră. Printr-o asemenea metodă unguroaicele au falsificat adevărul și în anturajele politice și diplomatice occidentale, numai ca ungurii să fie crezuți.

Evenimente din toamna anului 1940, și mai ales episoade cu privire la jalea care a cuprins țara, înainte și după dezlipirea teritoriilor românești în 1940 – a Basarabiei și Bucovinei, în urma ultimatumului sovietic, din 26 iunie, a unei părți a Transilvaniei, în urma dictatului de la Viena, din 30 august 1940 și a Cadrilaterului, după tratativele de la Craiova, din 7 septembrie 1940 - merită să fie consemnate de istoria apropiată mai cu seamă că atunci, și acolo, s-au consumat importante acte oficiale – decisive pentru destinul neamului românesc.

Oradea Mare, de pildă, care jucase un rol politic foarte important în făurirea României Mari, prin celebra **Declarație de independență** (12 octombrie 1918)³⁴, redactată în casa dr. Aurel Lazăr, a căzut în teritoriul cedat Ungariei Horthyste. Oradea, Cluj, Brașov a fost axa predilectă a propagandei. Municipiul de pe Crișul Repede a fost locul de intersecție a spionilor unguri cu membrii iredentei din zonă și apoi punctual de întâlnire pentru negocieri al militarilor români și unguri pentru ca drama hotărârilor de la Viena să nu fie și mai mult amplificată. Începând cu 1 septembrie 1940, la Oradea și-au început activitatea nou înființata **Comisie mixtă româno-maghiară** de aplicare a arbitrajului de la Viena, iar câteva zile mai târziu o altă comisie, de **inventariere a fortificațiilor rămase** pe teritoriul bihorean, precum și **Comisiile mixte de verificare a atrocităților** comise de trupele ungare de ocupație și paramilitare .

Cercetătorii perioadei sunt de părere că propaganda noastră externă a fost, prin efectul rezultatelor, ca inexistentă. Curentul mondial de opinie publică, determinant în favoarea ungarilor, a consternat însă pe primii ziariști sosiți în teritoriile Ardealului cedat, fără luptă. Realitatea deformată, în *salonul de aur* al palatului Belvedere din Viena, în 30 august 1940, a sfârtecat sufletul românismului la frontiera de vest. *Nu cedați nimic ungarilor*, se spunea în raportul informativ nr. 8, al comandantului Diviziei 20 Infanterie, căci „teritoriul ce-l veți ceda benevol, nu veți mai avea temeiul juridic, în fața Istoriei, de a-l pretinde înapoi”³⁵. Eroarea politică săvârșită de

³⁴ Viorel Faur, *Contribuția bihorenilor la actul istoric de la 1 decembrie 1918*, Ediția a III-a, Editura Primus Oradea, 2018.

³⁵ Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Armata română de la ultimatum la dictat. Anul 1940*, vol. I, București, Editura Europa Nova, 2000, p. 138

consiliul de Coroană și de regele Carol al II-lea a avut consecințe directe, imediate și pe termen lung de necuprins în statistici, căci traumele morale ale românilor expulzați de autoritățile ungare-horthyste pot fi doar prezumate.

Și pentru că după al doilea război mondial spectrul politic regional a conturat un **bloc socialist**, ungurii autohtoni s-au reorientat: din iredentiști în comuniști frunțași, iar apoi, după 1989, în campioni ai democrației, fără însă a uita să sublinieze lipsa drepturilor individuale și colective ale maghiarimii din România. Cât de lipsiți de drepturi sunt se poate constata din prezența lor pe scena politică, la guvernare și administrarea treburilor țării în interesul cui? Rapoartele comisiilor parlamentare de cercetare a abuzurilor și a dezordinilor provocate de unguri sunt dovezi că spiritul Trianon-ului înfierbântă minți tulburi, agitate și sprijinite financiar oficial și semioficial, atât de la Budapesta cât și de la București și de aiurea.

Piața Unirii Oradea, cu statuia Regelui Ferdinand I, ridicată în 1924

Bihorul după Marea Unire

Așa cum se cunoaște, după data de 1 ianuarie 1919, organe ale administrației guvernului ungar (primari, notari, jandarmeria și poliția), trupele și bande răzlețe de secui, unitățile militare și civile bolșevice își intensificaseră abuzurile, atrocitățile și actele de terorism asupra populației românești, a consiliilor și gărzilor militare naționale românești locale³⁶. Despre faptele de agresiune ce se petrecuseră pe teritoriul Bihorului au fost sistematic informate autoritățile de la București, Consiliul Dirigent de la Sibiu, miniștrii Puterilor Aliate la București, Comandamentul Superior al

³⁶ I. Popovici, *Aspecte privind situația populației românești din unele comitate ale Transilvaniei și cel al Bihorului după 1 Decembrie 1918*, în *Pietre de hotar*, vol. I, 1997, Editura Papirus, Oradea, p. 103-106

Armatei Franceze de Dunăre, Conferința de Pace de la Paris, Consiliul Interaliat de la Budapesta și alte foruri de către Consiliul Național Român (C.N.R.) din Oradea și Bihor, dar și de către unii intelectuali români³⁷.

Atrocitățile și abuzurile au culminat cu arestarea și internarea membrilor C.N.R. din Oradea și Bihor. Astfel, în ziua de 24 martie 1919, în conformitate cu prevederile *Ordonanței nr. 395 a Ministerului de Război, Comandamentul Militar regional din Transilvania, Departamentul Sfatului muncitoresc pentru apărare și forță de ordine din Oradea*, pune în vedere C.N.R. din Oradea și Bihor că: *Republica Sovietică Ungară are ca scop menținerea integrității Ungariei și prin urmare a ordonat ca toate activitățile contrare acestui scop să fie împiedicate cu toată energia, iar persoanele, care colaborează la astfel de activități, să fie internate*. Deci având în vedere că „populația românească și conducătorii ei din Bihor, în mod manifest, s-au situat pe traducerea în viață a hotărârilor de la Alba-Iulia și considerând că aceste hotărâri sunt evident opuse scopurilor Republicii Sovietice Ungare, Dispeceratul de Apărare și Pază, pentru a împiedica activitatea persoanelor angajate în realizarea hotărârilor de la Alba-Iulia, consideră că ele sunt necesar a fi internate”³⁸.

Roman R. Ciorogariu, în introducerea la raportul general privind situația Consistoriului ortodox român Oradea în anul 1919, prezentat în ședința Sinodului bisericesc, din 22 martie 1920, sublinia faptul că „anul 1919 a fost un an de tranzițiune pentru poporul nostru de pe teritoriul acestui Consistoriu. Începutul anului a avut un caracter îngrozitor nu numai pentru conducătorii intelectuali ai poporului, dar și pentru însuși poporul nostru, care era terorizat în chipul cel mai îngrozitor. Poporul a fost expus nu numai șicanelor și persecuțiilor cele mai grozave dar chiar și morții. Sate întregi erau jefuite, ba chiar aprinse, preoții urmăriți, fugiți prin văi și păduri, încât nu s-a mai putut dezvolta nici o activitate mai vrednică și temeinică pe tărâmul pastoral. Fiecare avea grijă mai întâi, ca să-și salveze viața(...)”³⁹. Iar când timpul suferințelor s-a împlinit, după Săptămâna Patimilor, „a urmat și pentru noi marea zi a Învierii. Ziua luminată a Învierii lui Hristos ne-a adus și mântuirea prin brațele Armatei Române, adunându-ne pe vecie într-o țară mare românească, pe toți fiii aceluiași neam”. Și nu după mult timp de la intrarea Armatei Române în Oradea, la 20 aprilie 1919, în luna mai a aceluiași an „glorioasa Casă domnitoare a distins cu Înalta Sa vizită și orașul nostru Oradea Mare, dându-ne dovadă despre dragostea ce ne-o poartă”⁴⁰.

³⁷ *Ibidem*, p. 105-108

³⁸ *Ibidem*

³⁹ Episcopia Ortodoxă Română Oradea a Bihorului și Sălajului (în continuare: E.O.R.O.Bh-Sj.), *fond Consistorial ortodox român Oradea*, act nr. 370/1920, p. 1

⁴⁰ *Idem*, act. Nr. 369/1920, p. 1-2

Roman R. Ciorogariu, lega de acel eveniment și faptul că sub oblăduirea gloriosului rege Ferdinand I, Biserica Ortodoxă Română din Oradea și Bihor și-a realizarea visul secular, al *reînvierii*, după 225 de ani de adormire a vechii Episcopii locale. Cu prilejul primirii în audiență, în ziua de 23 mai 1919, a delegației clerului și credincioșilor din eparhia Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, de către Ferdinand I, acesta, cunoscând oful bihorenilor, a remarcat faptul că Episcopia Oradiei se va „*reînființa mai curând decât credeți*”⁴¹. Dar până atunci lupta s-a dat pe toate planurile.

Propaganda revizionistă maghiară.

La data de 17 aprilie 1920 *Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent*, cu scrisoarea nr. 25.278/1919, expediată din Cluj, la data de 17 aprilie 1920, aducea la cunoștința Consistoriului ortodox român din Oradea că „*în timpul din urmă se ivesc tot mai multe simptome ale unei propagande sistematice pentru reîntregirea Ungariei (...). Printre știrile ziarelor și prin viu grai se răspândesc zvonuri false că ungurii vor ocupa, în scurt timp, Ardealul*”⁴².

Astfel, agenții unguri rămași pe teritoriul României după încheierea primului război mondial și infiltrați în diverse structuri și instituții *prin întârzieri de trenuri și în special prin întârzierea trenurilor care transportau alimente pentru populația nevoiașă, „se căuta să producă nemulțumiri în popor, ca astfel, tot felul de agenți să poată exploata această nemulțumire, îndemnând poporul la revoltă*”⁴³. Ca urmare – menționa Resortul mai sus menționat – în multe părți s-a creat o atmosferă de îngrijorare, iar aici – colo, unde poporul a rămas fără conducători harnici, s-a semnalat chiar „*panică în popor*”⁴⁴. Consiliul Dirigent menționa, de asemenea, că pentru contracararea acestor acțiuni era de datoria fiecărui cetățean cinstit să opună cea mai intensivă contra-propagandă împotriva acestor acțiuni de distrugere a înfăptuirilor poporului român de la sfârșitul primului război mondial. Totodată, se solicita Consistoriului ortodox român din Oradea să binevoiască a îndemna, prin circulare, pe conducătorii poporului să-și facă o nobilă preocupare din efectuarea „*contra-propagandei*”. Un rol important revenea preoților și învățătorilor, care aveau misiunea ca prin predici, conferințe și consfătuiri particulare să sublinieze dreptul bimilenar al poporului român, ca cel mai numeros popor și element autohton pe acest pământ, asupra Transilvaniei, pe care „*l-au apărat cu grele jertfe de sânge și pe care l-au alipit la Țara mamă în baza dreptului Dumnezeesc, acum recunoscut de*

⁴¹ *Ibidem*

⁴² Idem, act nr. 493 Pl./1920, p. 1-2

⁴³ *Ibidem*

⁴⁴ *Ibidem*

lumea întreagă, <cel> al autodeterminării națiunilor”⁴⁵. În finalul scrisorii se preciza faptul că printr-o „propagandă intensivă pentru susținerea trează a conștiinței naționale și împlinirii conștiințioase a tuturor datorințelor cetățenești și prin luminarea poporului asupra soluțiilor date sau intenționate vom putea liniști spiritele, vom întări credința că starea creată nu se va mai schimba și vom contribui la intensificarea muncii și la consolidarea Patriei”⁴⁶.

În urma primirii acestei scrisori și a solicitărilor Resortului Cultelor și al Instrucțiunii publice din cadrul Consiliului Dirigent, la data de 11 mai 1920 vicarul episcopal ortodox român Roman R. Ciorogariu trimite o circulară către toți protopopii din districtul Consistoriului ortodox român din Oradea, prin care le aducea la cunoștință cele transmise de resortul mai susmenționat referitor la propaganda revizionistă ungară ce se desfășoară pe teritoriul Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului de după încheierea războiului, dar și faptul că toate aceste apucături și acțiuni subversive, sunt binecunoscute de oamenii serioși, atât în ceea ce privește originea lor, cât și scopul infernal ce-l urmăresc. Roman R. Ciorogariu mai completa cele afirmate anterior și cu aceea că „în anul trecut, când se organizase propaganda contelui Király Mihály și mai apoi a lui Kun Bèla contra alipirii noastre la România, dându-se instrucții cum să se organizeze în cercuri de propagandă preoții și învățătorii noștri, cu atragerea și a fruntașilor, care au influență asupra maselor poporului, pentru combaterea acelor agenți străini și luminarea poporului nostru asupra viitorului mai bun ce-l așteaptă în România Mare”⁴⁷.

Avându-se în vedere, probabil, eficacitatea contra-propagandei întreprinse vicarul episcopal ortodox român din Oradea comunica, în același timp, protopopilor ortodocși români din districtul Consistoriului că reînnoiește acele metode de a combate propaganda străină și, îndeosebi, insistă de a se îndruma preoțimea la predici, conferințe și consfătuiri particulare cu poporenii, în care să se explice greutățile începutului, acum agravate și de sistemul de guvernare nenorocos al fostului Consiliu Dirigent. Însă – sublinia vicarul episcopal Roman R. Ciorogariu – după ce se va produce stabilitate în guvernământul țării, toate se vor îndrepta fapt pentru care solicita protopopilor ca să cugete toți la „*ceea ce este în Ungaria și să se teamă a ajunge soarta celor rămași în Ungaria*”⁴⁸.

Prin contra-propaganda desfășurată, ferind astfel, pe de o parte, poporul de molipsitoarea <propagandă> antiromânească, să se acționeze pe de altă parte, „*ca fără preget, agitatorii contra integrității Statului român să*

⁴⁵ *Ibidem*, p. 2

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ Idem, act nr. 493/11 mai 1920, f. 1

⁴⁸ *Ibidem*

fie dați pe mâna Siguranței publice⁴⁹. De menționat faptul că cele arătate nu erau singurele metode inițiate de organele de resort ale Ungariei revizioniste. La data de 20 iunie 1920 Corpul de Vânători înainta Diviziei II Vânători din Oradea o notă informativă, prin care atrăgea atenția că „în ultimul timp, pe lângă propagandele politice și propagandele socialiste intensive, s-a observat o nouă propagandă, cea a pocăiților”⁵⁰ adică prin proliferarea sectelor religioase în mijlocul românilor ortodocși. Alcătuitorul notei informative menționa că față de o asemenea religie care „oprește prestarea armeei și tragerea asupra inamicului, contrară fiind și ordinii sociale existente și a preoțimei <române> și fiind pusă la cale direct de către agenții dușmani, plătiți, cu scopul ca să slăbească forțele noastre și să provoace neînțelegeri și turburări”⁵¹, este necesar a se lua măsuri urgente. În urma acestor informări, comandantul Diviziei II Vânători, general C. Șerbescu, scria, la rândul său, la data de 16 iulie 1920, o scrisoare, prin care-i aducea la cunoștință că, în urma cercetărilor întreprinse prin localitățile din zonă, s-a constatat că în multe sate sunt cetățeni români, ce aparțin sectei pocăiților (advențiștilor) și având în vedere că această sectă are prescripțiuni de credință, care pe lângă că sunt contrare instituțiunii Armatei și deci a siguranței statului, înstrăinează cu totul <și> pe credincioși de la dogmele noastre ortodoxe. În scopul readucerii *sufletelor românești rătăcite pe calea credinței noastre strămoșești*, comandantul Diviziei II Vânători oferea sprijin de specialitate Consistoriului ortodox român Oradea, prin punerea la dispoziție a preoților militari de la divizie. Aceștia fiind deja repartizați pe sate, unde să susțină predici cu conținut patriotic, moral și creștin – ortodox. Dar pentru a avea mai mulți sorți de izbândă această acțiune credea că ar fi potrivit, să aibă și sprijinul preoților aparținători districtului Consistoriului orădean⁵².

O altă măsură de destabilizare a stărilor din România Mare, folosită de către agenții iredentei maghiare, era și aceea a atacurilor împotriva preoțimii române și răspândirii unor calomnii la adresa lor, în vederea creării unor conflicte între populație și preoți. Așa de pildă, preotul ortodox român din parohia Batăr, județul Bihor, într-o informare adresată vicarului Roman Ciorogariu arăta că între soldații Regimentului 86 Infanterie din Oradea era răspândită credința că preoții i-au dat pe ei ca soldați, iar pentru aceasta primesc, lunar, de fiecare soldat, o taxă anumită de 100 coroane⁵³. Soldații veniți în concedii sau cei care au dezertat spuneau, *în gura mare*, că preoții i-

⁴⁹ *Ibidem*, f. 2

⁵⁰ Idem, act nr. 804/1920, p. 3

⁵¹ *Ibidem*

⁵² *Ibidem*, p. 1-2.

⁵³ Idem, act nr. 1460 B/1920, p. 1-2;

au dat de soldați și ca urmare vor face revoluție, omorând preoții care i-au vândut statului, precum și pe toți aceia din cauza cărora a venit românul peste ei și i-a înjugat⁵⁴. La sfârșitul informării preotul din Batăr concluziona că „*acestea sunt vorbele din toate zilele ale poporului de la sate, iar noi preoții și învățătorii stăm uimiți și nu ne putem explica cauza și izvorul acestor idei scrântite. Suntem în cel mai mare pericol, încât la cea mai mică mișcare, poporul adăpat cu ideile bolșevice își va omori conducătorii lor de la sate*”⁵⁵.

La data de 20 noiembrie 1920, comandantul Diviziei 17 Infanterie, printr-o scrisoare adresată episcopului Roman R. Ciorogariu, îi aducea la cunoștință proliferarea în rândurile locuitorilor din Bihor a propagandei unei noi secte religioase și anume a *sectei baptiste*. Comandantul diviziei, având în vedere pericolul ce-l reprezenta pentru apărarea națională răspândirea acestei secte, sublinia că se impune luarea unor măsuri urgente pentru anihilarea acestei mișcări, care „*ținește în primul rând la subminarea combativității Armatei române*”⁵⁶, pentru care se solicită sprijinul preoților ortodocși. În răspunsul trimis comandantului diviziei, la data de 23 noiembrie 1920, Roman Ciorogariu menționa, printre altele, că în combaterea propagandei maghiare deghizată și sub forma religioasă a baptilismului, preoțimea își avea instrucțiile sale. și se considera și pentru viitor colaborator la consolidarea Statului român.

De fapt, încă din 14 august 1920, Roman R. Ciorogariu într-o scrisoare adresată generalului Traian Moșoiu, comandantul Corpului Vânătorilor, întărea cele arătate mai sus prin afirmațiile precum că în trecut, așa și în prezent, preoțimea română a fost ținta atacurilor dușmane, care vedeau în preoți pe conducătorii naturali ai poporului: „*Bate păstorul și se va risipi turma!*”, spunea el. Dușmanii de astăzi se folosesc de aceeași tactică, instigând Armata și peste tot populația contra preoțimii, care ar fi pricina tuturor relelor. Episcopul orădean îl mai informa pe generalul eliberator al Oradei și Bihorului că „*pe frontul maghiar din 1919 comuniștii luptau alături cu naționaliștii maghiari, sub comanda lui Kratochwil, împotriva Armatei române. Tot acea tovarășie lucrează acum la demoralizarea Armatei române. De precizat este faptul că ofițerii instigatori în rândul soldaților nu sunt ofițeri de-ai noștri, ci agenți unguri, deghizați în uniforme românești*”.

Cunoscând foarte bine situația, Roman R. Ciorogariu îi solicita generalului Traian Moșoiu să ia măsurile necesare pentru sufocarea

⁵⁴ Idem, p. 3, act ad. Nr. 907/1920, f. 1;

⁵⁵ *Ibidem*

⁵⁶ Idem, act nr. 907/1920, f. 1;

*agitațiilor ce se fac în comune și în sate contra Statului român*⁵⁷. Ca urmare a intensificării propagandei, la data de 17 decembrie 1920, generalul Traian Moșoiu, prin ordinul circular nr. 765/1920, comunicat Ministerului de Război, Marelui Stat Major, Diviziilor I și II Vânători, 17 Infanterie, I Cavalerie și 31 Artilerie din Tășnad, Corpurilor 6 și 7 Armată, Comandamentului Trupelor de Vest, Detașamentelor Arad, Salonta, Valea lui Mihai și Satu-Mare, Comenduirilor Oradea și Baia-Mare, Școlii de Jandarmi Oradea, Școlii Corpului Vânătorilor, Școlii Corpului VI, Companiilor de Jandarmi Arad, Bihor, Oradea și Sătmar, Batalionului de Grăniceri, Prefecturilor județelor Arad, Sălaj, Sătmar, Bihor, prefectului orașului Oradea, revizoratelor școlare: Arad, Oradea, Sătmar, Sălaj și Maramureș, Episcopiilor ortodoxe române din Arad și Oradea, precum și Episcopiilor greco-catolice din Oradea și Dej, cunoscând bine situația din Transilvania, informa că inamicii neamului nostru, învinși și zdrobiți pe calea armelor, au fost nevoiți a primi condițiunile drepte de pace, care li s-au impus de către Conferința de pace de la Paris.

Prin această Conferință de pace inamicii neamului nostru au fost nevoiți:

a) *Pe de o parte, ca să cedeze țărilor respective porțiunile de teren, pe care le stăpâneau pe nedrept de peste 1000 de ani și deci să scape de sub asuprirea lor câteva milioane de români, cehi, slovaci și sârbi, pe care-i robeau pe nedrept și care, ca sclavi, munceau pentru punga și bunul trai a celor câțiva magnați unguri, care trăiau bine;*

b) *Pe de altă parte, tot prin Conferința de pace, germanii, ungurii și bulgarii au fost obligați a plăti toate pagubele ce au produs prin jafurile sistematice și organizate, cum și prin barbariile ce au comis în țările pe care le ocupaseră pe timpul războiului.*

Dar, *inamicii noștri*, pentru a se sustrage de la respectarea condițiilor drepte impuse prin Tratatul de pace, uzau de numeroase mijloace, dintre care, autorii ordinului circular menționau două mijloace subversive:

a) *Pe de o parte țiță, se milogesc și aduc fel de fel de vaiete, iar uneori merg până la înjosire. Aceasta spre a ne orbi, ca ei să poată să se reorganizeze și pe urmă, când se vor organiza, să devină iar agresivi;*

b) *Pe de altă parte, simultan cu reorganizarea lor, caută să ne dezorganizeze pe noi, printr-o propagandă extraordinară, bine organizată (după sistemul german), bine condusă și bine executată.*

⁵⁷ Constantin Moșincat, *La spargerea lumii: complotul de la Oradea*, Editura Tipo MC, (în curs de apariție 2020); Idem, *Iredenta maghiară la granița de vest a României (1920-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2011

Pentru reanalizarea acestor scopuri ei uzau de toate mijloacele posibile și lucrau fără preget pentru a lovi în instituțiile care fac tăria Țării noastre și anume: în Armată; administrație; în biserică și preoți⁵⁸.

Alcătuitorii ordinului circular, în frunte cu generalul Traian Moșoiu, în vederea demascării inamicilor României Mari și pentru zădărnicierea cu orice preț a planurilor lor meschine, arătau că se impune luarea unor grabnice măsuri din partea autorităților Statului român. Între acestea sunt nominalizate și următoarele:⁵⁹

- Trebuie ca fiecare cetățean, fiecare funcționar și fiecare soldat să urmărească toate acțiunile ce au loc în jurul nostru și să fie descoperite toate mijloacele de propagandă și scopurile ce le urmăresc;

- Este necesar ca toți să lucreze pentru luminarea maselor poporului, arătându-le:

- mijloacele prin care inamicul face propagandă;

- scopul urmărit de fiecare mijloc de propagandă întrebuințat;

- care sunt consecințele reale pentru noi, poporul și Țara noastră;

- dacă propaganda inamică și-a atins scopul;

- cum trebuie să ne ferim sau cum să combatem fiecare mijloc de propagandă folosit de inamicii României.

Însă ca să se realizeze cele menționate mai sus era necesară efectuarea de către români a unei contra-propagande eficiente. Iar pentru ca această contra-propagandă să fie eficientă este necesar ca:

a) *Să fie intensă și să fie făcută nu numai în orașe, ci până în colțurile cele mai mici ale satelor;*

b) *Să fie continuă, adică fără întrerupere;*

c) *Să fie uniformă, adică să fie făcută la fel peste tot locul și mai ales de-a lungul frontierei, în județele Maramureș, Satu-Mare, Sălaj, Bihor și Arad.*

În realizarea caracterului uniform al contra-propagandei s-a alcătuit un material, care, sub forma unui articol, a fost publicat și în ziarul *Tribuna*, nr. 51 și 52 din anul 1920;

d) *Să fie completă și bine organizată. Adică să nu se facă la voia întâmplării, ci după un program bine întocmit, bine aranjat și în mod special, bine executat*⁶⁰

Este nevoie, neapărat, ca această contra-propagandă să nu fie unilaterală, ci să se efectueze prin utilizarea tuturor mijloacelor, pe care le folosește și inamicul.

⁵⁸ E.O.R.O.Bh-Sj., act nr. 1657 Pl./1920, p. 2-3;

⁵⁹ *Ibidem*, p. 4

⁶⁰ *Ibidem*

Ca urmare, organismele militare și civile, însărcinate cu efectuarea acestei contra-propagande, trebuie să o efectueze prin:⁶¹

a) *Presă*, în care să se evidențieze:

- mijloacele prin care inamicul face propaganda sa;
- ce urmărește el, prin folosirea fiecărui fel de propagandă;
- ce urmări reale va avea pentru noi dacă propaganda inamicului reușește;
- care sunt mijloacele prin care se poate zădărnici fiecare fel de propagandă dușmană?

În atingerea acestor scopuri comandanții de Divizie trebuie să oblige fiecare Regiment ca, săptămânal, să ordone ofițerilor care au talent să scrie articole, în care să combată propaganda inamică, spiritul de dezordine, anarhia, bolșevismul și socialismul;

b) *Conferințe populare*, ținute în fiecare sat și în fiecare oraș în toate duminicile și sărbătorile;

c) *Prin serbări populare și șezători* organizate în fiecare sat. La aceste serbări să se cânte românește, să se danseze jocuri românești și să se citească *bucăți* din Istoria țării și a poporului românesc. Iar în șezători să se caute ca să se învețe *a coase românește și să se dezvolte gustul pentru purtarea costumului național românesc*. În acest scop preoții și primarii să facă eforturi de a se aduce din București câteva modele de bluze țărănești românești, câteva modele de lucrări în lemn cu motive românești. Aceste modele, încetul cu încetul, trebuie să înlocuiască, spre exemplu, și farfuriile cu motive ungurești, care se găsesc prin casele țăranilor români.

La orașe *Cercurile militare* să fie deschise tuturor persoanelor civile, care îndeplinesc anumite *condițiuni morale* și să se formeze adevărate *cercuri culturale de educație*, de distracție militară-civilă, la care fiecare să vină cu drag, găsind aici un ceai mai bun și mai ieftin, un pahar cu vin, o prăjitură, ziare românești și străine.

d) *În orașe*, în special, autoritățile militare și civile, împreună cu preoții și profesorii de aici, să organizeze:

- *coruri românești*, care să învețe cântece românești, de autori români;
- *piese de teatru* românești jucate de actori amatori militari și civili. Se menționa faptul că *astăzi teatrul* constituie unul din mijloacele cele mai eficiente ale propagandei dușmane;

e) să se prezinte *filme cinematografice* cu subiecte românești, cu vederi din toată România Mare, cu subiecte din războiul nostru, cultura și industria românească;

f) *să se organizeze expoziții cu:*

- lucrări naționale românești (costume populare, lucrări din lemn și din pământ ș-a. cu motive românești);

⁶¹ *Ibidem*, p. 4-5

- fotografii ale familiei regale, ale unor oameni politici, literați, de știință etc.

- fotografii din toate părțile României Mari, prin care să se popularizeze frumusețile naturale ale țării, porturile naționale din toate județele, în fine tot ce ar pune în evidență simțul culturii românești.⁶²

În vederea punerii în aplicare a ordinului circular emis de generalul de Divizie Traian Moșoiu, comandantul Diviziei II Vânători, general de Divizie C. Șerbescu, înaintează episcopului ortodox român din Oradea Roman R. Ciorogariu o adresă prin care îi face cunoscut că **pentru a se putea achita de frumoasa și patriotică însărcinare ce i s-a dat**⁶³ îl roagă ca să-i acorde *concurusul moral necesar*, ordonând preoților din satele românești, nominalizate într-un tabel anexat la scrisoare⁶⁴ să sprijine pe ofițerii care se vor deplasa în acele localități pentru susținerea de conferințe. Aceștia și preoții, trebuie să organizeze, din timp, câte o mică *serbare* cu program de coruri, recitări de poezii, citirea de lecturi românești-patriotice, ținerea de cuvântări cu *caracter de contra-propagandă* și dansuri populare.

La această solicitare, în numele episcopului ortodox român Roman R. Ciorogariu, asesorul consistorial Andrei Horvath, la data de 21 ianuarie 1921, comunică comandamentului Diviziei II Vânători, că a primit adresa sa cu nr. 718 din 21 decembrie 1920 și că a solicitat preoților să contribuie și ei la reușita contra-propagandei.⁶⁵

De asemenea, la data de 10 mai 1921 Roman R. Ciorogariu adresează o scrisoare ministrului Cultelor și Artelor, Octavian Goga, prin care-i face cunoscut că *agitațiunile dușmănoase din anii trecuți dezlănțuite, cu tendința de a submina siguranța noului stat român*, au determinat și conducerea Episcopiei Ortodoxe Române din Oradea, de a lua măsuri, alături de celelalte instituții ale Statului român, *de combatere a acestei propagande clandestine*. De asemenea, Roman R. Ciorogariu îi făcea cunoscute, ministrului Octavian Goga, acțiunile întreprinse, dar și cele ce mai trebuie făcute în continuare, pentru că „*valuri tulburi bat încă la porțile noastre...*” Și față de acestea, bisericii îi revenea misiunea ca să-și formeze „*armata spirituală: preoțimea*”, dând, în același timp, „*opinie publice o îndrumare creștinească - morală. Această bază creștinească – morală va fi temeliea cea trainică a țării noastre*”⁶⁶

Aceste preocupări și-au dovedit valabilitatea în anii ce-au urmat. Episcopii ortococși ai Oradiei și Bihorului au perseverat în construirea de

⁶² *Ibidem*, p. 6-7

⁶³ E.O.R.O.Bh-Sj., *fond Consistorial ortodox român Oradea*, act nr. 1771 Pl./1920, confidențial, p. 1

⁶⁴ *Idem*, p. 4-5

⁶⁵ *Ibidem*, p. 3 v.

⁶⁶ E.O.R.O.Bh-Sj., *fond Consistorial ortodox român Oradea*, act nr. 815 Pl./1921, p. 1.

biserici, înființarea de școli, formarea și educarea în spirit național - bisericesc a unor noi generații de preoți patrioți și a întăririi credinței ortodoxe în rândul populației românești. La sfârșitul deceniului al treilea din secolul trecut, pentru a face față pericolelor ce amenințau România, poporul român și autoritățile române au *construit* o linie de fortificații din oțel și beton, dar și o linie de fortificații spirituale.⁶⁷ După cum se cunoaște, această linie de fortificații a fost distrusă, rămânând doar urmele din ce a fost altădată. Dar linia de fortificație *construită* de episcopii Roman R. Ciorogariu și Nicolae Popovici, acea fortificație patriotică – creștină ortodoxă română, care în ciuda loviturilor extraordinare primite, a rămas vie și puternică, dăinuind până în zilele de astăzi.

În spatele acestui aliniament s-au petrecut a seamă de acte de răzbunare, persecutare și de lichidare fizică a românilor care au îndrăznit la 1 Decembrie 1918 să voteze, la Alba Iulia, unirea necondiționată. Vom recurge la câteva exemplificări ale barbariei maghiare-bolșevice din acele timpuri, fără a le comenta. Din informațiile provenite de la București se anunța, că forurile ungare și austriece au făcut ”recvirarea” (rechiziția) clopotelor pe teritoriul ocupat al României. În cursul unei asemenea rechiziții s-a luat, din Câmpulung, un clopot de 120 kg. greutate. Din inscripția latină a clopotului s-a constatat că magistratul curții lui Rakoczy a dăruit clopotul respectiv comunei Cheriu (Nagykerék) din Bihor, în anul 1535 și anume locuitorilor de confesiune reformată. Pașa Selim, în veacul al XVII-lea, a luat cu sine acel clopot și așa a ajuns în Câmpulung. Ministrul de război român a dispus ca acest clopot să fie dat iarăși comunei Cheriu. Astfel a scăpat și de ”recvirare”. Dar câte asemenea clopote au fost rechiziționate? Da, cu precădere cele din bisericile românești.

Pentru a verifica veridicitatea informațiilor aliații l-au desemnat pe generalul Berthelot să se deplaseze prin Transilvania, unde se comisese masacrul de la Beliș, în care din dispoziția parlamentarului Nandor Urmantzky fuseseră asasinați 45 de români nevinovați, de către detașamentul de 200 de voluntari unguri plățiți pentru a face *ordine statarială!*

Hotărârea Consiliului de Miniștrii de trecere la ofensivă din primăvara 1919 este comunicată și comandantului Corpului Expediționar Aliat, generalul francez Franchet d'Esperey, căruia suveranul i-a declarat: „Am observat toate cerințele loialității dar este ceva mai presus decât loialitatea: este grija propriei demnități. Eu nu sunt dintre aceia care se lasă „călcați pe picior” și aici nu este vorba de orgoliu personal, ci de „pământul românesc”, dar de la Dumnezeu – cum sublinia inegalabilul Eminescu – și

⁶⁷ Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1920-1940)*, p. 53-64, Editura Tipo MC, Oradea, 2007

de aceea românii l-au iubit, apărat și cinstit, agățându-se de glia strămoșească cu unghiile, apărând-o cu prețul vieții și înnobilând-o cu sângele lor.

În același timp guvernele ungare au făcut pregătiri de război cu un vădit caracter ofensiv îndreptate spre vestul României. Documentele provenite din arhivele maghiare dezvăluie însă că ungurii urmăreau cu interes culegerea de informații din zona frontierei iar în planurile lor nu preconizau acțiuni decât de apărare. Teama lor s-a justificat după mobilizarea parțială din 1939 când au văzut entuziasmul și rapiditatea de execuție. Frontul fortificat era evitat în toate variantele de acțiune. Din aceste informații se poate concluziona că Ungaria fără sprijin german nu ar fi atacat niciodată România. O acțiune imprudentă ar fi echivalat cu un eșec total. Cu siguranță planificatorii militari au cunoscut valoarea și tăria forțelor care s-ar fi coalizat împotriva Ungariei în ipoteza că ea ar fi atacat una din membrele Micii Înțelegeri.

Pentru contracararea acțiunilor pe frontul de vest, pe lângă măsurile întreprinse de fortificare a graniței, măsuri care au corespuns scopului politic strategic de apărare, România a încrucișat în jurul Ungariei forțele Cehoslovaciei și Iugoslaviei. Ungaria, care și-a revendicat pretențiile, față de toți vecinii săi, în modul cel mai zgomotos a fost considerată, pe bună dreptate, inamicul care trebuia scos din cauză cu prioritate. Această alianță obliga adversarul la prudență deoarece experiența atacului celor trei state, pe care o făcuse Ungaria în vara anului 1919, încă nu fusese uitată. Greșeala, după părerea noastră, care domina relațiile politico-militare ale alianței consta din însăși prevederile textului protoalelor încheiate, care menționau expres obligativitatea unei acțiuni comune numai în caz că unul dintre membri ar fi fost atacat. După cum am văzut (în cazul Cehoslovaciei și României – și în est și în vest) atacul nu s-a produs, el fiind precedat și substituit de tratative, forța militară fiind folosită de către statele agresoare – Germania și U.R.S.S. - doar ca o amenințare și o descurajare a oricărei rezistențe. Această metodă de acțiune a făcut inoperante prevederile și pregătirile asumate prin convențiile militare. Modul de organizare a alianțelor, sub raport euroregional, a scos în evidență puterea potențialului uman, material și militar.

Politica de apărare a integrității teritoriale considerăm că a fost bine orientată. Ea nu a putut evita valul ascensiunii nazismului german, al fascismului italian și duplicitatea sovietică. Politica de concesiuni făcute Germaniei și celorlalte state care s-au desprins din Societatea Națiunilor putea fi împiedicată de marile puteri printr-o solidaritate și o securitate colectivă. Abandonarea acestor concepte și stăruințele de a „*tine sub ascultare*” statele definite agresoare s-au datorat inexistenței unei puteri

militare care să descurajeze orice început. Retragerea S.U.A. a fost primul semnal al cedărilor și a desolidarizării internaționale.

Considerăm ca justă politica promovată de România pentru apărarea, la începutul deceniului patru pe direcții real amenințate și unidirecțional, spre finalul acestei perioade. Obiectivul acesta, de altfel, a constituit o prioritate pentru guvernele și parlamentul țării. Finalitatea măsurilor întreprinse au eșuat, în condițiile în care toate popoarele din Europa luptau pentru a-și apăra granițele, România a cedat ceea ce legal, constituțional, ar fi trebuit să apere. La toate acțiunile inițiate, susținute politic, propagandistic și financiar de guvernele de al Budapesta s-au adăugat manifestările de tot felul ale iredentei ungurești din România. Drept dovadă despre modul cum a acționat iredenta maghiară la frontiera de vest a României Mari în 1940 transcriem câteva note informative edificatoare.

După descoperirea organizației teroriste din Ardeal, din toamna anului 1939 și a nucleelor de la Sighet (Ianuarie 1940), Valea lui Mihai (Februarie 1940), Andrid (Iunie 1940), etc., (total 172 persoane, unele condamnate altele expulzate în Ungaria) Serviciul român de informații urmărind respectarea înțelegerii intervenite între cele două state pentru detensionarea situației, dar și acțiunile duse de oficialitatea maghiară, ajunge la concluzia că pe teritoriul țării, s-au format noi nuclee teroriste, reușind să identifice un astfel de nucleu la Oradea.

CERCUL MILITAR ORADEA

„Sunt român de peste Carpați și am arborat acolo un mic drapel al culturii naționale, mic drapel, dar îl țin în mână de 28 de ani”

Iosif Vulcan, *Recepția de al Ateneul român, Familia*, nr. 15, 1892

Cercul Militar Oradea s-a înființat la **11 octombrie 1919**, din nevoia de contracarare a propagandei antiromânești desfășurată într-o garnizoană cu 70% minoritari (unguri, evrei). Adunarea generală a ofițerilor a ales comitetul de conducere și ca *Președinte de onoare* pe Rășcanu (ministrul de război), ca *președinte activ* pe generalul de infanterie Constantinescu, *vicepreședinți* colonelul de artilerie George Bacaloglu (fondatorul revistei *Cele trei Crișuri*) și maiorul de artilerie Boerescu, iar *membri* au fost desemnați maiorul de cavalerie Greceanu, și căpitanul de infanterie Luca. Comisari ai Cercului au fost aleși sublocotenenții Leon Gheorghiu și Eliad, iar casier sublocotenent Ioan Schiller.

Pe 28 octombrie 1919, comandantul Divizia 17 Infanterie, după ce a luat inițiativa creării Cercului Militar Oradea, înainta ministrului de război generalul Rășcanu, memoriul cu nr. 2124, prin care solicita sprijinirea, pentru început, a acestuia cu suma de 60.000 lei⁶⁸, fond necesar pentru

⁶⁸ A.M.R., *fond 2280*, dos. 1631, f. 54. Despre istoricul altor Cercuri Militare vezi: http://www.mapn.ro/cercul_militar/, Petre Otu, *Cercul Militar Național. Istoria unei clădiri*, Editura Tritonic, București, 2004. Istoria Cercului Militar Național începe la 15 decembrie 1876, când a luat ființă Cercul Militar al ofițerilor din garnizoana București, având precizate în statutul său de funcționare următoarele scopuri principale: strângerea legăturilor de camaraderie între ofițerii de toate armele și de toate gradele, între ofițerii activi și cei în rezervă; stabilirea legăturilor între familiile ofițerilor, precum și între acestea și societatea civilă din garnizoană; punerea la dispoziția ofițerilor și membrilor de familie a unui local propriu, în care să-și poată dezvolta educația cultural-artistică, să-și îmbogățească cunoștințele generale și de specialitate sau să-și poată petrece în mod util, plăcut și reconfortant timpul liber. Timp de aproape 50 de ani instituția a funcționat, cu chirie în diverse clădiri din București. Proiectantul principal al monumentalului Palat al Cercului Militar Național, actualul sediu al instituției, a fost arhitectul român Dimitrie Maimarolu, iar construcția propriu - zisă a clădirii a început în 1911 și s-a finalizat abia în 1923, lucrările fiind întrerupte în anii primului război mondial. Fondurile necesare realizării acestei admirabile bijuterii arhitectonice, au fost constituite din donații, subscripții și cotizații ale ofițerilor, precum și din subvenții de stat și împrumuturi rambursabile. Din toate acestea circa 80 % au fost contribuții ale ofițerilor. Palatul Cercului Militar Național a fost ridicat în centrul istoric al Bucureștilor, pe locul fostei Mănăstiri Sărindar, important lăcaș monahal al vechiului București, pe un teren mlăștinos și pe o fundație realizată din piloni de stejar. Așezat la intersecția a doua importante artere de circulație ale Bucureștiului, Calea Victoriei și Bulevardul Regina Elisabeta, Palatul a fost construit în stil neoclasic eclectic, cu o monumentalitate caracteristică academismului francez, remarcându-se jocul subtil și

organizarea, dotarea cu mobilier adecvat pentru acțiunile culturale și distractive care urmau a se desfășura. Pe acest raport șeful contabilității armatei informa pe ministru despre existența unui „fond disponibil în buget de 290.000 lei și fiindcă trebuie cercuri ofițerești în toate garnizoanele din teritoriile românești”⁶⁹ propunea acordarea sumei de 40.000 lei. Pe raport ministru Rășcanu a pus următoarea rezoluție: „Nu avem fonduri prea mari pentru toate garnizoanele (...), pentru Oradea aprob 20.000 lei ceea ce înseamnă, la fața locului, astăzi cel puțin 50.000 coroane. În același timp am mai dat 5.000 lei pentru popotă, care trebuie instalată la acest Cerc”⁷⁰. Suma pusă la dispoziție din creditul de război a fost confirmată de șeful serviciului contabil, prin adresa nr. 27252 din 11 noiembrie 1919⁷¹.

Chestiunea înființării Cercurilor Militare în noile garnizoane, și activarea lor, a preocupat conducerea Ministerului de Război, care, pe 16 februarie 1920, emitea Ordinul Circular nr. 42032 prin care impunea obligativitatea ofițerilor de a plăti cercurilor militare anumite cotizații, pentru ca prin ajutorul lor să se poată preîntâmpina cheltuielile impuse de buna și imediată lor punere în stare de funcționare⁷². Reținerile urmau a începe, în mod obligatoriu, din februarie 1920 și se calculau la solda prevăzută de Instrucțiunile ministeriale nr. 22184/1919, iar după trecerea pe picior de pace la solda brută bugetară.

Menționăm faptul că înainte de primul război mondiale Cercurile Militare subzistau din cotizațiile ofițerilor. Importanța de netăgăduit a acestora rezulta din multe puncte de vedere. Ele constituiau mijlocul prin care ofițerii din toate armele și de toate gradele intrau în contact unii cu alții, realizând strânse legături de camaraderie, șefii își cunoșteau mai bine subalternii și astfel se puneau bazele unei discipline sufletești, se realiza o armonie socială în garnizoane, precum și între militari și societatea civilă. Cercul Militar reprezenta un loc de cultură și distracție în care ofițerii își

Inscripție Cercul Militar Național

echilibrat al formelor și volumelor, îmbinarea armonioasă a suprafețelor plane cu cele rotunde, trecerea gradată de la planul orizontal al străzii, către cel vertical al clădirii. Căpitan Simionescu, *Cercurile Militare*, București, 1906; Constantin Dinu, *Cercurile militare de altădată*, în *Străjer în calea furtunilor*, 2007, nr., p. 10; Mihai Goia, *Lăcaș de păstrare și cultivare a tradițiilor militare*, în *Străjer în calea furtunilor*, 2007, nr., p. 11-14. *Palatul Cercului Militar „podoaba arhitecturală a țării (...), cel mai frumos, cel mai impunător din toate palatele cu care, în ultimele decenii, știința și simțul estetic al marilor arhitecți români și străini au înzestrat România”*.

⁶⁹ *Ibidem*

⁷⁰ *Ibidem*, verso p.

⁷¹ *Ibidem*, p. 55

⁷² *Ibidem*, p. 72

puteau satisface, cu bani puțini, plăcerile tendințelor și moravurilor acelor vremuri. Cotizațiile reținute din soldele ofițerilor nu acopereau însă în întregime cheltuielile, în special cele referitoare la dotare. Starea în care acestea se aflau după război impunea acordarea temporară a unor subvenții, fapt pentru care cu analiza nevoilor de reparații și dotării a fost investită Direcției Geniu. Anual, veniturile din cotizațiile ofițerilor, precum și prin lărgirea categoriilor membrilor cotizanți, prin transformarea Cercului Militar Oradea în Cercul Militar - Civil Oradea⁷³ și cooptarea de membrii din rândul societății civile.

Cercul Militar - Civil din Oradea a luat naștere pe 14 Noiembrie 1925, prin transformarea *Cercului Militar al Ofițerilor*, în care *membri de drept obligați* erau toți ofițerii din garnizoana Oradea, iar *membrii aleși*, pentru a fi admiși trebuiau să „*adreseze o cerere către comitetul de conducere, recomandată și susținută de către doi membri din categoria membrilor aleși*”⁷⁴. Primul comitet de administrație ales a fost prezidat de colonelul Grigore Aricescu⁷⁵. Activitatea Cercului s-a remarcat, în această primă perioadă, prin organizarea de serate și ceaiuri dansante și mai ales prin întrunirile familiare regulate, în timpul cărora se foloseau distracțiile de tot felul ca: table, șah, domino, jocuri de cărți. Din 14 martie 1927 președinția Cercului a fost preluată de colonelul Ioan Bengliu. Activitatea cercului remarcându-se prin organizarea unor șezători culturale, precum și organizarea unor școli de scrimă și asaltul de arme, la care au concurat trăgători de elită. Jocurile de cărți și întrunirile familiare începeau să se rărească pentru ca să dispară din Martie 1928.

Din 3 Martie 1928 comitetul a fost condus de colonelul Gheorghe Ivașcu, secondat de dr. Aurel Lazăr, lt. col. Lang Herman, dr. Gelu Egri, mr. Ioan Caragea, consilier Matei Dumitru, mr. Ioan Despianu, Alex. Paximade, mr. Boteanu Scipione, dr. Vasile Bledea, mr. Negru Teodor, dr. Ioan Matei, cpt. Dr. Tănăsescu, ing. N. Teodorescu, cpt. C. Zamfirescu, prof. Victor Cădere⁷⁶ și cpt. Virgil Ivașcu, perioadă caracterizată de organizarea a 5 serate dansante și 7 baluri ale Cercului și ale altor Societăți culturale românești din oraș.

⁷³ Idem, *fond 1989*, dos. f. n./1940, f. 2-9

⁷⁴ *Ibidem*, p. 5, art. 6 din Statutul Cercului Militar-Civil.

⁷⁵ Cu gradul de căpitan, în 1914, a fost ajutor al Comandantului Liceului Militar „Dimitrie Cantemir” din (Mănăstirea Dealu) Breaza. În calitate de comandant al R. 85 I. Oradea, a predat cursul de *Topografie de campanie*, la Școala specială de infanterie a C. VI A., curs tipărit la Oradea, 1922, cu 45 de planșe, în ediția a II-a.

⁷⁶ Cert este că, pe lângă George Bacaloglu, un alt membru al Ateneului bucureștean a fost Victor Cădere, jurist, profesor de procedură civilă la Academia de Drept din Oradea, despre care am furnizat informații anterior.

Marele *Asalt de Arme* organizat cu participarea celor mai de seamă sportivi a dus la înființarea *Școlii de scrimă* conduse de profesorul Orban din Oradea, cu a cărei dotare au fost cheltuiți 29.662 lei. La școală au participat 62 de ofițeri, în prima serie și 36 de ofițeri în seria a doua. Comitetul a completat seria de tablouri istorice prin achiziția portretelor lui Ștefan cel Mare și Regele Carol (nu avem informații despre autorul acestora). De asemenea în colaborare cu *Ateneul Român*⁷⁷ din Oradea, condus de profesorul Bogdan Ionescu⁷⁸, Cercul a organizat o serie de conferințe⁷⁹. Una din personalitățile *Ateneului Român* a fost și George Bacaloglu, fondatorul *Reuniunii Culturale Cele Trei Crișuri* din Oradea. În 1923, acesta a fost ales membru activ al *Ateneului Român*. Recepția sa a avut loc la 1 iunie 1924, cu care prilej a rostit de la tribuna *Ateneului* discursul intitulat: *Izvoarele culturale ale Ardealului*. Răspunsul din partea Comitetului *Ateneului Român* a fost dat de profesorul Victor Babeș. În 1925 în peisajul cultural orădean a apărut o nouă societate – *Filiala Oradea a Ateneului Român, instituție care în Transilvania mai avea filiale doar la Turda și Timișoara*. Aceasta fusese inițiată de fapt, la 16 noiembrie 1922, de un grup de 12 persoane care au devenit apoi membrii săi fondatori, ai cărei componență nu ne este, până în prezent, cunoscută, dar constituirea cu statut s-a făcut abia în 11 decembrie

⁷⁷ În 1865 lua ființă la București Societatea *Ateneului Român* având ca scop ridicarea nivelului de cultură a poporului, scop pe care l-a realizat în principal prin conferințe publice, deși, de-a lungul anilor, a dezvoltat și o serie de instituții culturale anexe: *Societatea pentru Învățătura Poporului Român, Societatea Filarmonică Română și Societatea Amicilor de Belearte*. Conferința a avut loc, după cum relatează Vulcan, «în sala de gală a Palatului *Ateneului Român*», «seara la 8 ½ ore, în prezența unei lumi imense, la lucirea feerică a luminei electrice», având ca tematică: *Mișcarea culturală la românii ardeleni de la 1800 până la 1830*. În 1891 a oferit cititorului ardelean posibilitatea de a-și face o idee despre înfățișarea *Palatului Ateneului*, publicând o mică gravură cu imaginea acestuia. Vulcan însuși a ținut o conferință la *Ateneu*, în 1892. La 29 martie/10 aprilie el a fost prezent la București, la *Academia Română*, unde s-a a ținut o ședință publică solemnă de recepție a sa ca membru ordinar (fusese ales în 1891).

⁷⁸ Primul președinte al Filialei Oradea a *Ateneului Român*, ales la 12 martie 1925, a fost Bogdan Ionescu, profesor de drept civil la *Academia de Drept* din Oradea. În anii care au urmat alegerii sale în fruntea *Ateneului orădean*, el a reprezentat această societate culturală cu diferite ocazii oficiale, cum a fost de pildă dezvelirea bustului lui Iosif Vulcan, la 13 noiembrie 1927, sau manifestația antirevizionistă de la Oradea din 27 noiembrie 1932. Bogdan Ionescu a fost președintele *Ateneului Oradea* până în 1934, când, după un deceniu, urmașul său în funcție îi reliefa meritele deosebite în fruntea acestei societăți, despre care spunea că a existat mai ales «datorită insistenței și eforturilor» sale.

⁷⁹ A.M.R., fond 1989, dos. 2/1929, p. 85-86. Conferințele ținute aveau tematică diversă. Așa de pildă inspectorul școlar George Bota a conferențiat de spre *Psihanaliză*, prof. univ. dr. Ioan Minea despre *Reîntinerire*, prof. univ. Andreescu despre *Teoriile fizicii moderne*, generalul Virgil Economu despre *Spicuri politice, economice și sociale*, prof. dr. Eugeniu Speranță despre *Inegalitatea socială*, prof. dr. N. Rujdea despre *Subconștient*, generalul Mărgineanu despre *Mărășești*.

1924, și cu proprie conducere din 12 martie 1925. *Ateneul Român* avea ca scop cultura sub toate formele și răspândirea ei prin toate mijloacele, în special: „prin cercetări, studii, comunicări; prin cursuri și conferințe publice; prin publicații, prin expoziții artistice și audiții muzicale; prin șezători și reprezentații teatrale; prin întemeierea de biblioteci publice, de colecții și pinacoteci, prin acordare de premii pentru lucrări privitoare la scopurile Societății. Ea va întreține raporturi cu societățile similare din țară și străinătate”⁸⁰. Conferințele s-au ținut la început în sala mare a Cercului Militar (1928), apoi de regulă în sala festivă a Primăriei Oradea (1928-1939). După inaugurarea *Căminului Național*, în ianuarie 1930, *Ateneul* a început să țină conferințe și în sediul acesteia. Ziua și ora conferințelor *Ateneului* au rămas neschimbate de-a lungul anilor: duminică, la ora 6. În anumite ocazii, mai deosebite, când se dorea probabil atragerea unui public mai numeros, s-a folosit și sala Teatrului. Trebuie remarcată receptivitatea *Ateneului* în ce privește varietatea profesiunilor (specializărilor) conferențiarilor invitați și a temelor abordate de aceștia: matematicieni și medici, ofițeri superiori și juriști, prelați și jurnaliști etc. Temele abordate mergând de la medicina legală până la politica internațională, de la drepturile civile până la botanică, etc. Presa culturală vorbea adesea de săli «neîncăpătoare». Publicul-țintă al conferințelor era intelectualitatea română din mediul urban. Din acest punct de vedere, *Ateneul* a avut o viziune elitistă. Relevantă este discuția din adunarea generală a Filialei din 15 octombrie 1929. Colonelul Atanasie Negulescu propusese extinderea adresabilității societății, adică „să se țină și conferințe cu subiecte mai populare, în diferite centre din Bihor și chiar la periferia orașului Oradea”. Profesorii George Bota și George Sofronie n-au fost însă de acord, aceștia pronunțându-se pentru păstrarea caracterului «superior științific» al conferințelor *Ateneului*. Singura concesie pe care o admiteau era includerea, eventual, și a orașului Beiuș în circuitul conferențiar. În aceeași perioadă a apărut între conferințele *Ateneului* orădean și tematica antirevizionistă, începând cu o conferință despre Revizuirea tratatelor susținută de profesorul George Sofronie de la Academia de Drept din Oradea, în 1929. În acest caz, al problemei revizioniste, *Ateneul*, alături de alte asociații culturale, a ieșit din ambianța sa academică obișnuită pentru a se manifesta și civic. La adunarea antirevizionistă ținută la Oradea, la 27 noiembrie 1932, a luat cuvântul și Bogdan Ionescu, în numele *Ateneului*. Un discurs construit pe ideea «principiului naționalității», un discurs echilibrat, într-un context care putea lăsa ușor loc emoționalului sau stridentelor patriotarde. Încă din 1928

⁸⁰ *Ateneul Român, Filiala Oradea-mare, Statute*, Tipografia Transilvania, Oradea, 1925, p. 3-4. Pentru comparare vezi: Lucia Cornea, *Date privind activitatea Filialei Oradea a Ateneului Român (1925 – 1940)*.

Gazeta de Vest observa profilul activității Ateneului orădean, remarcându-i caracterul local de cultură urmărit cu interes, an de an, căci programul de activitate al Ateneului era călăuzit de ideea generală ce-i stă la bază aceea de a „instrui”. În 15 ani de activitate a avut o strânsă legătură cu Cercul Militar din Oradea.

Din 16 Martie 1929 al patrulea comitet a fost prezidat de generalul Romulus Brătianu. Din acel comitet făceau parte, ca vice-președinți dr. Aurel Lazăr și colonelul Grigore Aricescu, și cinci sub-comitete astfel: pentru administrație colonelul Ioan Bengliu⁸¹, pentru cultură profesorul Eugeniu Speranția⁸², pentru distracții colonel Grigore Aricescu, pentru propagandă prefectul Iosif Maiorescu⁸³, cadrul legislativ C. Stambuleanu, de la Curtea de Apel. Comitetul a hotărât majorarea cotizațiilor civile între 50 și 1000 lei, în raport cu leafa membrilor cotizanți.

Propunerea de primirea în rândul membrilor aleși a minoritarilor a fost amânată urmând ca cererile să fie examinate în parte. Comitetul legislativ trebuia să rezolve aspectele legate de chiria spațiului, și contractele de anteprenoriat ale restaurantului. Cercul avea 120 membri civili din rândul magistraților, avocaților, profesorilor, doctorilor, funcționarilor superiori și preoților, din care doar 36 aveau plătită la zi cotizația.

În evidențele membrilor civili care plăteau cotizația lunară, în anul 1932 de pildă, se aflau: Atanasiu Alexandru, președintele Tribunalului

⁸¹ Comandant al Regimentului 86 Infanterie Oradea, și adjunct al comandantului D. 17 I., în 1930, Inspector General al Jandarmeriei din 1938, a fost trecut în retragere prin decretul-lege nr. 3.094 din 9 septembrie 1940 al generalului Ion Antonescu, și asasinat de legionari în penitenciarul de la Jilava. În noaptea de 26 noiembrie, împreună cu alți 63 de morți nevinovați.

⁸² Licențiat al Facultății de Filosofie a Univ. din București (1910), apoi doctor in litere si filosofie cu teza Apriorismul pragmatic (1912), face cursuri de specializare in Germania (1913 - 1914). Profesor de liceu înca din vremea studenției, Eugeniu Speranția va fi numit Director al învățământului superior pentru Cluj (1919-1921), prof. la Academia de drept din Oradea (1929-1934) și profesor de filosofia dreptului și de sociologie la Universitatea din Cluj (1934-1949). Unul dintre statornicii colaboratori ai Cercului Militar Oradea, și al revistei *Cele trei Crișuri și Familia*. Cărțile sale publicate includ colecții de poezii simboliste (*Zvonuri din necunoscut*, 1921; *Pasul umbrelor și al veciei*, 1930, premiul *Societății Scriitorilor din România*; *Sus*, 1939), un roman (*Casa cu nalbă*, 1916), studii estetice (*Frumosul ca poia suferință*, 1921; *"Papillons" de Schumann*, 1934, premiul Academiei Române), memorii (*Figuri universitare*, 1967; *Amintiri din lumea literară*, 1967), biografii scurte ale muzicienilor, eseuri filozofice, studii de psihologie (*Psihologia gândirii*, 1922) și de filozofie a dreptului (*Principii fundamentale de filosofie juridică*, 1936). Parte din opera științifică a lui E. Speranția au fost prezentate în Conferințele ținute la Cercul Militar de acesta.

⁸³ Fost prefect al Bihorului, pe vremea când îndeplinea funcția de director de bancă la Beiuș a scos săptămânalul Cuvântul Bihorului împreună cu I. Quai, A. Rațiu, I. Teiușan și pr. Popoviciu, până în 1929 când a apărut Gazeta de Vest.

Bihor, dr. Bledea Vasile, avocat, P.S. episcop Roman R. Ciorogariu⁸⁴, P.S. episcop Crișan Andrei⁸⁵, P.S. episcop Valeriu Traian Frentiu⁸⁶, dr. Chiș

⁸⁴ Din întâlnirea sa cu generalul Traian Moșoiu, din 20 aprilie 1919, reținem: „*Domnule General! Providența divină a revărsat asupra noastră mila cea cerească, să serbăm ziua sfintei Învieri, ca sfânta zi de Înviere a neamului românesc. Astăzi se înfăptuiește și pe acest pământ idealul Unirii. Nici o parte a românismului nu a fost expusă atât de mult pierii, ca țara Bihorului. Astăzi își primește răsplata pentru eroismul cu care și-a păstrat limba și legea străbună la aceste margini. Unde este limba aceea omenească, care să poată cuprinde evlavia sufletelor dezrobite, cătră Providența Divină și sentimentul grațitudinii cătră vasele alese ale acestei Providențe Divine, eliberatorii noștri? Întreg clocotul de sentimente îl cuprindem în rugăciunea de mulțumită cătră Atotputernicul Dumnezeu și în mărirea gloriosului Rege Ferdinand și a vitezei sale armate. Când ne-a adus aici gloriosul Împărat Traian, ne-a adus ca pe o armată a civilizațiunii. Acest spirit civilizată ne-a susținut aici intacti aproape două mii de ani. Armata română încă vine în numele civilizației, să împlinească postulatele dreptului popoarelor, promulgat de marele areopag constituit la Versailles. Ne rugăm, să fie cuprinsă în misiunea aceasta civilizată și ocrotirea elementelor de ordine a concetățenilor noștri maghiari, care, împreună cu noi, au suferit ororile anarhiei bolșevice, ce le-am îndurat sub teroarea de sub care astăzi ne eliberați*”. Detalii: General Gh. Tudor Bihoreanu, Lt. col. Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, 2001, Oradea

⁸⁵ Devine rector al Internatului diecezan din Beiuș (1914-1917) și secretar al Consistoriului ortodox român din Oradea (1917-1921). Va participa activ la evenimentele din 1918-1919, legate de Unirea Transilvaniei cu România, după care va fi numit delegat al românilor bihoreni pe lângă misiunea militară străină din Oradea și consilier al nou-înființatei Episcopii a Oradiei (1921 - 1926). Este hirotonit diacon celibatar în 1918, iar în 1922 devine preot. Este tuns în monahism la mănăstirea Sinaia, în 1924 și primește numele de călugărie Andrei. În 1925 devine arhimandrit și mai apoi arhieru-vicar al episcopiei Oradiei (1926 - 1935), cu titlul „Crișanul”. Activează ca redactor al publicației eparhiale „*Legea Românească*” (1921 - 1923) și profesor de Noul Testament la Academia Teologică din Oradea (1924 - 1936).

⁸⁶ S-a născut în Reșița (Austro-Ungaria), la 25 aprilie 1875. A urmat Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, iar teologia la Universitatea din Budapesta. A fost hirotonit ca preot celib la 20 septembrie 1898. Îndată după hirotonire a obținut o bursă pentru a studia la Viena, la Institutul "Sfântul Augustin", unde a rămas până în 1902, când și-a susținut doctoratul în teologie. Între 1902-1904 a ocupat funcția de vice notar consistorial și arhivar diecezan în Lugoj, iar între 1904-1912 pe cea de paroh și protopop în Orăștie. La începutul anului 1912 a fost numit vicar foraneu al Hațegului. La 25 februarie 1922 episcopul Valeriu Traian Frentiu a fost transferat la Episcopia de Oradea Mare, fiind instalat la 3 mai 1922, cu participarea unui mare număr de preoți și laici. Programul său, anunțat cu acea ocazie, urmărea să restaureze profilul moral religios al enoriașilor din dieceză, zdruncinat de război și de urmărilor sale. Sub păstoria sa, marcată de împușinarea, până aproape de desființare, a proprietății funciare a diecezei, s-au construit sau reparat numeroase biserici și case parohiale, s-a modernizat stațiunea climaterică Stâna de Vale (prin construirea, în 1925, a hotelului „Excelsior”, dotat cu încălzire centrală, sală de proiecție cinematografică și popicărie, a unor cabane pentru armată (e vorba de cabana militară *Vulturul* - n.n. mai sus descrisă), a unei grădini botanice „in nuce”, amenajată de către profesorul Alexandru Borza, a căii ferate înguste pe Valea Iadului, dată în exploatare în 1936, și în fine, în 1939, a unei frumoase biserici din piatră, demolată în anii 1961-1962 de regimul comunist. În 1928 a organizat și patronat aniversarea centenară a întemeierii Liceului „Samuil Vulcan” din

Eugen, avocat, Gheorghe Dumitrescu, director de bancă, dr. Zeno Dumitrescu, prim medic al județului Bihor, primarul dr. Gelu Egri⁸⁷, dr. Romul Pop, deputat de Bihor, dr. Teodor Roxin⁸⁸, deputat, prof. univ. dr. Gheorghe Sofronie⁸⁹, prof. univ. dr. Eugeniu Speranța⁹⁰, avocat Nicolae Zigre⁹¹, etc.

Importanța ce se acorda conducerii Cercului Militar - Civil rezultă din raportul înaintat de generalul Romulus Brătianu⁹², comandantului garnizoanei Oradea. Deși prin statut se prevedea ca funcția de președinte al Cercului să fie girată de un ofițer superior comandantul Diviziei 17 Infanterie a găsit de cuviință ca acel „Comitet, în actuala lui formație compus din cele mai proeminente personalități civile din oraș să fie prezidat

Beiuș, un adevărat eveniment cultural prin amploarea sa și prin notorietatea participanților, între care s-a numărat și generalul Berthelot. În vederea unei mai temeinice pregătiri a preoțimii, a mijlocit „ridicarea”, din 1922 a Seminarului greco-catolic din Oradea la rangul de Academie teologică, dotată cu profesori foarte instruiți, de pe băncile căreia au ieșit, până la desființarea sa în 1948, absolvenți cu solide cunoștințe de specialitate. În fruntea corului de la Catedrala Sfântul Nicolae l-a adus pe distinsul preot-profesor și compozitor Francisc Hubic, care a introdus acolo muzica bisericească cu acompaniament de orchestră, obișnuind să organizeze concerte în diferite localități din afara diecezei. A fost singurul ierarh al bisericii greco-catolice care a admis transformarea

⁸⁷ Primar al Oradiei, în perioada interbelică în mai multe legislaturi

⁸⁸ A fost unul dintre cei mai importanți membri ai Consiliului Național Român din Arad, fiind însărcinat de Ștefan Cicio-Pop să înmăneze Regelui Ferdinand proclamația comitetului național din Arad prin care se pregătea Marea Adunare Națională. A fost primit în audiență de Regele Ferdinand I și de Regina Maria la Iași, precum și de Ionel Brătianu. Cu ocazia acestei audiențe, Teodor Roxin a primit asigurări că Regatul României va acorda sprijin militar românilor din Ardeal. După 1919 s-a stabilit la Oradea și a profesat ca avocat. S-a implicat în viața socială a regiunii organizând mai multe fundații, printre care și Asociația Sportivă Românească din județul Bihor. A ocupat și funcția de președinte a Consiliului Județean din Bihor. Pentru activitatea desfășurată a fost decorat cu Ordinul Steaua României în grad de ofițer și a fost numit Cavaler al Ordinului Regele Ferdinand. Arestat în 15 martie 1948, condamnat la 25 ani de închisoare, dar moare în închisoarea de la Aiud în 1973.

⁸⁹ De profesie avocat. În anii 1919-1920 a fost prefectul județului Bihor și al municipiului Oradea. A fost Subsecretar de Stat la Ministerul de Interne în anul 1922 și deputat în legislația 1927-1928. În 1939 a fost Ministrul Cultelor și Artelor. În anii 1939-1940 a fost deputat.

⁹⁰ A fost membru al Cercului Militar Civil din Oradea, în calitatea lui de profesor la Academia de drept. A colaborat la multe reviste: Cele trei Crișuri, Românul literar, Revista Revue Roumaine, Luceafărul, Gândirea, Steaua, Familia etc. cu poezii și articole semnate uneori cu pseudonimul Eugenius. Din vasta sa operă științifică cităm: *Frumosul ca înalta suferință*. Oradea, 1921; *Psihologia gândirii*, Oradea, 1922;

⁹¹ Comandant al Diviziei 17 Oradea

⁹² A fost un strălucit ofițer de artilerie. A urcat cu conștiințiozitate treptele ierarhiei militare, de la comandant de subunitate până la comandant de divizie. A fost comandant al Brigăzii 17 Artilerie (1928-1931) de la Oradea, când a condus Cercul.

de un general”⁹³. Generalul punea ca 2/3 din cheltuielile exercițiului bugetar pe 1929 să fie acoperite prin aportul instituțiilor civile – Prefectură, Primărie, și elementul civil românesc din localitate. Pentru reușita demersului se solicita convocarea tuturor notabilităților civile, susținea generalul, „fiind convins că intervenția D-voastră va avea darul să le stimuleze interesul și vor găsi cred fondurile necesare ca adăugându-le la aportul ofițerilor, această casă românească să poată trăi mai departe”⁹⁴. În adevăr cheltuielile totale se ridicau la 600.000 lei, reprezentând: chiria 240.000 lei cu taxe accesorii, 45.000 curent, completare mobilier 50.000 lei, cinci vagoane de lemne 20.000 lei, reviste și ziare 24.000 lei, etc⁹⁵.

Relațiile Cercului Militar - Civil Oradea s-au extins cu organismele culturale și civile de la frontiera de vest a României. Astfel, pe 29 Octombrie 1929, tinerii intelectuali români din redacția ziarului *Avântul* adresau o patetică scrisoare *Cercului*. Din conținutul acesteia reținem dorința redacției de colaborare și solicitarea de a susține „aprinsă flacăra românismului la granița de vest a României, mai ales în timpul acesta de mari frământări, cu sufletul plin de entuziasm, câțiva tineri intelectuali români am scos un ziar cotidian român „*Avântul*” în acest oraș și de a da concursul material și moral pentru ușurarea muncii începută în folosul patriei”⁹⁶. Apelul revistei „*Flori de Crâng*” de abonare a Cercului, ca de altfel și al revistei *L'Illustrate*, au fost aprobate de comitetul de conducere al Cercului. În 1932 în garnizoana Oradea funcționau 21 de Corpuri ale ofițerilor cotizanți⁹⁷. Din păcate cotizațiile de la membrii civili se adunau cu greu iar numărul lor nu depășea 30 de intelectuali.

Pentru lărgirea membrilor aleși, și consolidarea „sufletească a tot ce simte românește în acest oraș de frontieră și în scopul strângerii relațiilor între întreaga pătură intelectuală - civili și militari - s-a reușit să se înjghebeze, cu multă trudă și cu mari sacrificii bănești, Cercul Militar - Civil la care erau invitați a se înscrie intelectualii orădeni⁹⁸. Dr. Terțan din Oradea, pe 20 octombrie 1935, adresa cerea sa de înscriere în rândul membrilor Cercului, depunând totodată suma de 300 lei ca taxă de înscriere. Înscrierile au continuat în toată perioada interbelică. Șerban Cornilă, cotiza cu 50 lei, la

⁹³ A.M.R., fond 1989, p. 4

⁹⁴ *Ibidem*, p. 5

⁹⁵ *Ibidem*, p. 7

⁹⁶ *Ibidem*, dos. f. n./1940, p. 39

⁹⁷ *Ibidem*, p. 61. Pentru Cercul Militar Oradea cotizau ofițerii din garnizoană aparținători de următoarele unități: D. 17 I.; Bg. 17 I.; Bg. 17 Art.; R. 85 I.; R. 86 I.; R. 98 I.; R. 33 Art.; R. 34 Art.; R. 5 Roșiori; R. 12 Jandarmi; Dn. 2/11 Călărași; Spitalul Militar; Cercul de Recrutare; Centrul Geniu nr. 6; Comenduirea Pieței; Inspectoratul de Jandarmi; Școala de Jandarmi; Legiunea de Jandarmi; Manutanța Garnizoanei; Batalionul 3/88I.; B. 2/7 Grăniceri.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 204

27 mai 1940. Nicolae Făt și Irina Bocu cereau înscrierea, pe 29 Mai 1940, cu 50 lei cotizație lunară⁹⁹. Cu civilii din oraș relațiile cercului erau limitate datorită selecției impuse. De pildă controlul efectuat de Comandantul Pieței lt. col. Drăghiceanu aflase în restaurantul Cercului 7 funcționari inferiori de la Vama Oradea, 2 comisionari de la Siguranță, 1 funcționar din București. Mai mult restaurantul era frecventat și de soția ziaristului Ștefănescu, ziar care insulta magistratura și cerea socoteală comandantului diviziei pentru că nu fusese invitat la banchetul organizat în onoarea ministrului Anghelescu. Prin asemenea prezențe se considera că se degradează instituția însăși și se încalcă prevederile statutelor. Publicitatea făcută de restaurant într-un ziar local fără acceptul Cercului, cu scopul de a-și spori profiturile era considerată ilegală. O parte din responsabilitate cădea și pe umerii ofițerilor care făceau invitații unor cunoștințe pentru a servi masa la restaurantul Cercului, după cum și întârzierea la plata consumației, de către unii ofițeri, aducea atingere prestigiului instituției. Urmărind cu perseverență strângerea legăturilor sociale și culturale între membrii societății românești din Oradea și Bihor Cercul Militar - Civil a devenit o instituție de interes public. Dezideratele cuprinse în statutele acestuia lămuresc detaliat preocupările iar acțiunile sunt probe de necontestat. Cum însă ținta spre care se aspira depășea posibilitățile materiale provenite numai din cotizațiile ofițerilor comitetul de propagandă a inițiat demersuri pentru sprijinirea și ajutorarea cu 300.000 lei de la Prefectură și 200.000 lei de la Primărie, prin adresele nr. 10 și 11/ 27 Martie 1927.

Manifestările culturale și distractive care s-au desfășurat la Cerc erau dintre cele mai diverse. Pentru toate se obțineau aprobările prealabile și se achitau costurile echivalente. Președintele Uniunii Ofițerilor de Rezervă, generalul Atanasie Negulescu, pe 25 noiembrie 1934, solicita aprobarea pentru ca membrii acelei uniuni să servească „masa în sala Cercului, cu concesiunea restaurantului”¹⁰⁰. Profesorul de dans Pelle solicita închirierea salonului mare și a pianului pentru a organiza „o școală de dans”¹⁰¹, în schimbul achitării unei chirii de 2000 lei chirie, sumă dublată în urma refuzului primei cereri¹⁰². Mai mult, profesorul se obliga să păstreze în bună stare pianul, iar școala să fie frecventată tot timpul de un public de elită. Profesorul se angaja ca „pentru toți domnii ofițeri din garnizoană voi face o reducere de 25%, atât la intrare cât și la școală”¹⁰³.

⁹⁹ *Ibidem*, f. 21-24

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 40. De reținut că la aceea dată sediul Cercului funcționa în actuala locația a restaurantului Transilvania.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 25

¹⁰² *Ibidem*, p. 28

¹⁰³ *Ibidem*

Cheltuielile fiind mari Cercul, prin generalul Grigore Aricescu, a închiriat „*exploatarea bufetului și a restaurantului cu antreprenorul Pantos Augustin, care a cedat concesiunea în favoarea doamnei Sima Gavril, care se obliga a servi masa în condiții și după normele unui restaurant de lux*”¹⁰⁴. Societatea de Cruce Roșie - Filiala Oradea cu scopul de a îmbunătăți condițiile de spitalizare pentru subofițerii care ar fi fost internați în Spitalul Militar din Oradea a organizat „un bal de elită”, pe 23 Februarie 1935 și „un bal de copii” pe 10 Martie 1935, fapt pentru care solicita aprobarea gratuită a închirierii saloanelor Cercului¹⁰⁵. Societatea Femeilor Ortodoxe Române din Oradea solicita închirierea, pe 4 Mai 1935, cu titlu gratuit, a sălii Cercului pentru a aranja „*o serată dansantă în scop de binefacere*”¹⁰⁶. Programul serbărilor proiectate de Comitetul Cercului¹⁰⁷. cuprindea activități dintre cele mai diverse după cum au fost consemnate în invitația semnată de președintele Cercului, colonel Ion Seară, în 1935 pentru anul 1936. Maiorul Virgil Crișan solicita închirierea sălilor Cercului, pentru a doua zi de Crăciun din 1935, pentru a serba nunta fiicei sale, Grațiana, cu locotenentul Grigore Alexandru Florescu din Regimentul 33 Artilerie¹⁰⁸.

Localul din str. Regele Ferdinand nr. 6, în care funcționa Cercul Militar - Civil Oradea, era proprietatea Mănăstirii Călugărițelor Ursuline, și a fost ocupat până pe 1 August 1934, când, datorită pretențiilor exagerate de chirie (200.000 lei anual, față de prevederea Legii chiriilor de 140.000 lei), contractul a fost reziliat și ca urmare a șantajului sub pretext că există oferte

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 30

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 97

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 187

¹⁰⁷ *Idem*, dos. 1/1935, f. 82

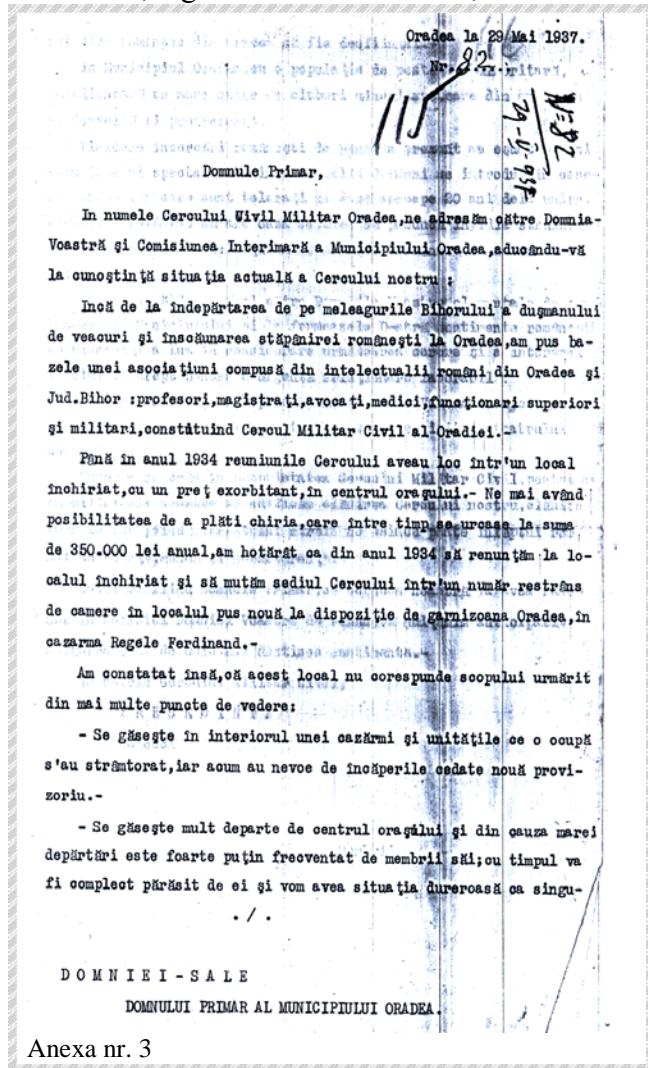
¹⁰⁸ *Ibidem*, f. 132. Președintele Cercului propunea și generalul Ilcușu aproba acțiunea cu obligația de a suporta costul iluminatului, curățeniei și a încălzitului încăperilor. (Ioan Ilcușu, născut la Rășinari, a urmat studii militare în Austro-Ungaria, pe care le-a absolvit în 1904. A fost ofițer în armata austro-ungară. La 1 aprilie 1916 s-a mutat în România, unde a fost încorporat în armata română cu gradul de maior. A devenit locotenent-colonel la 1 septembrie 1917. Cu gradul acest grad Ilcușu a participat în calitate de *delegat al legiunii române* din comitatul Sibiu la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, în timp ce tatăl său, Șerban Ilcușu, a fost delegat al reuniunii meseriașilor români din Rășinari. General de brigadă - 10.05.1931, general de divizie - 25.12.1937, Ion Ilcușu, fost secretar general al Ministerului Apărării (1932-1933). A devenit apoi general în armata regală română, șef de stat major, ministru al apărării (21 septembrie 1939 - 4 iulie 1940) și comandant al Armatei a 4-a (19-22 septembrie 1940) când a fost, avansat în gradul de general de armată și trecut în retragere prin decretul-lege nr. 3.094 din 9 septembrie 1940, al generalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român și președinte al Consiliului de Miniștri, împreună cu mai mulți generali considerați a fi apropiați fostului rege Carol al II-lea și acuzați că, în calitate de înalți comandanți militari, s-ar fi comportat necorespunzător în împrejurările dramatice din vara anului 1940.) Pentrulii vezi: Constantin Moșincat, *Semnături decisive pentru politica de apărare a vestului României (1930-1940)*, Editura Tipo mC, Oradea, 2008

de închiriere la prețuri mai bune. Prin contractul de locație Cercul plătea proprietarului o chirie de 140.000 lei anual, plus taxele de apă, gunoi, coșuri de fum. Somația de majorare a chiriei fiind făcută prin jurist consultul Mănăstirii Călugărițelor Ursuline, dr. Ștefan Gyöngyösy nu a fost acceptată. Pentru susținerea eforturilor financiare, legate de chiria Cercului, Cercul

ziariștilor din Oradea propunea menținerea locației fiind dispuși și gata a ceda „gratuit întregul local pentru folosul membrilor și invitaților cercului”¹⁰⁹.

Pe data de 1 august 1934 contractul a fost denunțat. Încercările de a obține un nou spațiu prin repartiție de la Primărie¹¹⁰ au eșuat (anexa nr. 3), astfel că noul sediu al Cercului s-a stabilit în incinta cazărzii „Regele Ferdinand”¹¹¹.

Cercul Militar - Civil Oradea a obținut recunoașterea ca persoană morală juridică după dezbaterea dos. de sub nr. 830/1927, prin Decizia nr. 376, din 26 septembrie 1933, a Tribunalului Bihor, Secția I-a, dată la care a fost înscris în Registrul persoanelor Juridice de la Grefa Tribunalului Bihor cu nr.

Anexa nr. 3

¹⁰⁹ Idem, dos. 3/1932, f. 51

¹¹⁰ A.M.R., fond 1989, dos. f.n./1935, f. 115

¹¹¹ Idem, dos. f. n./1940 p. 73. Invitat la inaugurarea noului sediu prim-rabinul de rit Ortodox dr. L. Kecskemeti înștiințează că numai «datorită stării de sănătate» era silit a rămâne în locuință.

11¹¹², dată la care se consemnează: Actul constitutiv, Statutul, bilanțul de gestiune, membrii în evidența Cercului și inventarul de mobilier și diverse bunuri aflate în patrimoniul acestuia. Dirigintele comercial, C. Anderco al Oficiului Telefonic Oradea dispune mutarea telefonului Cercului, în noul sediu, contra unui abonament tarifar lunar de 5000 lei. Pe 26 ianuarie 1935, la ora 17.00 președintele Cercului colonel, Ioan Seară convoca 29 de membrii civili pentru a lua parte la adunarea generală extraordinară, pentru discutarea „depunerii sumei de 77.050 lei depuși la Banca Generală a Țării Românești”¹¹³.

Situat într-o zonă a cazărmilor Cercul Militar – Civil Oradea a fost mai puțin frecventat de către intelectualii civili ai orașului motiv pentru care la una din ședințe ofițerii au propus îndepărtarea particulei „Civil” din denumire, în situația în care intelectualii români din oraș nu vor participa la acțiunile Cercului. După o întrunire la care fusese invitat primarul orașului Augustin Chirilă, prefectul județului Muțiu Vladimir¹¹⁴ a convocat, la prefectură, toate asociațiile și instituțiile culturale și școlare civile pentru armonizarea relațiilor fixând pentru dezbatere două puncte: problema Cercului Militar Civil și sărbătorirea zilei de 1 Decembrie. Pentru ambele puncte primarul Oradei făcea apel la „*solidaritate națională ce trebuie să domnească între români, mai ales la noi la granița de vest*”¹¹⁵, chiar și în condițiile vitrege când localul Cercului era mai la marginea orașului. Orice motiv se invoca se punea problema colaborării corespunzătoare cu ocazia sărbătorilor inițiate de armată.

Intervenind în dezbaterea problemei profesorul Sălăgeanu, arăta că de 15 ani cunoștea activitatea militarilor de când activau în Oradea și cereau și mai multă implicare a ofițerilor în activitățile organizate de civili, cum,

¹¹² *Ibidem*, p. 25

¹¹³ *Ibidem*, p. 75

¹¹⁴ În ziua de 6 Septembrie 1937 s-a dus la îndeplinire de către organele statului român o măsură, pe care autoritățile acestuia ar fi trebuit să o ia încă din primele zile ale stăpânirii românești a Transilvaniei. În baza autorizației nr. 4581 din 1937, a ministerului muncii, sănătății și ocrotirilor sociale, delegatul acestuia profesor universitar Onisifor Ghibu, însoțit de delegatul prefecturii județului Bihor, inspector Ioan Filip, de primpretorul plasei centrale a județului Bihor, Vladimir Muțiu, prim medicul județean al județului Bihor, dr. Zeno Dumitreanu, CF șeful serviciului (tehnic) județean ing. Alexandru Gavra și de comandantul Legiunii de jandarmi Bihor, maior Nistor, a preluat pe seama statului român băile termale "Felix" de lângă Oradea și așa zisul "castel" de la Sânmărtin, din apropierea acestora, ambele deținute până atunci, fără nici un drept, de către *Ordinul Călugăresc Premonstratens* din Oradea.

¹¹⁵ A.N.-D.J.Bh., *fond Prefectura Județului Bihor*, dos. 166/1938, p. 2. Pentru aspectarea atmosferei încărcate din acele vremuri, a contribuției fruntașilor români la izbânda marelui ideal al Unirii vezi: Constantin Moșincat, *Gărzile naționale române din Oradea și Bihor*, în curs de apariție 2020.

exemplifica oratorul, „balul ofițerilor de rezervă”, (președinte Dr. Ioan Voștinar – cel care condusese Garda Națională Română din Beiuș, în 1918-1919) la care ofițerii activi n-au participat pe motiv că în aceeași seară și Crucea Roșie organizase bal, dar și la acela au fost puțini ofițeri prezenți. Situația fusese creată chiar de Garnizoană care autorizase pentru aceeași seară ambele baluri. Neînțelegeri au apărut și datorită neadmiterii, în prima fază, la Cabana Vulturul din Stâna de Vale decât a ofițerilor activi, aspect rezolvat ulterior. Motivul „economia de bani” a determinat mutarea din centrul orașului, pentru ca din surplus să se construiască propria clădire, situație pe care o înțelegeau și aprobau și civilii, membri ai Cercului ca „să nu confunde atacul pătimăș cu critica obiectivă”.

Dr. Candrea Ioan s-a pronunțat pentru menținerea colaborării și pentru revenirea Cercului din cazarmă în centrul orașului, „să fie aprovizionat cu ziare, reviste, necesare publicului intelectual”. Dr. Alexandru Hașăș (cel care a construit și donat municipalității capela din Cimitir, pictată de către Baba¹¹⁶), cunoștea activitatea din participarea proprie la toate serbările organizate de Cerc, și era de părere că ruptura s-a produs și datorită faptului că spațiul Cercului a fost neîncăpător pentru reuniuni și revelioane organizate, la care erau prea mulți ofițerii prezenți iar „musafirii civili nu aveau mese rezervate, pe locuri mai bune, după cum li se cuvenea. Nimănui nu-i convenea să stea la o masă ascunsă sau să proptească ușile, când a plecat de acasă cu gândul la o petrecere cu familii cunoscute”¹¹⁷. Solicita să fie îndepărtată rigiditatea cazonă pentru civili.

Zănescu Andrei, directorul Băncii Naționale Oradea, în calitate de ofițer de rezervă, a participat la serbările organizate de Cerc, împreună cu primarul Augustin Chirilă, dar prezența a doar doi civili nu era suficientă pentru a exprima și reprezenta o opinie a tuturor, de aceea se pronunța pentru „menținerea și perfecționarea legăturii statornicite și pentru sporirea averii comune, inclusiv cu acces la Cabana Vulturul de la Stâna de Vale”. Dacă participarea ofițerilor activi se făcea obligatoriu pe baza unui ordin, cel al civililor nu avea măsură de constrângere. La fel era și cu cotizația care se strângea la regimente și se vărsa în casieria Cercului, cea a civililor trebuia urmărită și corelată cu plata lefurilor. Și alți vorbitori: (Dr. Teodor Popa, Petru Drâmba) considerau că peste micile neînțelegeri se putea trece pentru continuarea relațiilor militarilor cu civilii spre beneficiul și armonia culturală locală. Cât privește cotizația de 100 lei pe lună era socotită prea mare pentru a fi plătită de civili, constrânși economic. Doamna Veturia Candrea

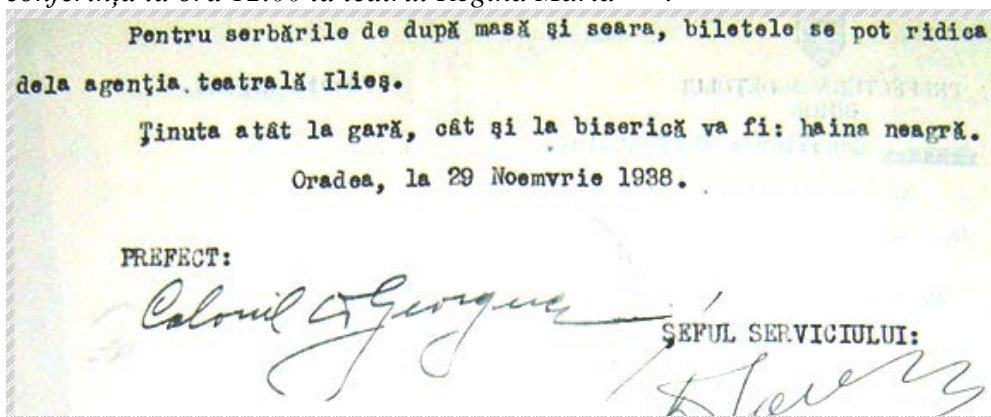
¹¹⁶ „În 1939-1940 mă aflam să pictez o capelă la Oradea Mare. Lucrul durase doi ani, apoi s-a curmat brusc cu plecarea noastră noaptea, orașul trecând în stăpânirea Ungariei. Tot ce am agonisit a rămas pierdut”, avea să menționeze pictorul în Memorii

¹¹⁷ A.N.-D.J.Bh., fond Prefectura Județului Bihor, dos. 166/1938, p. 3

recunoaște că de când s-a stabilit în Oradea a fost la „toate serbările organizate în oraș”, la reușita cărora a contribuit armata. Pentru a „reda mai multă viață Cercului era de părere să se mute din nou în zona centrală”.

În finalul discuției primarul Augustin Chirilă, și prefectul Vladimir Muțiu, în acord cu vorbitorii sugerau revenirea Cercului în zona centrală, după expirarea contractului în spațiul închiriat de *Crișana*. Cât privește hotărârea de continuare a colaborării urmau a înștiința și pe comandantul garnizoanei generalul Dragomirescu. Dr. Victor Gherman, în replică, era de părere că „luxul pretins de militari nu a putut fi urmat de intelectualii civili”, fapt pentru care s-au înregistrat și unele absențe.

La punctul al doilea pentru ziua de 1 decembrie Casa Națională a stabilit în program: un Te-Deum de la orele 11.00 la cele două catedrale din centru, pelerinaje la statuile regelui Ferdinand, reginei Maria, unde „se vor intona cântece patriotice și se vor ține cuvântări”, de la orele 15.00 la teatru „Regina Maria” „o serbare populară, unde se vor rosti vorbiri, și un program al școlilor din localitate”, program reluat pentru intelectuali de la orele 20.30, „la care vor vorbi distinși fruntași care au fost la Alba Iulia, urmat de un program muzical susținut de corurile celor două Academii teologice”¹¹⁸. Reuniunea femeilor Române, va asigura „proiecții cinematografice de la Alba Iulia și un tablou vivand cu concursul lui Ștefan Mărcuș”. Cu adresa nr. 31758/29 noiembrie 1938 prefectul județului colonel Georgescu, reamintea tuturor că se împlinesc 20 de ani de la Unire, ocazie pentru prezența „marelui dascăl al neamului Nicolae Iorga care va ține o conferință la ora 12.00 la teatrul Regina Maria”¹¹⁹.

Oradea a trăit ieri (1 decembrie 1938 - n.n.) clipe mărețe, nota cotidianul *Gazeta de vest* (nr. 758). Ea a depășit obișnuitul calapod al comemorărilor. „Ieri Oradea ni s-a arătat cu totul înnoită de un suflu nou, de o emoție adâncă, generală. Suflarea românească a dat aici o manifestare

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 9

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 86

demnă de numele ei". În continuare, aceeași relatare febrilă: „Cu mic cu mare Oradea a sărbătorit cu un fast de nedescris marele praznic național, când la Alba Iulia, în anul 1918, românii ardeleni au cerut cu insistență alipirea lor către Patria mamă. Însemnătatea zilei a fost subliniată prin conferința d-lui Nicolae Iorga. Ilustrul savant a sosit în cursul zilei de ieri. La gară o mulțime imensă, toate autoritățile militare și civile, reprezentanții asociațiilor culturale, profesori, elevi, etc. l-au așteptat cu emoție pe Nicolae Iorga, apostolul neamului românesc". N. Iorga, în gara din Oradea, a fost primit de către Gheorghe Tulbure, intelectual din urbe, alături de alte oficialități. Figura sa masivă, reținută în centrul unei pelicule, reproducă, degaja forță spirituală și o febrilă viață interioară¹²⁰.

Clădirea în care a funcționat Cercul Militar-Civil Oradea (azi Transilvania)

Gara centrală

Oradea

Piața Ferdinand

¹²⁰ *România literară*, 1969, nr. 41, p. 12. Apud Viorel Faur, *Incursiuni în bibliografia bihoreană*, Editura Universității din Oradea, 2016, p. 307

CERCUL MILITAR AL SUBOFIȚERILOR ORADEA

"Nu este greu a se vedea importanța nemărginită ce au cadrele într-o armată. De calitatea cadrelor va depinde întotdeauna calitatea armatei și, ca urmare, efectul util produs de ea"

Mareșal Alexandru Averescu

Potrivit legislației în vigoare, la acea dată, a luat ființă și Cercul Militar al Subofițerilor Oradea, înscris în Registrul Persoanelor Juridice ținut la grefa Tribunalului Bihor sub nr. 87/1930 (documente). Din memoriul asupra verificării gestiunii în bani a Cercului Subofițerilor, efectuat de cpt. Gheorghe Naum, însărcinat prin ordinul de zi nr. 15/1935 al Diviziei 17

Infanterie, la data de 16 Noiembrie 1935 rezulta că asupra Cercului exista suma de 614.416 lei, din care 43.070 în numerar iar 571.345 în acte de portofoliu.

Controlul evidenția întârzierile la trimiterea cotizațiilor, restanțe de un an, deși acestea erau reținute la casieriiile unităților respective. Pentru remedierea situației se cereau măsuri energice contra casierilor care întârziu trimiterea cotizațiilor. Reținem de asemenea că Cercul acorda membrilor săi împrumuturi mici – ca de exemplu: 5000 lei maistru croitor Ioan Negrea, 2000 lei plt. Maj. Th. Corban - cu o dobândă de 6%, încasată la ridicarea creditului. Potrivit actelor de gestiune sume importante erau depuse la Banca Marmorosch Blank, la Banca Generală a Țării Românești și Casa de Economii, sume care trebuiau

No. 112
Anul 1934 Luna Septembrie ziua 19
Cercul Subofițerilor Oradea
către
Regimentul 98 Infanterie

La No. 5607/1934,
Am onoare a vă comunica următoarele :

a) Cercul Subofițerilor a întocmit toate formele necesare și este recunoscut persoană juridică.-
b) Este înscris în Registrul Persoanelor Juridice ținut la grefa Tribunalului Bihor sub Nr. 87/1930.-
3) S'a executat ordinul M.A.N.No. 74210/1934, trimitându-se cu Nr. 40 din 8 Iulie 1934, M.A.N.Serv. Con-tencios datele cerute cu ordinul de mai sus.-

Președintele Cercului
Intendant Major,
[Signature]

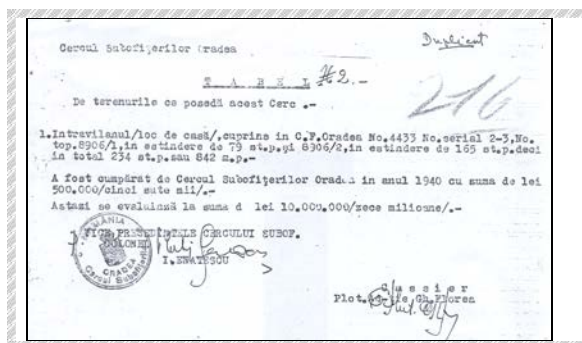
ROMANIA
CERCUL SUBOFIȚERILOR
ORADEA

REGIMENTUL 98 INFANTERIE
Intrarea No. 5649
1934 Luna IX ziua 19

trecute la Casa Militară. Reținem că s-a trecut la majorarea cotizației de la 25 la 80 de lei lunar.

Verificatorul propunea „să se acorde mai departe ajutoare de boală, mai ales pe timpul iernii, când cheltuielile membrilor sunt sporite, iar bolile sunt destul de frecvente”¹²¹. Adunarea generală a subofițerilor, din 16 februarie 1936, a ales ca președinte activ pe maiorul Berbescu, din Regimentul 85 Infanterie (87 voturi), deoarece vechiul președinte mr. Leon Vasilescu, deși fusese reales cu majoritatea de voturi (113), a refuzat conducerea pe mai departe a Cercului. Adunarea a luat în discuție cumpărarea unui *loc de casă* pentru nevoile Cercului, dar întrucât avea dreptul la unul gratuit, s-a hotărât așteptarea răspunsului la cererea înaintată prin garnizoană. Președintele de onoare generalul Ilcușu¹²² atrăgea atenția Comitetului de conducere a Cercului Subofițerilor din Oradea cu privire la întocmirea actelor de gestiune și recuperarea sumelor depuse la băncile falimentare¹²³.

În totalul membrilor din evidențele Cercului la Adunarea generală figurau prezenți 249 de membrii. Din cuprinsul dării de seamă, prezentate în Adunarea generală, reținem că veniturile Cercului proveneau din cotizația membrilor 153.895 lei, la care s-au adăugat 5.473 lei dobânzi. Cheltuielile generale s-au ridicat la 36.847 lei, deși bugetul aprobat prevedea doar 65.5000 lei. Totalul capitalului realizat, din 1928 până în februarie 1936, era de 684.933 lei, din care numai pe timpul conducerii Președinției active a maiorului Leon Vasilescu capitalul Cercului a sporit cu 470.880 lei¹²⁴. În bugetul de venituri și cheltuieli, pentru exercițiul financiar pentru 1936, figurau fonduri pentru achiziții de cărți pentru bibliotecă de 1.185 lei, subvenții pentru biserica militară din cetate de 5.000 lei, pentru crucea „Răstignirea” de la catedrala ortodoxă 2.000 lei, etc.¹²⁵

¹²¹ Idem, dos. f. n./ 1934, p. 30

¹²² General Ion Ilcușu, fost ofițer în armata austro-ungară, ajuns comandant al garnizoanei Oradea, apoi ministru al Apărării, va fi unul dintre semnatarii scrisorii de protest, adresată lui Hitler, împotriva nedreptății Diktatului de la Viena. Pentru detalii, vezi Constantin Moșincat, *Iredenta maghiară la granița de vest a României*, Editura Tipo MC, Oradea, 2008

¹²³ *Ibidem*, p. 40

¹²⁴ *Ibidem*, p. 42

¹²⁵ *Ibidem*, p. 43

CABANA VULTURUL STÂNA DE VALE

Poziția a 4-a, de apărare strategică a frontului de vest, în perioada 1930-1940, era preconizată pe aliniamentul: Munții Țibleșului¹²⁶, din Vf. Pietrosu pe la înălțimile de la Est de pâraul Lăpușului, pantele de Vest ale Munților Lăpuș, Munții Mezeș, Jibou, Ciucea, înălțimile dintre Valea Iadului și valea Drăganului, Vașcău, Treimeri pe Crișul Alb, Căpruța, Chișzeta, pe Bega.

Această poziție, în opinia specialiștilor din Marele Stat Major, avea o tărie deosebită pentru umărul de nord al apărării Transilvaniei, „ce nu poate fi întors decât de la Sud și numai printr-o acțiune comună a armatelor rusă și ungară, respectiv pe la Sud de Someșul Mare și Someș care ar viza pătrunderea direct în Podișul Transilvan”¹²⁷. Latura de vest a Munților Lăpuș până la Jibou reprezenta o poziție foarte tare pentru apărare. Poziția era dominantă peste Someș, care reprezenta un obstacol serios, cu foarte bune observatoare, cu vedere întinsă, cu panta foarte abruptă spre Someș. Un atac de străpungere pentru întoarcerea apărării organizate pe Munții Mezeș¹²⁸ „nu poate reuși. Ei sunt aceia care vor primi cu toată puterea lovitură grosului inamic”¹²⁹. Zona avea tărie redutabilă și, prin apărarea ce s-ar fi organizat între cotul Someșului, la Jibou și Ciucea, poziție care ar fi oprit înaintarea pe direcția generală Cluj.

Munții Bihorului reprezentau „pivotal central pe care se sprijinea atât apărarea din Poarta Someșului, cât și apărarea din Poarta Mureșului, deoarece stăvilesc înaintarea inamicului de la Vest la Est, între Crișul repede și Crișul Negru, eventual și Crișul Alb”¹³⁰.

¹²⁶ A.M.R., fond 948, dos. 441, f. 24. Munții Țibleșului, cu Vf. Pietrosu (1201 m), erau acoperiți cu păduri, cu puține comunicații pentru samare. Orice acțiune ofensivă s-ar fi lovit de greutatea de neînving din pricina adâncimii văilor și a prelungirii acestora cu Munții Rodnei. Întoarcerea apărărilor prin văile Tisei, Mara, Iza și Vișeu ar fi fost adevărate aventuri imposibile.

¹²⁷ *Ibidem*, f. 25

¹²⁸ Deși este un lanț de munți cu înălțimi mici și îngust, orientat Nord-Est, Sud-Vest, barează văile Zalău, Crasna, Bereteu, avea multe sate ce puteau fi pregătite ca centre de rezistență. Munții erau acoperiți și dispuneau de un drum de rocadă, prin valea Agrișului. Înălțimile trebuiau apărate cu orice preț, deoarece străpungerile pentru întoarcerea apărării erau posibile doar prin flancuri. Cu toate aceste caracteristici, ce favorizează apărarea, Munții Mezeș nu puteau fi considerați „un obstacol tare, cu atât mai mult cu cât trebuie apărați cu forțe numeroase, deoarece pe aici inamicul își va căuta drum de pătrundere spre platoul Transilvaniei.”

¹²⁹ *Ibidem*

¹³⁰ *Ibidem*, f. 26. Munții erau masivi, cu înălțime de 1849 m, cu versanți înclinați, lipsiți de comunicații și resurse, cu climă aspră, iarna. Înălțimile dominau valea Crișului Repede și a Crișului Negru și toată Depresiunea din Țara Beiușului. Cea mai slabă parte a unei poziții de

În ansamblu, se poate aprecia că poziția a 4-a era una foarte tare prin natura terenului. Foarte economică sub raportul întrebuințării forțelor și mijloacelor, cu observatoare dominante și cu vedere întinsă, cu doi stâlpi solizi, la nord Munții Țibleș și Munții Bihorul, ca **pivoți de rezistență**. Zona pozițiilor 4 obliga canalizarea atacului pe comunicații și la angajarea luptei în munți.

După cum am constatat din măsurile propuse de recunoașteri, călătoriile de comandament și de stat major efectuate și aplicarea la teren a ipotezelor din Planurile de campanie, putem formula teza că **Bihorul, mărginit la nord de Bereteu și la sud de Dealurile Ineului, a reprezentat centrul de rezistență al Frontului de Vest**. Deși regiunea nu avea caracteristici care s-o facă interesantă prin ea însăși, totuși „prezenta interes din punct de vedere al influenței pe care o exercita asupra operațiilor din Poarta Someșului și Poarta Mureșului”¹³¹.

Având în vedere toate elementele care influențau decisiv acțiunile militare din această zonă, recunoașterile din Munții Apuseni, din iarna anului 1935, au întărit această teză. Nici o acțiune nu ar fi avut succes, în special pe timp de iarnă¹³². Lupta în munți avea un ritm de ofensivă extrem de scăzut, presupunea angajarea unor efective numeroase, se putea transforma oricând într-un război de partizani. Factorul etno-demografic de pe pozițiile alese de specialiștii militari era favorabil organizării apărării.

Recunoașterile efectuate au scos în evidență nevoia de redислоcare a unităților încă din timp de pace. Acoperirea strategică pentru Frontul de Vest trebuia să aibă o *misiune ofensivă*. Se punea, de asemenea, problema mobilizării în secret a structurilor organizatorice, pentru surprinderea adversarului și obținerea libertății de acțiune, prin ordine de chemare individuale, sub pretext de participare la manevre. Aceste inițiative, alături de măsurile de strictă supraveghere a minoritarilor din zona de operații militare, ar fi fost posibile prin folosirea ca „forțe de acoperire a Diviziilor 16, 17, 1 infanterie și a Grupului 3 Vânători Munte, pe frontul de 300 km”¹³³, cât reprezenta zona lor de responsabilitate.

apărare era aceea care includea valea Crișului Negru, care putea fi întoarsă prin valea Crișului Alb. Pentru atacator, zona Munților Bihor era un obstacol foarte serios și care, din cauza naturii terenului și a lipsei căilor de comunicații, trebuia să angajeze trupe samarizate și specializate.

¹³¹ *Idem*, dos. 444, f.1. Aprecierile au fost formulate de mr. C. Verdeș și cpt. Tr. Hodoș, din Secția 3 Operații din Marele Stat Major, în darea de seamă întocmită cu prilejul recunoașterilor operative din regiunea Crișului Repede și a Crișului Negru. Cei doi ofițeri de stat major au remarcat, cu just temei, rolul ce îl avea acest centru pentru legătura dintre cele două porți principale de apărare.

¹³² *Ibidem*, dos. 451, f. 7

¹³³ *Ibidem*, dos. 441, f. 30

Operația s-ar fi împărțit în trei faze. În prima fază, cu elementele de acoperire pe frontieră, care să cedeze până la poziția a 2-a, care doar ar întârzia. Rezistența putea fi sporită prin amenajări de „fortificații sumare” pe direcțiile cele mai probabile de invazie, în special în gurile defileurilor. Faza a doua ar fi consumat lupte, cu durata între Z+12-16 zile, pe pozițiile 2-3. Faza a treia marca rezistența îndelungată a acoperirii, cu durată nedeterminată, cu angajarea grosului forțelor.

Concluziile generale detașau importanța crescută a *Frontului de Vest*, față de celelalte fronturi, iar pregătirile de război ale inamicilor de la vest impuneau măsuri de luat. Aceste “fronturi” reprezentau, în limbaj modern, zone (teatre) de operații orientate, fiecare, să interzică cele trei direcții strategice unde exista un pericol potențial din estul, vestul și sudul României Mari.

Din acest punct de vedere, situația României nu era singulară. Numai că alte state, aflate într-o situație similară în perioade conjuncturale, au depășit-o prin diverse metode, inclusiv printr-o “împăcare” cu unul dintre adversari. România, însă, s-a aflat sub presiunea acestei realități întreaga perioadă interbelică, iar stat major-iștii au creat ipoteze speciale pentru a găsi rezolvarea problemei strategice de apărare a pământului românesc. Esența acesteia trebuia să rezolve situația în care un atac împotriva României se putea produce pe o direcție, pe două sau pe trei fronturi, simultan sau succesiv, în condiții și modalități cunoscute sau imprevizibile.

Într-un sfârșit de săptămână, aflându-mă la Cabana militară „Vulturul” de la Stâna de Vale mi-am amintit de preocupările de fortificare a granițelor și aceea din inimile luptătorilor din perioada interbelică - între care se înscrie, la loc de cinste, și opera durată pentru recuperarea celor care vegheau la fruntariile țării - și de însemnările făcute de ofițerii desemnați a efectua o recunoaștere strategică. Iată cum a fost consemnată, în documentele timpului, recunoașterea condusă de maiorul Dinulescu, șeful de stat major al Diviziei 1 Vânători Munte, pe un traseu de 140 Km lungime, desfășurată între 7-12 martie 1935, de către o echipă formată din Mr. Cârlan, șeful biroului operații, cpt. Ioan Nicolau, 2 subofițeri și 8 soldați. Echipajul - dotat cu schiuri, echipat adecvat și cu hrană rece pe 7 zile, în total 36 Kg., purtat în raniță de fiecare participant - a activat între 7-13 ore și a parcurs distanțe între 14-42 km/zi, a cantonat în stânele de oi existente circa 3 ore, a adunat lemne pentru foc iar pentru odihnă și-a amenajat paturi pe cetină. Cea mai grea etapă s-a parcurs în ziua a treia (17 km), între Prislop, Cârligați, Tomasca, pe un viscol violent ce a împiedicat orientarea, la o temperatură de minus 30°C, temperatură la care nici busola „Bezard” nu a mai funcționat. „Toți coechipierii au avut senzații curioase. Apăreau și dispăreau din fața lor: păduri, stânci, ce a dus la influențarea moralului. Zăpada viscolită împiedica respirația și pătrundea până la piele. La Cârligați s-a luminat

pentru un moment, ne-am orientat. Coborârea de la Cârliğați, la Poiana Arsă, s-a făcut pe un vișor așa de năprasnic, încât lacrimile înghețau în orbite și toate încercările de apărare în fața acestei calamități erau zadarnice. La controlul de la Piatra Arsă s-a constatat că 5 dintre noi aveau obrazul și nasul degerat. Distanța de 8 km s-a parcurs în patru ore și jumătate”¹³⁴. Cu toate greutățile întâmpinate, concluziile au fost clar formulate: **acțiunile de luptă puteau fi purtate în masivul munților numai de trupe special antrenate și corespunzător dotate.**

Am avut curiozitatea să răsfoiesc *Cartea de onoare a Cabanei „Vulturul”* și să constat că, de fapt, adevărul istoric cu privire la existența acesteia nu este cunoscut. Impresiile fiind astfel ușor denaturate, mulțumirile adresându-se admirativ personalului care a deservit cabana, în diferite etape. Subscriem acelor impresii, noi înșine fiind răsfățați cu o politețe specifică oamenilor locului și cu meniuri peste ceea ce se servea în alte localuri. Pentru aceste *ingrediente*, desigur că gazdele au meritat aprecierile exprimate, în unanimitate și binemeritat, de către toți cei care au poposit la cabană. Pentru clarificarea paginii de început a acestui imobil, care a aparținut ofițerilor din Garnizoana Oradea, am făcut cuvenitele precizări:

Pe 28 octombrie 1919, comandantul Divizia 17 Infanterie, după ce a luat inițiativa creării Cercului Militar Oradea, înainta ministrului de război generalul Rășcanu, memoriul cu nr. 2124, prin care solicita sprijinirea, pentru început, a acestuia cu suma de 60.000 lei¹³⁵, fond necesar pentru organizarea, dotarea cu mobilier adecvat pentru acțiunile culturale și distractive care urmau a se desfășura. Pe acest raport, șeful contabilității armatei, informa pe ministru despre existența unui „fond disponibil în buget de 290.000 lei și fiindcă trebuie cercuri ofițerești în toate garnizoanele din teritoriile românești”¹³⁶ propunea acordarea sumei de 40.000 lei. Pe raport, ministrul Rășcanu a pus următoarea rezoluție: „Nu avem fonduri prea mari pentru toate garnizoanele (...), pentru Oradea aprob 20.000 lei, ceea ce înseamnă, la fața locului, astăzi cel puțin 50.000 coroane. În același timp am mai dat 5.000 lei pentru popotă, care trebuie instalată la acest cerc”¹³⁷.

¹³⁴ *Ibidem*, dos. 451, f. 8

¹³⁵ *Idem*, fond 2280, dos. 1631, f. 54. Cercul Militar Oradea s-a înființat la 11 octombrie 1919, din nevoia de contracarare a propagandei antiromânești desfășurată într-o garnizoană cu 70% minoritari. Adunarea generală a ofițerilor a ales comitetul de conducere și ca *Președinte de onoare* pe Rășcanu (ministrul de război), ca *președinte activ* pe generalul de infanterie Constantinescu, *vicepreședinți* colonelul de artilerie George Bacaloglu (fondatorul revistei *Cele trei Crișuri*) și maiorul de artilerie Boerescu, iar *membrii* au fost desemnați maiorul de cavalerie Greceanu, și căpitanul de infanterie Luca. Comisarii ai Cercului au fost aleși sublocotenentii Leon Gheorghiu și Eliad, iar casier sublocotenent Ioan Schiller.

¹³⁶ *Ibidem*

¹³⁷ *Ibidem*, verso p.

Suma pusă la dispoziție din creditul de război a fost confirmată de șeful serviciului contabil, prin adresa nr. 27252 din 11 noiembrie 1919¹³⁸.

Chestiunea înființării Cercurilor militare în noile garnizoane, și activarea lor, a preocupat conducerea Ministerului de Război, care, pe 16 februarie 1920, emitea Ordinul Circular nr. 42032, prin care impunea obligativitatea ofițerilor de a plăti cercurilor militare anumite cotizații, pentru ca, prin ajutorul lor, să se poată preîntâmpina cheltuielile impuse de buna și imediată lor punere în stare de funcționare¹³⁹. Reținerile urmau a începe, în mod obligatoriu, din februarie 1920 și se calculau la solda prevăzută de Instrucțiunile ministeriale nr. 22184/1919, iar după trecerea pe picior de pace, la solda brută bugetară.

Annual, veniturile din cotizațiile ofițerilor au sporit și prin lărgirea categoriilor membrilor cotizanți, prin transformarea Cercului Militar Oradea în Cercul Militar-Civil Oradea¹⁴⁰ și cooptarea de membri din rândul societății civile. Ultimii trei ani de activitate generalul Constantin Eliade și ia desfășurat la comanda Diviziei 17 Infanterie, începând cu data de 1 aprilie 1931. Caracterizarea acestuia definea profilul ofițerilor care făcuseră războiul de întregire. „În rezumat colonelul Eliade Constantin este unul dintre cei mai distinși ofițeri de stat major atât din punct de vedere al cunoștințelor sale intelectuale cât și pentru calitățile sale de caracter foarte solide”, găsim însemnate notele din caracterizarea sa și recomandarea de avansare ca general făcută de comandantul Corpului 6 Armată. Comandantul Diviziei 2 Vânători, impresionat de personalitatea puternică a ofițerului, cu admirație consemnează: „În definitiv colonelul Eliade Constantin face parte din categoria ofițerilor noștri de elită, încât are dreptul să aspire la treapta cea mai înaltă a ierarhiei noastre militare. Pentru merituosele sale servicii și pentru capacitatea sa la comandă îl propun și anul acesta la înaintare la excepțional la gradul de general de brigadă, precum și la comanda definitivă de brigadă”¹⁴¹. La numirea în această funcție generalul Dumitrescu scria: „A fost înaintat la comanda de divizie pe care nu mă îndoiesc că o va comanda foarte bine, având pregătire solidă și frumoase calități pentru aceasta”.

La 1 aprilie 1934, capitalul Cercului a sporit la 377.147 lei. Adunarea generală a ofițerilor garnizoanei Oradea a Cercului Militar Civil a hotărât, pe 22 aprilie 1935, „**construirea căminului ofițerilor garnizoanei Oradea, la Stâna de Vale, cu mijloacele ofițerilor**”¹⁴²(subl. ns. - C.M.). Sumele

¹³⁸ Ibidem, p. 55

¹³⁹ Ibidem, p. 72

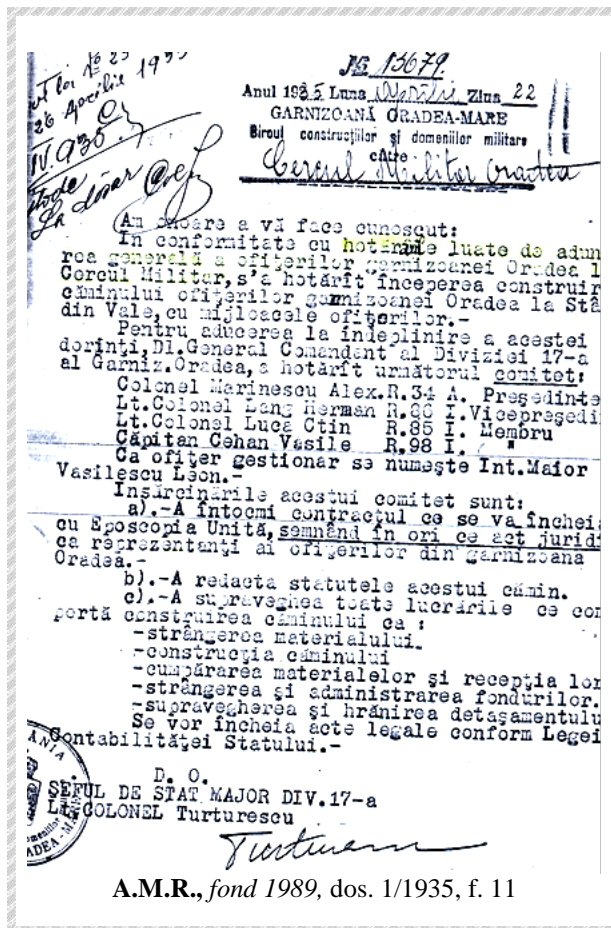
¹⁴⁰ Idem, fond 1989, dos. f. n./1940, f. 2-9

¹⁴¹ Idem, fond Memorii Bătrâni, dos. nr. 1, f. 57-68

¹⁴² Idem, fond 1989 dos. 1/1935, f. 11; 112. Apud Cornelia Ghinea, Ionel Burlacu, Generalul C. Eliade comandant al D. 17 I. Oradea, în Pietre de hotar, nr. 5, p. 99-104

provenite din cotizațiile și donațiile ofițerilor și membrilor aleși au fost investite, în conformitate cu hotărârile luate de Adunarea generală a Cercului, potrivit cărora s-a trecut la începerea construirii căminului ofițerilor la Stâna de Vale, începând din 1935. Menționăm faptul că, în timp ce frontiera de vest a României se fortifica - prin centura de fier a liniei „Carol”, dublată de fortificarea spirituală realizată de biserică, școală și instituții culturale, ofițerii au găsit resursele morale pentru a dura o cabană pentru ei și familiile lor, într-un loc cu cetini de brazi, cu aer ozonat, la o altitudine de 1103 m, loc în care liniștea era tulburată doar de triful păsărilor și de susurul izvoarelor minunate.

Pentru ducerea la îndeplinire a hotărârii Adunării Generale a Ofițerilor, comandantul Diviziei 17 Infanterie a desemnat un **comitet**, format din colonelul Alexandru Marinescu, din Regimentul 34 Artilerie, lt. col. Herman Lang, din R. 86 I., lt. col. Constantin Luca, din R. 85 I., cpt. Vasile Cehan, din R. 88 I., mr. Leon Vasilescu, ofițer gestionar. Atribuțiile stabilite pentru comitetul însărcinat se refereau la semnarea contractului cu Episcopia Unită, de închiriere a spațiului, „redactarea statutului căminului; supravegherea lucrărilor de construire; strângerea materialelor; construirea căminului; cumpărarea și recepția materialelor; strângerea și gestionarea fondurilor; supravegherea și hrănirea detașamentului de lucru”¹⁴³ (subl. ns. - C.M.).

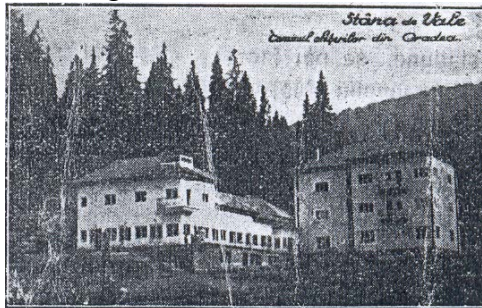

¹⁴³ Ibidem

Memoriul nr. 1, din 12 aprilie 1937, întocmit de maiorul intendant Leon Vasilescu, în urma verificării Cercului și al Căminului ofițerilor Stâna de Vale, evidențiază un total încasat de 1.178 102 lei, la care se mai adăuga reportul anului precedent de 101.853 lei. Din acest total 1.254.986 lei reprezentau cheltuielile. Rezulta un sold de 25.019 lei¹⁴⁴. În acel Memoriu, **veniturile nete din chiria camerelor de la Căminul Stâna de Vale erau de 5108 lei, în timp ce încasările din cotizații și donații de la ofițeri și diverse instituții pentru construirea Căminului Stâna de Vale reprezentau 886.579 lei**¹⁴⁵.

Cabana militară de la Stâna de Vale și-a continuat activitatea până la cedările teritoriale în urma Dictatului de la Viena, după cum aflăm, de pildă, dintr-o înștiințare, pentru sezonul 1938-1939. Deoarece realizarea era de dată recentă și nu erau cunoscute condițiile în care ofițerii puteau să petreacă, în condiții financiare avantajoase, un sejur „în pitoreasca stațiune climaterică Stâna de Vale, județul Bihor, la altitudine de 1102 m, într-o regiune de brad, tot timpul ozonată și ferită de curenți” președintele Cercului Militar Oradea, colonel Rodovan și administratorul Căminului, căpitan Vasile Cehan au trimis o înștiințare către toate unitățile de pe raza Corpului 6 Armată. Din aceasta aflăm detalii despre cum a fost amenajat și dotat acel frumos Cămin al ofițerilor din Oradea (*foto alăturat*), de la Stâna de Vale „o construcție modernă, are 28 camere mobilate, a câte 2-3 persoane, balcoane înSORITE, apă în fiecare cameră, băi, etc. și poate adăposti 60-80 persoane. În plus are mansarde, pentru 30-40 turiști. Scopul acestui cămin este pentru înlesnirea pentru ofițerii de pe întreaga rază a C. VI. A. și familiile lor ca și cu mijloace reduse, să poată profita de binefacerile naturii în munți, pentru refacerea sănătății. Aici, la Cămin, se obține: odihnă și recreație completă, reconfortarea celor debili,

Vedere generală a Cabanei din 1938

A.M.R., fond 1989, dos. f. n./1940, p. 422

Vedere parțială a Cabanei -2007

¹⁴⁴ Ibidem, dos. f.n./1935, f. 104

¹⁴⁵ Ibidem

tratarea cu efect a bolii lui Bessedoff, de care suferă în general femeile, precum și practicarea sporturilor în munți, atât vara, cât și iarna. Dreptul de a ocupa camere în Cămin – conform statutelor – îl au numai ofițerii de pe raza C. VI. A. cu familiile lor; prioritatea avându-o cei din Garnizoana Oradea, care l-au construit”¹⁴⁶.

Totodată se făceau precizări cu privire la costurile de cazare și hrană, pentru perioadele de sezon și extrasezon, și modalitățile de rezervare a locurilor, prioritate având ofițerii din garnizoana Oradea. Când numărul vizitatorilor în cămin depășea 20 de persoane funcționa și popota, iar în caz contrar vizitatorii puteau lua masa la Hotelul Stațiunii, contra unui cost, al mesei de om, pe zi, cuprins între 110-130 lei, preț în care intra micul dejun, masa de prânz și cea de seară. Stațiunea avea tot timpul: medic, poștă, telefon, telegraf, ziare, reviste, bibliotecă și radio, iar în sezon și orchestră militară pentru dans.

La Cabana ofițerilor de la Stâna de Vale se putea ajunge cu trenul C.F.R. pe linia principală Cluj-Oradea, cu debarcarea în Halta Stâna de Vale, 4 km. de la Bratca, spre Cluj, sau a 3-a stație de la Ciucea spre Oradea. Din Halta Stâna de Vale transportul se asigura cu ”autobusul pe șine (linie îngustă) 4 km. urcând în munți până în stațiune”¹⁴⁷. Legătura era asigurată la toate trenurile „care opresc în stația Stâna de Vale și mai sigur la acela de dimineață”¹⁴⁸. Pentru amatorii de excursii și drumeții organizatorii recomandau trasee din stațiune spre Izvorul Someșului, Padiș, Vârful Poenii, Vlădeasa, Izvorul Drăganului, Moara Dracului, Aria Vulturului, Izvorul Minunilor, Beiuș.

Și între 1940-1944, teritoriul în care această cabană era amplasată nu intrase sub jurisdicția Dictatului de la Viena¹⁴⁹. La revenirea în garnizoana Oradea, noul comitet de conducere al Cercului Militar, ales de Adunarea generală din 18 octombrie 1946, a fost prezidat de comandantul Regimentului 10 Grăniceri, în incinta cazărzii căruia funcționa, temporar, această instituție, iar custode al cabanei era plt. maj. Mariaș Vasile. Pe 12 noiembrie 1946, în fața comandantului Cercului de Recrutare Teritorial Bihor, custodele cabanei, trecut în rândul cadrelor disponibile ale armatei, conform Decretului Lege nr. 433/1946, se angaja „*de bună voie să rămână custodele căminului, în care a fost și până în prezent, fără nici o pretenție materială din partea garnizoanei. Totodată, înțeleg să păstrez averea care*

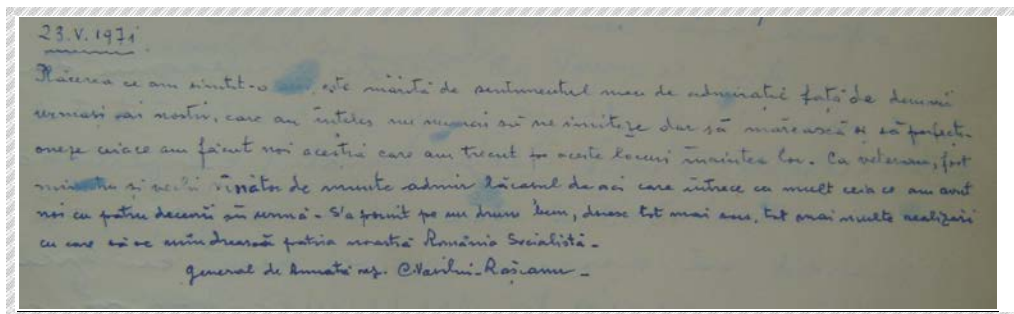
¹⁴⁶ *Ibidem*, dos. f. n./1940, p. 422

¹⁴⁷ *Ibidem*

¹⁴⁸ *Ibidem*

¹⁴⁹ Pentru detalii vezi Constantin Moșincat, Augustin Țărău, *Evacuarea județelor din Nord-Vestului Transilvaniei (1940) și consecințele acestora asupra județului Bihor*, Editura Tipo MC, Oradea 2005

îmi este dată în primire în aceleași condițiuni în care am păstrat-o și până în prezent. Acest angajament mi-l iau până la data de 30 Mai 1947¹⁵⁰.

Ca un arc peste timp, pe 23 mai 1971, un alt fost ministru de război, având numele asemănător celui care aprobase un prim fond de finanțare a construcției cabanei, generalul Constantin Vasiliu Rășcanu¹⁵¹, după un sejur la Cabana „Vulturul” de la Stâna de Vale, consemna următoarele: „**Plăcerea ce am simțit-o este mărită de sentimentul meu de admirație față de**

¹⁵⁰ A.M.R., fond 1989, dos. 118, p. 26

¹⁵¹ General Constantin Vasiliu Rășcanu, a urmat Școala Militară de Infanterie și Cavalerie din București avansat sublocotenent (1 iulie 1908) și apoi ca locotenent la 3 septembrie 1912. A urmat cursurile Școlii Superioare de Război, (1922), înaintat locotenent-colonel (31 martie 1924) și colonel (15 aprilie 1933). A fost general de brigadă (25 octombrie 1939) și numit comandant al Brigăzii 45 Infanterie. Al doilea război îl situează în funcțiile de director al Departamentului Infanterie (1941-1942), comandant al Brigăzii 1 Mixte Munte (1942), comandant al Diviziei 1 Mixtă Munte (1942-1943). În perioada 1943-1944 trecut în rezervă, după ce a criticat politica militară a mareșalului Ion Antonescu. A participat la câteva întruniri cu civili și militari apropiați Casei Regale, care plănuiau răsturnarea regimului antonescian, ieșirea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor. A fost decorat la 22 noiembrie 1944 cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul” cu spade, clasa III-a: „Pentru modul cum s'a distins în acțiunile grele, dar încununat de succes din zilele de 24-31 August 1944, întreprinse în regiunea Ploiești, pentru eliberarea teritoriului. Continuu în teren, în mijlocul trupelor îmbărbătându-le a dovedit pe lângă capacitate, un curaj personal și o fermitate de caracter demn de toată lauda” Decretul regal nr. 2.254 din 22 noiembrie 1944. A fost numit la 7 martie 1945 în funcția de ministru de război în primul guvern condus de dr. Petru Groza, deținând această funcție până la 29 noiembrie 1946. Noul ministru de război a semnat la 28 mai 1945 ordinul nr. 49151 prin care se ordona tuturor comandanților militari să participe la identificarea militarilor care au comis crime de război și să îi pună la dispoziția Tribunalului Poporului. În toamna anului 1945 a fost unul din cei 15 militari care au cerut să fie primiți în rândurile Partidului Comunist Român, cererea lor de adeziune fiind acceptată de către Biroul Politic al Comitetului Central al PCR. În acel context, Emil Bodnăraș considera că ministrul de război Constantin Vasiliu-Rășcanu era „foarte atașat de noi” și cu „multă considerație și respect față de partid”. A contribuit la fraudarea alegerilor din noiembrie 1946, avertizând ofițeri din colegiul Dolj, unde el însuși a candidat, că „dacă unitățile lor nu vor vota în unanimitate lista BPD-ului, vor fi desființate, iar ei – împrăștiați în toată țara”, a pus la dispoziția ocupanților sovietici arhiva Cabinetului Militar al mareșalului Antonescu, deși înțelegerile cu aceștia nu prevedeau acest lucru.

demnii urmași ai noștri, care au înțeles nu numai să ne imiteze dar să mărească și să perfecționeze ceea ce am făcut noi aceștia care am trecut pe aceste locuri înaintea lor. Ca veteran, fost ministru și vechi vânător de munte, admir lăcașul de aici care întrece cu mult ceea ce am avut noi cu patru decenii în urmă. S-a pornit pe un drum bun, doresc tot mai sus, tot mai multe realizări cu care să se mândrească patria noastră România Socialistă”.

În acest context, pentru o exactă informare a celor interesați, și în completarea informațiilor lapidare consemnate în Cartea de Onoare a Cabanei, reproducem, în probațiune, câteva documente inedite din istoricul acesteia.

Oradea (azi str. Independenței, și Republicii) în perioada interbelică

FORTIFICARE ÎN VESTUL ROMÂNIE

„Aici a pătitit pentru credința lui și pentru neamul românesc, Horea. Și era Horea tânăr...dârz... și mândru. Nici o cruce de biserică, nici un steag n-a răsărit în fața mea atât de sfânt ca vorba „și mândru”, așa cum a rostit-o țăranul cu bici în temnița lui Horea de al Alba Iulia. Această scriptură rămasă din Ardealul de ieri, sufletul meu o trimite de azi: tânăr, dârz și mândru”

Ionel Teodoreanu, *Însemnări din Ardeal*, în *Familia* nr. 1/1941, p. 15

Realitatea din noile teritorii unite ale regatului României Mari, în special în ceea ce privește Transilvania, era cel puțin întârziată, dacă nu chiar în dezzechilibru, pentru biserica ortodoxă română, comparativ cu celelalte culte, al căror statut a rămas neschimbat. Acest fapt se datora măsurilor luate de imperiile habsburgic și austro-ungar, de trecere forțată la catolicizare, calvinizare și luteranism. Românii din aceste părți de margine s-au salvat, cât s-a putut, sub steagul bisericii greco-catolice, deoarece vechile rânduieli ortodoxe nu erau recunoscute și/sau nu erau încurajate de autoritățile stăpânitoare. Liantul acțiunilor comune l-a reprezentat armata.

La investirea tânărului episcop Andrei Magieru, fost arhiereu vicar la Episcopia Oradiei, pe 21 decembrie 1935 Regele Carol al II-lea își exprima încrederea că la hotarele țării va fi păstor vrednic și că va izbuti prin devisa *crede și vei birui*. Apoi l-a îndemnat, ca păzitor al ținutului de la Țebea, să întărească biserica prin forța ei. La înmânarea cârjei episcopale, pe 2 iunie 1936, când au fost numiți episcopii Nicolae Colan al Clujului și Nicolae Popovici al Oradiei, regele îi trimitea în eparhii cu misiunea de „întărire sufletească a poporului românesc, și prin aceasta întărire a sufletului, să consolidați puterea de credință și să sporiți calitățile naturale ale neamului”, căci biserica trebuia să fie un organism viu a cărui forță trebuia să se manifeste prin strălucirea sufletească a credincioșilor. Referindu-se la importanța eparhiilor de la granița de vest, regele considera că Episcopia Clujului, Vadului și Feleacului a devenit un „adevărat simbol al stăpânirii noastre în Ardeal. Ea a înflorit cu stăpânirea domnilor români și a dispărut sub stăpânire străină, proces care ne arată cât de importantă este. Iată de ce Prea Sfinția Ta, primind astăzi acest toiag păstoresc, ai datoria de a face să înflorească și să se întărească, întărind astfel și România. Întărirea sufletească a poporului, printr-o constantă și neîncetată educare, iată chezașia de progres, iată ținta care toți care ne iubim neamul trebuie să o

avem întotdeauna înaintea ochilor”¹⁵². Timpurile cereau un avânt pentru o credință mare, pentru a întări siguranța națională prin deviza „**prin noi înșine**”.

O misiune aparte revenea Episcopului Armatei Partenie Ciopron, cel care era conducătorul sufletesc al oștirii, acela care, în timpul războiului, pe front, a învățat bucuria și suferința soldatului. La investirea sa, regele preciza: „*Nu ești episcop ca ceilalți, nu ești Episcop cu eparhie, ci unul în a cărui grijă țara a pus întărirea sufletească a acelor care cu piepturile lor sunt chemați să apere hotarele țării*”¹⁵³. Față de această misiune, tânărul episcop al armatei se angaja să slujească precum o făcuse pe front, unde a alungat cu arma pe dușman. De aici înainte, cu arma „*cuvântului evangheliei – secondat de preoții militari – voi predica ostașilor români, de la un capăt la altul al țării: credința în Dumnezeu, credință și supunere Regelui, iubirea de patrie, disciplină necondiționată*”¹⁵⁴. Încrederea și marea responsabilitate care revenea episcopilor din eparhiile de la marginea țării, precum aceea de fortificare morală a poporului, era dificilă datorită lipsurilor materiale de tot felul. Dintre toate, lipsa bisericilor era cel mai adesea resimțită. Din păcate, situația financiară a bugetului statului din acea perioadă nu permitea alocarea fondurilor pentru noi zidiri.

Tenacitatea și simpatia de care se bucurau, în rândul poporului, episcopii de Caransebeș, Arad, Oradea, Maramureș și Cluj, pentru a ne referi numai la Eparhiile de pe frontiera de Vest a României, au creat o stare complementară, la **brâul de piatră și fier**, - după cum numise primul ministru Gheorghe Tătărescu, cazematele liniei fortificate *Carol II*.

În eparhia Oradiei, între alte localități, așezate de-a lungul frontierei dinspre Ungaria, era și *colonia Ghiorac-Boiu*, situată pe vechea moșie a lui Coloman Tisza. Pe credincioșii acelei colonii, rostuiți cu scopul de a fi străjeri la hotare, îi preocupa ideea ridicării unei biserici. Deoarece nu puteau aduna fondul necesar pentru edificarea bisericii au recurs la contribuția publică, până la concurența sumei de un milion de lei¹⁵⁵. În aceeași idee și protopopul de Oradea solicita aprobarea înființării unei parohii ortodoxe în Borș, pe seama celor 215 bărbați majori și a funcționarilor din vamă, a ofițerilor și soldaților de la frontiera țării¹⁵⁶.

¹⁵² Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea noilor episcopi, București, 2 iunie 1936*, în *Cuvântările regelui ...*, p. 229

¹⁵³ Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea Prea Sfințitului Dr. Partenie Ciopron, Episcop al armatei, Sinaia 8 octombrie 1937*, în *Cuvântările regelui ...*, p. 274

¹⁵⁴ Constantin Moșincat, *Puterea credinței...*, p. 132

¹⁵⁵ *Ibidem*, Act nr. 1993/15 iunie 1937

¹⁵⁶ *Ibidem*, Act nr. 1375/28 septembrie 1937. În rezoluție Episcopul Nicolae, pe 2 octombrie 1937, aproba cererea de înființare și de înaintare spre legalizare a cererii de conscriere a fondurilor și de cuprindere în buget a acelei parohii.

După săvârșirea sfintei Liturghii, cărturarii Ardealului și soborul de preoți au participat la sfințirea statuii generalului Traian Moșoiu, ridicată lângă catedrala greco-catolică „cu banul poporului sărac, dar recunoscător, din Bihor”¹⁵⁷. Mântuitorul orădenilor, cum l-a numit vlădica Nicolae, era slăvit și prețuit de cei care l-au cunoscut, de cei care atunci îl așezau ca „străjer neadormit la hotarele țării”¹⁵⁸.

Pentru unirea spirituală a catedralelor de pe frontiera de vest s-au zidit, parcă la întrecere, și noi biserici de piatră. Conform cu rezultatele cercetării noastre, numai în perioada 1930-1940, în Eparhia Oradea au fost sfințite peste 70 de biserici noi și renovate multe altele. De remarcat că armata dislocată pe această frontieră, concomitent cu zidirea fortificațiilor, a contribuit cu bani, materiale și muncă pentru ridicarea bisericilor din Aleșd, Salonta, Biharea, Săcuieni, Scărișoara Nouă, Livada, Țețchea, Cornițel, Marghita¹⁵⁹.

Exemplele și argumentele prezentate întăresc ideea că între cele două instituții – Armata și Biserica – a existat o frumoasă și durabilă colaborare pentru a zidi siguranța românilor în rotunjimea granițelor desenate, cu vârful sabiei, de vitejii roșiori și dorobanți, de la Nistru până la Tisa.

Generația episcopilor învierii neamului care se stingea, la mijlocul anilor '30, a fost înlocuită de o nouă generație de episcopi, făptuitorii altei generații de sacrificiu. Tinerii noi episcopi erau chemați „a zidi temelii spirituală și a proiecta peste orizontul mohorât lumini viitoare”¹⁶⁰. Rosturile bisericilor zidite pe marginea hotarelor n-au tulburat niciodată pacea vecinilor, în schimb au avut scopuri înalte: de menținere a credinței, de ridicare a valorii virtuților creștine, a vigoriei și a unității neamului românesc. Acestea au fost vetrele de luminoasă cultură spirituală și națională, în care pastorația individuală a preoților și propaganda statului s-au întâlnit spre rodnică și folositoare conlucrare. Biserica a rămas, pentru timpurile care au urmat, cetatea în care s-au păstrat neatinse odoarele sufletești și spirituale.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 211. La sfințire au luat parte P.S. Andrei al Aradului, Nicolae al Clujului, Nicolae al Oradiei, membrii F.O.R., și: Mihail Berceanu, ministru - subsecretar de stat, Mihai Vasiliu, senator, prof. Tiberiu Moșoiu, fratele generalului, Ion Lepedatu, directorul Băncii Naționale, generalii: S. Banciu, I. Garoescu, și Negrescu și un imens public din toate straturile sociale și tineretul străjeresc.

¹⁵⁸ *Ibidem*. La eveniment au luat cuvântul printre alții și Dr. Ioan P. Băncilă prefectul județului și președintele comitetului de inițiativă, care a ostenit pentru ridicarea statuii și primarul Petre Fodor, care a luat în primire statuia în numele municipalității. În cadrul conferinței ținute la teatrul Regina Maria, profesorul universitar pr. dr. Ioan Lupaș a elogiat personalitatea mecenatului Emanuil Gojdu, încheiată cu propunerea de ridicare a unei statuii, pentru care a donat suma de 10.000 lei.

¹⁵⁹ Vasile Sabău, *Biserici construite de armata română în Bihor*, în *Cetatea Bihariei*, 2004, nr. 1, p. 93-94

¹⁶⁰ *Legea românească*, 1936, nr. 1, p. 2

Scrisoarea unui preot tânăr către preotul bătrân, semnată *Ion*, îndemna la ridicarea prin biserică și școală a gradului de cultură și a mentalității poporului. Rosturile finale se vedeau atunci când se făcea proba bărbăției. „*Oricât de multe și trainice ar fi cunoștințele tehnice, strategice ale unei armate, nu sunt de ajuns pentru câștigarea biruinței. Suflul ostașului trebuie să fie bine pregătit, căci acela face pe eroul purtător de biruință*”¹⁶¹. Câtă dreptate avea *Ion*, care deși nu era strateg militar, înțelese că numai moralul, voința de a lupta și gradul de pregătire nu pot fi cunoscute de inamic. De aceea se pregătea cu sârguință. Pregătirea morală, religioasă și pentru apărare se făcea zi de zi în școală și biserică, dar în mod deosebit la sărbători. Serbarea celor 3072 de credincioși ortodocși din Sânicolaul Român și-a găsit marea împlinire, pe 30 august 1936, atunci când s-a auzit din nou dangățul clopotului nou sfințit. În timpul dominației austro-ungare, clopotul acestei parohii a fost rechiziționat. Credincioșii au adunat un sfert de milion pentru a avea trei clopote mari, pe care le-au gătit cu flori de câmp și au ținut să le sfințească episcopul Nicolae. Sărbătoarea satului a fost întregită de reprezentațiile artistice ale premilitarilor din localitate, manifestare socotită de interes național. Sfaturile către premilitari veneau a susține concepția exprimată de regele Carol al II-lea potrivit căreia *Ungaria trebuia să înțeleagă că revizuirea frontierelor avea să aibă consecințe dezastruoase*. Pentru acele vremuri grele școlarii erau pregătiți de biserică pentru a fi buni credincioși, iar de armată ca vajnici apărători. Se crease astfel o stare de spirit încât printre săteni circula vorba că „*pe unguri îi batem și cu premilitarii*”.

Duminică, 6 iunie 1937, a fost o zi de frumoasă sărbătoare pentru suflarea românească din capitala Bihorului. Evenimentul a adunat și a însuflețit o impresionantă mulțime de credincioși din urbe și din așezările mărginașe, dimpreună cu oficialitățile locale, la slujba sfințirii **primului lăcaș bisericesc ortodox**, de după marea unire, din curtea Spitalului Central din Oradea¹⁶².

¹⁶¹ Idem, 1927, nr. 2-3, p. 23

¹⁶² *Ibidem*. Întemeiată din inițiativa venerabilului episcop Roman Ciorogariu și a directorului Spitalului Central, dr. Romulus Costa, membru în Adunarea Eparhială a Episcopiei Oradiei, și ridicată prin efortul credincioșilor, frumoasa biserică împlinea dorul românilor de a-și deșerta creștineasca simțire. Sfințirea locului și punerea pietrei fundamentale s-au făcut la 27 mai 1934, în cadrul unei manifestări vibrante, la care au luat parte episcopul Roman Ciorogariu, acest adevărat Șaguna al Oradiei, arhiereul - vicar Andrei Magieru, cu un sobor de preoți și diaconi, Constantin Angelescu, ministrul instrucțiunii și cultelor, Ioan Picu Băncilă, prefectul județului, Atanasie Negulescu, primarul orașului, toate notabilitățile de frunte, dr. Romulus Costa, directorul Spitalului și un mare număr de credincioși din Oradea și din împrejurimi. Un astfel de eveniment era de multă vreme așteptat. Românii ortodocși din Oradea nu-și mai sfințiseră o biserică de mai bine de un secol, din 11 iunie 1832, de la târnosirea Bisericii cu Lună. Așadar, noua biserică a

Însemnătatea ei întreită era dată de *valoarea națională* a celei dintâi biserici ortodoxe construite în Oradea, sub stăpânirea românească, după cum *biserica - cetate* era veșnică și amintea celor care au construit-o și s-au închinat în ea de credința lor străbună. Marea însemnătate creștinească consta și în menirea ei de a alina dureri „*a usca lacrimi și a frânge pâinea mângâierii sufletelor încercate ce vor trece prin casa durerii care este spitalul*”¹⁶³.

În cronică eparhiei de Oradea, *sfințirea bisericilor* a reprezentat o mare sărbătoare și o împlinire culturală și spirituală. Se înregistra, cu bucurie, o reală concurență între sate pe chestiunea ridicării de biserici. Cu toate că la sate părea a fi numai mizerie și suferință, iar țăranul român înduioșă „*cu figura lui suptă și haina zdrențuită*”, totuși în sufletele acestor oameni existau neobservate resurse și îndemnuri care, în împrejurări grele, i-au solidarizat pentru durarea unor opere admirabile. Mai ales pentru biserică nu precupețeau nici o jertfă, căci vedeau în ea simbolul mântuirii și al veșniciei. Mai toate vizitele pastorale din Eparhie aveau ca finalitate sfințirea unei noi biserici, spunea cu bucurie episcopul Nicolae.

Cetățile românismului din Bihor sporeau cu fiecare nouă zidire de biserică. Asemenea întruniri aveau menirea de a transmite mesajul oficial al administrației, al armatei și al asociațiilor culturale, față de ideile războinice pornite împrejurul hotarelor. La alții băteau clopotele a jale și durere, la noi vesteau bucuria noilor fortărețe spirituale, zidite în biserici și purtate în sufletele românilor. Pentru românii din Aleșd, ziua de 14 septembrie 1939 a fost una de învioreare sufletească, prin zidirea bisericii ortodoxe din piața centrală a orașului, ridicată într-un ritm excepțional, cu sprijinul armatei, în numai două luni. Hrisovul depus la temelie conținea datele referitoare la ierarhia bisericii și la consiliului parohial sub care s-a realizat și se încheia astfel: „*Ziditu-sa această biserică cu truda enoriașilor ortodocși din parohia Aleșd și împrejurimi și cu prea prețiosul ajutor al ofițerilor și ostașilor, pe locul unde în anul 1904 au murit moarte mucenească 30 (trei zeci) de români, spre a fi locaș de prea mărire a Lui Dumnezeu, de pomenire a Eroilor Neamului și de mântuire a sufletelor tuturor celor ce, cu frica Lui*

spitalului întruhipa nu numai simțămintele creștinești ale obștii din această străveche vatră față de cei aflați în boli și neputințe, ci și manifestarea spiritului și demnității românești după un mileniu de stăpânire străină. Dacă toate celelalte confesiuni din Oradea aveau peste tot biserici impozante, situate în cele mai de cinste locuri, românii ortodocși se rugau doar în două sfinte și istorice lăcașuri: biserica din Velența și biserica cu Lună, ridicate în condiții deosebit de grele. Pentru detalii vezi: Dorel Octavian Rusu, *Biserica Izvorul Tămăduirii din Oradea*, în *O viață printre documente – Ioan Aurel Popovici. Omagiu la 70 de ani*, ediție prefațată și coordonată de: Constantin Moșincat, Bujor Dulgău, Augustin Țărău, Editura Tipo MC, Oradea, 2006, p. 176-184.

¹⁶³ *Legea românească*, 1937, nr. 12-13, p. 122

Dumnezeu, cu credință și cu dragoste, vor intra într-înșă, Amin”¹⁶⁴. Sprijinul substanțial dat de armată în ridicarea acestei biserici îl regăsim în corespondența parohiei și consta în colecte ale Brigăzii 1 Mixte Munte, de 87.121 lei, plus munca prestată. Pentru acea contribuție, credincioșii ortodocși din zona Aleșd, au păstrat ofițerilor și ostașilor Brigăzii 1 Mixtă Munte – Sinaia, de sub comanda generalului Petre Bălănescu (președinte de onoare al Comitetului), și șefului de stat major lt. col. Virgil Ignat (președintele Comitetului de Construcție) „cea mai caldă dragoste și nețărnută recunoștință”¹⁶⁵. Orice turn de biserică era semnul unei cetăți de pază și de întărire a sufletelor. Aici se clădeau, în paralel, două feluri de fortificații: **cele de beton, și cele duhovnicești, care pregăteau suflete credincioase, hotărâte și neșovăitoare, pentru apărarea hotarelor**. Cine putea spune care dintre cele „două cetăți este mai puternică și mai necesară: betonul sau sufletul? –, se întreba episcopul Nicolae, și tot el credea - **că ele se întregesc și una fără cealaltă sunt insuficiente, iar împreună sunt inexpugnabile**”¹⁶⁶, apreciere care exprima adevăratul crez al celor care militau pentru binele național. Acest ideal a fost cu toată convingerea cultivat și argumentat cu faptele zilnice ale slujitorilor de altare și ale credincioșilor.

Știau opresorii că, dacă, îi iei omului credința poți face cu el ce vrei. Dar nu știau că românii nu și-au vândut nici limba și nici conștiința. Localități ca: Săcuieni, Salonta, Aleșd, Țețchea, Cornițel, Marghita, Biharia, Scărișoara Nouă și altele, nu aveau biserici ortodoxe românești, până la marea Unire. Nimeni nu știe cine și nici ideea cui a fost, dar armata a fost aceea care a început și chiar a finalizat construcția unor biserici. Un element de culoare și cu mesaj către generațiile viitoare, candelabrul de la biserică din Țețchea avea piese din ghiulele de tun și, ca decorații, cartușe de armă. Au rămas bisericile semn al credinței și al nădejdi în unitatea poporului român și semn al dragostei de Dumnezeu și de neam. N-a vorbit niciodată armata despre bisericile construite de ea. Vorbesc acestea prin ele însele. Vorbesc bătrânii care au trăit acele vremuri¹⁶⁷.

Când s-a pus prima cărămidă la temelia giganticului lanț de fortificații, puțini își închipuiau că, în acele locuri, se vor ridica asemenea paveze naționale, atât de repede și de bine executate. Sub directă conducere a Marelui Stat Major a armatei s-au putut realiza acele puternice obstacole, în măsură să oprească orice act agresiv la granița de vest. Linia *fortificată de Vest* nu era o copie a sistemelor de fortificații din alte țări, ci rezultanta unor

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 266. Apud Constantin Moșincat, *Al doilea brâu*, Editura Treira, Oradea, 2018

¹⁶⁵ A.E.O.R.O.Bh.-Sj, *fond Documente*, Act nr. 93/1939

¹⁶⁶ *Legea românească*, 1939, nr. 18, p. 239-240

¹⁶⁷ Vasile Sabău, *op.cit.*, p. 93

nevoi și concepții autohtone. Această linie a fost lucrată după cerințele și proiectele Direcției Fortificațiilor, condusă de colonelul inginer Dumitru Vasiliu, constituind un sistem original de apărare a integrității teritoriului, după trebuințele militare și finanțele la dispoziție. Ea însuma un baraj de foc continuu, intens, adânc și protejat de un baraj antitanc. De-a lungul ei, se înșirau cazematele, moderne replici ale lui „Nautillus”. Adevărate „submarine terestre, cazematele adăpostesc grupele de luptă, ce formează un mănunchi de specialiști din mai multe arme”¹⁶⁸. Cazematele se legau între ele prin șanțuri, asigurându-și astfel o circulație ferită între ele, precum și o ușoară aprovizionare cu muniții și hrană.

Stăvilarul Regelui Carol II era conceput să aducă mari servicii țării, prin inegalabila sa putere de rezistență. Acea construcție nu numai că putea să zădărnicească eventuale atacuri, ci împiedica până și proiectarea unor asemenea ofensive. De altfel, planurile de operații ungare, concepute în acea perioadă, evitau un atac frontal, iar ofensiva asupra României era prevăzută numai prin manevra largă, pe la nordul și sudul, acestei linii de fortificații. În opinia contemporanilor, fortificațiile nu aveau numai meritul de a feri țara de acțiuni vrăjmașe, ci și pe acela de a *întări sentimentul de siguranță și de încredere* al întregii națiuni. Linia de cazemate de la granița de vest fortifica în cel mai înalt grad credința tuturor românilor în triumful dreptei lor cauze. Episcopul Nicolae, urmând glasul tradiției românești a luat inițiativa – cu înalta aprobare a regelui – de a zidi o mănăstire pe locul de la Vadul Crișului. La scurtă vreme, după ocuparea scaunului vlădicesc de la Oradea, a început să fie preocupat de gândul de a ridica o mănăstire chiar pe locul unde a aterizat regele Carol al II-lea, cu gândul ca să servească drept loc de pelerinaj, locaș de neadormită închinare și întărire creștinească și românească pentru preoții, intelectualii, credincioșii din Eparhia Orăzii și pentru tineretul „organizat în Straja Țării”¹⁶⁹. Primii care au primit cu bucurie inițiativa au fost proprietarul lanului de grâu în care a aterizat regele, fata Maria Mudura, care i-a oferit apă din urcior, și locuitorii satului (foto anexa)

¹⁶⁸ *Ibidem*

¹⁶⁹ Constantin Moșincat, *Considerații referitoare la fortificația militară a frontierei de vest a României (1930-1940)* în *Cetea Bihariei*, 2006, nr. 1, p. 83-92

cei care au trăit evenimentele pe frontiera de vest. Majoritatea soldaților și ofițerilor de rezervă mobilizați erau de prin partea locului, selecționați anume pentru a-și apăra glia. Încrederea în focul încrucișat al mitralierelor și al tunurilor din cazemate era deplină. Starea de spirit ce se instalase în armată, în perioada execuției lucrărilor, a fost indusă populației și constant întreținută prin presă și propaganda oficială. În paralel cu zidirea fortificațiilor militare, Biserica națională ridică cel de-**al doilea brâu al fortificațiilor** prin pregătirea spirituală și morală a poporului. Noile eparhii, și parohii, catedrale și biserici, zidite în lungul frontierei de vest de la Sighet, Satu Mare, Oradea, Salonta, Arad, Timișoara, reprezentau tot atâtea fortărețe spirituale.

Prin adresa nr. 5457/3.10.1937, Direcția Fortificațiilor era anunțată despre vizita primului ministru, programată pentru 9 octombrie 1937, prilej pentru sfințirea unei cazemate. La obiectivul nr. 22 bis (*Marghita*) din Episcopia Bihor s-a oficiat solemnitatea „ punerii pietrei fundamentale la lucrările de apărare ce se fac la frontiera de vest”¹⁷⁰ de către prim-ministrul Gheorghe Tătărescu. Comandantul Sectorului de lucru nr. 1, maiorul Ioan Bădiceanu, comunica unităților din subordine¹⁷¹ componenții delegației militare, formate din: general Dănilă Popp, general Ștefan Cățoiu, colonel Dumitru Vasiliu, colonel Gheorghe Zaharescu, maior Teodor Ionescu și alți 30 de ofițeri din cadrul Sectorului.

Pentru inspectarea acestor lucrări a venit la Oradea, pe 9 octombrie 1937, primul ministru Gheorghe Tătărescu, însoțit de generalul Constantin Ilasievici, (ministrul apărării naționale) și inginerul Radu Irimescu, (ministrul aviației). După sosire, primul-ministru, împreună cu șefii autorităților bisericești, militare și civile, (în frunte cu mitropolitul Nicolae al Ardealului și episcopii Nicolae al Clujului și Nicolae al Orăzii), au mers în comuna Episcopia Bihor, în hotarul căreia s-a făcut sfințirea temelii unei cazemate și s-a așezat hrisovul de temelie. Slujba sfințirii a îndeplinit-o mitropolitul Nicolae al Ardealului– venit anume în acest scop –, asistat de episcopii Nicolae al Orăzii și Nicolae al Clujului, precum și de un sobor de preoți. Gheorghe Tătărescu a mulțumit celor prezenți pentru sentimentele de credință ce s-au exprimat cu atâta căldură. Manifestarea era îndeosebi scumpă, fiindcă avea loc la marginea țării, unde, simțul de răspundere trebuia să fie în permanență treaz și patriotismul în permanență viu și creator.

¹⁷⁰ A.M.R., *fond 5834*, dos. 2/1937, f. 83-85

¹⁷¹ *Ibidem*. Detașament Pază, Detașament Aeronautic, Batalioanele 1, 5, 6 și 7 Pionieri, oficiul Diriginte, Biroului 1, Serviciului Tehnic, Biroului Administrativ și Serviciului Îmbrăcăminte și Materiale.

Începerea acestei mari opere de fortificare, în concepția primului ministru, avea scopul slujirii intereselor apărării țării și deopotrivă a păcii. Tari și armați, „vom dezarma toate tentațiile – slabi și neapărați, vom încuraja toate apetiturile. Prin tăria noastră alungăm războiul – prin slăbiciunea noastră îl chemăm și îl provocăm. În împrejurările de azi, tăria înseamnă pace și slăbiciunea înseamnă război”¹⁷². Iată de ce cazematele din vestul țării aveau menirea să asigure securitatea fruntariilor, fiind considerate totodată și cazemate ale păcii. Cu prilejul acelei solemnități, care reprezentase și un act de afirmare a puterii crescânde a statului, s-a proclamat dorința de a trăi în raporturi de prietenie cu aceia pe care vicisitudinile istoriei i-au așezat, în trecut, pe drumul marilor neînțelegeri. Tătărescu își declarase disponibilitatea pentru colaborare cu vecinii, pentru considerarea și apărarea păcii și organizarea unei regiuni de conviețuire a Europei sprijinită pe respectarea dreptului și pe armonizarea intereselor. Vorbind într-un oraș cu importantă populație minoritară, premierul, luând act de loialitatea exprimată de reprezentanții acestora, îi asigura că, în interesul tuturor, se voiau uitate nedreptățile ce ridicaseră în trecut zidul vrăjmășiei istorice și călăuziți de suflul vremurilor noi să asigure minorităților condițiile necesare liberei lor dezvoltări. Beneficiind de asemenea tratament, minoritățile erau datoare să-și împlinească cu loialitate toate obligațiile față de statul român.

Întâlnirea fusese pusă sub deviza **comandamentului permanent al păcii și înțelegerii** în afară și înăuntrul vieții statului român. Tătărescu și-a încheiat declarația cu îndemnul ca fortificarea granițelor țării să fie opera colectivă a tuturor românilor. Opera aceasta trebuia să fie un simbol. Fiecare român era chemat să așeze o piatră sau măcar o lopată de pământ pentru ridicarea brâului de apărare, pentru a chezașui intangibilitatea teritoriului. Cine nu putea contribui cu brațele, trebuia să o facă cu averea -, fiecare după imboldul său, și fiecare după putința sa. Astfel, socotea premierul, fortificarea frontierelor „va fi cel mai înălțător prilej pentru afirmarea solidarității naționale. Îndrept acest apel către toate conștiințele românești”¹⁷³. Apelul, după cum exemplificăm în capitolul următor, a fost receptat și urmat de români prin ampla participare la programul pentru înzestrarea armatei și fortificații, la care au subscris și minoritari din regat.

Un alt eveniment important în viața oștirii din Bihor este legat de prezența pe aceste meleaguri a episcopului Armatei. La 7 mai 1938 a sosit la Oradea dr. Partenie Ciopron, însoțit de preoții militari: Păcurariu, Inocențiu Ștefănescu și de diaconul Tatulea. La gară, înaltul prelat a fost întâmpinat de episcopul Nicolae, de generalul Hariton Dragomirescu, (comandantul

¹⁷² *Ibidem*, p. 178

¹⁷³ *Ibidem*

garnizoanei), colonelul Florescu, (prefectul județului), Constantinescu, (primarul orașului), Teodor Neș, comandantul străjerilor bihoreni, ș.a. După obișnuitele prezentări, dr. Partenie Ciopron¹⁷⁴ a fost condus la catedrala ortodoxă, unde, împreună cu un sobor de preoți, a celebrat o scurtă doxologie. A doua zi, 8 mai 1938, s-a săvârșit, cu deosebită solemnitate, **sfințirea capelei militare din Cetate**. Asistat de un sobor de 8 preoți și diaconi, Partenie Ciopron a slujit sfințirea capelei, în prezența episcopului Nicolae, a generalului Dragomirescu și a primarului Constantinescu, la sfârșitul căreia a rostit un însuflețit cuvânt, plin de învățătură și îndemn pentru ostași. Sfințirea capelei ostășești a fost pentru înaltul Ierarh un bun prilej pentru a sublinia rosturile bisericii. Episcopul îndemna ostașii să frecventeze biserica, căci icoana, cântările, cuvintele și gesturile preotului, întreaga atmosferă din lăcașul sfânt, te îmbie să te rogi cu toată căldura inimii. Dintre multele învățături ale bisericii ortodoxe, una se potrivește „în chip deosebit pentru voi, ostașii: ascultarea necondiționată față de comandanții voștri, bine știind că numai disciplina face față unei armate”¹⁷⁵. În finalul cuvântului său, Partenie Ciopron a dat îndemnuri ostașilor ca să nu-și plece urechea la învățăturile protivnice neamului și credinței noastre, ci să aibă veșnic înaintea pilda înaintașilor care s-au jertfit fără precupețire, pentru a ne lăsa o Românie Mare și liberă, pe care cu toții erau datori să o apere.

O experiență, trăită cu maximă intensitate, i-a avut în prim plan pe ostașii diviziei mureșene. De la 17 martie 1939, generalul Georgescu P. Ion¹⁷⁶ se găsea cu Divizia 20 Infanterie (Târgu Mureș) în *Poarta Someșului*, la început cu misiunea de a acoperi frontiera de nord (Tisa) și nord-vest a țării (defileul Someșului), apoi așezat cu fața la vest, pentru a organiza apărarea din Poarta Someșului, sprijinit pe munții Bâcului și ai Gutinului¹⁷⁷. Evenimentul se petrecea în zilele când Cehoslovacia fusese invadată de germani și unguri. Acolo, pe zonă, lucrările de fortificație au fost ocupate de trupele mobilizate, care au continuat organizarea terenului. În 1939, împlinindu-se 50 de ani de la moartea lui Eminescu, generalul a hotărât, ca

¹⁷⁴ Aurel Pentelescu, Ionuț Constantin Petcu, *Episcopii armatei române. Biografii. Documente (1921-1948)*, Editura Militară, București, 2016, p. 81-97

¹⁷⁵ *Legea românească*, 1938, nr. 9-10, p. 94

¹⁷⁶ A.M.R., *fond Direcția Superioară Politică a Armatei*, dos. 8736, f. 169-172. Scrisoarea înregistrată la Direcția Secretariat a Ministerului Forțelor Armate sub numărul 101.165/20 iunie 1955. Generalul Georgescu Pion s-a născut la 25 decembrie 1883 în comuna Zănoaga, județul Romanați. A parcurs treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent - 1906, la general de brigadă - 1935. Ca profesor și comandant al Școlii Militare de Ofițeri de artilerie (1922-1928) a redactat ample cursuri, de artilerie și armament, foarte apreciate. Despre subiect vezi: dr. Aurel Pentelescu, Constantin Moșincat, *Pădurea Eminescu – centru de rezistență spirituală*, în revista *Unu*, 1993, nr. 51, Oradea.

¹⁷⁷ *Ibidem*, f. 170

în amintirea lui și în fața centrului de rezistență să ridice un monument viu, scriind literele numelui Eminescu cu 10.000 de brazi¹⁷⁸. Concomitent cu execuția lucrării se făceau și pregătiri pentru momentul inaugural. Când pregătirile au fost terminate, scria generalul Georgescu P. Ion, a adunat oamenii companiei centrului de rezistență, pe care din aceea zi îi trecea de la facerea tranșelor pentru apărare la aceea a unei tranșee mai puternice, care „este și rămâne cea mai strașnică fortificație ce puteam ridica acolo, și dincolo chiar de existența însăși a neamului amenințat atunci. Acolo, pe acel ieșind al culmii Gutinului, stând în repaus și privind cu toții Țara lui Dragoș, îndreptați îndeosebi cu fața spre Apus, am pus să se cânte pe versurile lui Eminescu și să se spună poezii. Poeziile făceau să clocotească și să răsune în noi mândria și dragostea de Neam și Țară, ori să ne trezească sentimentele țării din sufletele noastre”¹⁷⁹. În esență, pe lângă mărturia de primă mână, despre acest monument viu închinat Luceafărului, generalul, în scrisoarea sa, cerea sprijin pentru a-și revedea *opera*, căci o parte din averea sa morală a îngropat-o odată cu brazii în pădurea Eminescu¹⁸⁰.

Academicianul Gabriel Țepelea mărturisea drama sa de plutonier TR din Regimentul 1 Fortificații, din momentul evacuării teritoriului cedat: *“Eram, în același timp, trist și revoltat. Trist, fiindcă la douăzeci și patru de ani îmi dădeam perfect seama de consecințe, de ruptura cu pământul natal, cu o perioadă din viața mea și a țării, revoltat că eu alături de alții crezusem în zidul de beton al cazematelor, în ideea de luptă, de demnitate, că mă făcusem purtătorul unei asemenea idei călcate în picioare. Dintr-o dată, parcă, ierarhia militară s-a topit. Nu mai eram decât niște români necăjiți, străjuiți de semne de întrebare în acel sat unguresc de la marginea Orăzii (Săldăbagiu – n.n. C.M.). O santinelă rămasă de pază în curte sau la un tren regimentar îndrepta noaptea arma spre cer, trăgând în ciudă spre orânduirea de sus, în cea de jos, în numele anilor de concentrare, de pustiire a ogrăzilor și livezilor de acasă, soldate cu o capitulare atât de rușinoasă”*¹⁸¹.

La câteva zile de la aflarea tristei vești a cedării Ardealului, trupele române - respectând hotărârile Consiliului de Coroană - părăseau Oradea,

¹⁷⁸ *Ibidem*, f. 171

¹⁷⁹ *Ibidem*

¹⁸⁰ *Ibidem*, f. 172. În anul când generalul se interesa de *centrul său de rezistență* (1955), din el mai rămăsese câteva sute de brazi, o parte s-au uscat, nefiind în perioada horthystă îngrijiți, peste ei au crescut mesteceni, care au păstrat conturul, de aproape deslușindu-se foarte clar, iar de la 10 km după cum raporta maiorul Uba Traian, (trimis la fața locului pentru verificări, în 1955), se vedea înscrisul, numai când soarele lumina dealul. Din cuvânt lipseau literele “CU”. Întreaga istorisire a generalului în: Constantin Moșincat, *Sfânta datorie...*, p. 157-172

¹⁸¹ Gabriel Țepelea, *Călătorii interioare*, Editura Fundația Culturală Română, București, 1998, p. 26. Redăm semnătura sa de pe acel document.

retrăgându-se, cu regrete, lacrimi și neputință, spre noua capitală a județului, Beiuș. Și, totuși, ostașii au mai găsit puterea morală de a da *“onorul la statuia Regelui Ferdinand Întregitorul”*¹⁸². Pașii izbiți de caldarâm erau mai aprigi ca la o victorie, transmiteau gliei mesajul hotărât *„vom reveni, n-am fost înfrânți [...] coloanele se scurg, trec prin satele românești spre Ceica lăsând în urma lor, la porți, ochi înlăcrimați spre cer și întrebarea: pe noi cui ne lăsați?”*¹⁸³. Cui i-au lăsat, știm din mărturiile intelectualilor și funcționarilor români îmbarcați și expulzați de autoritățile ungare. Cum i-a tratat ocupantul horthyst, pe cei rămași, stau mărturie documentele, care relatează despre intrarea trupelor ungare în teritoriul cedat, mai cu seamă despre tragedia românilor din Ip, Trăznea, Huedin...

Atunci când propaganda ungurească a cunoscut forme agresive și era răspândită prin locuitorii minoritari în zona fortificațiilor, echipe mixte, formate din oameni de cultură și ofițeri mobilizați, la chemarea colonelului Petre Prodan, colindau satele, pentru a le spune oamenilor *„să nu se lase copleșiți de zvonuri, că fortificațiile noastre sunt de netrecut, că vom rezista în cazul unui atac inamic potrivit devizei **Pe aici nu se trece!**”*¹⁸⁴. Aceleași localități erau vizitate și de reprezentanții Rezidenței regale de la Cluj, care sondau ideea schimbului de populații dintre România și Ungaria. În cine era să se încreadă sătenii din Tărian, Mădăras? La aceste conferințe contribuiseră și memorabilele vizite canonice făcute în diferite garnizoane pe zonă și sfințirile de biserici militare. În Pastorală de Paști, din aprilie 1940, adresată tuturor ostașilor, din toate armele, episcopul dr. Partenie Ciopron scria: *„De aproape un an de zile simțim și noi românii urmările războiului între alte popoare și de aici îngrijorarea ca nu cumva scânteia să ajungă și la noi (..), Vremurile de astăzi sunt vremuri de încercare, iar pentru noi îndeosebi sunt vremuri de pregătire în vederea apărării naționale. Sunt vremuri excepționale și avem datoria să facem dovada că suntem la înălțimea lor. Înaintașii noștri ne-au lăsat o scumpă moștenire, România Mare. Câte jertfe n-a cerut România de azi? Strămoșii noștri au ridicat munți de oase și au făcut să curgă râuri de sânge pentru întregirea Patriei*

¹⁸² Statuia ecvestră a regelui Ferdinand I s-a înălțat la Oradea, în Piața Unirii, în anul 1924. La ceremonialul de dezvelire au participat regina Maria, generalul Traian Moșoiu, cel care s-a ocupat de festivitățile militare. Un bust al regelui a mai fost înălțat pe soclul din curtea localului Școlii de subofițeri de infanterie. Aceste simboluri românești au fost dărâmate de autoritățile horthyste între 1940-1944, iar urma lor a dispărut definitiv. Peste ani, la 19 august 1994, pe vechiul amplasament s-a ridicat statuia ecvestră a voievodului Mihai Viteazul.

¹⁸³ Idem, *Lupta refugiaților din Transilvania de nord împotriva Dictatului de la Viena*, în *Aletheia*, 1937, nr .8, p. 41

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 40

lor. Ei au semănat, iar noi suntem secerătorii [...]”¹⁸⁵. În zilele de 22-27 iulie 1940, episcopul armatei, dr. Partenie Ciopron, se afla la unitățile militare dislocate la Pamota, Periam, Gearmata, Caransebeș, Bozovici etc., unde oficia slujbe de câte două ori pe zi. În opinia unui distins general, prezența Episcopului Armatei pe zonă echivala cu „o bibliotecă de sfaturi și predici rostite de guri profane”¹⁸⁶. Este lesne de înțeles spiritul în care a cuvântat episcopul Armatei, dr. Partenie Ciopron, în vizita canonică din partea vestică a țării, la unitățile militare de pe cuprinsul Banatului și Crișanei, în prejma marilor drame naționale, de cedări teritoriale.

Exemplificările noastre argumentează și susțin adevărul existenței unei colaborări între biserică, armată și alte instituții, cu scopul fortificării populației românești de la frontiera de vest a țării. Răspunsul românilor din zonă – că ei sunt, de fapt, aceia care stau de strajă la hotare - nu a fost ascultat de guvernanți. Brâul de piatră și fier, și cel de al doilea brâu al bisericilor, însemna pentru ei siguranța hotarelor. România interbelică avea de rezolvat la frontiera de apus două chestiuni de interes național: pregătirea pentru apărare a teritoriului și ridicarea nivelului spiritual al românilor din această zonă. Pentru biserica ortodoxă construirea bisericilor de zid, în locul celor din lemn, și-a găsit rezolvarea prin reazemul dat de credincioși. Marea și importanța sarcină comună a celor două instituții consta în zidirea și cimentarea sufletelor, ca apărătoare a hotarelor.

EVACUAREA

Prin mașinațiuni subversive, la 15 iulie 1940, ungurii răspândeau, prin radio și oamenii lor plătiți, fel de fel de știri mincinoase și lăudăroase cu privire la Ardeal. În urma acestora s-au înregistrat și câteva ciocniri la graniță, respinse de grănicerii români. Întărim constatarea că acțiunile susținute ale propagandei au avut un important rol în fortificarea morală a trupelor și a populației românești din zona Bihorului, după cum și-au atins ținta și în rândul etnicilor maghiari. Considerăm că informațiile provenite din buletinele informative erau importante pentru cunoașterea stării de spirit a populației și semnalau legăturile minoritarilor unguri și a conducătorilor lor cu centrele de comandă din Ungaria, de unde se aduceau manifeste cu inscripții ca: „*Visza Erdélyi și Le Romaniavol*”¹⁸⁷ (Ardealul înapoi și jos cu România).

¹⁸⁵ *Ibidem*

¹⁸⁶ *Ibidem*

¹⁸⁷ Constantin Moșincat, *Sfânta datorie de ostaș*, Editura GP, Oradea, 1999, p. 145. Idem, *1940-strigătul de durere al românilor. Atrocitățile hortyste în Ardealul ocupat (1940-1944)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2017

În 1940, teritoriul românesc a devenit subiect de partaj în tratativele secrete purtate de cei doi coloși, Germania și Uniunea Sovietică, state care paradoxal, în ciuda diferențelor de sistem, aveau în comun aceeași politică expansionistă. Cu toate că la declanșarea celei de a doua conflagrații mondiale România își declarase neutralitatea, deasupra aspirațiilor naționale, firești, ale populației românești au tronat interesele imperialiste ale celor două state. Dacă Uniunea Sovietică a rezolvat tranșant „diferendul” de graniță cu noi, prin intermediul ultimatumului de la 26 iunie 1940, Germania, interesată în special de potențialul petrolifer al țării noastre, a urmat calea satisfacerii pretențiilor teritoriale emise de vecinii noștri, Ungaria și Bulgaria, reușind astfel, într-un mod indirect, să-și subordoneze Bucureștiul sferei sale de putere¹⁸⁸.

Dictatul de la Viena, urmat de perioada ocupației horthyste a Ardealului de Nord, sunt fără îndoială cele mai negre pagini ale istoriei noastre. Niciodată poporul nostru nu a fost mai urgisit ca în perioada respectivă. Presiunea politico-diplomatică, conjugată cu amenințarea militară directă la toate granițele țării, au silit România să accepte grave cesiuni teritoriale. Dictatul de la Viena a fost precedat de tratativele româno-maghiare impuse de Berlin, desfășurate în perioada 16-24 august la Turnu Severin, ele fiind întrerupte însă din cauza pozițiilor ireconciliabile ale celor două părți. Incontestabil, situația era atât de evidentă în favoarea părții române, încât până și Hitler, în discuțiile avute cu contele Ciano, se vedea nevoit să recunoască faptul că „*soluționarea problemei este deosebit de complicată, datorită faptului că unei revendicări teritoriale, care se bucură de extrem de multă popularitate în rândul națiunii ungare, i se opune o revendicare etnografică (românească), cu siguranță incontestabilă*”¹⁸⁹.

La capătul propagandei revizioniste, completată cu acțiuni iredentiste, ungurii solicitaseră tratative, desfășurate și eșuate la Turnu Severin, precum și arbitrajul Germaniei și Italiei. Arbitrajul *liber* a fost o metodă de dezbinare și de supunere spre ascultare, a popoarelor mici din Europa centrală și din Balcani, practicat de marile puteri în deceniul patru. Evacuarea în grabă și fără luptă a părții de nord-vest a Transilvaniei, impusă de cele 15 zile prevăzute în paragraful 2 al Dictatului de la Viena, a fost urmată de o expulzare masivă de români, de toate categoriile sociale. Cei care au rămas au îndurat prigoana maghiară, batjocura, sfidarea autorităților statale și umilința¹⁹⁰.

¹⁸⁸ Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, Editura Enciclopedică, București, 1991, passim

¹⁸⁹ Andreas Hillgruber, *Ultimatumul sovietic din 1940*, în *România cu și fără Antonescu*, ... , p. 83-87

¹⁹⁰ Constantin Moșincat, Augustin Țărău, *Evacuarea județelor din nord-vestul Transilvaniei (1940) și consecințele acestora asupra județului Bihor*, Editura Tipo MC, Oradea, 2005, p. 35

Starea de spirit care se crease în jurul cazematelor, construite în perioada 1937-1940, atașamentul soldaților față de cauza pe care înțeleseseră să o servească și drama pe care au trăit-o, atunci când li s-a ordonat să abandoneze fără luptă propria lor țară, rezultă din documentul (inedit) pe care colonelul Vissarion, comandantul Regimentului 2 Infanterie Fortificații, l-a adresat subalternilor săi, document pe care-l redăm în întregime. Din cuprinsul acestuia se degajă spiritul de revoltă față de situația nedreaptă care s-a creat prin cedarea teritorială fără luptă, după cum este exprimată convingerea că situația este doar una temporară. Întreaga organizare a terenului și pregătirea pentru luptă, care în luna august 1940 luase forma maximă a desăvârșirii organizării, s-a dovedit a fi fost zadarnică, spre regretul bravului comandant care, și în acele momente de tristețe și durere, își îndemna subalternii să respecte ordinele superioare, mulțumindu-le, totodată, pentru prestația lor de aleasă virtute ostășească. Considerăm a fi un document răscolitor prin mesaj, suferință și atașamentul omenesc al comandantului față de subordonații săi pe care-i îndeamnă să păstreze spiritul de virtute și de solidaritate, așa cum el i-a povățuit în zilele și nopțile în care au vegheat cu față la dușmanul de la apusul frontierei României Mari. Transcriem în întregul său conținutul documentului:

*IUBIȚI CAMARAZI*¹⁹¹

Când am venit în Noiembrie 1939 la comanda Regimentului, la prima adunare în ORADEA v-am spus: Înțeleg să comand regimentul cu suflet, cu căldură, cu dragoste și omenie, pentru că, numai la cald se sudează, se cimentează și se desăvârșește cea mai perfectă legătură sufletească și forța morală, necesară nouă în special în timpurile grele.

V-am recomandat, insistând_:

- să fiți buni camarazi, în adevăratul înțeles al camaraderiei;*
- să aveți toată încrederea în mine, pentru că eu nu vin să distrug pe nimeni ci să îndrept pe calea cea bună, chiar pe cel mai rău dintre noi;*
- să ridicăm la rangul de virtute spiritul ostășesc, demnitatea și spiritul de jertfă, punând în orișice moment înainte interesul Instituției și apoi al nostru;*
- în cadrul activității fiecăruia să avem o deosebită grijă de ostaș, animale și materiale;*
- să aducem la cunoștință neregulile ce constatăm din toate punctele de vedere, pentru că numai din colaborarea tuturor, putem atinge adevăratul scop al pregătirii ofițerilor, subofițerilor și trupelor pentru război;*
- și altele, din care am crezut să-mi fac crez de înaltă concepție morală și ostășească, din comanda regimentului.*

¹⁹¹ A.M.R., fond 4432, dos. 264, f. 117-119

Va reamintiți cu câtă durere la, o lună după ce am luat comanda, în sala de conferințe la ORADEA, v-am adus la cunoștință fapta unui mișel dintre noi, care printr-o anonimă își calomnia șeful și camarazii din companie. În conștiința și convingerea fiecăruia ați știut cine a fost, pentru că, după câteva luni, la cererea lui, a trebuit tot în sala de conferințe la MARGHITA, să-l reabilitez în fața voastră.

Câte eforturi am depus cu toții în desfășurarea evenimentelor care au survenit, câtă grijă și câtă muncă. În 1939, în sectorul OTOMANI - SĂLACEA - PIR - MARGHITA, regimentul nostru a avut în cadrul C. VI. A., cea mai importantă misiune, munca voastră neobosită de zi și de noapte a rezolvat, la timp și bine, toate problemele puse de Comandamentele superioare, organizarea terenului și pregătirea pentru luptă s-a făcut în mod desăvârșit, spre mulțumirea tuturor șefilor noștri, care ne-au dat de exemplu chiar pe Armată și spre mulțumirea voastră sufletească a tuturor.

Începând de la frontieră, din sectorul VALEA LUI MIHAI, CURTUIUȘENI și până în valea BARCĂULUI, atitudinea morală și cinstită a voastră și a ostașilor care i-ați comandat a impus respect și admirație populației din zonă - șefii noștri au fost totdeauna mulțumiți de purtarea noastră, - respectul avutului locuitorilor din zonă și omenia intrase în sufletele tuturor ostașilor din R.2 I. F. și eu, comandantul vostru, eram mulțumit și mândru că m-ați înțeles.

Începând din August -1939, eforturile noastre ale tuturor se măresc la maximum, - R.2 Inf. F. (creat din R.86 I.), intrând în zona fortificată de peste 36 km., știți câtă muncă ați depus pentru:

- organizarea în vederea noii însărcinări;*
- desăvârșirea instrucției noastre de specialitate ca trupă de infanterie fortificații;*
- completarea planurilor de foc în întreaga zonă;*
- completarea, organizării terenului, care în luna August 1940, luase forma maximă a desăvârșirii organizării.*

Iarna 1939/1940, cu marile ei greutăți de toate felurile în zona fortificată, cu epidemie de febră tifoidă la MARGHITA, cu nenumărate serii de concentrații care trebuiau instruiți cât mai complet pentru război; apoi inundațiile din primăvara 1940, cu eforturile supraomenești ale tuturor pentru a face față situației, cu grija de ostaș și de materiale cu corectitudine și cu adânc devotament.

Ulterior, comandamentul a intrat în dispozitivul operativ (Iulie - August 1940), în continuă alarmă, știți câtă încredere puneam în voi și cât am fost de convins că, regimentul își va face cu prisosință datoria, pentru că vă vedeam pregătirea voastră, truda, grija și hotărârea voastră în toate acțiunile unităților și subunităților ce comandați.

Spre durerea și marea mâhnire a noastră, a tuturor, această forță

puternică, dinamică și sublimă a regimentului nostru, a fost paralizată de hotărârea Arbitrajului de la VIENA și siliți să părăsim din ordin zona, unde ne legasem cu jurământ pe cazematele noastre să nu cedăm o palmă din sectorul ce-l aveam de apărut. Știți hotărârea **numai murind cu toții, Ungurii vor putea trece peste pământul sfânt încredințat onoarei și vieții regimentului nostru.**

Ce a urmat vă reamintiți: eforturile supraomenești pentru evacuarea materialelor într-un timp extrem de scurt, când m-ați văzut continuu activând lângă voi, apoi deplasarea sub privirea batjocoritoare a ungurului, sub cea mai cumplită durere, înăbușind fiecare strigătul de revoltă pentru crima care se făcuse arbitrar Neamului nostru.

Am plâns cu toți că lăsăm în urmă o parte din pământul Patriei și pe frații noștri care rămâneau în teritoriul cedat, - lăsăm în urmă suflet din sufletul nostru, lacrimi din lacrimile noastre, dureri din durerea de veacuri a neamului, cu credință că **pânza ungurului nu va fâlfâi acolo decât vremelnice.**

Sub pasul deplasării noastre, către CEICA BIHOR, simțeam cum tresar din morminte sutele de mii de martiri mucenici ai Neamului din decursul veacurilor, simțeam muștrarea celor 800.000 de morți din războiul cel mare și mă cutremuram, dar ca ostași disciplinați ne-am supus ordinelor fără murmur și fără șovăire.

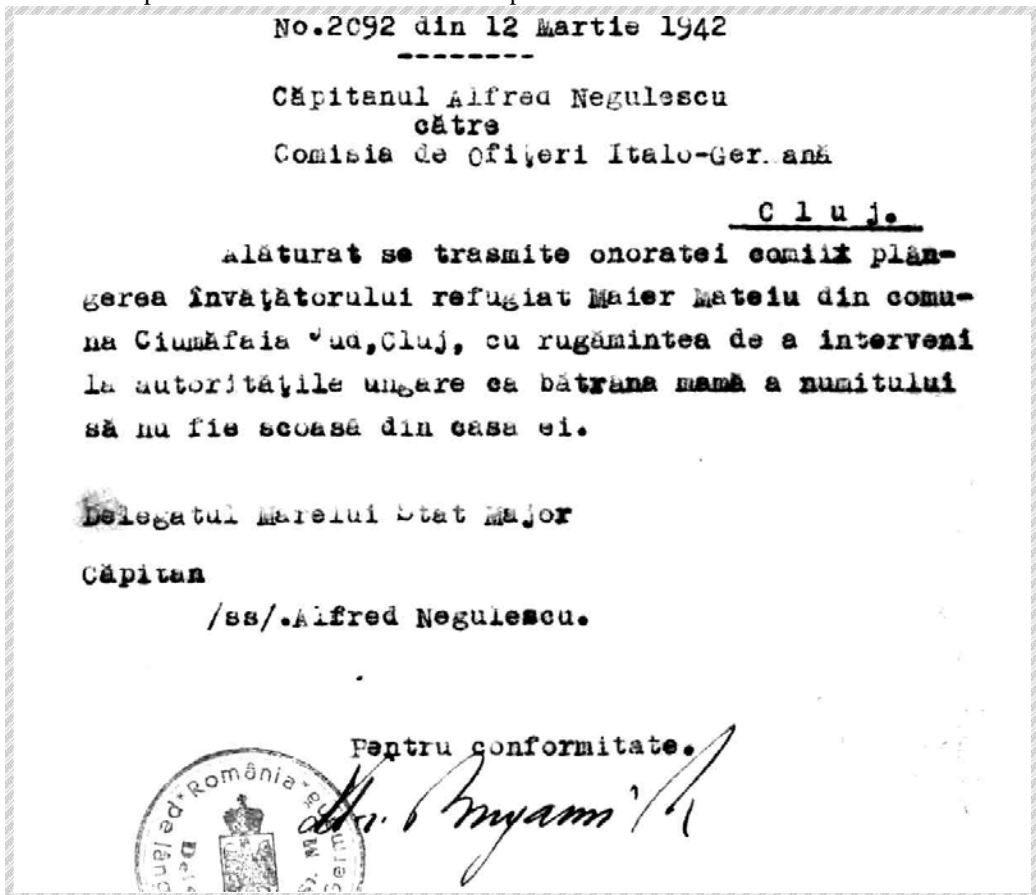
Vă urez la toți spor și succes în carieră,- mulțumire deplină, dimpreună cu întreaga familie”. Apel îndemn semnat de colonelul, Constantin Visarion.

De la 28 iunie 1940 românii trăiau zile de doliu național. Basarabia și nordul Bucovinei au fost din nou răpite, din nou dreptul sfânt a trebuit să se încovoie în fața forței brutale. Câmpiile Basarabiei și grădina Bucovinei, fărîșoare cu nume evocatoare de glorie, sate și orașe cu adânci rezonanțe istorice, așezăminte culturale care au intrat de mult în patrimoniul omenirii, două mitropolii, două episcopii, două facultăți de teologie, biserici istorice, mănăstiri și cetăți voievodale, cu peste două milioane suflete de romani, au căzut pradă armatelor sovietice. Istoria se repetase. Trupul României a suferit o grea și dureroasă amputare, dar nu de moarte. Sufletul ei a rămas întreg și neînvins prin luptă. Cu tot tributul ce au fost siliți să-l dea, în inimile însângerate ale românilor mai licărea speranța. Și vara nenorocirilor a continuat cu Dictatul de la Viena.¹⁹²

Ce s-a întâmplat în Ardealul ocupat de administrația horthystă în perioada 1940-1944 e aproape imposibil de imaginat. Prigoana împotriva

¹⁹² Episcop Andrei, *Jalea în bucurie se va reface*, în *Biserica și școala*, (Revista oficială a Episcopiei Aradului, apare Dumineca, Redactor: Pr. Ilarion V. Felea), Anul LXIV Arad, 7 iulie 1940, nr. 28, p. 234

românilor și evreilor a dus la expulzarea primilor și la exterminarea evreilor. Cei rămași au îndurat... În documentul reprodus se arată stilul abuziv al administrației: „Urmare a ordinului 9370/1940 al Primului ministru și la propunerea Inspectoratului Agricol al județului Bihor, iau act de acestea și ca urmare a schimbării puterii supreme și a plecării coloniștilor români de pe teritoriul orașului Salonta, imobilele rămase, în total de 466 holde și 554 iugăre cadastrale, ordon ca acestea să fie administrate în continuare de către junior Molnar Gyorgy, locuitor al orașului Salonta, împreună cu toate clădirile și toate cele aparținătoare, apoi inventarul viu și mort. De asemenea acesta este obligat să întocmească înfurmări trimestriale asupra activității sale, către Inspectoratul Agricol al județului. În motivație se arată că această hotărâre a fost luată în interesul economiei naționale după ce s-a constatat că din cele 466 de holde, 57 holde au rămas necultivate, iar asupra celorlalte 409 holde nu s-a controlat felul în care acestea sunt cultivate. Semnează dr. Cziffra comite suprem în calitate de președinte”¹⁹³. Ce metode au folosit? Reproducem în facsimil câteva exemple.

¹⁹³ A.S. Bihor, fond Inspectoratul Agricol al județului Bihor, inv. 66, dosar 32/1941, f. 172, limba maghiară

Voșlăbeni, jud. Ciuc.

Ungurii forțează sub amenințări de expulzare, pe Români greco-catolici pentru a trece la religia romano-catolică. Astfel în comuna Voșlăbeni, Biserica greco-catolică a fost închisă până când Românii s'au decis să treacă la religia romano-catolică, deschizându-se apoi cu mare fest, servindu-se serviciul divin în limba maghiară.-

Delegatul Marelui Stat Major
Căpitan

ss. Popescu Valerian.

Pentru conformitate:
Locot.rez.

Lutz Ernest

Interesant e faptul că despre atrocitățile comise a fost sesizată și comisia mixtă germano-italiană, conform cu extrasele din documentele de mai jos.

Delegatul Marelui Stat Major
pe lângă
Comisia Mixtă Germano-Italiană.

Nr. 4.133 din 12 Iunie 1942.

Căpitanul Popescu Valerian
către
COMISIA MIXTA GERMANO-ITALIANA
din Transilvania,
Brașov.

Locuitorul Român Munteanu Ioan din comuna Zagon, jud. Trei-scaune, în timpul stăpânirii Române și-a cumpărat o casă în Zagon pentru Lei 30.000.- dela un ungar.
La venirea ungarilor, i s'a luat casa fără a-i plăti vre-un ban.-

Delegatul Marelui Stat Major
Căpitan

ss. Popescu Valerian.

Românul Grigore Pop l-a găsit pe un plutonier ungar în crâșmă cu nevasta, care voia să-l scape de munca silnică. Intrând și găsimu-i a fost luat la bătaie de ungar și apoi condamnat.

In întreaga această chestiune interesant este însă felul cum Tribunalul militar a motivat condamnarea plutonierului. Motivul principal al condamnării este că "în calitate de subofiter al armatei maghiare nu i-a fost rușine să meargă la o cărciumă cu nevasta unui simplu muncitor român" (mert magyar honvédtiszt Létére nem atallotta egy közönséges roman munkas feleségével koresmazni) și numai cu totul secundar a fost pedepsit pentru faptul că a lovit el întâiul pe Grigore Pop.

Despre acele vremuri de adâncă tristețe s-a vorbit mult, dar încă insuficient. Pentru obiectivitatea informației recurgem la o confesiune făcută de către un compatriot din Ardeal, evreu. „Când am început sa meditez asupra subiectului despre care mi-am propus sa vorbesc în fața Domniilor Voastre la acest Institut preocupat de lămurirea celor mai tragice evenimente survenite în istoria contemporană a umanității, reflectând asupra relațiilor dintre românii și evreii din Transilvania de Nord aflată sub ocupația Regatului ungar între anii 1940-1944, mi s-a părut un lucru cât se poate

de normal ca aceste relații au fost foarte bune. Nici o umbră ori abatere nu a atenuat acest calificativ atât de pretențios. Cunosc împrejurările din propriile experiențe. Eu însumi m-am născut în Transilvania, unde am trăit până în 1956. Copilăria mi-am petrecut-o într-un orașel, în Dej, unde o treime din populație, cca. 5000 de suflete erau, după primul război mondial, evrei păstrători, cu foarte puține excepții, de vechi tradiții iudaice. Viața zilnică, alături și împreună cu maghiarii, evreii și sașii din orașul meu, vorbind în mod firesc limbile lor, m-a sensibilizat față de realitățile acestei lumi în mijlocul căreia trăiam. O lume pe care m-am obișnuit s-o simt ca pe o alcătuire firească, armonioasă, prietenească: oameni, viață, obiceiuri, necazuri, drame, bucurii. Aceleași – indiferent de limba, de religie, de obiceiuri sociale și familiale. Lumea aceasta a rămas pierdută în trecut, dezechilibrată în prezent. Astăzi din cei 5000 de evrei, câți erau înainte de Holocaust, la Dej nu mai întâlnești decât vreo 20, preocupați să-și îngrijească Sinagoga, poate cea mai monumentală din Transilvania.

Trădarea acelei conviețuiri armonioase s-a petrecut în 1940. Termenii acestei trădări s-au precizat din ce în ce mai brutal. Până la urma au luat caracterul unei patimi demențiale, au stârpit prietenia și stima, au semănat ura, au stins orice pâlpare de umanitate. Echilibrul a fost răsturnat de ideea orgolioasă a superiorității unei singure naționalități, a naționalității maghiare, minoritară în Transilvania, unde $\frac{3}{4}$ din populație era și este românească. Această trădare a constituit nu numai în viața mea un tragic eveniment, ci și cauza directă a unui comportament al majorității populației, a celei românești, care a încercat să se opună tentativei de a stârpi omenia din rândurile oamenilor, de a-i conduce la nivelul de râme târătoare, de a stinge orice pâlpare de simțire frățească, de aspirație la realizări nobile de viață spirituală.

As vrea să mă credeți că vorbindu-vă astfel, nu încerc să înlocuiesc o realitate cu o imagine idilică ori cu o ficțiune, ci caut să evoc acea noua ipostaza a Transilvaniei care unita, în 1918, cu Romania, a alăturat – ca prima condiție a unei vieți liniștite și demne – coșmarul asimilării agresive practicată în și de către statul austro-ungar. S-au schimbat atunci gândurile de toate zilele și un suflet nou își căuta constelațiile demnității în speranța libertății, lăsând ca oamenii să-și folosească numele, iar neamurile limbile moștenite, să se împlinescă în cultura lor și să trăiască după normele religiilor lor proprii. Evreii obișnuiau să spună atunci că vremurile noi i-au transformat din „jidani” în evrei, din evrei în cetățeni. În acele împrejurări a apărut și lozinca „Evrei fiți Evrei”, lozincă ce, după 1940, a pricinuit evreilor atâtea nemeritate necazuri(...) Înainte de a rememora aceste condiții, va trebui să ne referim la câteva lucruri, a căror cunoaștere va facilita înțelegerea unor împrejurări specifice: la 30 august 1940, Hitler și Mussolini, la insistențele regatului ungar, prin cel de al doilea dictat de la Viena, au obligat România să cedeze Ungariei din teritoriul său național cca. 44000 km².

Acest teritoriu ocupat de Ungaria a fost consemnat de istorie sub denumirea de Transilvania de Nord. La data dictatului, teritoriul ce a fost răpit României era locuit de o populație de aproape 3 milioane de oameni. După naționalitate această populație era compusă din: cca. 1.700.000 de romani; cca. 900.000 de maghiari și secui; cel puțin 200.000 de evrei; cca. 40.000 de sași; cât și de ucraineni (ruteni), slovaci, armeni și țigani. Astfel se prezenta situația demografică la data de 5 septembrie 1940, dată la care a început ocupația Transilvaniei de Nord de către armata regatului ungar”.

La sfârșitul celor 4 ani de ocupație maghiară, prin urmare, în luna septembrie 1944, situația demografică pe același teritoriu s-a prezentat astfel: numărul românilor a scăzut de la cca. 1.700.000 la cca. 1.000.000, datorită următorilor factori: cca. 400.000 de români au fost expulzați ori s-au refugiat din Transilvania de Nord în România din cauza teroarei exercitate

asupra lor; cca. 150.000 de români au murit ca soldați pe front (în armata ungară) ori în companiile de muncă forțată; alții cca. 150.000 de români erau fie mobilizați în companii de muncă forțată din Ucraina până în Germania, fie se aflau în Germania, ca brațe de muncă în uzine și în agricultură. În răstimpul celor 4 ani numărul maghiarilor a crescut de la cca. 900.000 la cca. 1.100.000, prin transfer de populație în locul românilor evacuați și evreilor transfugi în România; numărul sașilor a scăzut la cca. 10-15000. Restul fie că s-au înrolat în armata Reichului, fie că a părăsit Transilvania odată cu armata germană în retragere. Din cei peste 200.000 de evrei, practic nu a mai rămas nici unul în Transilvania de Nord. Până și proprietățile lor imobiliare și mobiliare au fost lichidate intrând în posesia unor maghiari. Din cei peste 200.000 evrei, 92% au fost deportați de oficialitățile civile ale regatului ungar în lagărele de exterminare naziste, unde cca. 93% dintre ei au fost masacrați. Au mai rămas în viață cei cca. 8% care se aflau în companii de munca ori în prizonierat sovietic. Au supraviețuit Holocaustului, prin urmare, aproximativ 15000 de evrei din Transilvania de Nord.

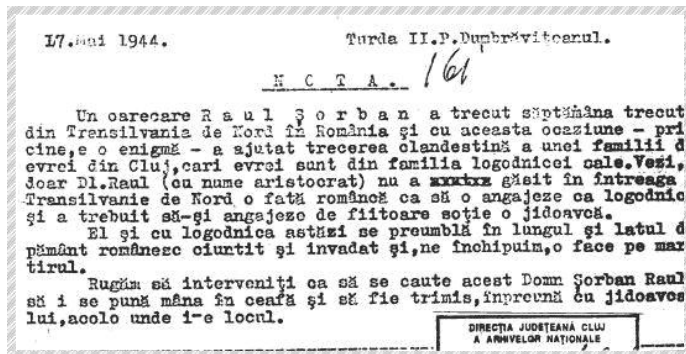
În privința cifrei fundamentale a evreilor din cele 11 județe, de unde s-au făcut deportările nu se poate ignora că în anul 1891 statisticile austro-ungare menționează cifra de 139.471 de evrei. Or, între 1890-1920 creșterea naturală a populației în decursul unui deceniu se ridica la 13-17%. Iar între anii 1920-1940 creșterea populației în cele 11 județe a fost între 14-21%. Prin urmare chiar dacă se calculează o creștere doar de 10%, trebuie să acceptăm cifra de cca. 225.000 de evrei pentru anul 1940. La această cifra se mai adaugă cei cca. 10000 de evrei, care în ianuarie 1943 s-au refugiat în Transilvania din sudul Ungariei, după panica provocată de masacrarea populației de către armata ungară în orașul Novisad, între victime aflându-se și cca. 10000 de evrei. Din păcate nu este vorba de niște cifre abstracte și nici de o teză arbitrară cu privire la caracterul unui program agresiv, de exterminare, față de naționalitățile din Ungaria. Se știe că societatea ungară însăși consideră necesară pentru supraviețuirea statului național, reducerea, cu orice preț, a numărului naționalităților din cuprinsul său. În acest spirit agresiunile împotriva naționalităților după dictatele de la Viena s-au transformat în adevărate campanii de exterminare (...).

În 1986, a fost reeditată la Budapesta o carte a lui Oszkár Jászi, *Formarea statelor naționale și problema naționalităților (A nemzeti államok kialakulása es a nemzetiségi kérdés*, ed. Gondolat, Budapesta 1986). La pagina a cărții sale (p. 161), autorul, de altfel un sociolog evreu de notorietate mondială, demonstrează că între 1787-1900, în Ungaria au fost „asimilați”, adică transformați în unguri, cca. 2.800.000 de nemaghiari. Situația demografică specială din Ungaria a determinat oficialitatea țării să-și propună desființarea naționalităților prin orice mijloace. Această orientare a devenit evidentă încă din primele zile de ocupație a Transilvaniei de Nord.

Violentele, brutalitățile, maltratarea și asasinatele comise împotriva românilor și evreilor nu puteau fi interpretate decât ceea ce erau. Datorită acestei situații a apărut spontan un puternic sentiment de solidaritate între români și evrei, expuși aceluiași pericol. Acest sentiment de solidaritate s-a păstrat în tot cursul celor 4 ani, vreme în care Transilvania de Nord s-a aflat sub ocupație unghurească. Se vorbește și se scrie astăzi insistent de niște „bande de fasciști”, de „fasciști - horthiști”, de membrii partidului nazist ungar al „Crucilor cu săgeți”. Toți cei care am fost martorii evenimentelor știm însă din propria noastră constatare că cei ce au săvârșit acele acțiuni criminale fără precedent în istoria Transilvaniei au fost organe oficiale ale regatului ungar, adică, armata, jandarmeria, poliția, administrația, organizațiile paramilitare aflate sub control oficial. Acestor organe de stat li s-a atașat, nu o dată, și o parte a populației civile, în explozii de ură de o sălbăticie greu de descris”¹⁹⁴.

Daca într-una din operațiunile de salvare a celor urgenșiți, participarea mea a devenit astăzi mai vizibil decât a altora, datorită titlului ce mi-a fost acordat la Yad Vashem, îmi revine obligația de a releva pe cei ce au contribuit la reușita acelei acțiuni datorită căreia s-au salvat de la deportare în lagărele morții câteva mii de evrei, în primăvara și vara anului 1944, prin trecerea lor peste graniță din Ungaria în România, mărturisirea Raul Șorban.

Aceștia au fost: Dr. Aurel Socol, avocat; studentul Vasile Moldovan; comerciantul Mandej Lehrman; Dr. Emil Hațieganu, conducătorul Comunității Române din Ungaria; Episcopul greco-catolic Dr. Iuliu Hossu și secretarul său, preotul Vasile Aștileanu; protopopul ortodox român al Clujului, Florea Murășanu; Gh. V. Giurgiu, redactorul șef al ziarului “Tribuna Ardealului”; prof. Tudor Bugnariu; preotul greco-catolic Titus Moga din

¹⁹⁴ www.geocities.com/rsorban/relatii.htm; De la ideea revoluției de la 1848 koșutiștii au susținut, ca politică de stat, că în Ungaria există doar „națiune maghiară”, prin urmare „orice om, om să fie dar numai maghiar să fie”, teza premierilor din familia Tisza. Pentru detalii: *Drama românilor bihoreni* sub administrație horthystă (1940-1944), comunicări și documente, Editura Tipo MC, Oradea, 2010; Constantin Moșincat, *1940 - strigătul de durere al românilor. Atrocitățile horthyste în Ardealul ocupat (1940-1944)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2017.

Apahida; Ministrul plenipotențiar al României la Budapesta, Eugen Filotti, Consulul României la Oradea, Mihai Marina¹⁹⁵ și Ion Isaiu, consilier în același Consulat; lt. col. Gurgu¹⁹⁶ și șoferul sau Releanu; Dumitru Foica, funcționar la Prefectura din Turda; lt. col. Victor Cupșa, Comandantul Cercului de recrutare din Turda; col. medic. dr. Ghiță Bran din Turda; avocatul dr. Iuliu Micșa din Dej; Ministrul plenipotențiar Vasile Stoica din cadrul Președinției Consiliului de Miniștri din București; prof. dr. Coriolan Tătaru din Sibiu; Letiția Papu, scriitoare; fotograful Oprea din Turda.

Doar din partea de nord a Transilvaniei s-au refugiat la sudul liniei de demarcație, în mai puțin de două luni, peste 50.000 oameni¹⁹⁷. Pe ansamblu, numărul total al refugiaților din teritoriile pierdute de România în vara anului 1940 se ridica la aproximativ 300.000 oameni¹⁹⁸. Aceștia așteptau rezolvarea situației lor de la autorități, rezolvarea, în primă instanță a unui loc de muncă, care putea fi creat mai ales prin românizarea întreprinderilor. Prin decretul lege din 16 septembrie 1940 s-a înființat Comisariatul General al refugiaților din Nordul Transilvaniei, pe lângă Ministerul Afacerilor Străine, având în atribuțiile sale repartizarea populației refugiate pe teritoriul țării, rezolvarea problemelor economice, sociale, culturale și juridice ce decurgeau din reșezarea populației românești, refugiată din Nordul Transilvaniei, integrarea acestei populații, funcție de profesiunea fiecărui refugiat. Aceleași atribuțiuni le aveau comisariatele generale pentru deplasarea populației din Cadrilater și cel pentru refugiații din Basarabia și Nordul Bucovinei.

Expulzați din Oradea și Bihor

¹⁹⁵ Mihai Drecin, *Informații de „istorie orală” privind activitatea Consulatului român de la Oradea (septembrie 1940 - august 1944)*, în *1940, drama românilor sub administrație horthystă*, coordonator Dr. Constantin Moșincat, Editura Tipo MC, Oradea, 2010, p. 61-67; Idem, Bujor Dulgău, *Ghetoul din Oradea*, p/69-71

¹⁹⁶ Constantin Moșincat, *Colonelul Gurgu, diplomat în slujba umanității pentru salvarea compatrioților evrei*, în *Art-emis*, 2019

¹⁹⁷ Unii cercetători ai perioadei vehiculează cifra de 45.000 – vezi A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1976, p. 112. În raportul înaintat de generalul Zwiedenek către Conducătorul Statului, în noiembrie 1940, numărul refugiaților ardeleni era de circa 100.000 oameni, în vreme ce, în raportul întocmit de Subsecretariatul de Stat al Colonizării și Populației Evacuate, la 4 decembrie 1940, numărul refugiaților din Ardealul de Nord era estimat la 62.763 – ANIC, *fond Președinția Consiliului de Miniștri*, dos. nr. 398/1940, f. 5.

¹⁹⁸ *Ibidem*.

Bătălia pentru Oradea

*Din vultur, vultur naște/ Din stejar, stejar răsare/ osteni-afi
biruit/ acoperiți de glorie dormiți în pace/ în veci neuitați de noi*

Inevitabil eliberarea Oradiei, la 12 octombrie 1944, a fost o continuare firească a actului istoric de la 23 august 1944, deoarece însăși rațiunea întoarcerii de front și răsturnarea de alianță avea ca obiectiv fundamental reîntregirea Ardealului de Nord în cadrul României. De aceea, privită cu pușin spirit de observație *bătălia pentru Oradea* ne apare ca o componentă organică a ansamblului de acțiuni de luptă desfășurate de trupele române, inițial singure, apoi, în strânsă cooperare operativă cu mari unități sovietice din Frontul 2 Ucrainean, în scopul eliberării întregului teritoriu românesc cedat Ungariei prin verdictul de la Viena, din 30 august 1940, zi de doliu național¹⁹⁹.

Natura și coloritul mediului strategic, pur și simplu al noului context, în care trebuiau să se exprime Armata română în cursul lunii septembrie 1944, au fost determinate în cel mai înalt grad de faptul că inamicul a reacționat extrem de violent la întoarcerea de front din partea României la 23 august 1944, prin recurgerea la o ofensivă în stil mare, având ca țintă mutarea frontului româno-german pe Carpații Meridionali și Munții Apuseni²⁰⁰, înainte ca forțele principale ale armatei române și marile unități sovietice să deașeze din teritoriul muntos și să se desfășoare în capul de pod menținut ferm de trupele noastre de acoperire²⁰¹.

Actul eroic al eliberării Orăzii s-a produs în condiții operativ-strategice dintre cele mai complexe, apropiindu-se de unicitate, fiind precedat de **30 zile fără nopți în fața morții**²⁰². Astfel, încă din prima decadă a lunii septembrie 1944, în fața Înaltului comandament român s-a pus problema dezlegării a două ecuații de o extremă dificultate. Să mențină frontul din contact cu inamicul pe linia de demarcație și frontiera de vest a

¹⁹⁹ Colonel Gheorghe Tudor, *Operațiile desfășurate de Armata română pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist în perioada septembrie-octombrie 1944 și importanța lor operativ-strategică*, în „Curs de Istoria Artei Militare. Participarea Armatei române la războiul antihitlerist”, redactori: colonel Ion Lușșă, colonel Gheorghe Tudor, București, 1966, p. 35-199

²⁰⁰ Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *Planuri eșuate: reacția hitleristă la insurecția română din august 1944*, în „Revista de istorie”, tom. 34, 1981, nr. 11, p. 1991-2008

²⁰¹ *România în anii celui de-al doilea război mondial, vol. 3*, București, 1989

²⁰² Pentru temă vezi: Gl. Bg. r. prof. univ. dr. Gheorghe Tudor-Bihoreanu, Lt.col. r. drd. Constantin Moșincat, ing. ec. Ioan Tulvan, *30 de zile în fața morții. Bătălia pentru Oradea*, editura Tipo Mc, Oradea, 2004

Țării, cu trupele de acoperire care acționau în fâșii largi, și să respingă atacurile locale ale inamicului. A doua: executarea unei manevre de-a lungul frontului și din adâncime, pentru a aduce noi mari unități în Transilvania în capul de pod de la nord de Carpații Meridionali și la vest de Munții Apuseni. Cele două ecuații trebuiau rezolvate concomitent și foarte urgent, deoarece compulsarea și prelucrarea informațiilor puneau în atenție faptul că inamicul concentrează mari grupări de forțe în Podișul Transilvaniei, în partea de nord-vest și pe teritoriul Ungariei, cu scopul de a declanșa o ofensivă în stil mare²⁰³. „În zilele de 10—11 septembrie, aproape concomitent cu oprirea ofensivei adverse în Podișul Transilvaniei - citim în „*România în anii celui de-al doilea război mondial*”, - trupele hitleristo - horthyste au declanșat ofensiva pe frontul din Banat și Crișana, unități de infanterie, blindate și aviație atacând inițial în sud-vestul țării. Ulterior, la 13 septembrie 1944, puternice grupări de forțe ungare și germane au trecut la ofensivă, depunând eforturi considerabile la flancul drept și la centrul dispozitivului de apărare al Armatei 1 române. La flancul drept al acesteia, pe valea Crișului Negru, unde se apăra Divizia 3 Munte, a atacat Divizia 12 Infanterie din Corpul 4 Armată ungar. Străpungerea pozițiilor române și luarea sub control a Munților Apuseni ar fi putut periclita în cel mai înalt grad și securitatea flancului stâng al Armatei 4 române din Podișul Transilvaniei”.

Ne aflăm, practic, doar în fața unui puseu ofensiv, deoarece, surprins de evenimentele petrecute în România, comandamentul germano-ungar a început concentrarea și desfășurarea unor mari unități, pentru a constitui un nou front în adâncime, la flancul sudic.

După unele succese nedecisive, ofensiva trupelor ungare și germane a fost oprită, iar Armata română a trecut, la 8 septembrie, la ofensivă în Podișul Transilvaniei. Cum pe noi ne interesează îndeosebi Armata română în cadrul căreia acționau marile unități care au participat la bătălia pentru Oradea, vom preciza că la 19 septembrie 1944 forțele române și sovietice din Crișana și Banat se găseau pe aliniamentul general: Sârbești (pe Crișul Negru), Sebeș (pe Crișul Alb), Păuliș (pe Mureș), vest Timișoara, Ciacova (pe râul Caraș), Borlovenii Noi (vest Mehădia), Ișalnița (în valea Dunării). După această dată, forțele sovietice și române au trecut la ofensivă și, până la începutul lunii octombrie, ele au respins la vest de frontiera româno-maghiară trupele inamice pătrunse în Crișana și Banat, creând astfel condiții favorabile desfășurării unei noi operații ofensive de mai mare amploare, operația Debrețin²⁰⁴.

Operația de apărare a Armatei 1 Române din Crișana și Banat se deosebește de cea a Armatei 4, dusă în centrul Podișului Transilvaniei, cel

²⁰³ Friessner, *Verratene Schachten (Bătălii trădate)*, Hamburg, 1956, p. 131

²⁰⁴ General-maior Ion Cupsa, *op.cit.*, p.74

puțin prin existența a două particularități, căci de mediu țin problemele îndeosebi psihologic și moral, care pot fi sintetizate în următoarea comparație: „*Norii gri planau deasupra noastră. De săptămâni nu mai văzuserăm zarea albastră, nici soarele zglobiu. Cerul mohorât avea înfățișarea unui om furios, gata - gata să se năpustească asupra adversarului. Plantele se legănau triste în vântul învolburat și brutal. Ploile cădeau cu nemiluita, prefăcând terenul în noroaie și băltoace. Râurile umflate la extrem alergau furioase spre un țel necunoscut. Recolta culcată în noroi făcea impresia unui martir îngropat de viu fără speranța învierii. Toată priveliștea părea amenințarea unui potop ce se apropia. Agricultorii alungați de pe câmpuri își căutau un refugiu cu vitele lor*”²⁰⁵.

Pe marele ecran al teatrului de acțiuni militare, din partea de vest a României, bătălia pentru Oradea ni se înfățișează, așadar, ca un act important și o continuare a unor încheștări pe viață și pe moarte între trupele române împreună cu cele sovietice și cele hitleristo-horthyste.

Analiza situației, din zona de referință, a pus în evidență faptul că, numai cu forțele existente în luptă cu inamicul, Oradea nu poate fi eliberată și nici intrândul pe care îl reprezintă frontul în acel moment. De aceea, cele două comandamente, român și sovietic, au executat o largă manevră de forțe din adâncime. Astfel, dacă în prima decadă a lunii septembrie 1944, pe Valea Crișului Negru era numai Divizia 3 Munte, în jurul datelor de 15/16 au debarșat din Apuseni în capul de pod menținut de Vânătorii de Munte două mari unități sovietice și divizia „Tudor Vladimirescu”, aduse de la sud de Târgu Mureș. Ele au urmat, inițial, Divizia 3 Munte care, cu un spirit ofensiv, ce i-a uimit pe ruși, a eliberat Beiușul în ziua de 22 septembrie 1944, după care a continuat ofensiva spre Oradea, eliberând un număr mare de localități. La 25 septembrie a intrat în luptă și Divizia „Tudor Vladimirescu”, la stânga Diviziei 337 sovietice, prinzând contur o puternică forță combativă pentru asaltul orașului de pe Crișul Repede.

În acest context un caz ieșit din comun ni-l oferă Divizia „Tudor Vladimirescu”. Formată din voluntari²⁰⁶ cu experiența câtorva ani de război pe frontul de est pe adâncime de mii de kilometri, de la Prut la Volga, Divizia General Nicolae Cambrea primise botezul focului pe frontul apusean la Deleni – Vaslui, după care a participat la luptele duse pentru eliberarea așa - zisului „Intrând Secuiesc”, eliberând o serie de localități și a ajuns până aproape de Târgu Mureș²⁰⁷.

²⁰⁵ Tiron Albani, *op.cit.*, p.7

²⁰⁶ Maior Gheorghe Tudor, *Înființarea primelor unități cu caracter popular*, în „*Marxism-Leninismul despre război și armată*”, București, 1961, p. 65.

²⁰⁷ General (r) Mociulschi Leonard, *Participarea trupelor române la operația Debrețin pe teritoriul Ungariei*, în „*Anale*”, nr. 6/1964, p. 41

Unul din episoadele cele mai memorabile parcurse prin lupte de ostașii noștri, scria generalul Nicolae Cambrea, fostul comandant al acestei mari unități, a fost traversarea Munților Bihorului. Pentru a nu da răgaz hitleriștilor să se regrupeze, trebuia găsită calea cea mai scurtă pentru a ajunge la Beiuș, iar de aici la Oradea. S-a hotărât să fie tăiat drumul de-a dreptul peste munte. Cu eforturi supraomenești, soldații și ofițerii duceau cu ei întregul armament, trăgând cu funii tunurile peste creste noaptea, la lumina torțelor²⁰⁸.

Pe aceleași linii de convergență, generalul de armată Iacob Teclu își amintea: „Este de asemenea de remarcat performanța realizată de regimentele de infanterie ale Diviziei „Tudor Vladimirescu”, care, în vederea concentrării lor la vest de Munții Apuseni – după ce acționaseră anterior, în zona de sud-vest Târgu Mureș -, au început, în ziua de 17 septembrie, deplasarea din această zonă spre Beiuș, în vederea intrării în compunerea Corpului 33 Armată sovietic, care acționa în regiunea Oradea.

Ca fost șef de stat major al Diviziei „Tudor Vladimirescu”, îmi amintesc însă că, pentru a sosi la timpul fixat în zona Beiuș, unitățile de infanterie s-au deplasat pe itinerarul cel mai scurt, trecând prin comuna Avram Iancu, peste masivul Bihorului, cu înălțimi între 1500 și 1800 m. mărșăluind pe poteci de munte înguste și prăpăstioase, purtând pe brațe armamentul greu de infanterie, ostașii acestei mari unități, însuflețiți de cauza sfântă a luptei pentru eliberarea patriei, au dat dovadă de o voință de neclintit. Învingând oboseala marșurilor executate pe drumuri aproape inaccesibile, regimentele 1,2 și 3 au ajuns, în ziua de 23 septembrie 1944, la vest de Munții Apuseni.

La 25 septembrie, după marșul lung și obositor din zilele anterioare, Divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu” a intrat în compunerea primului eșalon al Corpului 33 Armată sovietic, începând lupta pentru eliberarea Oradiei²⁰⁹.

În acest timp, Divizia 3 Munte, greu încercată în luptele de pe plaiurile Țării Beiușului, înainta, după eliberarea acestui oraș, în ritm de avalanșă spre Oradea²¹⁰, primele rezistențe mai serioase întâlnindu-le pe Dealul Zăcătoarea și Pontesc.

O conotație: revenind ca eliberatori în garnizoana lor din timp de pace, ostașilor noștri li s-a confirmat știrea cu privire la comportamentul vandalic al ungarilor cu camarazii lor căzuți pe câmpul de bătălie relatată astfel de generalul Mociulschi: „Vânătorii noștri de munte au făcut să eșueze planurile comandamentului horthyst de a pătrunde prin Defileul Crișului

²⁰⁸ General (r) Radu Niculescu-Cociu, General (r) Nicolae Cambrea, *Până la victoria finală asupra fascismului*, în „23 august 1944”, București, 1964, p. 114

²⁰⁹ General de armată Iacob Teclu, Oradea, în „Anale de istorie”, nr.5/1965, p.141-142

²¹⁰ *Ibidem*

Negru în adâncimea Transilvaniei. Ofensiva lor a fost înfrântă în luptele pentru Beiuș, unde a avut atât de grele pierderi încât n-au mai îndrăznit să facă un pas mai departe. În schimb, au făcut altceva la Beiuș. S-au dedat la o serie de atrocități și fărădelegi. Trupurile vânătorilor de munte, căzuți în lupte au fost așezate pe tancuri și plimbate pe străzile orașului pentru a intimida populația. Călcând legile războiului, hortiști au ucis și schingiuit cetățeni nevinovați, s-au răfuit crunt mai ales cu cetățenii români bănuși că au ajutat pe ostașii noștri în luptă. Acestora le-au devastat tot, le-au dat foc la case. În comuna Gepiu, de pildă, au înhămat la căruțe români și i-au biciuit. Unui fierar, tot de origine română, i-a pus în cap un ceaun înroșit. Și câte alte crime bestiale n-au săvârșit acești nelegiuși! Crimele comise stârneau în rândurile luptătorilor noștri o și mai aprigă dorință de a-l înfrânge pe cotropitor și a-l alunga de pe pământul patriei”²¹¹.

Dând piteni ofensivei, generalul Mociulschi, înțelegea să ajungă din nou în aceeași lună la Oradea cunoscând condițiile de teroare în care viețuiau românii în acest oraș. Domnia sa era la curent cu cele întâmplate în urbea de pe Crișul Repede încă din primele clipe în care armata ungară de ocupație a pus bocancul pe pământul românilor și pe viața orădenilor. Zdrobind din mișcare rezistențele opuse de inamic, îndeosebi pe localități, puncte obligate de trecere, păduri, vânătorii de munte au eliberat un număr important de sate, depășind și sinistra linie de demarcație.

În ajunul intrării trupelor, gardiștii zdrențăroși băteau la gemurile locuitorilor, somându-i să împodobească ferestrele cu flori și lumânări și cu tabloul lui Horthy. Orașul a fost ocupat în fine de trupe. Populația aștepta înfrigurată intrarea trupelor. De prima dată intrară treizeci de autocamioane cu soldați.

Coborând în Piața Unirii și la periferii, înconjurând orașul, s-au format apoi în patrule și au început să cutreiere străzile, în aplauzele ungarilor. De bucurie, sau simțindu-se victorioși, soldații unguri împușcau pe străzi. Probabil că voiau să-i intimideze pe *valahii*, care, eventual ar fi încercat o rezistență. Apoi au procedat la rechiziționarea vehiculelor ce le găseau în oraș. Aceasta a fost prima nemulțumire a unei părți din populație. În prima zi de când veniră se dădură la jaf, fie el numai asupra mașinilor de lux, trăsurilor și căruțelor.

Soldații cântau marșuri ungurești. Ei erau abordați de femeile și fetele maghiare cu flori, care îi sărutau în stradă și-i chemau în casele lor. Aici îi ospătau cu mâncare și beutură, apoi li se dădeau lor făcând orgii de bucurie. Amorul liber se practica pe toată linia, femeile ne mai ținând cont

²¹¹ General locotenent (r) Leonard Mociulschi, *Asaltul vânătorilor de munte*, București, 1967, p.43

de nici o normă. Chiar unii bărbați, după ce beau cu soldații, plecau de acasă pentru a da prilej soției lor să facă dragoste cu soldații²¹².

Cuvântul de ordine „*Înainte, spre Oradea!*”, apărut într-o *Foaie volantă*, editată la Divizia „Tudor Vladimirescu”, avea o mare încărcătură istorică. Reprezenta un îndemn adresat ostașilor spre îmbărbătare în luptele din ultimul act al simfoniei eliberării orașului de pe Crișul Repede. „*După o săptămână de liniște în sectorul nostru - se arăta între altele în foaie - pandurii se avânt în atacul hotărâtor pentru Oradea. Drumurile de retragere ale germanilor și maghiarilor sunt tăiate (...). Pentru viitorul nostru și al familiilor noastre, într-o Românie liberă, independentă și democratică, Înainte!*”²¹³

Atacul a început la *11 octombrie*, când forțele grupării mobile a frontului au ajuns în raionul Biharia, în măsură să acționeze spre Oradea. În dimineața acelei zile, la orele 7,40, după o pregătire de artilerie de 20 minute, care a neutralizat rezistențele inamice de la Nojorid și Leș, Divizia „Tudor Vladimirescu” a pornit la atac, având în primul eșalon două regimente de infanterie sprijinite de câte un divizion de artilerie. Regimentul 1 Infanterie, care fusese trecut la dreapta diviziei, a atacat spre colțul de sud al satului Nojorid și până la orele 16 a reușit să pătrundă la vest de șosea și să taie legătura între unitățile inamice de la Nojorid și cele de la Leș. Regimentul 2 Infanterie și-a îndreptat atacul spre Leș, reușind să pătrundă cu parte din forțe în interiorul satului, să respingă contraatacurile fasciste și să înceapă curățirea localității. Acțiunea Regimentului 2 Infanterie la Leș a fost ajutată de către dreapta Diviziei 3 Munte care a învăluit satul pe la vest. Regimentul 3 Infanterie, aflat la Păușa în eșalonul doi, a ajuns în acest timp la 400 m sud-est Nojorid. La orele 18, divizia a primit ordin să se oprească, și să consolideze aliniamentul atins.

Pe frontul Diviziei 3 Munte, care își reorganizase comandamentul, trecând comanda Grupului 6 Vânători Munte la dreapta dispozitivului, pregătirea de artilerie a început la aceeași oră și după 20 minute unitățile au pornit la atac. Grupul 6 Vânători Munte (trei batalioane), întărit cu două divizioane aruncătoare de mine, un pluton pionieri, Regimentele 484 și 1324 artilerie antitanc sovietice, a atacat în lungul căii ferate care duce spre Oradea. Pe direcția Roit, Toboliu a atacat Grupul 3 Vânători Munte (două batalioane), întărit cu un divizion de aruncătoare de mine, un pluton pionieri și o baterie din Regimentul 484 artilerie antitanc. În rezerva diviziei se aflau un batalion vânători munte și batalionul de pionieri.

²¹² Tiron Abani, *op.cit.*, p.23-24

²¹³ Ziarul „Înainte”, organ de presă al Diviziei „Tudor Vladimirescu”, din 19 octombrie 1944

Atacul diviziei s-a lovit, de la început, de puternice rezistențe inamice la sud de gara Leș, la cota 112 și pe marginea satului Roit. Înfrângând inamicul aflat pe direcția sa de înaintare, Grupul 6 Vânători Munte a pătruns în adâncimea apărării inamice, și după ce a respins puternicele contraatacuri date din raionul nord – Pusta Macea și dinspre gara Leș, a ajuns, către orele 16, pe aliniamentul 200 m sud gara Leș, 1 km sud Pusta Macea. În același timp, Grupul 3 Vânători Munte a pătruns în Roit și a început curățirea localității.

Către seară, Regimentul 13/24 Artilerie Antitanc a primit ordin să se deplaseze în fâșia de ofensivă a Diviziei „Tudor Vladimirescu”. În cursul nopții de 11/12 octombrie, Diviziile „Tudor Vladimirescu” și 3 Munte au primit următorul ordin de la Corpul de armată: *„Gruparea mobilă a Frontului 2 Ucrainean, a ajuns la nord, la marginea orașului Oradea Mare și, în cooperare cu tancurile, duce lupte pentru cucerirea orașului. Ordon să treceți la ofensivă hotărâtă pentru cucerirea orașului Oradea Mare”*.

A doua zi, Divizia „Tudor Vladimirescu” a reluat atacul cu Regimentele 1 și 3 Infanterie. Regimentul 2 Infanterie a rămas în eșalonul doi, pentru a lichida rezistența inamică din satul Leș. Până la orele 8, regimentele din primul eșalon au ocupat satul Nojorid, după care au trecut la urmărirea inamicului spre nord.

Seara, după ce înfrânsese rezistențele succesive opuse de inamic, divizia a pătruns în Oradea dinspre sud-vest și, în cooperare cu Divizia 337 Infanterie sovietică, a curățit orașul și a ajuns cu Regimentele 1 și 3 Infanterie pe marginea de nord, iar cu Regimentul 2 Infanterie pe marginea de sud a localității.

Divizia 3 Munte a continuat atacul cu dreapta pe direcția gara Leș - Sîntandrei și cu stânga pe direcția Roit, Toboliu. Grupul 6 Vânători Munte, în cooperare cu Regimentul 2 Infanterie din Divizia „Tudor Vladimirescu”, a cucerit gara Leș, după care, trecând la urmărire, a ajuns până seara pe Crișul Repede, ocupând localitatea Sîntandrei. La vest, Grupul 3 Vânători Munte, care fusese oprit de rezistențe puternice la Ferma Tămășeu, a reușit să le respingă și să ocupe localitatea Toboliu.

În seara zilei, dreapta Corpului 33 Armată a stabilit joncțiunea la nord de Oradea cu unitățile Corpului 4 Cavalerie de Gardă din gruparea mobilă a frontului. Astfel, manevra concepută de comandamentul frontului pentru încercuirea forțelor inamice de la vest de Oradea a fost terminată cu succes.

Pe frontul interior al încercuirii se găseau: forțele principale ale grupării mobile a frontului, pe aliniamentul nord-est Kaba, Derecske, Beretujfalu, sud Biharia; marile unități a Corpului 33 Armată pe Crișul Repede, între Oradea și Toboliu; Armata 6 tancuri între Komadi, nord Csökmö; Corpul de cavalerie român și Divizia 8 Cavalerie sovietică pe

aliniamentul nord Szeghalom, vest Bakonyszeg, Nagy Bajom și Corpul 49 Armată între Bihar Udvary, est Püspök Ladany.

Frontul exterior al încercuirii era asigurat către est și nord de către gruparea mobilă care avea parte din forțe pe aliniamentul est Biharia și Pocsay, nord Henczida și Sărand, nord-est Hajdu – Szoboszlo sud-est Nadudvar. Rolul principal în executarea acestei manevre a revenit grupării mobile a frontului, care, în decurs de trei zile, a pătruns peste 75 km în spatele inamicului, deschizându-și drumul prin lupte grele, într-un teren desfundat de ploii și lipsit de comunicații practicabile.

În noapte de 12/13 octombrie, trupele sovietice și române de pe frontul de vest Oradea au trecut la lichidarea inamicului încercuit. Diviziile „Tudor Vladimirescu” și 3 Munte au primit ordin să-și schimbe direcția de înaintare către vest, spre Tărian, să forțeze Crișul Repede și să continue ofensiva spre Girișul de Criș, Berek Böszörmény, pentru a ajunge în seara următoare pe șoseaua Mezö Szasz, Kereszegapatti, și a strânge, dinspre est, cercul în jurul grupării inamice. În aceeași noapte, forțele inamice bătute în raionul Oradea și-au reconstituit apărarea pe aliniamentul vest Tărian, Cheresig, nord Körösszakal, Homorg și Komadi.

Așa s-a încheiat una dintre cele mai importante și frumoase bătălii, din punct de vedere al artei militare, cu o victorie româno-sovietică strălucitoare, ca și libertatea adusă, în vârful baionetelor, pentru Oradea și partea vestică a județului Bihor, orașul devenind în scurt timp iarăși capitala județului. După patru ani de pribegie, oficialitățile refugiate la Beiuș, ca și o parte a populației, se vor întoarce în urbea lor, grație brațului vânjos al ostașului care e tot mai puțin prețuit!

Vânătorilor D. 3 M., Cheresig

Lovitura de ciocan a fost încununată de succes. Punctul final al participării Diviziei 3 Munte la bătălia Oradei poate fi considerat momentul ieșirii forțelor ei pentru a doua oară, pe Crișul Repede, în seara zilei de 12 octombrie 1944. Sau cum se exprima un participant la acest act emoționant: „*Inamicul a fost respins. Batalionul de moși ajunge în partea de vest a orașului. Trece pe lângă localitate și se îndreaptă spre graniță. În oraș pătrund alte unități care se află în dreapta noastră. Pe înserat ajungem pe malul Crișului Repede. Inamicul s-a cramponat pe malul de dincolo. Încearcă să reziste. Companiile din prima linie țin malul sub foc.*”

Se caută locuri de trecere. Compania cercetare trece prin apă și manevrează. Deschide drumul și celorlalte subunități. Continuăm înaintarea și ajungem la granița veche. Se aud din nou urale. Beretele se aruncă în sus. Se trag salve de arme automate spre cer. Se trag și rachete.

*Sergenții Enache și Delu scot lopețile. Fac câteva mușuroaie și înfig pari în loc de borne: **Aici e granița noastră, fraților... În veci vecilor va fi aici... Ura!... Ura!...** La 12 octombrie 1944, o dată cu căderea nopții, am trecut granița. Mâine vom porni din nou la drum”.*²¹⁴

La balada ostașului român, cercetarea noastră primește, cu ospitalitate, informații din cripta amintirilor, din partea celor care au contribuit la eliberarea orașului și restabilirea graniței normale în partea de vest a României. Le oferim cu plăcere și onor

Sursa: Armata română în al doilea război mondial, Ed. Militară, București, 1995, p. 142

cuvântul: Locotenent-colonel (r) Atanase Vlăduț, Batalionul 5 Vânători de Munte, Divizia 3 Munte: „În ziua de 27 septembrie 1944, primele noastre patrulare au ajuns la linia de demarcație stabilită prin Dictatul de la Viena (la sud-vest de Oradea). Cu lopețile și cu paturile armelor au fost scoase bornele hotarului nedrept. «Nu aceasta este granița noastră», puteau fi auzite strigătele dezlănțuite ale luptătorilor. «Granița noastră este dincolo de Oradea. Acolo pe frontieră sunt adevăratele borne!» Am trecut cu entuziasm hotarul vremelnice. Am intrat în comuna Bicaci (23 km sud-vest Oradea), unde locuitorii ne-au întâmpinat sărbătorește cu ghirlande de flori și steaguri tricolore, cu multe gesturi de atenție și bucurie. Depășisem comuna, când după circa doi kilometri inamicul ne-a primit cu focuri de arme automate, fiind obligați să ne desfășurăm în formații de luptă.

În fața noastră era o baltă lungă și lată. Ne-am apropiat de ea, folosind la maximum acoperirile din jur. Era foarte frig, dar în focul luptei și frigul te încălzește! Am intrat cu toții în apă. La un moment dat nu se mai vedeau decât brațele care țineau deasupra capului armele și sacii de spate. La câteva minute, după trecerea bălții, am început mișcarea cu coceni de porumb, frunze de dovleac, cu ierburi pe noi, așa încât nu se mai vedeau moșii, de parcă îi înghițise pământul. Nu peste mult timp s-a dat semnalul de plecare la atac. Într-o clipă porumbiștea a prins viață, iar armele glas. Inamicul surprins a ripostat, dar fără efect. Unde să tragi mai întâi?... Am asaltat, și baionetele vânătorilor de munte, ca niște săgeți aducătoare de

²¹⁴ Batalionul de moși „Avram Iancu”, p. 88

moarte, au făcut ca inamicul să părăsească poziția, buimăcit și înfricoșat, cât și cum a putut mai repede. Am luat cu acea ocazie numeroși prizonieri”.

General de corp de armată (r) Marin Badea Dragnea, pe front sublocotenent, comandant de pluton și companie în Regimentul 3 Infanterie, din Divizia „Tudor Vladimirescu” relatează: „La 25 septembrie 1944, după 8 zile de marș, am ajuns la Beiuș, la poalele vestice ale Munților Apuseni, după un marș greu și obositor. Nu era însă timp de odihnă, fiindcă ne-am angajat pe direcția Beiuș, Salonta, Felix, Oradea, în strâns contact cu inamicul. În seara zilei de 26 septembrie, am fost chemat de comandantul regimentului, locotenent-colonelul Ștefan Dinescu, care mi-a ordonat o misiune de mare importanță. În cursul nopții trebuia să mă infiltrez cu plutonul în dispozitivul inamicului și să capturez prizonieri. Misiunea a fost îndeplinită fără pierderi, capturând o grupă de mitraliere și soldați germani. Informațiile furnizate de prizonieri au fost importante, de mare folos pentru statul major al diviziei și al regimentului. Câțiva ostași din pluton, între care sergentul Alexandru Vânău, comandantul grupei 4, au fost distinși cu medaliile „Virtutea militară” și „Bărbăție și Credință”. Eu însumi am fost decorat cu Ordinul „Coroana României” cl. V-a, cu panglică de Virtute Militară și frunze de stejar, pe care l-am primit mai târziu, în Spitalul de zonă interioară nr.105 Sinaia, unde mă aflam internat, precum și Ordinul sovietic „Steaua Roșie”.

În dimineața zilei de 27 septembrie, după o pregătire de artilerie, a început atacul. Plutonul meu acționa de-a lungul șoselei Salonta, Leș, Nojorid, Oradea. După câteva ore de lupte grele, înaintarea regimentului a fost oprită de un contraatac inamic în zona Aerodrom – Căzărțile Roșii. Contraatacul a fost respins și regimentul și-a reluat înaintarea, iar către seară am ajuns la pârâul Peța (Est Oradea).

Luptele din zilele 27, 28 și 29 septembrie au fost extrem de intense. Inamicul nu se putea împăca cu ideea că trupele noastre pătrunseseră așa de aproape de oraș. De aceea, a contraatacat continuu. În sectoarele companiilor a 7-a, a 8-a și a 9-a din batalioanele 2 și 3 ale Regimentului 3 Infanterie s-au produs numeroase contraatacuri inamice soldate cu pierderi de ambele părți.

În cursul zilei de 30 septembrie, inamicul a contraatacat cu forțele Diviziei 12 Infanterie maghiare și unități germane sprijinite de tancuri, artilerie și aviație. Contraatacul a pătruns în zona de apărare a Diviziei 337 sovietice și apoi în flancul drept al Diviziei 3 Munte. În cele din urmă, cu eforturi deosebite, inamicul a fost respins cu mari pierderi pentru trupele

Eroul Suciuz Lazăr, la Gepiu

propriu: comandantul Regimentului 2 Infanterie, locotenent-colonel Ion Buzoianu cade în luptă în fruntea regimentului; au fost grav răniți și colonelul Nicolae Cambrea, comandantul diviziei și locotenent-colonelul Iacob Teclu, șeful de stat major. De asemenea, subliniez că regimentele diviziei au suferit mari pierderi în soldați, subofițeri, ofițeri și pagube materiale de război, fiind obligate ca, în cooperare cu Divizia 3 Munte și Divizia 337 Infanterie sovietică, să se replieze pe aliniamentul Leș, Chișirid, Nojorid. Între timp s-a pregătit ofensiva trupelor româno-sovietice, pentru eliberarea completă a nord-vestului Transilvaniei și a orașului Oradea Mare. În ziua de 11 octombrie, după o amplă pregătire de artilerie și aviație, unitățile diviziei au început ofensiva pe direcțiile Leș, Nojorid, Oradea și Băile Felix, Oradea. Împreună cu Divizia 3 Munte română și Divizia 337 infanterie sovietică. Până în seara zilei au fost înfrânte rezistențele inamice, iar localitățile Chișirid, Leș, Nojorid, eliberate. În dimineața zilei de 12 octombrie am pătruns în Oradea. În după amiaza acelei zile, diviziile au ajuns la hotarul firesc al României.

Cu emoție îmi amintesc când comandantul companiei 7, locotenentul Petre Draga, cu o trupă de pistolari, a înălțat drapelul tricolor pe Primăria orașului Oradea Mare, în ziua de 12 octombrie 1944. Pentru faptele de eroism ale companiei, locotenent Petre Draga a fost înaintat la gradul de căpitan și decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a 3-a.

M-am bucurat mult de succesul bravilor noștri ostași, dar bucuria mea a fost de scurtă durată deoarece în aceste crâncene lupte am fost rănit grav la brațul stâng de schijele unui proiectil de artilerie al inamicului. Cu lacrimi de durere și întristare că părăsesc câmpul de luptă, am predat comanda plutonului sergentului Alexandru Vânău, cel mai curajos și destoinic comandant de grupă, fiind evacuat.

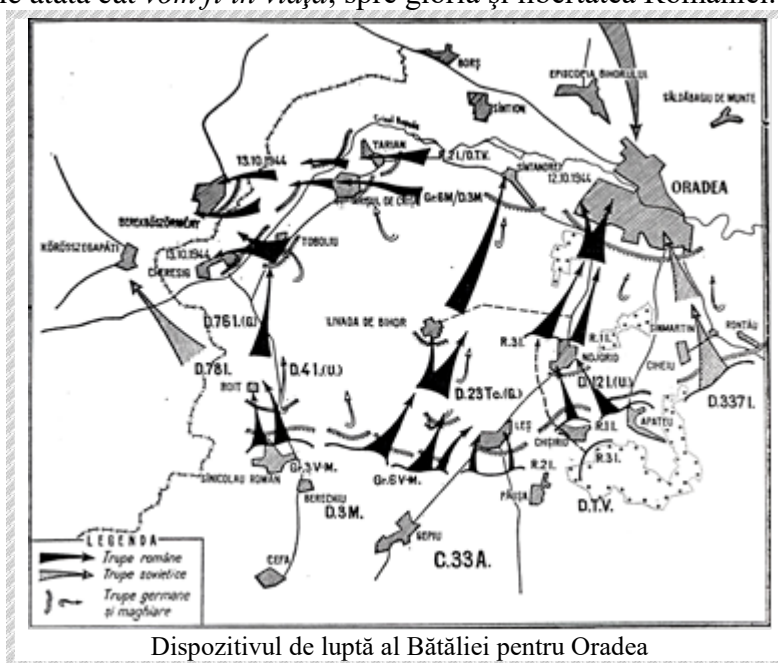
Luptele din zona Oradea Mare, de la 27 septembrie la 12 octombrie 1944, ne-au costat scump, mulți soldați, gradați, subofițeri sau ofițeri au căzut la datorie și se odihnesc în cimitirul eroilor din Municipiul Oradea.

Din cauza complicațiilor operației, am trecut prin spitalele Z.I. (zona interioară) Beiuș, Alba Iulia, Brașov, Sinaia, precum și Spitalul Militar Central și Spitalul Panduri București. Doresc sincer și din inimă să mulțumesc celor care timp de 4 luni s-au străduit să-mi salveze brațul stâng – locotenent-colonelul dr. Petruțian, locotenent-colonelul dr. Mareș, locotenent-colonelul dr. Berceanu, maiorul dr. Cădere, mari chirurghi ai spitalelor noastre. Parcă destinul înadins m-a însemnat să-mi aduc aminte de modesta mea contribuție la luptele eroice la care am participat pentru eliberarea orașului Oradea Mare. Au trecut 54 de ani de atunci. Camarazii săi de luptă evocă cu durere, dar și cu mândrie, faptele de vitejie ale comandantului batalionului 3, maiorul erou Grigore Irofte – rănit grav în fruntea batalionului. Totuși, el îndeamnă ostașii să lupte pentru Patrie mai

departe. Se stinge din viață pe câmpul de luptă având ambele picioare și brațul stâng zdrobite. A fost decorat de regele Mihai cu Ordinul „Mihai Viteazul”, post mortem. De asemenea a căzut în luptă căpitanul Mihai Ivan, comandantul batalionului 2 și el decorat post mortem cu Ordinul „Mihai Viteazul”. Mulți soldați, gradați, subofițeri și ofițeri din marea unitate au fost distinși cu medalii și ordine de vitejie, iar cu Ordinul „Mihai Viteazul”, 38 ofițeri, din care 11 post mortem. Mulți ostași din Diviziile 3 Munte, T.V. și 337 sovietică se odihnesc în Marele cimitir al eroilor români și străini din orașul Oradea Mare”²¹⁵.

Dumnezeu să-i odihnească în pace! Ne închinăm cu pioșenie și recunoștință în fața memoriei eroilor căzuți în luptele duse pentru eliberarea orașului Oradea și a sfântului pământ românesc al Transilvaniei²¹⁶.

Mesajul celor mai vârstnici ostași ai țării către tânăra generație și către toți ostașii din armata română este de a cinsti, cu adâncă recunoștință, jertfa celor peste 55.000 soldați, gradați, subofițeri, ofițeri și generali căzuți pentru eliberarea Transilvaniei, în memoria cărora s-au amenajat cimitire de eroi și s-au ridicat, ca niște borne ale vitejiei românești, monumente, obeliscuri, plăci comemorative. Ele trebuie îngrijite și păstrate cu sfințenie de către toți cetățenii țării. Totodată, adresăm mesajul și dorința de pace la hotarele Voievodului Menumorut, pe care le vom apăra cu demnitate și vrednicie atâta cât vom fi în viață, spre gloria și libertatea României.

²¹⁵ *Veteranii pe drumul onoarei și jertfei, 1941-1945*, București, 1998, p. 84-87

²¹⁶ *Jertfa de sânge a Bihorului*,

DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Cercul Militar a revenit în garnizoana Oradea. La ordinul nr. 336 din 17 mai 1946, colonelul Vasile Forna²¹⁷, comandantul Garnizoanei Oradea, raporta ministrului de război faptul că Cercul Militar Oradea a fost evacuat de Regimentul 1 Infanterie Fortificații, dar nu se cunoșteau date cu privire la patrimoniul existent al acestuia. Se știa însă faptul că la acea dată fostul său local, din cazarma *Regele Ferdinand*, era în totalitate ocupat de trupele sovietice. Prin urmare, pentru Cerc s-a alocat un spațiu impropriu în cazarma *Regimentului 18 Infanterie*. În baza ordinului general nr. 37, din 29 iunie 1946, s-a trecut la organizarea de activități și manifestări specifice, corespunzător sezonului, iar beneficiile rezultau din perceperea unor taxe la invitații, biletele de intrare, și diferența de preț la tombolă și bufet. Veniturile astfel obținute trebuiau virate în contul *Casei Cercurilor Militare*.

Datorită sărăciei de după război toate manifestările trebuiau sprijinite de economatele garnizoanelor și de formațiunile de servicii pentru aprovizionarea bufetului. Pe 6 august 1946, custodele Cercului subofițerilor, plutonierul major șef Dumitru Domocoș, înainta comandantului garnizoanei un proces-verbal întocmit la Adunarea generală a subofițerilor și hotărârea privind reținerea a 0,40% din soldă ca și cotizație lunară²¹⁸.

Cât privește terenurile care erau în proprietatea Cercului Subofițerilor, conform evidențelor de carte funciară, acestea au fost: un *loc de casă* cuprins în CF nr. 4433, nr. serial 2-3, nr. topo 8906/1 în întindere de 79 st.p. și topo 8906/2, în extindere de 165 st. p., deci în total 234 st. p, sau 842 mp Terenul a fost cumpărat de Cercul subofițerilor Oradea în 1940, cu suma de 500.000 lei, și valoarea 10.000.000 lei în 1946, când colonelul Enăchescu înainta raportul²¹⁹. Până la data încheierii cercetării noastre nu am identificat cu precizie localizarea CF-ului, respectiv nu am putut identifica în teren acel amplasament. Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Bihor, la solicitarea noastră, ne-a eliberat xerocopii după CF-ul în cauză, dar niciodată referitor la serialul 2-3 și dezmembrarea numărului topografic. Deoarece nu dispunem, deocamdată, de contractul de vânzare-cumpărare prin care Cercul Subofițerilor Oradea a dobândit acel imobil, ne rezervăm dreptul de a continua investigația, în paralel cu ipoteza că acel imobil nu a fost transcris în coala funciară, știute fiind două lucruri: cedarea teritoriului în 1940 și încadrarea aceluși oficiu cu funcționari al căror interes erau contrare celor românești, chiar și după 12 octombrie 1944, când Oradea a

²¹⁷ Colonelul Forna, comandant al Cercului de Recrutare Bihor, și al Comendurii Pieții.

²¹⁸ *Ibidem*, dos. 118, p. 238

²¹⁹ *Ibidem*, p. 216

fost eliberată de Divizia Tudor Vladimirescu²²⁰, în cooperare cu Divizia 3 Munte și Divizia 337 Infanterie sovietică.

În anul 1945, colonelul Bacaloglu revenea la Oradea având în cârcă trei sferturi de veac și încă avântul de a readuce la Oradea, în continuare, „*Reuniunea Cele Trei Crișuri*”. Împrejurările vitrege l-au dezarmat pentru prima oară pe eroul de la Mărășești. De acolo, s-a ales măcar cu pieptul ornat cu ordine, între ele fiind și „*Legiunea de Onoare*” a Franței. Dar pe frontul cultural al Oradei, nu s-a ales nici măcar cu o simplă inscripție. Deși n-a fost alt orădean care să mențină fără întreruperi (1919 - 1940) stindardul activ al întregii vieți culturale în Oradea. Recunoștința e o floare rară! S-au îndurat, peste timp, torcătoarele sorții și, după o lungă noapte, revine spiritul neadormit al colonelului George Bacaloglu întrupat într-un alt personaj, colonelul Dr. Ioan Țepelea. Deși nu s-au cunoscut deloc, neputându-se întâlni în viață, urmașul său va continua, pe alt plan, opera sa culturală.

Perioada următoare, din intervalul 1945-1989, corespunde dominației socialismului tip dictatorial. A fost o etapă a dezorientării îndelungate impusă, sugerată și programată care a generat deprimare, inițiative reduse și reprimare. Ceva plutea, sau era prezent: „*la coadă de la pâine, lapte, tacâmuri... Iar cenzura atotprezentă sabota sau/și, oprea orice formă a creației ce nu era pe placul tovarășului de la partid*”²²¹.

Perioada de după 1989 deschisă tot în mod violent, printr-o *revoluție* a înlocuit regimul socialist. Modalitatea urmată a fost insuficient gândită, fără nici un plan, bâjbâind sub dominația unor ambiții personale, alimentate tot din exteriorul țării (de data aceasta cu largul concurs al copiilor și nepoților celor sosiți pe tancuri sovietice). Este motivul principal al derutei de la începutul anilor '90. În loc să se apeleze la o bogată și utilă experiență acumulată de România interbelică, s-a recurs la un procedeu criticat și de Stalin, acela de a *distruge fără discernământ ceea ce crease regimul anterior*. Distrugerea construcțiilor, C.A.P.-urilor, lichidarea proprietății de stat, închiderea minelor ș.a. Toate dictate din exterior ca și în regimul socialist, însă din sens opus de astă dată. Nu dinspre răsărit, ci dinspre apus. Consecințele sunt acum arhicunoscute și trăite din plin, din păcate, fără putință de reparație. Amintim totuși câte ceva: transformarea țării în piață de desfacere a mărfurilor de calitate îndoielnică ca urmare a fărâmițării agriculturii, importarea produselor agricole, falimentarea marilor întreprinderi (*marea industrie - mormane de fier vechi*²²²), importarea unor

²²⁰ Gh. Tudor, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *30 de zile în fața morții. Bătălia pentru Oradea*, Editura Tipo MC, Oradea, 2004

²²¹ Emil I. Roșescu, *Despre faptele de cultură, interviu cu Ioan Țepelea*, în Ioan Țepelea, *Spiritul lui Olahus. Cartea A.S.L.A.*, Editura Cogito, Oradea, 2003, p. 251 și urm

²²² Susținere enunțată de primul ministru al României **Petre Roman**, al cărui tată **Valter Roman**, cu gradul de Lt. Col., prezenta la conferința pe țară a secunzilor E.C.P., din 9

categorii de îndeletniciri noi: șomaj, infracționalitate și trafic de persoane în scop sexual, exodul creierelor (informaticieni, doctori, ingineri, profesori,) și a forței de muncă tinere, calificată, creșterea datoriilor externe și împrumuturi de 5/7 ori peste nivelul dobânzii de piață europeană, creșterea continuă a inflației, deprecierea monedei naționale și neîncrederea în valorile de patrimoniu național, scăderea continuă a nivelului de trai.

Care poate fi într-o asemenea situație starea generală de spirit? În mod inevitabil domină deprimarea, nesiguranța zilei de mâine, exodul exasperant mai ales al tinerilor. Tot mai mulți nostalgici ai socialismului. Autocenzura este indirect atotprezentă prin afișarea obsedantă în mediile electronice și scrise a sperietoarei că răspunde fiecare (de parcă n-ar ști!) pentru ideile și opiniile sale. Criteriul suprem de orientare în societate și viața personală a devenit *banul*²²³, ajuns pe mâna, de multe ori ca urmare a infracțiunilor economice, privatizări eșuate și deturnate de la sens. În aceste condiții se ridică firesc întrebarea: care ar fi oare cel mai potrivit criteriu de apreciere în știință, artă, morală și oriunde calcă picior de om?. Viața culturală în declin în toate ramurile sale! Îndemnul spre înstrăinare și pentru apreciere a tot ceea ce e străin! Ești catalogat pe loc, cu ștampilă stigmatizat, dacă îndrăznești să vorbești de vreo realizare a neamului tău! Tot ce fost odată musai demolat. Și istoria!, dacă nu te înscrii în curentul monarhist (eludând cu bună știință adevărul: Regele Mihai I a trădat neamul românesc de două ori: prima dată la 23 august 1944, după lovitura de stat, a doua oară semnând declarația de la Budapesta din iunie 1989, când a promis: „*dacă ajunge pe tronul României restituie Ardealul ungarilor*”)²²⁴. Tot circuitul mediatic la înmormântarea soției Ex-regelui, Ana de Bourbon Parma – chipurile „regina României” - falsuri trâmbițate trei zile pe toate posturile

septembrie 1946, tema: „*Considerațiuni asupra muncii de educație în unități*”. S-a născut Ernő (Ernest) Neuländer într-o familie de evrei stabilită la Oradea. După 1936 s-a înrolat voluntar în Brigăzile Internaționale de partea forțelor republicane din Spania sub numele Walter Roman, ani evocați în volumul autobiografic *Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței*. La Radio Moscova, i-a avut în subordine pe Ana Pauker, Leonte Răutu și Iosif Chișinevski. În timp ce Ana Pauker s-a reîntors în România îmbrăcată în uniforma sovietică, **Valter Roman s-a reîntors pe un tanc sovietic**, ca locotenent-colonel în cadrul Divizia Horia, Cloșca și Crișan, constituită din prizonieri de război români aflați în URSS. A fost decorat în 1945 în Uniunea Sovietică cu ordinul *Steaua roșie*. În același an, sub ocupație sovietică și sub noul regim dominat de comuniști, a fost avansat în gradul de general-maior în armata română. În 1946, Valter Roman a fost numit șef al *Direcției de Educație, Cultură și Propagandă a Armatei*, iar între 1947- șef al Direcției Superioare Politice a Armatei. În 1951 devine membru al CC al PCR și ministru al Poștelor și Telecomunicațiilor (până în ianuarie 1953, când a fost înlăturat din funcții odată cu îndepărtarea „grupului Luca-Pauker-Georgescu”). Din 1954 până la moarte a fost director al Editurii Politice, el susținând că astfel ar fi fost „marginalizat” de regim.

²²³ Apud, Emil I. Roșescu, *Despre faptele de cultură...*

²²⁴ Col. Dr. Constantin Moșincat, *Psihologia nostalgiei și ...bietul afiș*, în *buletindecarei.ro*

naționale de televiziune!, când e cunoscut că cel care beneficia de rentă viageră de la statul român, de 12.000 dolari/lună, conform promisiunii lui Petru Groza, s-a căsătorit după ce a semnat actul de abdicare pentru sine, și urmași. Pe cine reprezintă prințul Duda?. De unde provine starea de confuzie și neînțelegere, vrajba și disputa, gâlceava provocată de cei ce se pretind capete încoronate? Acesta-i spiritul european al epocii? Cei ce mai citesc, descifrează printre rânduri sensurile și finalitatea cu care îmbrobodesc poporul noile politici dirijate de finanța mondială!

Cinste acelora, (din fericire mai sunt destui), care mai citesc și scriu carte cu tematică românească, în contra a ceea ce promovează cu frenezie fosta *Editură Politică* (de stat), rebotezată *Humanitas* (privată fără să fi fost cumpărată!), printr-o semnătură *dezinteresată* de *salvare*? de către ministrul Culturii (de atunci - 1990), Andrei Pleșu, în favoarea amicului său Gabriel Liiceanu (frumos și consistent cadou!) de denigrare, de către Tismăneanu (alt fiu de fruntaș sovietic, școlit prin occident), a culturii și chiar a limbii române (sâc literatură! A la Patapievici), sau/și Lucian Boia cu *bășcălie* la adresa faptelor istorice ale românilor! Dacă în perioada interbelică, iubirea de aproape domina conștiința morală ca spiritualitate intimă și generalizantă, în perioada următoare, domina, inițial, lupta de clasă, lupta pentru existență, ura, legea talionului practică tot mai frecvent în toată lumea, în Orientul Apropiat, zilnic și fără sfârșire, urmată de ceva fără de sens și înțeles: *Quo vadis elegantiae arbiter*?. Decadență, desfrâu, corupție, persecuție și intrigă socială ridicată la rang de politică de stat ca în vremurile antice la curte lui Nero, pare a se repeta și a contura societatea viitoare. De la spiritul conștiinței naționale pentru *Unire*, la *Pro Onoare și Patrie*, la *spiritul lui Olahus*, de *renaștere în spiritul lui Zamolxis al Daciei* străbune ar fi sensul ce s-ar cuveni. În acest spirit ar trebui valorizate tainicelor informații despre steagul dacic, uriaș simbol național: „*ca bolta cerului de necuprins*”, cum splendid l-a definit Nicolae Iorga. În acest spirit ar trebui să revină dezvoltarea viitoare a Patriei libere, bogate și suverane. Și asta ar dobândi urgent RESPECT, de care poporul român are nevoie și pe care cetățenii săi îl datorează față de acei care s-au îngropat aici și la a căror „*cruci, îngenunchiați am învățat patriotismul*”²²⁵, pentru a trăi ca-n rai, aici, în România, ca în *Grădina maicii Domnului!*.

Și pentru a redobândi încrederea, demnitatea și credința neamul românesc are nevoie de conducători în slujba sa, de elite care să producă binele meritat și așteptat. Și atunci cu ochii minții vom plasa în centrul preocupărilor și vom servi interesele și nevoile trupului propriu, și rănilor provocate de praful de pușcă din trecut se vor cicatriza, iar sufletul ni se va tămădui topindu-se în acel *spirit Zamolxian*. Ceea ce purtau la vedere, la

²²⁵ Apud Constantin Moșincat, *Steagul tricolor de la daci la români*, lucrare în pregătire

cingătoarea de la brâu, ca simbol sfânt, ca și creștini ce erau, înaintea apariției creștinismului, strămoșii noștri daci: *cuțitul curb, spicul de grâu și rigla cu 24 de gradații* – ca reprezentare a **luminii pentagramei** dată de esența acesteia: **iubirea și strălucirea ei, iertarea**. Acest mod de viață i-a făcut prin **columnă și prin steag nemuritori!**

Reîntoarcerea la tradiționala oală de lut, ornată cu pentagramă, ne-ar ține **trează conștiința pentru iubire și iertare** și îmbrăcați cu mândra haină națională cu **ie și suman** am putea fi ce-am fost odată și mai mult de atât! Să nu ne pierdem identitatea printre străini. Să ne botezăm pruncii în religia creștină a străbunilor, în credința divinității luminii, asemenea lui Zamolxe și Hristos cel Înviat. Credința ne-a fost lumina călăuzitoare, dreptatea ne-a fost morala, înțelepciunea bătrânilor ne-a fost dragostea față de aproape, jertfa și sacrificiul eroilor ne-au rămas ca moștenire, ca adevărate țesături de conduită civică ce nu se destramă.

Între timp tendințele de schimbare, de modernizare au dus societatea românească postdecembristă spre dezorientare sub aspect social, politic, cultural, religios, moral. Și toate din cauza tendinței de a fi în „trend” cu timpul nou, european. La o asemenea tendință firesc se răspunde cu întrebarea: *noi cine suntem și pe cine reprezentăm?* La asemenea întrebare se evită răspunsuri tranșante, dar se lansează slogane pentru România: „*să trăiești bine*”, „*lucru bine făcut*”, „*normalitatea socială*”, „*bunăstarea colectivă*”, „*fără corupție*”, „*România educată*”, „*bunăstarea națiunii*”, „*mândri că suntem români*”, „*împreună, patrioți în Europa*”, „*România în primul rând, fără hoție, ajungem departe, în Europa cu demnitate*”, „*Uniți în Europa*”, ș.a., adică lozinci vânturate pentru a stoarce voturi. Așa se explică lipsa de interes pentru participarea la alegeri locale, naționale și europene.

Icoane pictate pe sticlă:
Dana Maria Sotoc

DOCUMENTE

Anexe

1.

Nr. 68²²⁶ 1937 Iulie 31

Președintele popotei Căminului Stâna de Vale

Către

Președintele Cercului Militar Oradea

Am onoarea a vă face cunoscut următoarele:

Din lipsă de înscrieri cu camere și masă la Cămin, pe luna August a.c., începând de mâine 1 August a.c., la popota Căminului, nu vor lua masa decât un număr de circa 12 persoane și, datorită faptului că numărul este mic, iar piața și transportul scumpe, costul meselor, la popota Căminului, va depăși suma de 70 lei pe zi.

Acest cost ridicat al meselor este datorat și faptului că la popotă mai iau masa, fără plată, 3 persoane și anume:

1. Medicul Căminului; Lt. Dr. Ștefănescu E.R.98 S.

2. I Stanciu, procurist la Mina de Cărbuni Jibou, a D-lui Vavu, donatorul sticlăriei.

3. Administratorul Căminului, Căpitan Cehan Vasile.

Pentru a nu se mai încărca masa celor care plătesc, cu acea a celor 3 persoane de mai sus, gratuite, propunem:

a). Pentru medicul Căminului și procuristul Stanciu, să suporte Cercul Militar masa lor pe luna August (medicul 1-31 VIII și Stanciu până la 12 VIII când pleacă).

b). Pentru administratorul Căminului Cercului Militar, conform hotărârii ultimei adunări generale, când i s-a votat 100 lei pe zi Căpitanului Cehan, pe timpul cât va sta din ordin la Cămin, să i se plătească de Cercul Militar și pe luna August această alocație de hrană, pentru a fi trecut și el la masă cu plată.

Rugăm a ne comunica hotărârea Dumneavoastră.

Președintele popotei,

Colonel I. Arhip

2.

Nr. 57²²⁷ 1937 Iulie 23

Căminul Ofițerilor de la Stâna de Vale

Către

Președintele Cercului Militar

Am onoarea a raporta următoarele:

Pentru luna August a.c., la Cămin nu avem la camere decât următoarele înscrieri:

1). Lt. Petroman S.R. 5 Roș. 1-15 August 2 persoane.

2). Cpt. Forna C.12 J. 5 Roș. 1-15 August 2 persoane.

3). Maior Ivanovici Dan R.33 A. 1-10 August 2 pers.

4). Lt. Petrovici R.5 Roș. 1-30 August 2 pers.

5). Medic Maior Arghernade Sp. M. 1-30 August 2 pers.

6). Col. Ioanovici R. C. G.A. 1-30 August 3 pers.

7). Pr. Cpt. Marian 1-15 August 2 pers.

²²⁶ *Ibidem*, dos. 1935, p. 170

²²⁷ *Ibidem*, p. 172

8). Maior Tănase C.R.B. 1-30 August 2 pers.

Față de înscrierile de mai sus, vor fi ocupate 8 camere din 24 ale Căminului, plus apartament etaj popotă 2 camere.

Statutul Căminului prevede ca atunci când sunt 8-10 persoane la masă, popota căminului să funcționeze iar pe de altă parte, d-l General Comandant al C.6.A., care este prezent aici la Cămin și va sta probabil până la finele acestei luni, a fost de părere ca oricare ar fi numărul de persoane la popotă sau camere ocupate, în luna August, să se țină Căminul deschis și popota în funcțiune.

Credem că nu toți ofițerii din Oradea și familiile lor cunosc Căminul de la Stâna de Vale, cu toate avantajele lui, aerul dătător de sănătate, confortul civilizat, viața familiară și distracțiile, ce le oferă acest Cămin.

Pentru a se face cunoscut toate acestea, propun a se cere Diviziei, spre a se aproba, convocarea adunării generale a Cercului Militar, cât mai urgent posibil, și unde să se expună de către D-l președinte al Cercului Militar, sau de către un ofițer care s-a înapoiat recent de la Cămin (D-l Lt. Col. Negru T. R.85 S.), toate avantajele de la Cămin.

În cazul când nu se aprobă această convocare, rog a interveni la Divizia 17, spre a face cunoscut Regimentelor și Serviciilor din Oradea, cât mai curând posibil, următoarele:

1). La Căminul Stâna de Vale, pentru luna August (1-31), se găsesc camere libere și ofițerii cu familiile lor, se pot înscrie la R. 34 Art.

2). Timpul este foarte bun la Stâna de Vale și aerul ozonat la înălțimea de peste 1100 m, înconjurată fiind toată stațiunea de brădet.

3). Camera este ieftină (30-40 lei pe zi de familie) iar popota în mediu costă 70 lei pe zi.

4). Căminul are muzică, iar distracțiile în afară de dans (fără obligații de toaleta Doamne și Domni) se mai fac excursii plăcute în jurul stațiunii, iar în sala popotei există toate piesele pentru jocuri.

5). În afara Căminului nostru, stațiunea are foarte mulți vizitatori cu care familiile noastre militare petrec, fie la Cămin, fie în localurile stațiunii.

6). Pentru convingere, s-ar putea organiza o excursie a ofițerilor și familiile lor din Oradea la Cămin și în acest caz va trebui să se anunțe telefonic, atât Directorul Domeniului Episcopesc Marian la Oradea, telefon Nr. G, cât și Căminul spre a se pune la dispoziție un tren de la Valea Iadului la Stâna de Vale și a se pregăti masa, pe numărul de persoane care ar sosi la Cămin.

Director al Căminului,

Cpt. Vasile Cehan

3.

Nr. 28²²⁸ 11 Iulie 1937

Căpitanul Cehan Vasile

Către

D-l Colonel Marinescu Alexandru,

Președintele Cercului Militar

Am onoare a raporta următoarele:

În urma raportului subsemnatului, referitor la administrarea Căminului pe timpul sezonului de vară (Iulie și August 1937) și un concediu ce am solicitat pentru băi, Divizia 17-a a aprobat ca subsemnatul să administreze acest Cămin, luna Iulie și până la 6 August iar după aceasta, să ni se acorde un concediu de 25 zile pentru băi, urmând ca de la 7-31 August să fiind înlocuit de un alt ofițer.

²²⁸ *Ibidem*, p. 183

Cum însă, ofițer cu popotă nu s-a numit un ofițer ci a fost lăsat custodele Căminului (plut. Major Marieș Vasile) sunt nevoit a face atât administrarea Căminului, cât și a popotei; iar dacă s-ar numi un ofițer înlocuitor după 7 August, care este străin de acest serviciu, aici la Cămin, nu știu dacă ar fi în stare să conducă aceste servicii în bune condițiuni.

Cum nici subsemnatul nu pot renunța la concediul de băi, cred că ar fi cazul să se intervină la D-I General Comandant al Diviziei 17-a ,spre a-mi aproba zile în 25 Septembrie acest concediu de băi, iar la comanda Companiei să fiu înlocuit tot cu Căpitanul Damian din R. 85 Inf., ca și în sub perioada I de instrucție.

Căpitan Vasile Cehan

4.

Nr. 161²²⁹ 1937 Decembrie 26

Căminul ofițerilor Stâna de Vale

Către

D-I Președinte al Cercului Militar Oradea

Am onoarea a raporta următoarele:

I). Căminul și popota s-au deschis pe ziua de 24 XII. a.c., iar astăzi data de mai sus, la Cămin sunt ocupate următoarele camere:

1). D-I Gl. Vasilescu Cristea Comd. C.6.A., apartament Et. popotă.

2). Gl. Garaescu Gh.cam. nr. 18 și 19

3). Col. Arhip Ioan.....15

4) Col. Reponovici V. cu fratele și sora.....25, 26

5). Col. Cialik Gh.24

6). Cpt. Chescheș P. R. 8 Gr.....5

7). Maior Svanovici Dan Div. 17.....14

8). Maior Boșman N....R.8 Gr.....21

9). Cpt. Rădulescu C. ..R.34 A.....7

10). Lt. Dumitrescu și Deac R .86S.....4

11). Ing. Misir (general D-I Gh. Vasilescu).....16

12). Lt. Buda R. 85 Inf.6

13). Lt. Vulpescu R.86 și Slt. Galetușă R. 33 A. 3

14). Slt. Nicolae Gh. 18 și of. cu popota R.38 A9

15). Lt. Chereală D. R.34 A. cu sora.....13

16). Subsemnatul, administrator.....11

Total = 17 camere ocupate și 7 libere

II). În prezent la popotă i-au masa 35-38 persoane.

III). Costul popotei în medie de persoană este de lei 80 pe zi.

IV). Rog a ni se comunica:

a) Dacă D-I Gl. Vasilescu Cristea Cd. C.6.A. trebuie să plătească chiria camerelor.

b) Dacă bucătarul popotei, angajat cu 100 lei pe zi, se va plăti de Cercul Militar din venitul chiriei la Cămin, sau de către oaspeți (în sezonul Iulie, August s-a plătit de Cămin din chiria camerelor și nu de oaspeți la popotă).

c) Dacă chiria camerelor în acest sezon, rămâne cea din sezonul de vară (40 lei pe zi de cameră) sau se stabilește o altă chirie și în acest din urmă caz, rog a mi se comunica urgent, spre a putea taxa pe fiecare la timp.

Administratorul Căminului,

Cpt. Vasile Cehan

²²⁹ *Ibidem*, p. 291-292

5.

Oradea la 29 Decembrie 1937
Președintele Cercului Militar Oradea
Către

Administratorul Căminului Ofițeresc Stâna de Vale

La Nr. 161 din 26 Decembrie 1937, vă comunic următoarele:

1). Este surprinzător că puneți întrebarea dacă Domnul Comandant al Corpului VI Armată trebuie să plătească chiria camerelor. Dumneavoastră știți că apartamentul de la etajul popotei este construit numai pentru șefii ierarhici superiori (Inspectori de Armată și Corp de Armată), care atunci când locuiesc în stațiune se consideră invitați ai Ofițerilor în acest apartament. Această hotărâre inițială a fost tradusă în fapt până în prezent și sigur că și în viitor, iar rezolvarea ei este făcută anticipat pentru totdeauna.

2). Cheltuiala cu: plata bucătarului popotei, femeii de serviciu, materialelor de curățat etc. se suportă din venitul chiriei la Cămin.

3). Referitor la plata camerelor prețurile sunt următoarele:

- Preț de bază 40 lei pe zi cameră,
- Reduceri pentru membrii fondatori 25%,
- Reduceri pentru membrii ajutători 10%.

4). Veți lua măsuri de a percepe vizitatorilor toate taxele legale cerute de stațiune și legile în vigoare.

5). La înapoierea Dumneavoastră la Oradea veți aduce provizoriu scriptele căminului pentru întocmirea registrelor Cercului Militar și punerea lor la punct.

6). Înainte de a veni la Oradea, veți proceda la verificarea existenței averii Căminului, înaintând în timp de 48 ore după venirea dumneavoastră la Oradea raport detaliat (în special asupra completării lipsurilor lăsate de Locotenenții Feșanu Nicolae etc.).

Președintele Cercului Militar Oradea

Colonel, Alex. Marinescu

6.

Cercul militar Oradea²³⁰
Căminul Ofițerilor Stâna de Vale Bihor

ÎNȘTIINȚARE

Pentru anul 1938-1939

Cu onoare se aduce la cunoștința tuturor domnilor ofițeri, de pe raza C. VI. A. și familiilor D-lor, următoarele:

1 Ofițerii din garnizoana Oradea, prin contribuția lor exclusivă, au construit un cămin în pitoreasca stațiune climaterică Stâna de Vale, județul Bihor, la altitudine de 1102 m, într-o regiune de brad, tot timpul ozonată și ferită de curenți.

2 Căminul este o construcție modernă, are 28 camere mobilate, a câte 2-3 persoane, balcoane însorite, apă în fiecare cameră, băi, etc. și poate adăposti 60-80 persoane. În plus, are mansarde, pentru 30-40 turiști.

3 Scopul acestui cămin este, înlesnirea pentru ofițerii de pe întreaga rază a C. VI. A. și familiile D-lor ca și cu mijloace reduse, să poată profita de binefacerile naturii în munți, pentru refacerea sănătății. Aici la Cămin, se obține: odihnă și recreație completă, reconfortarea celor debili, tratarea cu efect a bolii lui Basedoff, de care suferă în general femeile, precum și practica sporturilor în munți, atât vara, cât și iarna.

²³⁰ *Ibidem*, dos. f.n./1940, p.422

4 Dreptul de a ocupa camere în Cămin – conform statutelor – îl au numai ofițerii de pe raza C. VI. A. cu familiile lor; prioritatea avându-o cei din Garnizoana Oradea, care l-au construit.

5 Costul camerelor în cămin este:

Una cameră mobilată de 1-2 persoane lunar:

- În lunile Iulie și August, precum și în sezonul de iarnă, 24 Decembrie – 10 Ianuarie ...lei 1.000

- În lunile Iunie, Septembrie și Octombrie.....800

- În restul de timp a anului, lunar.....800

A treia persoană în aceeași cameră, plătește un supliment de 10 lei pe lună.

- Turiștii, plătesc câte 10 lei pe zi de persoană la mansardă. Persoanele în trecere și dormind în Cămin, plătesc câte 50 lei pe zi.

6. Căminul are popotă și ea funcționează cu un număr de minimum 20 de persoane la masă.

7. Costul popotei este cel real, după prețurile pieței, la care se adaugă prețul transportului alimentelor, din oraș în stațiune.

8. Când numărul vizitatorilor în cămin este sub 20 și popota nu funcționează aceștia pot lua masa la Hotelul Stațiunii, costul mesei de om pe zi variază între 110-130 lei, în care intră, micul dejun, masa de prânz și cea de seară.

9. Stațiunea are tot timpul: medic, poștă, telefon, telegraf, ziare, reviste bibliotecă și radio; în sezon orchestră militară pentru dans.

10. Transportul vizitatorilor în stațiune se face astfel: Cu trenul C.F.R. pe linia principală Cluj-Oradea, se debarcă la Stâna de Vale (4 km. de la Bratca, spre Cluj), sau a 3-a stație de la Ciucea spre Oradea. De aici, din stația Stâna de Vale, cu autobusul pe șine (linie îngustă) 4 km. urcând în munți până în stațiune. Legătură, la toate trenurile care opresc în stația Stâna de Vale și mai sigur la acela de dimineață.

11. Excursii din stațiune, se pot face: Bazarul Someșului, Padiș, Vârful Poenii, Vlădeasa, Izvorul Drăganului, Moara Dracului, Aria Vulturului, Izvorul Minunilor, Beiuș, etc.

12. Înscrierile cu camere la Cămin, pentru sezonul de iarnă se fac până la 15 Noiembrie, trimițându-se înscrierile de regiment, direct Cercului Militar Oradea, în care se va arăta:

- Numele ofițerului care solicită camera, gradul, unitatea și Garnizoana din care face parte; - Data de când și până când solicită camera; Numărul persoanelor (inclusiv ofițerul solicitant).

Pentru restul de timp, înscrierile se fac până la 15 ale fiecărei luni, pentru luna următoare.

13. Pot ocupa camere în Cămin și familii, cu sau fără copii, ale ofițerilor cu aceste drepturi, când soțul solicitant, nu poate merge la Cămin, din motive de serviciu, sau din alte motive.

14. Intențiunea Garnizoanei Oradea – în scopul de a corespunde menirii pentru care a fost construit acest Cămin – este de a-l ține deschis tot anul și aceasta depinde de numărul înscrierilor cu camere la Cămin.

Rugăm a dispune, ca această înștiințare, să fie adusă la cunoștință tuturor ofițerilor și familiilor domnilor din unitatea D-voastră.

Președintele Cercului Militar Oradea,

Colonel Rodovan

Administratorul Căminului

Căpitan Vasile Cehan, R. 98 I.

7.

Nr. 1449, 1938, Iunie 10
GARNIZOANA ORADEA²³¹

Către,
Ministerul Domeniilor
Casa Pădurilor Statului
BUCUREȘTI

Am onoare, a vă face cunoscut următoarele:

Ofițerii GARNIZOANEI Oradea, cu contribuția lor benevolă și exclusivă, au construit pentru ei și familiile lor, un Cămin de odihnă și recreație, în stațiunea climaterică Stâna de Vale Jud. Bihor, la 1100 m. altitudine, în munții Bihorului, cămin care este în funcțiune din anul 1936, în sezonul de vară/ Iulie și August/ precum și în cel de iarnă /Decembrie și Ianuarie/.

Scopul construirea fiind o înlesnire a ofițerilor, de a-și putea petrece concediul într-o stațiune climaterică, chiar și cu mijloacele lor bănești, conform Statutelor, Căminului nu s-a comercializat și nu dispune de fonduri bănești pentru întreținerea lui în bune condițiuni, deci se înțelege că funcționează cu greu, mai ales că n-a terminat încă înzestrarea lui cu cele necesare.

Una din nevoile căminului, este lipsa de lemne de foc; Căminul găsindu-se pe terenul Domeniilor Episcopiei Române Unite din Oradea, care până în anul trecut ne-a vândut lemne cu preț convenabil, iar în prezent, concesionând pădurile la o firmă de Exploatare, nu putem obține lemne, decât cu prețuri ca și la oraș.

Cum în pădurea statului, pe valea cu pârâul Iadul - Jud. Bihor, în apropiere de Căminul nostru, s-au construit în pădurea statului, traverse de C.F. din lemne de fag, a căror vârfuri de lemne au rămas în pădure, neîntrebuințate, cu onoare vă rog să binevoiți a ne aproba, ca să ni se dea în mod gratuit, sau cel puțin cu un preț redus, toate aceste vârfuri rezultate de la construirea traverselor prin ocolul silvic Aleșd, Jud. Bihor, de care aparține aceea pădure. În caz afirmativ vă rugăm a ne comunica neîntârziat această aprobare, în același timp dând dispozițiuni și ocolului silvic Aleșd – Bihor în acest sens.

Căminul nostru urmează a se deschide la 1 Iulie a.c. și din vreme trebuie să ne procurăm aceste lemne de foc.

COMANDANTUL GARNIZOANEI ORADEA
GENERAL, Dragomirescu Hariton
Președintele Cercului Militar
Colonel, Arhip Ioan

8.

Nr. 1694, 1938, Iunie 26
GARNIZOANA ORADEA

Cercul Militar
Către,

MINISTERUL DOMENIILOR BUCUREȘTI

Casa Pădurilor, D-lui Insp. General Silvic Nedelcovici

Am onoare a reveni la adresa noastră Nr. 1449 din 10 Iunie 1938, prin care această Garnizoană, a solicitat în mod gratuit, vârfurile de lemne de fag, rezultate de la construcția traverselor de C.F. în pădurea Statului, de pe Valea Iadului, județul Bihor, din care să scoatem lemne de foc, pentru Căminul Ofițerilor de la Stâna de Vale județul Bihor.

²³¹ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1938, p. 1-3

Subsemnatul personal am fost la Dl. Secretar General al Ministerului și am obținut aprobarea pe adresa noastră sus citată, rămânând ca Ministerul, să trimită ulterior, ordin de execuție, Inspectoratului Silvic Regional Timișoara, ca aceasta să dea ordin Ocolului Silvic Aleșd – Bihor, ca să ne predea aceste vârfuri.

Până în ziua de 25 Iunie a.c. neprimindu-se nici un răspuns la Garnizoana Oradea, iar pe de altă parte, Căminul urmează a se deschide la 1 Iulie crt. s-a trimis de noi în ziua de 25 Iunie un delegat la Inspectoratul Silvic Timișoara, aici nefiind primit nici un ordin în acest sens, delegatul a fost îndrumat la Direcția Silvică Arad, unde de asemenea nu s-a primit până în prezent nici un ordin. Delegatul s-a înapoiat fără nici un rezultat, lucru ce se poate constata din alăturata corespondență.

Față de urgența nevoii noastre de lemne la Căminul care se deschide la 1 Iulie crt., avem onoare a vă ruga să binevoiți a ne da prin delegatul de față, ordinul cu aprobarea onor. Ministerului, către Inspectoratul Silvic Regional Timișoara, pe baza căruia să putem ridica la timp lemnele aprobate și de care avem urgentă nevoie.

Dacă se lasă ca și până în prezent, ca aceea corespondență cu aprobarea, să ne vină prin poștă, timpul se întârzie și nu putem beneficia de acea aprobare.

Delegatul nostru are ordin, să aștepte pe loc la Minister, ordinul D-voastră către Inspectoratul Silvic Timișoara, de unde va pleca direct spre a-l preda, și spre a primi ordine de urmare.

PREȘEDINTELE CERCULUI MILITAR ORADEA

Colonel Ioan Arhip

Administratorul Căminului Stâna de Vale

Căpitan Vasile Cehan

9.

Nr. 1645, 1938, Iunie 24
GARNIZOANA ORADEA
Cercul Militar
Către,
INSPECTORATUL SILVIC
TIMIȘOARA

Am onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

Garnizoana Oradea, cu adresa Nr. 1449 din 10 Iunie 1938, a intervenit la Ministerul Domeniilor, spre a ne aproba în mod gratuit, toate vârfurile de lemne de fag, rezultate din construcția traverselor C.F. în pădurea de pe Valea Iadului din Județul Bihor, pentru lemne de foc la Căminul Ofițerilor din stațiunea climaterică Stâna de Vale Bihor.

Subsemnatul, mergând personal la București în acest scop, am obținut aprobarea D-lui Secretar General al Ministerului Domeniilor, aprobare dată pe adresa noastră sus citată.

Conform celor spuse subsemnatului de către D-l Secretar General al Ministerului, acea corespondență cu aprobarea dată, trebuie să fie trimisă Dvs. de la Minister la Inspectoratul Silvic Timișoara, spre a se da de Dvs. ordine în acest sens, Ocolului Silvic Aleșd Bihor pe raza căreia se găsește cea pădure și din care urmează să ridicăm acele vârfuri, rezultate da la traversele de fag.

Cum până în prezent Garnizoana Oradea n-a primit nici o comunicare de la Dvs. și nici de la Ocolul Silvic Aleșd Bihor, iar pe de altă parte la 1 Iulie a.c. Căminul Ofițerilor de la Stâna de Vale urmează a se deschide și are absolută nevoie de lemne de foc;

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a ne comunica prin delegatul de față, aprobarea și ordinul către Ocolul Silvic Aleșd Bihor, pe baza căreia să ne prezentăm pentru ridicarea acelor vârfuri de lemne de fag.

Președintele Cercului Militar Oradea
Colonel, Ioan Arhip

10.

NR. 97²³² 8 Septembrie 1938

Căminul ofițerilor din Oradea

Stâna de Vale Bihor

Către,

D-I Președinte al Cercului Militar Oradea

Am onoarea a raporta următoarele:

I. După închiderea sezonului de vară (Iulie-August 1938) procedând la verificarea întregii averi a Căminului și popotei, după registrele inventare, am constatat că în timpul acestui sezon, prin spargeri și pierderi din forță majoră, s-au produs lipsurile prevăzute în alăturatul proces verbal, încheiat între Pl. inginer Marieș Vasile, castorele Căminului care în luna August a fost în concediu medical și subof. Instr. Borgoveanu Mihai, locjiitor al custodelui.

Aceste lipsuri, în valoare de lei....(după oferta aici anexată) se pot completa din încasările făcute în acest sezon, de la vizitatorii oaspeți ai căminului, din sumele „Fond Veselă” și „Personal de serviciu” încasări făcute în acest scop.

II. Tot astăzi data de mai sus făcând la fața locului, o constatare asupra nevoilor în ordinea lor de urgență la Cămin, este neaprată nevoie de:

a). Instalarea unui calorifer în sala de mese a popotei la 9 ferestre și 2 bucăți în holul popotei.

b). Cumpărarea a 8 bucăți pături 170/120 la ușa sala de mese.

c). Confecționarea a 9 perne de ferestre sala de mese 144/10 cm (între geamuri).

d). Cumpărarea a 28 paturi normale în camere pentru 3 și o persoană.

e). Confecționarea a 28 buc. Perne în camere p. a III persoane. (dos. Și puf) 70/60cm.

f). Confecționarea a 28 cearceafuri pat mare 200/150 cm. și 60 cearceafuri pat mic 200/100 cm.

g). Confecționarea a 59 fețe plapumă 200/150 cm cu răsfrângere de 20 cm.

h). Cumpărare a 84 șervete de față (a 3 la cameră)

i). Cumpărare a 50 m. linoleum de 100/150 lat pentru sala de mese și holul popotei.

j). Cumpărare a 52 covorașe la paturi.

l). Spargerea peretelui din sala de mese în hol etaj popotă, cu confecționarea unei uși simple cu toc, într-un canat.

m). Introducerea de apă caldă în camere.

n). Cumpărare a 4 rogojini pentru hol popotă și frizerie.

o). Confecționarea unei sobe mici de teracotă în frizerie.

III. Chestiunea lemnelor de foc.

Până azi 8 Septembrie s-au procurat 1746 m³ lemne de foc, mai sunt necesare 254 m³ total = 100 vagoane a 20 m³ (vor fi gata până la 15 septembrie).

Necesare lemne de foc la Cămin:

- la sezonul de iarnă 22 Decembrie - 15 Ianuarie =11 vagoane

- la sezonul de vară 1 Iulie-31 August =5 vagoane.

- Pe un an = 16 Vagoane.

²³² A.M.R., *fond.*1989, dos. 1938, p. 13-14

- Pe 3 ani 16 x 3=48 vagoane (50 vagoane).

Din cele 100 vagoane propun:

-50 vagoane să se destineze pentru cămin pe 3 ani (1939, 1940 și 1941) mai mult un tin, că putrezesc.

-50 vagoane în plus, să se aducă la Oradea și să se vândă la ofițerii cu o reducere de 1000 lei la vagon, față de prețul pieții și din câștigul ce se va realiza să se plătească lemnele la stat și transportul lor, iar excedentul să se facă venit la Cămin.

Costul unui vagon predat în gara Oradea ar fi:

- Plătit la Stat 1400 lei (70 lei m x 20 la vagon)
- Plătit la Episcopie 700 – transport Murgos – V. Iadului
- Plătit la C.F.R. 1400 – transport Valea Iadului – Oradea

Total = 3500 un vagon

Să se vândă cu 6500

- Rezultă economie 3000 pe fiecare vagon
- 50 vagoane x 300 = 150.000 lei venit la Cămin.

Ceia ce pare însă greu, este obținerea de vagoane de la Episcopie, care prin Directorul Marian – spune că nu au vagoane disponibile, decât în Noiembrie 1938, rămâne a se insista și cere a ni se da mai din timp.

Am dispus ca Detașamentul de lucru de la Murgos, după ce termină la 15 Septembrie făcutul lemnelor de foc, să facă jgheabul, să le transporte la jgheab cu spatele și să le dea pe jgheab la C.F. la Episcopiei unde să le clădească în stive, aproape de linie, astfel ca încărcarea în vagoane să se facă ușor.

Săptămânal, ni se raportează mersul lucrului, la pădure, spre a ști când este gata fiecare lucrare.

Administratorul Căminului

Căpitan Vasile Cehan

11.

CONTRACT²³³

Încheiat astăzi 24 Noiembrie 1938, între Episcopia Română Unită din Oradea, de o parte, reprezentată prin Ing. D. Marian, Director Domenial și Cercul Militar Oradea, de altă parte, repartizat prin Căpitanul Cehan Vasile administratorul Căminului Militar Stâna de Vale, în următoarele condițiuni:

1. Pentru a nu se mai transporta cele 48 vagoane lemne de foc ale Căminului, de la Murgos la Stâna de Vale (6 km. în pantă urcând) se face un schimb de lemne între Episcopie și Căminul Militar, astfel:

a). Căminul predă 48 de vagoane lemne de foc, Episcopiei la Murgos, încărcate în vagoane, până la 31 Martie 1939 dacă se pun la dispoziția Căminului Oradea aceste vagoane de către Episcopie.

b). Episcopia, predă 48 vagoane lemne de foc Căminului aduse cu căruțele Episcopiei la Cămin, (în fața Căminului) la următoarele date:

- 12 vagoane a 10 tone lemne uscate la 1 Decembrie 1938
- 4 vagoane a 10 tone lemne uscate la 1 Iunie 1939
- 12 vagoane a 10 tone lemne uscate la 1 Octombrie 1939
- 4 vagoane a 10 tone lemne uscate la 1 Iunie 1940
- 12 vagoane a 10 tone lemne uscate la 1 Octombrie 1940
- 4 vagoane a 10 tone lemne uscate la 1 Iunie 1941.

²³³ A.M.R., fond.1989, dos. 1938, p. 22

48 vagoane în Total

2. Pentru plata transportului care s-ar fi efectuat, dacă nu s-ar fi convenit la acest schimb de lemne (Murgoș – Stâna de Vale), 48 vagoane a 700 lei vagonul = 33.600 lei, Căminul mai predă în plus Episcopiei 10 vagoane lemne a 10 tone drept plata transportului celor 48 vagoane.

Costul celor 10 vagoane cedate, în costul transportului, este de 34.000 lei, socotindu-se a 3.400 lei un vagon și care a rezultat din următorul calcul:

1 metru ster lemne de foc, costă Cercul Militar:

- 75 lei plata lemnului la stat,
- 40 lei costul fasonatului în pădure.
- 30 lei apropiatul lemnului la uluc,
- 25 lei dat pe uluc și încărcat în vagoane

170 lei Total cost un metru ster lemne.

3. Lemnele cedate drept schimb, de ambele părți contractate, vor fi de aceeași esență și calitate.

Drept pentru care am încheiat prezentul contract în două exemplare.

În numele Episcopiei R. U. Oradea

Director Domenial

În numele Cercului Militar Oradea

Căpitan Vasile Cehan

12.

Nr. 60 din 20 Octombrie 1939.²³⁴

CERCUL MILITAR ORADEA

Către

DIVIZIA 17-a INFANTERIE

Am onoarea a raporta următoarele:

Căminul Ofițerilor Stâna de Vale, pentru a-și ușura cheltuielile de întreținere, a fasonat în pădurea Statului cu plată lemnele de foc necesare încălzirii camerelor, pe timp de 3 ani și pentru a obține banii care i-a plătit Statul pentru aceste lemne, a lăsat un plus de circa 30 vagoane lemne de foc esență gag, uscate, care se găsesc în stive la Valea Iadului (halta C.F.R. Stâna de Vale) pentru vânzare.

Pentru a nu recurge la cumpărători civili, care caută câștig la o astfel de cumpărare, credem că aceste lemne s-ar putea vinde cu prețul C. A. P. S.-ului la Manutanța Oradea, care deși se aprovizionează de la C.A.P.S. cu lemne, totuși în prezent are urgență nevoie de o astfel de cantitate.

În acest scop, am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni la C.G.A., pentru a aproba această cumpărare, aprobând și eliberarea a foilor de drum verzi necesare, (30 vagoane închise sau platforme), pe distanța Stâna de Vale – Oradea.

Solicităm aceasta în interesul Căminului Stâna de Vale, a cărui fonduri sunt mici față de multiplele nevoi de întreținere, completări de mobilier etc.

PREȘEDINTELE CERCULUI MILITAR ORADEA

Colonel Gh. Radovan

Administratorul Căminului, Căpitan rez. Vasile Cehan

13.

Nr. 184²³⁵, 9 Februarie 1940

²³⁴ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1938, p.38

CĂMINUL OFIȚERILOR STÂNA DE VALE

Către,

Domnul Președinte al Cercului Militar Oradea

Referitor la lemnele de foc fasonate cu soldați în pădurea Statului la Murgos, în anul 1937/1938, am onoarea a raporta aici mai jos rezultatul definitiv al acestei operațiuni:

1. Garnizoana Oradea, prin Cercul Militar Oradea și cu aprobarea Corpului VI Armată, a fasonat o cantitate de 84 vagoane de lemne de foc a 10 tone, esență fag, în pădurea Statului la Murgos / 6 km. de la Cămin în vale spre Remeți.

2. Această cantitate de lemne, cu aprobarea comitetului Cercului Militar Oradea, a fost plătită de casierul Cercului la Stat, respectiv Ocolul Silvic „Crișul Repede” Aleșd, cu suma de lei 131.852. Bonul de vânzare al aceluși Ocol Nr. 785.346, din 16. Septembrie 1939, ceea ce rezultă din această sumă plătită și cantitatea de lemne fasonată, câte 1.570 lei de vagon, prețul lemnului nefasonat în pădure.

3. Căminul Stâna de Vale, pe de o parte, pentru a nu se încărca cu lemne prea multe, care păstrându-se pentru mai mulți ani ar fi putrezit, iar pe de o altă parte pentru a rambursa o bună parte din costul lemnelor plătite la Stat, cu aprobarea Comitetului Cercului, a procedat astfel:

b. A oprit pentru Cămin lemne pe 3 ani / 1938-1941/ cantitatea de 58 vagoane.

c. Pentru transportul lemnelor de la Murgos în Stațiunea Stâna de Vale, prin contract aprobat de Domnul Președinte al Cercului, a predat 10 vagoane lemne Episcopiei Române – Unite care execută transportul și din cele 58 vagoane specificate la punctul 1 de mai sus, Căminul rămâne cu 48 vagoane, aduse în Stațiune de Episcopie, de la Murgos la Cămin.

4. Cu aprobarea Corpului VI Armată a vândut Manutanței Oradea, cu prețul C.A.P.S.-ului de lei 7.000 vagonul, plusul de 26 vagoane aduse în curtea Manutanței.

5. Prețul celor 26 vagoane lemne vândute Manutanței, a 7.000 lei, dau suma de lei: 182.000.

Din această sumă se scade:

- Încărcatul celor 26 vagoane la Valea Iadului lei: 3.718. –plătite de Cerc.

- Transportul pe C.F.R. 48.094.

- Descărcatul și transportul în curtea Manutanței 9.065 ----57.159.

- Manutanța va plăti Cercului 124.841

- Din aceasta se mai scade încărcatul de Cerc la Valea Iadului, plătit direct de

Cerc 3.718

- Rămasă suma rambursată netto =121.123

6. Balanța:

- Cercul Militar a plătit la Stat lemnele 131.852.

- Cercul Militar a rambursat pentru lemne 121.123

- Ne rambursat 10.729

7. La această sumă se mai adaugă:

REPORT: 10.729.

Transportul celor 26 vagoane vândute Manutanței a 750 lei vagonul Murgos – Valea Iadului/ Episcopia 19.500

Total General nerambursat 30.229.

8. Încheiere:

Prin această operațiune, Căminul s-a aprovizionat cu 48 vagoane lemne de foc pe 3 ani / 1938, - 1941/ care raportate la suma de lei 30.229, care a rămas nerambursată în

²³⁵ A.M.R., fond.1989, dos. 1938, p. 53

gestiunea Cercului Militar, rezultă că 1 vagon de lemne a 10 tone, aduse la Cămin, a costat suma de lei $630/630 \times 48 = 30.240$.

Rog binevoii a dispune Comisiei de recepție a materialelor de la Cercul Militar Oradea, să recepționeze cantitatea de 48 vagoane lemne arătate mai sus, procurate cu suma totală de lei 30.229, sumă ce a rămas nerambursată în gestiunea Cercului și urmează a se acoperi din fondurile Cercului Militar, în care intră și cele de la Stâna de Vale.

ADMINISTRATORUL CĂMINULUI STÂNA DE VALE

Maior rez. Cehan Vasile.

14.

Nr. 68²³⁶, 1937 Iulie 31

Președintele popotei Căminului Stâna de Vale

Către,

Președintele Cercului Militar Oradea

Am onoarea a vă face cunoscut următoarele:

Din lipsă de înscrieri cu camere și masă la Cămin, pe luna August a.c., începând de mâine 1 August a.c., la popota Căminului, nu vor lua masa decât un număr de circa 12 persoane și datorită faptului că numărul este mic, iar piața și transportul scumpe, costul meselor, la popota Căminului, va depăși suma de 70 lei pe zi.

Acest cost ridicat al meselor este datorat și faptului că la popotă mai iau masa, fără plată, 3 persoane și anume:

1. Medicul Căminului; Lt. Dr. Ștefănescu E.R.98 S.
2. I Stanciu, procurist la Mina de Cărbuni Jibou, a D-lui Vavu, donatorul sticlăriei.
3. Administratorul Căminului, Căpitan Cehan Vasile.

Pentru a nu se mai încărca masa celor care plătesc, cu acea a celor 3 persoane de mai sus, gratuite, propunem:

a). Pentru medicul Căminului și procuristul Stanciu, să suporte Cercul Militar masa lor pe luna August (medicul 1-31 VIII și Stanciu până la 12 VIII când pleacă).

b). Pentru administratorul Căminului Cercului Militar, conform hotărâri ultimei adunări generale, când i s-a votat 100 lei pe zi Căpitanului Cehan, pe timpul cât va sta din ordin la Cămin, să i se plătească de Cercul Militar și pe luna August această alocație de hrană, pentru a fi trecut și el la masă cu plată.

Rugăm a ne comunica hotărârea Dumneavoastră.

Președintele popotei

Colonel I. Arhip

15.

Nr. 57²³⁷, 1937, Iulie 23

Căminul Ofițerilor de la Stâna de Vale

Către,

Președintele Cercului Militar

Am onoarea a raporta următoarele:

Pentru luna August a.c., la Cămin nu avem la camere decât următoarele înscrieri:

- 1). Lt. Petroman S.R. 5 Roș. 1-15 August 2 persoane.
- 2). Cpt. Forna C.12 J. 5 Roș. 1-15 August 2 persoane.
- 3). Maior Ivanovici Dan R.33 A. 1-10 August 2 pers.

²³⁶ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1935, p.170

²³⁷ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1935, p. 172

- 4). Lt. Petrovici R.5 Roș. 1-30 August 2 pers.
- 5). Medic Maior Arghernade Sp. M. 1-30 August 2 pers.
- 6). Col. Ioanovici R. C. G.A. 1-30 August 3 pers.
- 7). Pr. Cpt. Marian 1-15 August 2 pers.
- 8). Maior Tănase C.R.B. 1-30 August 2 pers.

Față de înscrierile de mai sus, vor fi ocupate 8 camere din 24 ale Căminului, plus apartament etaj popotă 2 camere.

Statutul Căminului prevăde că atunci când sunt 8-10 persoane la masă, popota căminului să funcționeze iar pe de altă parte, d-l General Comandant al C.6.A. care este prezent aici la Cămin și va sta probabil până la finele acestei luni, a fost de părere ca oricare ar fi numărul de persoane la popotă sau camere ocupate, în luna August, să se țină Căminul deschis și popota în funcțiune.

Credem că nu toți ofițerii din Oradea și familiile lor, cunosc Căminul de la Stâna de Vale, cu toate avantajele lui, aerul dător de sănătate, confortul civilizat, viața familiară și distracțiile, ce le oferă acest Cămin.

Pentru a se face cunoscut toate acestea, propun a se cere Diviziei spre a se aproba, convocarea adunării generale a Cercului Militar, cât mai urgent posibil și unde să se expună de către D-l președinte al Cercului Militar, sau de către un ofițer care s-a înapoiat recent de la Cămin (D-l Lt. Col. Negru T. R.85 S.) toate avantajele de la Cămin.

În cazul când nu se aprobă această convocare, rog a interveni la Divizia 17 spre a face cunoscut Regimentelor și Serviciilor din Oradea, cât mai curând posibil, următoarele:

1). La Căminul Stâna de Vale, pentru luna August (1-31), se găsesc camere libere și ofițerii cu familiile lor, se pot înscrie la R. 34 Art.

2). Timpul este foarte bun la Stâna de Vale și aerul ozonat la înălțimea de peste 1100 m înconjurată fiind toată stațiunea de brădet.

3). Camera este ieftină (30-40 lei pe zi de familie) iar popota în mediu costă 70 lei pe zi.

4). Căminul are muzică, iar distracțiile în afară de dans (fără obligații de toalete Doamne și Domni) se mai fac excursii plăcute în jurul stațiunii, iar în sala popotei, există toate piesele pentru jocuri.

5). În afara Căminului nostru, stațiunea are foarte mulți vizitatori cu care familiile noastre militare petrec, fie la Cămin, fie în localurile stațiunii.

6). Pentru convingere, s-ar putea organiza o excursie a ofițerilor și familiile lor din Oradea la Cămin și în acest caz va trebui să se anunțe telefonic, atât Directorul Domeniului Episcopesc Marian la Oradea, telefon Nr. G, cât și Căminul spre a se pune la dispoziție un tren de la Valea Iadului la Stâna de Vale și a se pregăti masa, pe numărul de persoane care ar sosi la Cămin.

Director al Căminului

Cpt. Vasile Cehan

16.

Nr. 28²³⁸, 11 Iulie 1937

Căpitanul Cehan Vasile

Către, D-l Colonel Marinescu Alexandru

Președintele Cercului Militar

Am onoare a raporta următoarele:

În urma raportului subsemnatului, referitor la administrarea Căminului pe timpul sezonului de vară (Iulie și August 1937) și un concediu ce am solicitat pentru băi, Divizia 17-a a aprobat ca subsemnatul să administreze acest Cămin, luna Iulie și până la 6 August iar

²³⁸ A.M.R., fond.1989, dos. 1935, p. 183

după aceasta, să ni se acorde un concediu de 25 zile pentru băi, urmând ca de la 7-31 August să fiind înlocuit de un alt ofițer.

Cum însă, ofițer cu popotă nu s-a numit un ofițer ci a fost lăsat custodele Căminului (plut. Major Marieș Vasile) sunt nevoit a face atât administrarea Căminului, cât și a popotei; iar dacă s-ar numi un ofițer înlocuitor după 7 August, care este străin de acest serviciu, aici la Cămin, nu știu dacă ar fi în stare să conducă aceste servicii în bune condițiuni.

Cum nici subsemnatul nu pot renunța la concediul de băi, cred că ar fi cazul, să se intervină la D-I General Comandant al Diviziei 17-a spre a-mi aproba zile în 25 Septembrie acest concediu de băi, iar la comanda Companiei să fiu înlocuit tot cu Căpitanul Damian din R. 85 Inf., ca și în sub perioada I de instrucție.

Căpitan Vasile Cehan

17.

Nr. 161²³⁹, 1937, Decembrie 26
Căminul ofițerilor Stâna de Vale
Către,

D-I Președinte al Cercului Militar Oradea

Am onoarea a raporta următoarele:

I). Căminul și popota s-au deschis pe ziua de 24 XII. a.c., iar astăzi data de mai sus, la Cămin sunt ocupate următoarele camere:

- 1). D-I Gl. Vasilescu Cristea Comd. C.6.A., apartament Et. popotă.
- 2). Gl. Garaescu Gh.cam. nr. 18 și 19
- 3). Col. Arhip Ioan.....15
- 4). Col. Reponovici V. cu fratele și sora.....25, 26
- 5). Col. Cialik Gh.24
- 6). Cpt. Chescheș P. R. 8 Gr.....5
- 7). Maior Svanovici Dan Div. 17.....14
- 8). Maior Boșman N....R.8 Gr.....21
- 9). Cpt. Rădulescu C. ..R.34 A.....7
- 10). Lt. Dumitrescu și Deac R .86S.....4
- 11). Ing. Misir (general D-I Gh. Vasilescu).....16
- 12). Lt. Buda R. 85 Inf.6
- 13). Lt. Vulpescu R.86 și Slt. Galetușă R. 33 A. 3
- 14). Slt. Nicolae Gh. 18 și of. cu popota R.38 A9
- 15). Lt. Chereală D. R.34 A. cu sora.....13
- 16). Subsemnatul, administrator.....11

Total = 17 camere ocupate și 7 libere

II). În prezent la popotă i-au masa 35-38 persoane.

III). Costul popotei în medie de persoană este de lei 80 pe zi.

IV). Rog a ni se comunica:

d) Dacă D-I Gl. Vasilescu Cristea Cd. C.6.A. trebuie să plătească chiria camerelor.

e) Dacă bucătarul popotei, angajat cu 100 lei pe zi, se va plăti de Cercul Militar din venitul chiriei la Cămin, sau de către oaspeți (în sezonul Iulie, August s-a plătit de Cămin din chiria camerelor și nu de oaspeți la popotă).

f) Dacă chiria camerelor în acest sezon, rămâne cea din sezonul de vară (40 lei pe zi de cameră) sau se stabilește o altă chirie și în acest din urmă caz, rog a mi se comunica urgent, spre a putea taxa pe fiecare la timp.

²³⁹ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1935, p. 291-292

Administratorul Căminului
Cpt. Vasile Cehan

18.

Oradea la 29 Decembrie 1937
Președintele Cercului Militar Oradea
Către,

Administratorul Căminului Ofițeresc Stâna de Vale

La Nr. 161 din 26 Decembrie 1937, vă comunic următoarele:

1). Este surprinzător că puneți întrebarea dacă Domnul Comandant al Corpului VI Armată trebuie să plătească chiria camerelor. Dumneavoastră știți că apartamentul de la etajul popotei este construit numai pentru șefii ierarhici superiori (Inspectori de Armată și Corp de Armată), care atunci când locuiesc în stațiune se consideră invitați ai Ofițerilor în acest apartament. Această hotărâre inițială a fost tradusă în fapt până în prezent și sigur că și în viitor, iar rezolvarea ei este făcută anticipat pentru totdeauna.

2). Cheltuiala cu: plata bucatarului popotei, femeie de serviciu, materiale de curățat etc. se suportă din venitul chiriei la Cămin.

3). Referitor la plata camerelor prețurile sunt următoare:

- Preț de bază 40 lei pe zi cameră,
- Reduceri pentru membrii fondatori 25%,
- Reduceri pentru membrii ajutători 10%.

4). Veți lua măsuri de a percepe vizitatorilor toate taxele legale cerute de stațiune și legile în vigoare.

5). La înapoierea Dumneavoastră la Oradea veți aduce provizoriu scriptele căminului pentru întocmirea registrelor Cercului Militar și punerea lor la punct.

6). Înainte de a veni la Oradea veți proceda la verificare a existenței averii Căminului înaintând în timp de 48 ore după venirea dumneavoastră la Oradea raport detaliat. (în special asupra completării lipsurilor lăsate de Locotenentii Feșanu Nicolae etc.).

Președintele Cercului Militar Oradea
Colonel,
Alex. Marinescu

19.

Nr.4²⁴⁰, 1940, Octombrie 25
Morogan Gheorghe
Către,

CERCUL MILITAR ORADEA.

Respectuos raportez următoarele:

La sosirea în garnizoana Mălăiești – Prahova cu mobilierul Cercului Militar Oradea, evacuat din Oradea, am debarcat în gara Mălăiești în după amiaza de 8 Septembrie 1940, orele 15.

Debarcarea a 4 vagoane de mobilă s-a făcut în foarte grele condițiuni fiind material foarte mult de la Companiile din Regimentul 1 Infanterie Fortificații pe aceeași rampă.

Până să se facă seară am depozitat o parte din mobilă într-un salon de dans chiar în gară la circa 20 m. departe de rampa gării.

Eu aranjam personal mobila ca să nu o strice soldații, iar soldați o cărau.

Când s-a înserat am ieșit din salon și m-am uitat ce mobilă a mai rămas și am căutat, pe cât a fost posibil, ca s-o strâng la un loc.

²⁴⁰ A.M.R., fond.1989, dos. 1940, p.1

Am observat imediat lipsa unui covor al Cercului, am întrebat soldații cei 2 soldați, plantoane la Cercul Militar, dacă au băgat ei covorul înăuntru fără să știu eu sau dacă l-au băgat în altă cameră unde se depozitase scaune negre tot în același timp.

Soldații au raportat că ei personal nu l-au băgat, dar poate vreun soldat din cei ce au dat ajutor la căratul mobilei înăuntru.

Fiind noapte nu am mai putut controla cele 2 camere cu mobilă, însă a 2-a zi am scos mobila din cele 2 camere, fără însă ca să-l găesc deși eram convins că acolo trebuie să fie.

Covorul a sosit sigur în gara Mălăiești, fiind văzut de mine, de cei 2 soldați ai Cercului Militar, de Doamna Colonel Vasiliu și de Doamna Căpitan Paicu, care se aflau în gară în același loc cu mobila personală a D-lor.

În zilele următoare m-am interesat și am căutat prin materialul companiilor dar nu am mai găsit covorul.

Int. Cercului Militar Oradea
Plutonier Morogan Gheorghe

20.

PROCES VERBAL²⁴¹

Astăzi anul una mie nouă sute patruzeci, luna Octombrie, ziua 25, la Brăila, Noi comisiunea de constatare a materialelor evacuate de la Cercul Militar Oradea, compusă din:

- Locot. Col. Petreanu Octavian, Ajutorul Regimentului 1 Infanterie Fortificații, în calitate de membru al acestui cerc,

- Maior Rez. Cehan Vasile, Directorul Cercului și al Căminului, Stâna de Vale Bihor,

- Plutonier Morogan Gheorghe, din Regimentul 1 Infanterie Intendent al Cercului Militar Oradea;

- Constatăm prin prezentul proces verbal următoarele:

1). Cercul Militar Oradea, înainte de evacuare fiind instalat în Cazarma *Regele Ferdinand* Oradea, iar în aceeași cazarmă fiind cazat și Regimentul 1 Infanterie Fortificații, evacuarea Cercului s-a făcut odată cu averea Regimentului 1 Infanterie Fortificații, cu același tren și urmându-l până în Garnizoana Brăila, unde în prezent averea Cercului Militar Brăila se găsește depozitată.

2). Evacuarea averii Cercului din Oradea s-a făcut în condiții extrem de grele și anume:

a). Lipsa de vagoane C.F.R. nu au fost nici suficiente și nici date la timp.

b). Cele 4 vagoane destinate pentru evacuarea Cercului au fost toate 4 deschise astfel că în timpul transportului, care a durat 5 zile, s-au putut fura multe lucruri de către personalul C.F.R., soldați și civili, iar din cauza supra încărcării acestor vagoane din lucruri au putut și cădea în timpul transportului pe drum.

3). Încărcarea vagoanelor în Oradea s-a făcut în mare grabă și cu mijloace insuficiente de transport până la gară și numai noaptea, deci și aici s-au putut pierde din lucruri.

4). Pierderile specificate în alăturatul inventar în coloana respectivă, sunt provenite din cauză de forță majoră și nu din neglijența nimănui, fapt pentru care comisia propune scăderea lor din scriptele Cercului Militar Oradea, pentru motivele arătate mai sus.

Drept pentru care am încheiat prezentul proces verbal spre cele legale.

PREȘEDINTELE COMISIEI

²⁴¹ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1940, p. 12

Locotenent Colonel Petreanu Octavian

Directorul Cercului

Maior Vasile Cehan

Intendentul Cercului

Plutonier Morogan Gheorghe

21.

Cercul Militar Oradea

INVENTAR²⁴²

De averea mobilă a Cercului Militar Oradea, după evacuare.

Denumirea materialelor Mobilier	După registru	Evacuate cu R.1 I. F. la Brăila	Pierdute
Aparate de incendiu Minimax	1	nimic	1
Arc Zefir ptr. închis ușa	1	9	1
Bust de ghips Regele Ferdinand	1	-	-sc.P. V.
Burlane tablă buc.	26	-	26
Bănci Louis XV. metri	30	30	-
Apărătoare bănci Louis XV. metri	30	30	-
Brațe de aramă p. lămpi electrice	34	25	9
Bidinele	2	-	2
Becuri a 40 lumini	4	4	-
„„ 75 „	3	3	-
-----25---	4	4	-
...-----150-----	5	5	-
Cuiere lemn fixe nichelate	120	40	80
Cuiere lemn mobile cu câte 20 cure de metal	8	2	6
Cuiere de metal fixate la perete	136	-	136
Contoare electrice	2	-	2
Canapea mică pt. 2 persoane	1	-	Scăzut P.V.
Canapea mare de brocat pt. 4 persoane	1	-	1
Covor persan vechi	1	1	-
Covor persan nou	1	Furat în gara Mălăești Prahova	
Coturi de burlane	19	-	19
Candelabre	3	3	-
Cearceafuri de pat	3	3	-
Cearceafuri de plapumă	3	3	-
Covorase de lână la paturi	3		

²⁴² A.M.R., fond.1989, dos. 1940, p. 13-15

Cutii lemn pt. flori	18	-	18
Căldări de zinc	2	1	1
Cârlige nichelate pt. cuiere	5	-	5
Drapele mari tricolore	2	-	2
Draperii de pluș complete	21	21 cu galerii lemn	
Draperii roșii pluș complete	2	2 cu suport de lemn	
Draperii roșii cu suport de fier	3	3	-
Dulap bibliotecă	1	-	1
Dulap bibliotecă cu 4 uși	2	-	2
Dulap cu ușă pt. jocuri	1	-	1
Draperii simple de pânză	-	3	
Draperii mici tricolor	5	-	5
Dosuri pernă mari	2	3	-
Dosuri pernă mici	2	2	-
Dulap furnir nuc pt. haine	2	3	-
Dulap bufet mic	1	-	1
Fotolii tapițate catifea	8	8	-
Fețe de pernă mari	2	2	-
Fețe de pernă mici	2	2	-
Fețe de masă	2	2 una albă 1 croșet	
Firmă de tablă Cercul Militar	1	-	1
Firmă sticlă sală de dans	1	-	1
Jocuri table mari	2	1	1 Stâna de Vale
Jocuri table șah	2	2	-
Jocuri remy	2	2 din care 1 Stâna de Vale	
Jocuri table mici	1	1	-
Lămpi de plafon tavan 4 becuri	1	1	-
Lămpi de plafon cu 1 bec	5	5	-
Lămpi de plafon cu 1 bec	30	30	-
Lămpi noptiere dormitor	2	2	-
Lojă de lemn 3/3m. îmbrăcată	1	1	-
Lampă plafonieră/studio/7 becuri	1	1	-
Lucrare era Nouă	1	-	-
Mese pătrate cu postav verde	10	8	2
Mese lungi cu postav verde	3	3	-
Mese pătrate cu scrumiere	1	1	-
Masă mică cu postav verde	1	-	1
Mese de paie împletite	5	5	-
Mese stil L.XV.	2	2	-

Mese rotunde furnir nuc	20	20	-
Mese albe de brad	12	12	-
Mese lungi brad 3m.	2	2	-
Mese stejar	1	1S. Caz. R.1.I.F.	-
Masă tejghea	1	1	-
Noptiere	2	2	-
Oglinzi mari de perete cu ramă	3	3	-
Oglinzi de cristal fără ramă	2	3	-
Oglinzi mică cu ramă	1	1	-
Oglinzi cu postament și ramă aur	2	2	-
Oale noapte	2	-	-
Pendulă ceasornic	1 la Lt. Col. Vasilescu Leon		
Preșuri de scări	6	6	-
Pian mare cu coadă	1	1	-
Perdele mici bibliotecă	8	8	-
Pulverizator de sticlă	1	-	1
Prosoape de față	4	2	-
Perdele plase rețea ferestre	20	20	-
Paturi furnir nuc somiere	3	3	-
Plapome	3	3	-
Perdele camere de oaspeți	3	3	-
Placă de marmură cu inscripție	1	1	-
Lucrarea Pro Patria	1	-	1
Rozete	8	-	8
Raft de alimente	1	-	1
Scaune negre cu spate	78	78	-
Scaune negre cu spate	60	41	19
Sobă zefir	1	1	-
Scaune fotolii de pai împletit	15	13	2
Sobe teracotă	10	-	10
Ștergător de picioare	1	-	1
Scaune tapițate	100	100	-
Sobe de tuci	2	-	2
Scaune albe brad	4	3	1
Saltele de lână	3	3	-
Șervete șters pahare	8	3	-
Scrumiere de sticlă	50	36	14
Serviciu de ceai 6 persoane	1	-	-
Suport pentru prosoape	1	-	-
Ștampile	5	5	-
Sobă mare de tuci	1	1 la Stâna de Vale	
Tăvi pentru servit de lemn	10	10 la Stâna de Vale	

Table placaj tei ap. mese	20	17	3
Tablouri vederi Stâna de Vale	9	9	-
Tablouri caricaturi	13	13 la Stâna de Vale	
Unealta de foc	1	1 la Stâna de Vale	-
Bancă brad cu spate	-	1	-
Toaletă furnir cu oglindă cristal	-	1	-
Cuier cu 1 picior fag mahon	-	2	-
Cuier perete sistem cubist	-	1	-
Un preș cusut 7m/90cm.	-	1	-
Perdea plus ușă closet	-	1-	
Suluri pt. transparente ferestre	-	13	-
Transparente camera oaspeți	-	3	-
Globuri mat lămpi electrice	-	10	-
Chiuveță spălător faianță cu robinet nichelat	-	1	-
Galerii pentru sobe nichelate	-	2	-
Ventilatoare electrice	-	3	-
Albumuri cu vederi Oradea	-	2	-
Croșet lucru mână noptiere	-	2	-

Intendentul Cercului Militar Oradea
Plutonierul Morogan Gheorghe

Directorul Cercului
Maior rez. Vasile Cehan

22.

Nr.30²⁴³, 1940, Iulie 9

Căminul Ofițerilor Stâna de Vale

Către,

GARNIZOANA ORADEA

Am onoarea a raporta: În ziua de 3 Iulie a.c. când m-am despărțit de Dvs. venind de la Divizie la Hotel, am găsit o notă de la soldatul tâmplar din Regimentul 18 Infanterie care trebuia să vină la Cămin pentru reparații; care spunea că Regimentul nu are ordin pentru a veni la Cămin acest om.

Subsemnatul neavând unde interveni, fiind orele 15, am plecat cu cei pe care i-am avut în număr de 3, meseriași și care de găsesc la gară iar acesta de la Regimentul 18 Infanterie nu a venit nici până în prezent. Vă rog să binevoiiți a da ordin în consecință.

Venind la Beiuș, la Divizionul 2/ 35 Artilerie de unde urma să primesc căruță, care o dă odată pe lună pentru a aduce alimente, în ziua de Iulie 1946, am fost reținut toată ziua la Divizion pentru faptul că D-I Comandant de baterie Căpitan Vrăbieș a spus că D-sa dă căruță iar om nu are să ne dea, subsemnatul nu m-am învoit la început să primesc căruță fără conducător, iar înspre seară am consimțit să i-au căruța pentru ca să nu mai stau și a 2-a zi în Beiuș.

Domnul Căpitan Vrăbieș m-a pus să merg cu caii la cântarul Orașului pentru ai primi cu proces verbal, subsemnatul trebuia să primesc alimentele pentru 7 oameni și am

²⁴³ A.M.R., fond 1989, dos. 118, p. 53

trimis la cântar pe soldatul Domani Ludovic de meserie zidar din Cercul Teritorial Bihor, care a asistat la cântărirea cailor.

În ziua de 5 Iulie a.c. dimineața întrucât în ziua de 4 Iulie a.c. seara era târziu să plec, am primit 2 cai năvăși, care i-a avut mai slabi, cu care am mers până la km. 17 iar de aici nu a mai vrut caii să tragă, parte din alimente le-am dus în aceeași zi pe spatele cailor iar restul a rămas în drum cu un soldat toată noaptea și dimineața le-a pus pe căruța unui țăran care me-a pretins 10.000 lei; vă raportează acestea să vedeți și Dumnezeuastră ce sprijin primesc de la Divizionul 2 / 35 Artilerie Beiuș.

În ziua de 6 Iulie a.c. dimineața am trimis pe soldatul Domani Ludovic pentru a duce căruța la Beiuș care nu s-a înapoiat nici până în prezent.

Azi la orele 12 soldatul Gheorghe Aurel din Regimentul 10 Gr. a plecat la Regiment motivând că este bolnav, ne vroind să se supună la vizita medicală aici, se anexează declarația sus numitului de la plecare din Oradea și până la Cămin s-a comportat: pe tren a furat 10 pachete de tutun din sacul subsemnatului, iar întrebându-l a spus că a luat numai 1 pachet.

La Beiuș în timpul cât am depus alimentele într-o casă unde am dormit susnumitul a desfăcut sacul din nou însă de data aceasta neavând timp să opereze pentru că m-am înapoiat repede înăuntru.

În seara zilei de 4 Iulie a.c. mă găseam într-un restaurant la Beiuș, să i-au masa, a venit un comisar de poliție și mi-a spus că susnumitul a furat din tren un geamantan al unui civil, iar eu i-am răspuns că: dacă îl va identifica să meargă la Comenduirea Pieței să ceară concursul pentru a fi arestat. Comisarul neavând reclamație în scris nu a mai acționat.

În ziua de 7 Iulie a.c. a venit la mine Șeful postului de Jandarmerie din localitate cu civilul căruia i s-a furat geamantanul din tren și care la recunoscut pe susnumitul că i-a furat valiza; și să-l cercetăm dacă va mai avea ceva resturi asupra lui, l-am cercetat împreună cu Șeful de Post dar reclamantul nu a găsit nici un obiect asupra lui, iar susnumitul soldat s-a revoltat pentru faptul că i-am făcut percheziție.

De la această dată susnumitul soldat era mereu neliniștit, iar în ziua de 8 Iulie a.c. seara mi-a solicitat o învoire de 1, ½ zile pentru a merge la Beiuș, ne obținând învoire a doua zi dimineața l-am găsit gata de plecare la Regiment, după mai multe rugăminte și după ce i-am promis un pachet de tutun s-a învoit să termine de vărui bucătăria Căminului care rămase neisprăvită din ajun.

În concluzie: Sus numitul soldat se face vinovat de hoție și părăsire de serviciu fără voie.

Vă rugăm să binevoiți a dispune să fie pedepsit exemplar altcum cazul se va repeta și de alți soldați și să fie înlocuit.

Custodele Căminului

Pl. Major

Vasile Marieș

23.

Nr. 12092 din 5.VIII. 1946²⁴⁴

Către,

Comenduirea Pieței Oradea

Binevoiți a cunoaște că la vizita ce am făcut-o la căminul ofițerilor de la Stâna de Vale, am constatat că sunt nevoi urgente pentru consolidarea fundației clădirii.

În acest scop se vor trimite chiar în cursul zilei de azi 4 dulgheri pe timp de 7 zile.

Meseriașii vor fi dați astfel:

²⁴⁴ A.M.R., fond.1989, dos. 1940, p. 82

- Regimentul 10 Grăniceri.....2 dulgheri,
 - Regimentul 18 Infanterie.....1 dulgher,
 - Regimentul 35 Artilerie.....1 dulgher
- Oamenii de mai sus se vor prezenta la Divizie azi 5 VIII. a.c. și vor avea asupra lor:
- Echipamentul adecvat pentru munte, inclusiv câte una pătură,
 - Hrană pe timp de 7 zile compusă din:
 - Pâine pe 3-4 zile, iar pentru rest mălai pentru mămăligă.
 - Cartofi, fasole, ceapă, zarzavat, marmeladă, surogat, iar în loc de carne proaspătă li se va da slănină.
 - Suplimente de marmeladă și slănină.

Atrag atenția că acești oameni vor presta o muncă grea pentru aceasta este nevoie să aibă hrană suficientă.

Fiecare om va avea câte 1 bardă, iar Regimentul 18 Infanterie va da și un joagăr.

De asemenea fiecare unitate de mai sus, va confecționa și da acestor ostaș câte 5-6 scoabe.

Comenduirea Pieții, va da foile de drum necesare pentru acești 4 ostași pentru distanța Oradea – Stâna de Vale.

La Divizie oamenii vor fi controlați de către Biroul 1 care se va îngriji de plecarea lor.

COMANDANTUL DIVIZIEI 18 INFANTERIE

General Paul Alexiu

24.

GARNIZOANA ORADEA

INSTRUCȚIUNI²⁴⁵

Pentru funcționarea Căminului Ofițerilor „Stâna de Vale” în sezonul 1946.

- 1). Căminul va fi deschis pe timpul de la 1 Iulie la 31 August.
 - 2). Camere în cămin se pot ocupa numai cu aprobarea Garnizoanei Oradea.
 - 3). În cămin nu pot fi găzduite alte persoane decât membrii familiei ofițerilor ce a obținut aprobare, soție și copii minori.
 - 4). Plata camerelor se face pe numărul de zile efectiv locuite socotit 2000 lei pentru una cameră pe zi și 500 pentru pat suplimentar, a treia persoană.
 - 5). Serviciul și spălatul lenjeriei se plătește aparte socotit de fiecare persoană 1000 lei pe zi.
 - 6). Popota va funcționa sub conducerea unui comitet prezent de ofițerul cel mai mare în grad ce i-a masa sau ofițerul delegat de Generalul care eventual va fi oaspete în cămin.
 - 7). Fiecare vizitator va depune anticipat un acot la popota, după normele stabilite de președintele comitetului popotei.
 - 8). Alimentele raționalizate, zahăr, ulei, făina etc, vor fi aduse în natura de fiecare persoană ce i-a masa la popotă în cantitățile următoare:
 - 2 kg. zahăr de persoană pe lună,
 - 1 kg. untură de persoană pe lună,
 - 10 kg. făină de persoană pe lună,
 - 2 kg. unt de lemn de persoană pe lună,
 - 9). La costul mesei se va adăuga plata bucatarului și chelnerilor ce vor fi angajați.
 - 10). Toți vizitatorii sunt obligați a respecta întocmai regulamentul căminului.
- Cei ce se abat vor fi evacuați la propunerea custodelui de către garnizoană.
- COMANDANTUL GARNIZOANEI ORADEA
GENERAL

²⁴⁵ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1940, p. 119

25.

CĂMINUL OFIȚERILOR Stâna de Vale Jud. Bihor

ÎNȘTIINȚARE Nr. 1237²⁴⁶, din 30 Mai 1946

Cu onoare se aduce la cunoștință, Comandamentelor, Serviciilor și corpurilor de trupă și formațiunilor de serviciu următoarele:

1). Ofițerii din Garnizoana Oradea, prin contribuția lor exclusivă au construit un Cămin, în anii 1935-1936 în pitoreasca Stațiune Climaterică Stâna de Vale Jud. Bihor, la altitudinea de 1100 m. într-o regiune de brad, tot timpul ozonat și ferită complet de curenți.

2). Căminul este afiliat Cercului Militar Oradea, are 28 de camere modern mobilate, a câte 2-3 persoane, apă caldă și apă rece în fiecare cameră, parchet, băi, lumină electrică etc. și poate adăposti 60-70 persoane.

3). Scopul acestui Cămin este: înlesnirea ofițerilor din Garnizoana Oradea, de pe raza Corpului 6 Armată cu familiile lor, ca și cu mijloace reduse bănești, să poată profita de binefacerea naturii în munți, pentru recreație și refacerea sănătății. Aici la Cămin se obține odihnă completă, reconfortarea celor debili sau surmenați, practica sporturilor în munți atât vara cât mai ales iarna, unde zăpada se menține bună pentru skyuri din toamnă până în Martie.

4). Drept de a ocupa camere în Cămin conform Statutului îl au numai ofițeri de pe raza Corpului 6 Armată cu prioritatea celor din Oradea care l-au construit.

5). Din familia ofițerului se înțelege: soția, copiii necăsătoriți, soră și frate necăsătoriți, dacă locuiește permanent cu ofițerul care cere camera, mamă și tată dacă de asemenea locuiesc cu ofițerul.

6). Costul camerelor la Cămin:

- Una cameră mobilată, pentru 2-4 persoane este de 200 lei pe zi și Căminul este deschis în lunile Iulie și August 1946

A treia persoană în aceeași cameră plătește un supliment de 50 lei pe zi, copiii până la 14 ani nu plătesc acest supliment.

Costul camerelor se plătește pe numărul zilelor state în Cămin.

În afară de costul camerelor, se mai plătește pe zi taxa de cură fixată de stațiune.

7). În cazul când se vor înscrie peste 20 persoane, Administrația Căminului va înființa popotă.

Costul popotei va fi acel real după prețurile pieței, la care se adaugă costul transporturilor de alimente din oraș în Stațiune.

8). Căminul va avea în tot timpul medic și telefon.

9). Transportul vizitatorilor în stațiune se face astfel:

Cu trenul C.F.R. pe linia principală Cluj Oradea și vice-versa, se debarcă în Stațiunea Stâna de Vale, 4 km. de la Bratca spre Cluj sau 3 stații de la Ciucea spre Oradea, de aici cu trenul industrial al Episcopiei Române Unită din Oradea 45 km. în munți.

10). Excursii din Stațiune se pot face la: Vârful Poieni, Vlădeasa, Izvorul Someșului, Izvorul Drăganului, Moara Dracului, Izvorul Minunilor, Aria Vulturului, Muncei și Peștera Meziadului, etc..

11). Pentru cei dornici de mai multă liniște și fără copii mici li se vor destina camere la etaje: familiile cu copii mici până la 12 ani vor primi camere la parter.

12). Înscrierile cu camere la Cămin se fac astfel:

- Pentru sezonul de vară Iulie – August până la 15 iunie 1946.

Cererile ofițerilor se vor trimite la forurile din Oradea.

²⁴⁶A.M.R., fond.1989, dos. 1940, p. 152

În cerere se va arăta:

- Numele ofițerului care solicită camere, Unitatea și Garnizoana din care face parte.
- Data de când și până când solicită camera.
- Numărul persoanelor, inclusiv ofițerul solicitant.

În cazul când din motive neprevăzute, cel înscris cu camera, renunță; acesta se va anunța cu cel puțin 5 zile înainte la Cămin.

13). În cazul când cei citați la punctul 3 nu vor adresa cerere la timp și camerele vor rămâne goale; administrarea căminului va da altor ofițeri solicitanți, în aceleași condiții ca și celor de la punctul 3 camera.

Aprobările de camere obținute se vor comunica la timp de către cămin prin unitatea din care ofițerul face parte.

Rugăm a dispune ca aceasta înștiințare să fie adusă la cunoștință din timp, tuturor domnilor ofițeri și familiile domnilor din Garnizoana dumneavoastră.

COMANDANTUL GARNIZOANEI ORADEA

General

Constantinescu Aurel

26.

TELEGRAMA²⁴⁷ GARNIZOANA ORADEA MARE

Către,

MINISTERUL DE RĂZBOI Direcția Casei Cercurilor Militare

La ordinul Telegrafic Nr. 105 din 13. IV. 1946,

Raportăm următoarele:

1). Cercul Militar al ofițerilor,

- Fonduri realizate în numerar, 304.930 lei.

- Recipise, 111.910 lei.

- Alte fonduri nu avem.

2). Cercul militar al subofițerilor:

- Fonduri realizate în numerar, 247.916 lei.

- Recipise de depuneri la Administrația Financiară Bihor, 142.260 lei.

- La portofoliu, 308.893 lei

COMANDANTUL GARNIZOANEI ORADEA

General, ss Constantinescu Aurel

Nr. 674 din 17 Aprilie 1947

²⁴⁷ A.M.R., *fond*.1989, dos. 1940, p. 175

STATUTELE

Cercului Militar Civil din Oradea.

modificate, completate și aprobate de adunarea generală a membrilor, în ședința din 15.VI.1929.

CAPITOLUL I

- Art.1.- Cercul "Militar Civil" are menirea să stabilească și să cimenteze raporturile sociale între toate elementele culte din societatea românească din orașul Oradea și Jud.Bihor.
El are sediul în Oradea pe timp nelimitat.
- Art.2.- Membrii Cercului "Militar Civil" se împart în două categorii:
a.) Membrii obligați
b.) Membrii aleși
- Art.3.- Sunt de drept membrii obligați ai Cercului Militar Civil toți ofițerii activi din Garnizoana Oradea.
- Art.4.- Poate deveni membru ales al Cercului Militar Civil oricare român din societatea română Orădeană sau Bihoreană, care îndeplinește condițiunile de la art.5.

CAPITOLUL II.-

Admiterea membrilor în Cerc.

- Art.5.- Pentru ca membrii prevăzuți la art.4 de mai sus să poată fi admiși, se cere ca cel interesat să adreseze cerere către comitetul de conducere, recomandată și susținută de către doi membrii din categoria membrilor aleși.
Această cerere va fi afișată timp de 8 zile în localul Cercului, după care comitetul în prima ședință va delibera și se va pronunța asupra ei prin vot secret nemotivat.-

CAPITOLUL III.

Cotizații

- Art.6.- Membrii obligați vor plăti lunar:
a.) Ofițeri generali 120 lei
b.) Ofițeri superiori: Colonel 100 lei, Locot.Col. 90 lei, Maior 80 lei.
c.) Ofițeri inferiori: Căpitani 70 lei, Locot. 60 lei, Sub.Locot. 50 lei.
- Art.7.- Membrii aleși vor plăti:
a.) Taxa de înscriere, lei 200 odată pentru totdeauna.
b.) Cotizația lunară:
- Pentru liberi profesioniști lei 100. 60.-
- Pentru funcționarii publici: între lei 50 și lei 100, în raport cu leafa lor.
- Pentru ofițerii de rezervă: Sub.Lt. lei 50, Locot. lei 60, Căpitan lei 70, Maior lei 80, Lt.Col. 90, Colonel și Generali lei 100. Lei 80.-
Membrii aleși ai Cercului, care timp de 6 luni nu vor achita cotizația lunară și nu justifică neachitarea vor fi propuși comitetului de conducere pentru a fi considerați demisionari.

1086

Art.8.- In caz de motive bine justificate, quantumul cotizatiilor prevăzute la art.6 și 7, se pot modifica cu aprobarea membrilor cercului, dată în ședința ordinară a adunării generale, ce se întrunește în întâia jumătate a lunii Februarie a fiecărui an.

Art.9.- Oricare dintre membrii cercului militar civil, care va dăruia cercului oel puțin suma de lei 1000, va fi numit "Membru fondator".- Membrii fondatori nu sunt scutiți de taxa de înscriere și nici cotizatiile lunare.

CAPITOLUL IV.

Conducerea Cercului.

Art.10.- Conducerea Cercului Militar Civil este încredințată unui comitet compus din:

1.) Președinte, General sau Colonel, numit de Comandantul Garnizoanei.

8 Membrii militari, aleși de către membrii militari;

2 Membrii civili, aleși de către membrii civili ai Cercului;

Câte 4 membrii supleanți, militari și civili;

2 Censori (unul civil și unul militar);

2 Censori supleanți (unul civil și unul militar).

Comitetul se alege la adunarea generală ordinară.

Membrii din comitet, care în cursul anului ar dimisiona sau nu și-ar putea îndeplini funcția din motive neprevăzute vor fi înlocuiți cu membrii supleanți, după propunerea Președintelui și aprobarea comitetului.-

Dacă nu se mai află membrii supleanți, atunci comitetul are dreptul să coopteze pentru locul vacant din categoria respectivă, un nou membru cu valabilitatea până la adunarea generală.

Tot acest comitet va alege din sânul său:

2 Vice Președinți, din care unul militar și altul civil.

5 Subcomitete și anume:

- Subcomitetul A. (Administrație)

- Subcomitetul C. (Cultură intelectuală și fizică)

- Subcomitetul D. (Distracții)

- Subcomitetul P. (Propagandă)

- Subcomitetul L. (Legislativ)

Fiecare subcomitet se va compune din numărul de membrii ci se va socoti necesar, aceiași persoană putând fi membru în mai multe subcomitete.

Va fi prezidat de unul din membrii, care poate fi militar sau civil afară de subcomitetul A. (Ad-ție) care va fi prezidat numai de un militar ofițer superior.

În caz când Președintele întregului Comitet al Cercului este Colonel, atunci acesta va fi și Președintele efectiv al subcomitetului A. (Ad-ție).

Art.11.- Întregul Comitet de conducere al cercului se alege pe timp de un an.

La expirarea mandatului comitetul cel vechi va conduce administrația cercului până la instalarea noului comitet.

Art.12.- Președintele comitetului ajutat de un ofițer secretar al cercului, numit de Comandantul Garnizoanei la propunerea Președintelui comitetului, dă directive și coordonează activitatea subcomitetelor astfel, ca să se atingă scopul arătat la art.10.

Are răspunderea morală a conducerii, iar dacă este Colonel și răspunderea materială ca Președinte la subcomitetului A. (Ad-ție).

Președintele convoacă comitetul de câte ori urmează a se

lua o hotărâre sau măsură de conducere, ce cade în competența comitetului conform statutelor.

Rezultatul fiecărei ședințe se consemnează în registrul de procese-verbale.

Deciziunile comitetului pot fi luate numai când sunt prezenți cel puțin 1/3 din membrii comitetului și cu majoritate de voturi a celor prezenți.

Dacă la fiecare primă convocare nu se întrunește acest număr de membrii ședința se va amâna pentru 3 zile, când ședința se va putea ține cu orice număr din membrii prezenți.

Art.13.- Atribuțiunile subcomitetelor sunt:

Subcomitetul A.(Administrativ)astfel cum se arată la Cap.V.

Subcomitetul C.(Cultură intelectuală și fizică)

- a.) Veghează la organizarea și buna reușită a tuturor manifestațiilor culturale hotărâte de comitet, ca: conferințe, producții artistice, șezători literare-artistice, făcând propuneri pentru acele ce ar mai fi necesar.
- b.) Face propuneri pentru cultura fizică: ca: dans, scrimă, diferite sporturi. Supraveghează ca școlile înființate în acest scop să funcționeze în ordine și conform hotărârilor comitetului.
- c.) Face toate propunerile relativ la revistele și diferitele cărți cu care trebuie să se înzestreze Cercul, supraveghind de aproape biblioteca și modul ei de funcționare, pentru care dă instrucțiuni.-

Subcomitetul D.(Distracții) organizează diferitele distracții hotărâte de comitet ca: baluri, serate, ceaiuri dansante, jocuri de societate(cărți, table, șah, domino, etc.)și face propuneri în scopul de a procura distracții membrilor și familiilor lor, a face cercul cât mai atragător pe această cale și a ajuta la sporirea fondurilor cercului, prin veniturile realizate din aceste organizări distractive.

Subcomitetul E.(propagandă)

- a.) Are în sarcina sa, ca prin toate mijloacele ce va socoti necesare, să facă o continuă propagandă în elementul românesc, pentru al convinge să ia parte cât mai activă la viața cercului, înscriindu-se ca membrii și participând la toate manifestațiile sale.
- b.) Intervine pe lângă autorități și diferite societăți a sprigini dezvoltarea cercului prin acordare de subvenții și diferite donațiuni: cărți, mobilier, etc.

Subcomitetul L.(legislativ).

- a.) Membrii săi prin delegațiuni date de Președinte, reprezintă interesele Cercului înaintea autorităților și instanțelor judiciare.
- b.) Deasemenea prin delegați iau parte la întocmirea diferitelor contracte și angajamente ale cercului, veghind ca ele să fie investite cu toate formele legale necesare pentru ca să nu poată fi atacate în fața justiției și interesele cercului periclitate prin întocmirea lor vicioasă din punct de vedere legal.

CAPITOLUL V.

Administrația Cercului

Art.14.- Administrația cercului se face de către subcomitetul administrativ, care are sub ordinile sale directe personalul administrativ compus din:

- a.)-un intendent însărcinat cu întreținerea în bună stare a localului și mobilierului cercului.
- b.) un ofițer care va face serviciul de casier;
- c.)-un bibliotecar.

d.)- Personalul de serviciu hotărât de comitet.

Personalul este numit de către Comandantul Garnizoanei la propunerea Președintelui comitetului, care va lua avizul Președintelui subcomitetului administrativ.

Cu ajutorul acestui personal, subcomitetul administrativ administrează și veghează la buna conservare a întregii averi a cercului.

Are grije pentru încasarea la timp a tuturor fondurilor cercului și a cotizațiilor membrilor.-

Mănuște aceste fonduri, aprobă și ordonancează cheltuielile conform hotărârilor comitetului și prevederilor bugetare.

Angajează restauratorul și supraveghează bufetul restaurant, ca el să funcționeze conform contractului pe tot timpul hotărât de comitet, stabilind prețurile diferitelor consumații.

Veghează la poliția ordinea și curățenia cercului.

Face comitetului diferite propuneri relativ la buna întreținere și sporirea averii cercului în limita fondurilor disponibile.

Ia în primire la constituirea sa, averea cercului după registrele respective, rămânând răspunzător solidar de orice lipsă constatată la predare.-

Art.15.- Intendentul Cercului Militar Civil va înlocui la cerș și va primi indemnizație lunară, care se va fixa la începutul fiecărui an de către comitet.

Toate celelalte funcțiuni ~~afare~~ ale personalului de conducere și administrativ sunt onorifice.

Art.16.- Comitetul trebuie să facă numai cheltuielile prevăzute și aprobate prin bugetul anual al cercului. Când în cursul anului se vor ivi cheltuieli indispensabile neprevăzute în buget, comitetul va putea să le facă până la suma de 10% din totalul bugetului aceluși an, prevăzându-le în procesul verbal și va cere apoi adunării generale rectificarea lor.-

Art.17.- Casierul cercului nu va putea avea asupra sa mai mult de 5000(cinci mii) lei necesare pentru cheltuielile curente mărunte.

Restul fondului va fi depus spre păstrare și fructifica la Băncile locale, hotărâte de comitet, după propunerile subcomitetului ad-tiv.

Art.18.- Interesele cercului vor fi reprezentate înaintea autorităților și instanțelor judiciare de către un membru din subcomitetul legislativ special delegat de către Președintele comitetului în acest scop.

Contractele de orice natură vor fi semnate de către Președintele subcomitetului administrativ și văzute de Președintele comitetului.-

Art.19.- Toate actele, scriptele, fondurile și materialele cercului sunt supuse controlului celor doi censori, aleși de către adunarea generală.-

Censorii sunt obligați să verifice întreaga gestiune a cercului oel puțin odată pe an, iar rezultatul verificărilor se vor consemna într'un proces-verbal care se va supune la cunoștința adunării generale.

Gestiunea în bani se va verifica trimestrial, îndeplinind aceleși forme.-

Art.20. - Perioada anului bugetar începe la 1 Ianuarie și se ter-

mină la 31 Decembrie.

În prima jumătate a lunii Februarie se va face convocarea adunării generale după normele prevăzute la art.31.

CAPITOLUL VI.

Distracții, conferințe, bufet, etc.

- Art.21.- Comitetul de conducere, după propunerile și ajutat de subcomitetele respective, va lua măsuri pentru organizarea de:
- baluri, serate și cealuri dansante, care vor avea loc în timpul sezonului de toamnă și iarnă.
 - Conferințe și producțiuni artistice, care pot avea loc în oricare timp.
 - jocuri de societate caș table, cărți, șah, domino, mahjong, biliard etc. care pot avea loc în orice timp al anului.
Dintre jocurile de cărți sunt cu totul interzise jocurile de baccara și chemin-de-fer.
 - Sezătorii literare, -artistice, care pot avea loc în tot timpul anului.
 - Conferințe profesionale pentru militari.
 - Sală permanentă de lectură în care trebuie, să se găsească revistele și ziarele cele mai răspândite.
- Art.22.- Distracțiile, conferințele, etc. prevăzute la art.21 lit.a.b.c.d.și e.se vor organiza de comitet, care va hotărâ și datele când ele pot avea loc, date ce vor fi afișate în localul cercului și comunicate membrilor.-
- Art.23.- Participarea membrilor la distracțiile, conferințele, etc. prevăzute la art.21 este gratuite, cu excepția jocurilor pentru care participanții vor trebui să plătească taxele ce se vor fixa de către comitet după propunerea subcomitetului D.
La anumite baluri fixate de comitet, se va putea percepe o taxă specială de intrare.-
- Art.24.- Localul Cercului Militar Civil nu se poate ceda pentru baluri sau diferite manifestații, organizate de persoane străine de cerc, sau societăți decât de Președintele Cercului, percepându-se în totdeauna costul cheltuelilor, precum și o taxă specială, hotărâtă după propunerile subcomitetului administrativ.
Manifestările, -culturale-naționale, pentru care nu se percepe taxă de intrare, pot fi scutite de taxă specială.-
- Art.25.- La serbările și distracțiile organizate de cerc, membrii cercului și familiile lor sunt de drept invitați.
- Art.26. - Oricare membru are dreptul a ține conferință la cerc, însă va trebui ca subiectul să fie în prealabil comunicat și aprobat de către comitet.
- Art.27.- Subcomitetul de administrație va lua măsurile necesare pentru înființarea și funcționarea unui bufet-restaurant care va fi pus în permanență la dispoziția membrilor cercului în orele ce se vor fixa de către comitet.
Bufetul restaurant poate fi dat în atre priză în condițiile pe care comitetul le va găsi de cuviință.

CAPITOLUL VII.

Dispozițiuni generale.

1090

- Art.28.-- Fiecare membru are dreptul să aducă la cunoștința comitetului orice nemulțumire a sa, sau să facă orice propuneri de îmbunătățire.--
In acest scop subcomitetul de administrație va ține un registru de cereri, observațiuni și propuneri; care va fi în permanență deschis în sala de lectură a cercului.
La fiecare adunare a comitetului, i se va prezenta acest registru pentru a decide în parte asupra fiecărei cereri, reclamațiuni sau propuneri.--
- Art.29.-- Orice membru al cercului are dreptul să introducă la cerc numai la serate și conferințe, persoanele onorabile străine, care sunt în trecere prin oraș, arătând și în registrul special, ținut și păstrat de bibliotecarul cercului, numele, prenumele, domiciliul și poziția socială a invitatului.--
Membrii cercului nu vor putea introduce ca vizitatori, persoane din localitate.
- Art.30.-- Membrii aleși, care dintr'o cauză oarecare, nu mai îndeplinesc condițiunile de onorabilitate și moralitate, ce stau la baza acestui cerc, sau care lucrează contrar statutelor și regulamentelor cercului, pot fi excluși definitiv din cerc printr'o decizie luată de către comitetul de conducere prin vot secret, fiind prezenți cel puțin 13 membri.

CAPITOLUL VIII.

Adunarea generală.

- Art.31.-- Adunarea generală se compune din toți membrii cercului.
Ia se întrunește în urma convocării comitetului, făcută cu cel puțin 10 zile înainte prin adrese personale pentru fiecare membru civil, iar pentru militari prin ordine date prin garnizoană:
a.) În ședința ordinară, odată pe an, în prima jumătate a lunii Februarie.
b.) În ședința extraordinară, oridecâte ori va fi necesar votul adunării generale.--
- Art.32.-- Adunarea generală va fi prezidată de Președintele cercului, asistat fiind de comitet.
In absența Președintelui, adunarea va fi prezidată de un Vice Președinte și în lipsa acestora de cel mai în vârstă din membrii comitetului.
Când prezidează un Vice Președinte are prioritate Vice Președintele civil.--
- Art.33.-- La adunarea generală trebuie să participe cel puțin 1/3 din numărul total al membrilor.
Dacă la prima convocare nu se va întruni numărul necesar de membrii, se va convoca o nouă adunare, care va avea loc peste 8 zile, cu oricâți membrii ar fi prezenți.--
- Art.34.-- La adunarea generală ordinară Președintele va pune în vedere adunării chestiunile cari sunt la ordinea zilei și va face să se citească o dare de seamă asupra mersului administrației în anul expirat, după care se va citi și proce-

1071
sul-verbal al comisiunii de censored.

Apoi se va da citire proiectului de buget, care se va vota de către adunarea generală.

Art.35.-- Orice hotărâre a adunării generale se va putea lua numai cu majoritatea de voturi a membrilor prezenți.--

Art.36.-- Asupra celor discutate și hotărâte de adunarea generală se va încheia un proces-verbal care se va semna de către întreg comitetul de conducere și de membrii delegați ai adunării.--

CAPITOLUL IX.

Dispozițiuni Finale

Art.37.-- Dizolvarea cercului o poate hotărâ adunarea generală conform dispozițiunilor din legea persoanelor juridice. Averea cercului se va lichida la dizolvare în felul următor.:

a.) Din averea comună se va achita pasivul.

b.) Averea fostă a cercului militar, conform inventarului se va înapoi comandantului Garnizoanei Oradea, în starea în care se află în ziua lichidării.--

c.) Averea comunei se va împărți în jumătate;

* rămânând Comandamentului Garnizoanei Oradea, iar cealaltă se va da în scop cultural sau filantropic societăților românești din Oradea cu hotărârea adunării generale, care dispune lichidarea.--

d.) Modificarea statutelor cercului nu se va putea face, decât de către adunarea generală a membrilor, convocată în acest scop de către Președintele comitetului.--

.....000.....

Conform cu statutele Cercului, citite de subsemnatul în fața adunării generale a membrilor, în ședința din:
15 iunie 1929.

Președintele Cercului Militar Civil Oradea

Gener

Serch

Conform cu originalul

Președintele Cercului
Oradea 15 Iunie 1929

A.M.R., fond 2987, dos. 748, p. 1084- 1091. Statut modificat, completat și aprobat în adunarea Generală a membrilor, în ședința din 15 iunie 1929

28.

No. 3113 5.IX.1920

COMANDAMENTUL CORPULUI VANATORILOR

CATRE

Mustr. Raslov Tutunet

Am onoare a inainta alaturat
 "MEMORIUL SI DEVIZUL " intocmit de
 acest Comandament sa propunerile rela-
 tive la infiintarea unui Z I A R
 de P R O P A G A N D A " pentru
 Zona Comandamentului Corpului Vanatori-
 ler, rugandu-va, sa bine voiti a aproba-

COMANDAMENTUL CORPULUI VANATORILOR
 G E N E R A L de Divizie /s/ Moșincat -

29.

COMANDAMENTUL CORPULUI VANATORILOR, Oradea-Mare

M E M O R I U

pentru

INFIINTAREA UNUI ZIAR DE PROPAGANDA LA

COMANDAMENTUL CORPULUI VANATORILOR din

O R A D E A - M A R E

+++ &&& +++

M E M O R I U
pentru
infiintarea unui ziar de prepaganda la
COMANDAMENTUL CORPULUI VANATORILOR IN
O R A D E A - M A R E .-

□□ ++ □□

Este in deosebite suferinta sfertarea uriasa ce-a facut guvernele ungaresti pentru maghiarizarea regiunii ce formeaza azi , Zona Corpului de Vanatori /Judetele BIHOR , SATU-MARE si ARAD/,- pe tot timpul stapanirii lor.- O adevarata lupta indarjita de exterminare a fost inaugurata, in scopul de a distruge si anihila eri ce constiinta nationala sau cultura romaneasca, mai ales in masele poporului romanesc, care cu puterea de viata specifica poporului nostru, se intindeau pana la suti-va kile metri Est de Debretsin, Püspök Ladany si gurile Muresului.-

Aceasta lupta pentru desnatiionalizare in ultimii ani, degenerase in silnicii si violente chiar.-

Consecintele dureroase pentru noi a acestei actiuni de desnatiionalizare au fost foarte rednice pentru ungari, caci pe de o parte elementele inteligente au fost cu totul inatrainate, iar masa poporului, taranii, lasati in cea mai neagra mixe si lipsa de cultura, au fost siliti sa-si piarda constiinta nationala, limba iar altii sa emigreze,

mai ales în America.-

Cel mai eficient mijloc întreprins de adversarii noștri, pentru propagandă, a fost P R E S A.-

Pentru a se putea face o idee de acțiunea criminală, de modul cum ungarii a întreprins P r e s a este suficientă doar constatarea că aproape toate jurnalele ungurești, erau răspândite în toate satele în mod gratuit, în scopul de a răspândi gustul de citit, în limba maghiară printre locuitorii români.

Actualmente ungarii usează de aceeași presă, pentru a ține printre sentimentaliștii lor, trează sentimentul național.- Astfel numai în Oradea-Mare, apar 7 ziare cotidiene ungurești, în cele mai bune condiții tehnice, aceste ziare în majoritate sunt citite și răspândite și pe la sate între țărani.-

Având în vedere că în urma propagandei dușmane care continuă și azi, spiritul național alieii la marginea etnică ale poporului românesc, nu numai că este foarte scăzut, dar că nu se vor lua din vreme măsuri pentru redemptarea acestui spirit, scapându-l de sub influența și teroarea propagandei dușmane, dușmanii noștri vor reuși să ajungă scopul urmărit.-

Comandamentul Corpului Vanatorilor, propune scoaterea unui Z I A R DE PROPAGANDA ROMÂNESC în ORADEA - MARE.-

Aceasta se impune cu atât mai mult cu cât în toate cele trei județe care formează Zona CORPULUI DE VANATORI, ziarele românești lipsesc cu desăvârșire, apar în diferite centre din Zona trei ziare locale cu un tiraj foarte redus și săptămânal, care ziare de partid, nu fac altceva decât își susțin interesele patreneilor lor.-

Ziarul de Propaganda al Comandamentului, va apărea de 3 ori pe săptămână și dacă se va putea chiar zilnic. - El va fi organul de propagandă națională pentru populația întregii Zone a Comandamentului. -

Pentru ca acest ziar să satisfacă scopurile pentru care se înființează, adică de a anihila propaganda dușmană, de a trezi spiritul național în popor și de a desobișnui limba românească să citească ziare ungurești, este absolută nevoie să îndeplinească următoarele condiții :

1.- Să apară în condiții tehnice superioare ziarelor ungurești. -

2.- Să fie vândut cel puțin cu jumătate pret mai puțin decât jurnalele ungurești. -

3.- Tirajul să fie cât mai mare pentru a putea fi răspândit în toate satele din Zona și apropierea frontierei, care sunt învenimate zilnic de manifestele tendințose ungurești. -

4.- Ziarul se va împărți Corpurilor de Trupă, și Comandamentelor în mod gratuit, prin această prevenind și făcând față erii carei încredere a agenților dușmani de a introduce între soldații noștri idei anarhice și belșevice. -

Ca toate aceste condiții să poată fi satisfăcute, eu omare vă rugăm să bine veniți a aproba pentru înființarea ziarului, un fond de 100.000.- /una sută mii / lei, și cel puțin un vagon de hârtie, /după cum se arată în alăturatul devis/. -

Având în vedere înaltul scop național, și de propagandă românească, precum și necesitatea înființării acestui ziar în Zona Corpului Vanatorilor

Cu onoare va rog sa bine veti a aproba aparitia
ziarului in conditiunile mai sus aratate, punand
la dispozitia Comandamentului suma de 100.000.-
lei si a unui vagon de hartie.-

COMANDANTUL CORPULUI VANATORILOR

GENERAL de Divizie,

31.

Subsemnatii membrii fondatori avand si calitatea de membrii in
consiliul de directiune, am ales ca presedinte al Consiliului de Admini-
stratie pe Dl. Jancu Simion domiciliat in str: Dr. Rațiu No. 8 si ca vice
presedinte pe Dnii Ionescu Stefan si Răpoca Mihai cu domiciliile sus a-
tate.-

In virtutea prezentului act constitutiv, subsemnatii membrii fon-
datori, declarăm adoptate statutele si constituită Societatea "Grupul de
Vest" a subofițerilor pensionari si din rezervă cu sediul in Oradea str:
Episcopul Pavel No. 2.-

Agache Octy
Corn Ciobogly
Vasilescu Ion
Ples
Chuleu
Fechete Ioan
Vasilescu Ion
Lucian
Cobaj Claudiu
Stancu
Muntele M. D. I. G.

Jancu Simion
Stefan Ionescu
Mihai Răpoca
Stefan Ionescu
Ioan Răpoca
Lucian
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu
Stefan Ionescu

Numărul actului 606/1925.
Cu referire la procesul verbal arătat în titlu de cartea în numărul
actului de mai sus, se certifica de noi dr. Stefan Răpoca notar pu-
blic in Oradea, cu domni: JANCU SIMION pensionar militar, domiciliat

Serv. Contencios Bir. Papanăsur.

Domnului Președinte al
Tribunalului Bihor Secția I.

Nr. 8807

DOMNULE PREȘEDINTE

La Nr. 8337 /935

Avem onoare a vă înștiința că acest Minister dă
aviz favorabil pentru ca Soc. "Grupul de Vest al subofi-
țerilor Pensionari și de rezervă din Oradea și jud. Bi-
hor" să fie recunoscută persoană juridică însă în con-
dițiune următoare:

a/ Să nu facă parte din asociație subofițeri
activi, și nici maștri militari în activitate de serviciu

b/Să nu facă parte din asociație nici un fel de
categorie de văduve.-

D. Ministru
Seful Serv. Contencios
General Turbatu

Seful Bir.
Lt. Colonel Ionescu

33.

MINISTERUL APARAREI NAȚIONALE
SERVICIUL CONTENCIOS

16

R E F E R A T

Nr. 8807 din Septembrie 1935

Sumar :
Se solicită aviz pentru a se recunoaște persoană juridică "Grupul de Vest al subofițerilor pensionari și de rezervă din Oradea și jud. Bihor.

Tribunalul Bihor Secția I-a cu Nr. 8337 /935 solicită aviz pentru a se recunoaște ca persoană juridică societatea "Grupul de Vest al Subofițerilor Pensionari și de rezervă din Oradea și Jud. Bihor".

Din studiul statutelor reese că se poate da aviz favorabil pentru ca Soc. să poată fi recunoscută persoană juridică însă în următoarele condiții

a/ Să nu facă parte din asociație subofițeri activi și maștri militari în activitate de serviciu.

b/ Să nu poată face parte din asociație nici un fel de categorie de văduve. -

Seful Serv. Contencios
General Turbatu

34

MINISTERUL APARAREI NAȚIONALE
SERVICIUL CONTENCIOS

17

Fără plată

T E L E G R A M A

Nr. 8807

TRIBUNALUL BIHOR Secția I-a
L. Nr. 8337/935

Ministerul dă aviz favorabil pentru recunoașterea ca persoană juridică a Societății "Grupul de Vest al Subofițerilor Pensionari" cu condiția ca subofițerii și maștrii activi să nu facă parte din societate, de asemenea nici o categorie de văduve. - *Sos. Nr. 1692/1935*

Seful Serv. Contencios
Colonel Candiani

153

*Telegrame
fără plată*

No 8807

Tribunal Bihor Sect. I

Ministerul de război pentru
 recunoașterea ca persoane juridice a societății
 1) Grupul de Vest al Suboficilor pensionari
 cu condiția de îndeplinire a tuturor condițiilor
 prevăzute în articolele 1, de asemenea în art. 1 și articolul
 de referință

*H. de r. r. r.
Lef. G. L. L.
C. C. C.*

NR. 008. 1692/1935.

5 FEB. 1936

Domnule MINISTRU,

În referință la nr. 8807 din 11
 noiembrie 1935.

Avem onoarea să vă înaintăm aici anexat
 un exemplar de pe statute și act constitutiv
 relative la recunoașterea personalității juri-
 dico a Societății "Grupul de Vest" al Subofi-
 terilor pensionari și de rezervă din Orașea
 și Județul Bihor, cu sediul în Orașea, împreună
 cu o copie de pe sentința civilă nr. 571/1935
 din 5 noiembrie 1935 a acestui Tribunal ce a
 rămas definitiv în ziua de 16 noiembrie 1935,
 comunicându-vă că zisa societate a fost tran-
 scriasă în Registrul persoanelor juridice la
 nr. 124.

Președinte,
H. C. C.

Grefier,
G. C.

MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
 REGISTRATURA GENERALĂ
 Nr. 044144 + 3 - MAR. 1936
 -INTRAREA-

36

in Oradea, strada Joan Rațiu 9, - JONESCU C. ȘTEFAN, plutonier major
 rezervă, Oradea, Calea Dr. Iuliu-Moniu 33, - RAPOBA MIHAI, pensionar
 militar, Oradea, strada D. Cantemir 55, - MOȘNEAGU PETRE, pensionar mi-
 tar, Oradea, Colonia Iosia, strada I. No. 22, - FURCOI DUMITRU pens-
 ionar militar, Oradea, Cazarma Regimentului 5 Regiori, - NEAGOIȘ NICOLAE
 pensionar militar, Oradea, strada Profesor Pompei 1, - DIACONEASA JOAN
 pensionar militar, Oradea, strada Lt. Bătrânul Nicolae 21, - GUȘOIU MARE
 pensionar militar, Oradea, strada Francezi 21, - CORDEA ILIE, pensio-
 nar militar, Oradea, strada Francezilor 16, - CĂCIOARA GHEORGHE plutonier în
 rezervă, Oradea, Colonia Iosia, strada 74 No. 3, - SIMION FLORIAN, pensio-
 nar militar, Oradea, strada Alexandri 19, - LACATUȘ JOAN pensionar mi-
 tar, Oradea, Colonia Iosia, strada 9 No. 5, - NICODIM M. GHEORGHE, pen-
 sionar militar, Oradea, strada Take Ionescu 12, - SIMION NICOLAE pensio-
 nar militar, Oradea, strada Tudor Vladimirescu 7, - FRENȚIU TEODOR sergent
 instructor în rezervă, Oradea, strada Bălții 10, - AGACHE PETRU pensio-
 nar militar, Oradea, strada Fluorașului 16, - CION GHEORGHE pensionar
 militar, Oradea, strada Spiru Haret 2, - VASILSCU VASILE pensionar mi-
 tar, Oradea, strada Rimler Carol 45, - STANCIU JOAN, plutonier major
 în rezervă, Oradea, Colonia Iosia, strada I. No. 33, - HOLUBINA GHEOR-
 GE plutonier în rezervă, domiciliat în Oradea, strada Bucovina 1, - FEDE-
 JOAN plutonier pensionar, domiciliat în comuna Chigie, - BELDIE TEODO-
 R plutonier major pensionar, domiciliat în Oradea, strada Dr. Nicolae
 Zigre 42, - JOVIȚIU NICOLAE plutonier major pensionar, Oradea, strada
 Francezilor 22, - PATRAȘ ȘTEFAN plutonier pensionar, Oradea, strada D. Leu
 27, - DOBAI FLORIAN, plutonier pensionar, Oradea, strada Măgărașului
 30, - JUHAS JOAN subofițer în rezervă, Oradea, strada Hilaria 29 și
 MINA VASILE pensionar militar, domiciliat în Oradea, Colonia Iosia, str-
 ada I. No. 11, - toți cunoscuți nouă personal, - au semnat prezentul act
 constitutiv în ziua de azi, în fața noastră cu mâna lor proprie, decl-
 rând, că-i cunosc conținutul și-l aprobă.

ORADEA, 23, douăzeci și trei de noiembrie anul nouămii douăzeci și trei, cinci. --

Ștefan Moșincă
 notar public.

MINISTERUL APARAREI NATIONALE
Serviciul Contencios

Nr. 25763

DOMNUL AVOCAT

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a cerceta la Tribunalul Bihor Sec. I-a dosarul Nr. 538/934 privitor pe Asociația Subof. pensionari Oradia, și a ne comunica stadiul în care se află întrucât până în prezent Tribunalul Bihor nu ne-a cerut avizul și nici asociațiunea nu ne-a trimis, actul constitutor și statutele spre a fi consultate. *Se alatură act. Trib. Bihor cu termenul la 30. III. 1934.*

Seful Serv. Contencios
Colonel

Seful Biur.
Major

Domnului Avocat al Statului din Oradia Mare

MINISTERUL APARAREI NATIONALE
Serviciul Contencios

Nr. 25763 21 MAR 1934

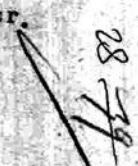
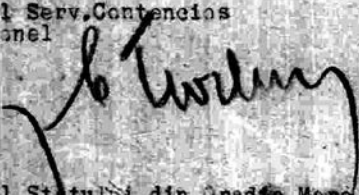
DOMNUL AVOCAT

Avem onoare a vă ruga să binevoiți a cerceta la Tribunalul Bihor Sec. I-a dosarul Nr. 538/934 privitor pe Asociația Subof. pensionari Oradia, și a ne comunica stadiul în care se află întrucât până în prezent Tribunalul Bihor nu ne-a cerut avizul și nici asociațiunea nu ne-a trimis, actul constitutor și statutele spre a fi consultate. *Se alatură act. Trib. Bihor cu termenul la 30. III. 1934.*

Seful Serv. Contencios
Colonel

Seful Biur.
Major

Domnului Avocat al Statului din Oradia Mare

ROMÂNIA

TRIBUNALUL JUDEȚULUI *Bihor*

SECȚIA *I* *23*

CITAȚIUNE

Nr. *3207* din luna *Sept*, ziua *23*, anul 19*35*

Noi, *Președintele tribunalului Bihor*
 secția *I*, în virtutea art. 71 din procedura civilă, chemăm pe
 D. *Ministerul Afacerii Nationale*
 de profesieune *București* domiciliat în
 comuna _____ strada _____
 Nr. _____ să vie în ziua de *14* *patru spre zece*
 a lunii *Octombrie*, anul *1935*, ora *9 et. 1* Cam. 15
 la tribunalul *Bihor*, secția *I*, spre înfățișare
 în procesul *civ. pers. juridică Simțul de Vest. a sub. ofiteru*
 ce i s'a intentat de către reclamantul *persoanari*
 de profesieune _____, domiciliat în comuna _____
 strada _____ Nr. _____; cunoscând că dacă nu
 va răspunde la strigarea pricinei sale, în ziua și ora sus arătate, se va da
 hotărâre în lipsă, potrivit art. 148 din procedura civilă.

Trimitem sus-numitului pârît, împreună cu aceasta, un exemplar de
 petiție.

Pârîtul este dator ca, până în termen de 15 zile înainte de *ziua fixată pen-*
tru înfățișare, să deponă prin greșa tribunalului județului *Bihor*
 secția *I*, la dosarul cauzei, copii de pe actele cu care se slujește, cer-
 tificate de dânsul ca întocmai cu originalul.

Dacă actele cu care se servește vor fi scrise în limbă străină sau cu
 litere vechi, pârîtul va fi dator să le traducă și să le scrie cu litere latine.

PREȘEDINTE *Maignand*

Portărei *[Signature]*

Dosarul Nr. *1692/1935*

SERVICIUL CONTENCIOS.

S U M A R :

Dare de seamă
asupra statu-
tului Asoc.
"Grupul de Vest".

Soc. "Grupul de Vest" a subofițerilor pensionari și de rezervă din Oradea și Jud. Bihor a cerut prin Trib. Bihor avizul Ministerului pentru recunoașterea ca persoană juridică.

Ministerul și-a dat avizul favorabil cu Nr. 8807/14.IX.1935 cu condiția de a se face următoarele modificări:

- a) Să nu facă parte din societate subofițeri activi și maigri militari în activitate de serviciu.
- b) Să nu facă parte din asociație nici un fel de categorie de văduve.

Din actele trimise cu Nr. 2549/936 de Trib. Bihor rezultă că s'a respectat pt. 9; nu s'a respectat însă pt. C. După cum rezultă din cuprinsul articolului 4 și care prevede că pot face parte din societate și văduvile subofițerilor pensionari și de rezervă.

Deasemenea probabil că atunci când s'a dat de Minister avizul său favorabil nu s'a băgat de seamă că art. 50 statute este redactat cu un conținut ce contrazice flagrant prevederile art. 32 și 53 al II, ptr. din legea pentru persoanele juridice.

Articolul 50 din statute prevede: "Disolvarea" "Grupului de Vest" va avea loc când numărul lor (adică al membrilor) va ajunge la 15".

..//..

Art. 32 din lege prevede: "Asociațiunea pentru a putea avea personalitatea Juridică trebuie să fie compusă din cel puțin 20 persoane".

Art. 53 Verbind de dizolvarea asociațiilor la al II pt. prevede că o asociație e desovată de plin drept "când numărul asociațiilor va fi scăzut sub limita fixată de statute sau limita fixată de lege".

Credem că art. 50 din statute va trebui să fie neapărat modificat și pus în concordanță cu prevederile legii.

ȘEFUL BIR. PERSOANE JURIDICE
CAPITAN,

ATHANASIU GH.

Athanasiu Gh.

ROMANIA

MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE

DIRECȚIUNEA SERVICIULUI CONTENCIOS

Adresa poștală : M. Arm. București — București
Adresa telegrafică : M. Arm. București
Telefon : 341/21—41/31

Nr. 70.039 21 MAR 1936

**SOCIETATEA "GRUPUL DE VEST" A
SUNOFITERILOR PENSIONARI DIN
ORADEA ȘI JUD. BIHOR.-**

Dosarul și Nr. dv. _____ Data dv. _____ Dosarul și Nr. nostru (a se repeta în răspuns) _____ Data _____

Privește: **Cu onoare vă rugăm ca la cea dintâi adunare generală să propuneți modificarea art. 50 din statut care este redactat cu un conținut ce contrazice flagrant preved. art. 32 și 53 al II pt. e. din legea pentru persoanele juridice.-**

Astfel art. 50 din statut prevede că desolvarea "Grupului de Vest" va avea loc când numărul membrilor va ajunge la 15.-

Ori art. 32 din lege prevede:

"Asociațiunea pentru a putea dobândi personalitatea juridică trebuie să fie compusă din cel puțin 20 persoane".-

Art. 53 din lege vorbind despre desolvarea asociațiilor la al. II. pt. e. ca: "o asociație este desolvată deplin drept când numărul asociațiilor va fi decăzut sub limita fixată de statute sau limita fixată de lege".-

De aceea însă limita minimului de membri fixată inițial de statut este sub aceea prevăzută de art. 32 modificarea statutului în sensul cerut de noi se impune de la sine.-

ȘEFUL SERVICIULUI CONTENCIOS
G E N E R A L,

TURBATU C.

ȘEFUL BIRoulULUI
CAPITAN,
ATHANASIU GH.

Tribuna l ul Bihor, Secția I.

95

Nr. 1002/1935.

Sentinta civila directa nr 571/1935.

Audienta publica din 5 Noiembrie 1935.

Prezidiul lui Dr. Coloman Allicușiușor președinte
membru asesor al Dr. Victor Horopan judecator
Greșilor asin. Greșilor ajutor greșilor
Sotolul Ministerului Public ocupat de dl. Marin Popescu, procuror
cu gradul de președinte.

La ordina fiind judecata cererea inaintata de Societatea
"Grupul de Vest" al subofitierilor pensionari și de rezervă din
Građa și Judetul Bihor, la data de 5 Iunie 1935 sub Nr. 6159/1935
Dca. Nr. S. I. 1002/1935 / la Tribuna l ul Judetului Bihor Secția I-a
pentru recunoașterea calitatii ca l de persoană juridică.

La apelul nominal făcut in camera de consiliu au răs-
puns in numele societății dl. Stefan Ionescu vice președinte, iar
din partea Ministerului de Interne și al Apărării Naționale lna
Elisaveta dr. Orban Monica in substituția avocatului statului
dr. Aurel Popescu.

Procedura de chemare fiind completă și dându-se auven-
tul părților

Dl. Stefan Ionescu vice-președinte al asociației a
susținut că cerințele legii pentru persoanele juridice sunt in-
deplinite, apoi că Ministerul de Interne prin adresa Nr 1110 A din
31 August 1935, precum și Ministerul Apărării Naționale prin ad-
resa sa telegrafică Nr 8607 din 11 Septembrie 1935 au dat aviz
favorabil pentru recunoașterea personalității juridice a petițio-
nării societății, cel din urmă totuși cu condiția ca subofitierii
și maestrii activi să nu facă parte din societate, de asemenea
nici o categorie de vârfve, - că asociațunea petiționară a și
satisfăcut aceste condiții pusă de Minister, modificand statu-
tele conform procesului verbal din 29 Octombrie 1935 in mod co-
responsător, astfel deci pune concluziuni pentru admiterea cererei
și recunoașterea personalității juridice a Asociației "Grupul
de Vest" al Subofitierilor pensionari și de rezervă din Građa
și Judetul Bihor.

Avocatul Statului și Reprezentantul Ministerului Public
asemenea au pus concluziuni pentru admiterea cererei.

Tribuna l ul de liberand:

Asupra cererei Asociației "Grupul de Vest" al Sub-
ofitierilor pensionari și de rezervă din Građa și Judetul Bihor
făcută prin petițunea inregistrata la Nr 6159/1935 din 7
Iunie 1935, prin care cere a l se recunoaște calitatea de
persoană juridică.

Avand in vedere lucrările de la dosar, din care rezultă
că Ministerul de Interne prin adresa sa Nr 1110 A. din 31 August
1935, precum și Ministerul Apărării Naționale prin adresa sa
telegrafică Nr 8607 din 11 Septembrie 1935 au dat aviz favora-
bil pentru recunoașterea personalității juridice a petiționarii
societății, cel din urmă însă cu condițunea ca subofitierii și maestri
activi să nu facă parte din societate, de asemenea nici o catego-
rie de vârfve.

Avand in vedere că din cercetarea actelor depuse de pe-
tiționară se constata că formele și cerințele legii și ale regi-
lamenteului legii pentru persoanele juridice sunt indeplinite.

Că in conformitate cu conținutul procesului verbal
dresat in adunarea generală a societății petiționare din 29
Octombrie 1935, se constata că articolul 4 din Statutele societății
au fost modificate in sensul cerut prin avizul Ministerului Apă

43..

Că avocatul statului și reprezentantul Ministerului Public asemenea a pus concluziuni pentru admiterea cererii.

Având în vedere dispozițiunile articolului 89 din Legea persoanelor juridice.

Având în vedere că în astfel de împrejurări și considerând scopul societății petiționare ce s-a fixat prin statute, Tribunalul găsește că asociațiunea petiționară merită să aibă capacitatea juridică și deci cererea urmează a fi admisă.

Pentru aceste motive.

In unire cu concluziunile scrise a la Ministerului Apărării naționale și cu concluziunile orole, ale reprezentantului Ministerului Public

IN VIRTUȚEA LEGII

Art. 16

Admite cererea încaută de asociațiunea "Grupul de Vest" al suboficiorilor pensionari și de rezervă din Oradea și Județul Bihor prin petițiunea înregistrată la nr. 6139/1935 din 7 Iunie 1935, și în consecință recunoaște calitatea de persoană juridică a acestei societăți.

Prezenta sentință, după rămânerea ei definitivă, se va înscrice în registrul special al persoanelor juridice, potrivit dispozițiunilor articolului 16 și urm. din Regulamentul Legii pentru persoanele juridice.

Cu drept de apel în termen de 10 zile libere de la pronunțare.

Dat în cameră de consiliu și pronunțată în ședința publică azi 5 Iulie 1935 în Oradea.

/ss/ Dr. C. Aliquander, /ss/ Dr. V. Hortopan, Grețier /ss/ Marin Grigore.

Pentru conformitate,
Grețier

Concl. orig.

253 / asociatii

33 244 Bir. Pers. Jur. 5.

Nr. 10083 15. OCT. 1945 11.X.1945

Avocatura Statului Bihor
Oradea - Mare

Avem onoare a vă ruga să bine-
voiti a ne comunica de urgență
dacă asociațiunea "Societatea
grupului de Vest a Subofiterilor pen-
sionari și de rezervă din Oradea
și Jud. Bihor" careia o a recunos-
cut personalitatea juridică prin
sentința nr. 571 din 5.XI.1935 a Trib.
Bihor - secția I-a, a fost radiată
până în prezent din registrul
de persoane juridice. - vă rugăm
să în caz afirmativ, vă înmânați
copie de la sentința prin care
a fost radiată a asociației

Sr. Contenc.
Col. Pohoate

S. Bir. Pers. Jur.
Lt. Berbu.

45.

Contenciosul nr. 253
 Județul Oradea
 Egire 675
 1945. Oct. 21/30

35 46
 MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
 DIRECȚIUNEA CONTENCIOSELUI
 Nr. 15366 + 10. NOV. 1945
 INTRARE

253
 B. Juretic

Domnule Ministru,

La adresa Dvs. No. 10083 din 15 Oct. 1945, avem onoare a vă raporta că, până în prezent n. a fost radiată din registrul de persoane juridice "Societatea Grupului de Vest a Subofițerilor Pensionari și Rezervă din Oradea și județul Bihor", care asociație a fost înscrisă prin sentința No. 571 din 5 Nov. 1935, a tribunalului Bihor Secția I-a.

Seful Contenciosului,
 Petre Mureșan
 avocat principal

Lucia A. Miheș

Secretar,
 Lucia A. Miheș.

Lucia A. Miheș

Domniei-Sale
 Domnului Ministru al Apărării Naționale
 Subsecretariatul de Stat al Armatei pe Usor
 Contenciosul

București:

46.

Osoc. 253.
 26 SEP. 1946
 Nr. 10730
 Asoc. grupul de Vest al subofițerilor pensionari și Rezervă din Oradea și jud. Bihor.
 Str. Tăcșali Nr. 24 - Oradea.
 La Nr. 52/1346;
 Au onoare a înainta copie de pe actul constitu-
 tiv și statutele aflate la dosarul acestei Asociații.
 La dosarul esoc. au rămas originalele actelor.

J. Rudeanu
S. Br. Pers. J.

253
Asociații B. Juridic
 MINISTERUL APĂRĂRI NAȚIONALE
 DIRECȚIUNEA CONTENCIOSULUI
 Nr. 2700 + 13. MAI. 1946
INTRARE
 No. 39
 2700
 36
 Către
 MINISTERUL DE RĂZBOIU
 Subsecretariatul de Stat a. A. U.
 Direcția Contenciosului.

Dosar
253 Asociații

La Ordinul D-Voastră, no. 18366/1945, către Garnizoana Oradea-Mare.-

Avem onoare a raporta că până la data lucrării la cunoștință a Ordinului de mai sus, "Grupul de Vest" al Subofițerilor Pensionari și de Rezervă din Oradea și J. ud. Bihor, nu a mai activat din anul 1940 în urma Verdictului dela Viena, când cu ocazia refugului, organizația "Grupului" a fost complet discompusă.-

La data de 9 Decembrie 1945, în baza Ordinului D-Voastră de mai sus și conform aprobării D-lui, General Comandant al Garnizoanei Oradea, ne-am adunat membrii în adunare generală, în localul Cercului Teritorial Bihor, Oradea unde de acord am format noul Comitet de conducere compus din:

Președinte: Plut. Major Pensionar Popescu Petre			
Vice	"	"	" Diaceniță Marin
Secretar	Casier,	"	" Moșneag Petre
Cenzori:			
"	"	"	" Agache Petre
"	"	"	" Mangiurea Nicolae
"	"	"	" Străpuș C-tin
"	Supl:	"	" Stainer Petre
"	"	"	" Istrate Costach
"	"	"	" Tuduc Ghe

Dela data constituirii organizației noastre, activitatea noastră s-a rezumat la intervenții pe la diferite foruri superioare, privind numai îmbunătățirea mijloacelor de trai a pensionarilor militari mai cei aflați în Garnizoana Oradea, care în situația actuală de azi, economică se zbat într-o mizerie de nevăzut:

Lipsa de mijloace materiale pentru refacerea căminurilor părăsite și avariate din cauza războiului

Lipsa mijloacelor de trai în special cei mai săraci și invalizi de Războiu.-

Lipsa de aprovizionare caș combustibil de care am fost complet lipsiți din neglijența Economatului alimente înbrăcămite etc.

Cu toate intervențiile am ptut abea obține o prea mică parte din dolianțele noastre și anume: parte din alimentele raționalizate prin Economat, iar dela data de 10 Decembrie 1945, ni sa sistat de Economat distribuirea pâinei, iar dela 20 Aprilie 1946, carnea, fără altă posibilitate de aprovizionare.

Astfel prezentându-se situația care este stăt de dezastruasă pentru întreaga presă noastră, vă rugăm respectuos a dispune revenirea la normal prin Serv. de Intendență a Corpului de Armată respectiv în

ales

mod cu totul excepțional pentru noi, cei dela granița de Vest care datorit evenimentelor am fost atât de greu încercați și năpăstuiți de soartă.

Din lipsă de locuințe care a devenit atât de acută, în orașul Oradea nu avem local de sediu, continuând în mod provizoriu, în Str. Tâcșoli No.24.

Președinte
P. Popescu

Secretar
P. Moșneac

[Handwritten signatures of P. Popescu and P. Moșneac]

MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
DIRECȚIUNEA CONTENCIOSULUI
No. 40730 + 16 SEP. 1946
INTRARE

No. 52
1x ziua 3 1946
"GRUPUL DE VEST"
al Subofițerilor Pensionari și Rezervi
din Oradea, și Jud. Bihor
Către

MINISTERUL DE RĂZBOIU
SUBSECREȚIARATUL DE STAT AL ARMATEI
DE USCAT.
DIRECȚIUNEA CONTENCIOS

La Ordinul D-Voastră, No. 18366/945
către Garnizoana Oradea și urmare la rapo-
rtul nostru, No. 39/946.-
Avem onoarea să vă rugăm să bine voi-
ți a aproba eliberarea unei copii după
actul constitutiv și Statut al "Grupul-
lui de Vest" al Subofițerilor Pensionari
și de rezervă din Oradea și Jud. Bihor.-
Avem absolută nevoie de această co-
pie întrucât Originalul a fost în arhiva
noastră și, a pierdut ocazia evacuării
Ardealului de Nord în anul 1940, când ne-
am refugiat fără de care nu putem face
unele modificări corespunzătoare timpu-
lui de față.-
Delegăm din partea noastră pe cama-
radul Plut. Major pensionar, *Vecege* că-
ruia rugăm a se încredința copia soli-
citată.-

SECRETAR
Plut. Major P. Moșneac

[Handwritten notes: 253, 17 Sept 1946, and signatures]

nr. 638. 1932/1935

MAJOR JUD. BIHOR
SECTIA I.

8334

28 VII 1935

31 / 4

Domnule MINISTRU,

In conformitate cu disp. art. 3 din
legea Persoanelor Juridice;

Aven onoare a Va inainta aci anexat
cate un exemplar din actul constitutiv si sta-
tut relativ la infiintarea Societatii "Grupul
de Vest al Subofiterilor pensionari si de re-
serva din Oradea si Judetul Bihor", rugandu-va
sa binevoiti ca odata cu restituirile lor, sa
dati si avizul Dmniei-Voastra, in termenul
de 15 zile prevazut de art. 11 din regulamen-
tul legii.

Președinte,

A. Crăciunescu

Grațier,

G. G. G.

Ministerul Apararii Nationale,

Bucuresti.

cu statut si act. constitutiv

SOCIETATEA GRUPULUI DE VEST

Subofițerilor pensionari și din rezervă
Oradea și Județul Bihor.

ACT CONSTITUTIV.

Subsemnații intrându-ne în ziua de 24 Martie 1925, în sala Primăriei Municipiului Oradea, în urma deliberațiilor urmate am hotărât înființarea unei societăți sub denumirea de "Grupul de Vest" al subofițerilor pensionari și din rezervă din Oradea și Județul Bihor.

Statutele în virtutea cărora va funcționa această societate, sunt aici anexate și s'au întocmit în conformitate cu Legea pentru persoanele juridice votată de corpurile legislative în ședința de la 1 și 2 Februarie și publicată în Monitorul Oficial No. 27 din 6 Februarie 1924.

Scopul societății "Grupului de Vest" e: Continuarea tradițiilor noastre, Cultul superior al Patriei și Trombul, Apărarea și ridicarea patriei noastre Național, aci la granița de vest.

Din societate pot face parte subofițerii pensionari, maistrii militari, subofițerii de rezervă și văduvele lor, după cum urmează: Sergenți, Instructori, Platonieri, Platonieri majori, Ajutoari de sublocotenenți, Maistrii militari precum și văduvele acestora.

Sediul societății "Grupului de Vest" este în strada Episcopul Pavel No. 2.

Pentru îndeplinirea tuturor formalităților cerute de legea pentru persoanele juridice promulgată prin Monitorul Oficial No. 27 din 6 Februarie 1924 în scopul dobândirii personalității juridice, subsemnații membrii fondatori împuternicim pe Dnii Janou Simion domiciliat în str: Dr. Rațiu No. 8, Ionescu Stefan, domiciliat în str: Dr. Iuliu Maniu No. 33, Răpcea Mihail domiciliat în str: Dimitrie Cantemir No. 54, Moșneag Petre domiciliat în str: 122 din Colonia Joga, Agache Petre domiciliat în str: Flăcărașului No. 16, Furcă Dimitrie domiciliat în Grădina Regimentului V Roșiori și Cion George domiciliat în str: Spiru Haret No. 2, ca toți împreună sau persoanele prin care Dnii lor vor substitui, putând face și semnă orice acte și formalități ce vor fi necesare pentru: apeluri, să renunțe la apeluri, să primească citațiuni, să ia cunoștință de termene să accepte și să facă modificări ale apelului constitutiv și al statutelor cerute de justiție etc., într'un caz să facă tot ce va fi necesar în scopul mai sus arătat.

Subsemnații membrii fondatori luând ca primă adunare generală am înființăm în consiliul de administrație pe Dnii Janou Simion, domiciliat în str: Dr. Rațiu No. 8, în calitate de Președinte al societății, Dl. Ionescu Stefan domiciliat în str: Dr. Iuliu Maniu No. 33 și Dl. Răpcea Mihail domiciliat în str: Dimitrie Cantemir No. 54, ca vicepreședinti ai societății.

STATUTUL
"GRUPUL DE VEST"

al

SUBOFITERILOR PENSIONARI SI DE REZERVA DIN ORADEA SI JUDEȚUL BIHOR.

C A P . I.

Art. 1. Se înființează "Grupul de Vest" a subofițerilor pensionari și de rezervă din Oradea și jud. Bihor, cu sediul în orașul Oradea str. Episcopul Pavel No.4.

Art. 2. Scopul "Grupului de Vest" e; a./ Continuarea tradițiilor lor ostășești, Cultul superior al Patriei și Tronului. Apărarea și ridicarea patrimoniului național, aci la granița de Vest.-

b./ Îmbunătățirea situației materiale și morale a subofițerilor pensionari și de rezervă, prin realizarea revindicărilor lor prevăzute de legile în vigoare și eventual modificate.-

Art. 3. Durata "Grupului de Vest" este nelimitată și nu se poate dizolva decât în cazurile specificate în statut.-

Art. 4. Din "Grupul de Vest" fac parte; subofițeri, maestri militari, pensionari și de rezervă; / sergenți, sergenți instructori, plutonieri, plutonieri majori maestri militari și foști ajutoari de sublocotenenti/ precum și văduvele acestor subofițeri.-

Art. 5. Membrii "Grupului de Vest", pe tot timpul cât vor fi în grupare sunt obligați a cotiza câte 5 lei lunar, plătită: lunar, trimestrial sau anual, care constituie fondul și care se administrează de comitet,

Art. 6. Fondurile "Grupului de Vest" se compun din;

a./ Taxa de înscriere lei 10.-

b./ Taxa pentru statut " 10.-

c./ Taxa pentru drapel " 5.-

d./ Taxa pentru carnetul de membru lei 5.-

e./ Cotizația lunară de lei 5.-

f./ Din donațiuni benevole.

g./ Din produsul net al serbărilor, balurilor etc. - ce se vor

51. organiza de către Comitetul "Grupului de Vest."

Taxele de la art. 6. punctul a.b.c. se plătesc odată pentru totdeauna.-

Art. 7. Comitetul "Grupului de Vest" poate acorda membrilor săi săraci și lipsiți de mijloace, dar cu plata cotizațiilor la curent a jutoare ~~comitetului~~ art.5.

Art. 8. La ceremonia înmormântării unui membru vor lua parte toți membrii "Grupului de Vest" cu drapelul îndoliat.-

Familia decedatului va anunța Sediul "Grupului de Vest" cu cel puțin 24 ore înaintea ^{de} data și ora înmormântării.-

Art.9. La finele fiecărui an /1. Ianuarie - 31. Decembrie / consiliul de administrație face darea de seamă de mersul operațiilor și o supune aprobării adunării generale care dă descărcare.-

Art. 10. Ori ce alte detalii relative ale "Grupului de Vest se vor aduce la cunoștința membrilor, de către consiliul de administrație prin comunicări speciale.-

Art. 11. Statutele "Grupului de Vest" se pot modifica sau înlocui în total sau în parte numai de adunarea generală cu 2/3 voturi a membrilor cu cotizația la curent.-

C A P II.

Art. 12. Scopul "Grupului de Vest" e:

Metoda de acțiune a organelor și a membrilor grupului se bazează pe cea mai strânsă solidaritate și cea mai disciplinată armonie.

Inițiativele răzlete sunt interzise,

Perseverarea în cereri, urmărirea și reușirea lor neslabită, până la deplina lor satisfacere sunt metode obligatorii.-

Mijloace de acțiune sunt;

a./ Demersuri verbale și scrise la autoritățile de drept și la personalitățile de a căror hotărâre depinde soarta cauzei pentru care se intervine.-

b./ Publicațiuni periodice, eventual zilnice afișe apeluri etc.

c./ Concursul presei.-

d./ Adunări, întruniri, congrese, meetinguri, motiuni, memorii, delegațiuni.-

./.

Art.13. "Grupul de Vest" , poate federaliza ,cu alte societăți similare. Federalizarea nu modifică condițiunile organizării și funcționare ale societăților federate.-

Fiecare păstrând o completă libertate de conducere și administrație. Acțiunea unitară se referă numai la scopul pentru care au federalizat.-

C A P . III.

Art.14. Din "Grupul de Vest" pot face parte; subofițeri pensionari și de rezervă prevăzuți la art. 4.

Art.15. Societatea se compune din următoarele categorii; de membrii;

- 1./ Membrii fondatorii,
- 2./ " activi,
- 3./ " onorifici,
- 4./ " donatori,

Art. 16. a/ Membrii fondatorii sunt acei cari au luat inițiativa înființării "Grupului de Vest" și cari vor figura în statut și într-un tablou cu ramă la sediul societății.-

b/ Membrii activi sunt acei cari se vor înscrie după această dată. Membrii activi se admit persoanele de ori ce vârstă.-

c/ Membrii de onoare sunt aceia cari aduc servicii "Grupului de Vest,- sau ei se proclamă de adunarea generală.-

d/ Membrii donatorii sunt aceia cari donează "Grupului de Vest" dela 500 lei în sus.-

Art.17. Nu sunt admiși în "Grupul de Vest" membrii cazuți de fapte rele, vicioși sau pedepsiți pentru vre-o faptă infamantă.

Art.18. Când un membru prin conduita sa va provoca dășbinări între membrii grupului , sau va căuta să o abată dela principiile întărite stabilite prin statute,când ar aduce ofense consiliului de administrație,sau critici neintemelte mergând contra intereselor si se va esclude din "Grupul de Vest" de către consiliul de administrație cu majoritate de 2/3 din numărul membrilor prezenți supunându-se cazul adunării generale spre aprobare și a cărei deciziune este în ultimă instanță.- ✓.

Art.19. Retragerea din societate se poate face in următoarele cazuri;

După o cētizare de 1 an, socotită de la data înscrierii, anunțând grupul cu cel puțin 1 lună înainte de împlinirea acestui termen;- dacă nu se face cererea de retragere, arătată mai sus membru se consideră ca consimte a continua un alt termen de un an, in caz de stramutare de domiciliul din localitate va anunța grupul cu 15 zile înainte de stramutarea sa.-

C A P I T A L U L "GRUPULUI DE VEST"

Art.20. Capitalul inițial al "Grupului de Vest" este de lei 3000 - și se formează din cotizația lunară de lei 5.-

Art. 21.Societarul care nu plătește regulat, cotizația și taxele timp de 6 luni consecutiv, i-se va închide partida; iar capitalul va rămâne proprietatea societății, acei membri, care încă dela început n-au achitat cotizația, ei vor fi șterși din registre și nu mai pot fi reinscriși, decât plătind taxele de reinscriere.-

Art.22. Nici un membru ,nu-și poate lua către o altă persoană din grup alte obligațiuni, decât cele stabilite prin acest statut

Art. 23. Capitalul disponibil al "Grupului de Vest" se va de pune la casa de Depuneri sau altă instituțiune de Stat.-

Ori ce instrăinare a averii mobile prin vânzări, ipoteci etc. și ori ce acceptare de donațiuni s-au legate, constând din imobile, nu se poate face decât cu încuviințarea adunării generale.-

C A P . IV.

ADMINISTRAȚIA "GRUPULUI DE VEST"

Art.24. Averea "Grupului de Vest" se administrează de;

- a./ adunarea generală,
- b./ Consiliul de administrație și
- c./ Cenzorii.

Fondul sau averea "Grupului de Vest" nu se poate plasa decât in efecte de stat sau garantate de stat, ori depuneri la casa de depuneri sau alte instituțiuni de stat.-

Din acest fond sau avere se poate întrebuința o sumă ~~oarec~~are pentru cumpărare sau clădirea unui imobil, pentru uzul și folosința membrilor "Grupului de Vest" .-

Art. 25. Adunarea generală este instanța supremă a societății, ea se întrunește de drept odată pe an în luna Ianuarie sau Maiu, în ședința ordinară, cu care ocaziune va face comunicări personale, membrilor, cât și prin Monitorul Oficial, de către consiliul de administrație, cu cel puțin 15 zile înainte de ziua convocării, arătându-se ziua și ora, locul, precum și chestiunile dela ordinea zilei.-

Afară de convocarea ordinară, Adunarea Generală se poate convoca și extraordinar, tot după regulile arătate mai sus, când interesele membrilor "Grupului de Vest" reclamă urgență, sau când 1/5 din numărul membrilor ce sunt în curent cu plățile, ar cere-o motivat Președintelui arătând chestiunile ce au de tratat, în care caz consiliul de administrație este obligat, a convoca adunarea generală în termen de o lună maximum.-

Art.26. Adunarea Generală este regulat constituită când vor fi prezenți la ședință cel puțin jumătate plus unu, din numărul membrilor înscrși cu reședința în Oradea și județul Bihor, cari la data convocării nu vor datora cotizațiile obligatorii.-

Dacă la prima convocare, adunarea generală nu întrunește acest număr se va ține o nouă adunare generală peste 15 zile, când va lucra în mod valabil cu ori ce număr de membri, și cu drept la vot, însă numai asupra chestiunilor puse la ordinea zilei,acelei dintâi convocări.-

Art. 27. Adunarea generală , este prezidată de președinte sau de vicepreședinte , asistat de consiliul de administrației și secreta r-.

Art. 28. În adunările generale ori ce membru, cu o vechime de 6 luni dela data de înscrierii sale, cu drept de vot, poate lua cuvântul după ordinea înscrierii ținută de președinte, exprimându-și părerea în deplină libertate, fără a eși din chestiuni sau a face personalități.-

În timpul ședinței 5 membri pot cere președintelui în ori

ce moment, închiderea discuțiunii; cererea se pune la vot cu
majoritate.-

Deliberațiunile se iau cu majoritate de voturi a membrilor pre-
senți și în caz de paritate, votul președintelui decide.

Votarea se face pe față în toate chestiunile, afară de alegeres
președintelui, consiliul de administrație /când votul poate fi și
secret/, iar în chestiuni personale, prin exclamațiuni.-

Art. 29. Consiliul de administrație, nu ia parte la vot;

a Pentru aprobarea dărei de seamă,

b -Pentru rezoluțiuni, cari privesc responsabilitatea sa,

Art. 30. Este nulă ori ce rezoluție, luată asupra unei chestiun
ne dezbătută de consiliul de administrație și afară din ordin, de zi

Art. 31. Adunarea generală se va ocupa,

Cu votarea bugetului anual.-

Aprobă sau modifică darea de seamă după ce va fi ascultată ra-
portul censorilor.-

Cu mărirea sau scăderea cotizațiilor.

Alege pe membrii consiliului de administrație.

Alege censorii.

Proclamă pe membri de onoare.

Tranșează diferențele ivite între societari și consiliul de
administrație, precum și ori ce interese relative la societate.

Art. 32. Deciziunile luate de adunarea generală, în limitele
statutelor, sunt obligatorii pentru toți membrii societății, chiar
și pentru acei cari se opun și nu au luat parte la ședință.

Art. 33. Deliberațiunile adunării generale și ale consiliului
de administrație vor fi constatate prin procesele-verbale semnate
de președinte, delegatul consiliului de administrație, un censor
și 10 membrii prezenți la ședință și se vor trece într-un registru
special.-

Art. 34. Justificarea deliberațiilor, adunării generale și
ale consiliului de administrație, față de instanțele, judecătorești
și administrative, precum și față de cel de al 3-lea, se fac prin

copii sau extracte adevărate pentru conformitate de președintele societății și delegatul consiliului de administrație.-

Art. 35. Adunarea generală este singură în drept a acționa pe lângă consiliul de administrație și pe cenzori, înaintea instanțelor judecătorești, printr-o delegație de 5 persoane alese cu majoritate de voturi din rândul său; vor fi acționați consiliul de administrație iar numai pentru fapte prevăzute și pedesite de codul penal.-

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE.

Art. 36. Consiliul de administrație se alege de adunarea generală pe timp de 3 ani și se va compune din 8 membri societari, din care un președinte și doi vicepreședinți.-

Alegerea se va face în ultima lună, care precede expirarea mandatului lor.-

Art. 37. Membrii consiliului de administrație se alege dintre membrii consiliului de administrație un casier și un secretar.

Art. 38. Membrii consiliului de administrație, trebuie să poseze cel puțin 1000 lei ca garanție /în bani sau efecte de stat /pe tot timpul cât vor face parte din consiliu, iar cei cari ne îndeplinind condițiunile acestui articol, în termen de 3 luni dela numire și confirmarea lor, dela adunarea generală se vor considera demisionați și înlocuiți conform acestui statut.-

Art. 39. Îndepărtarea atât a președintelui cât și a membrilor din consiliul de administrație, nu se va putea face, decât de adunarea generală, care în cazuri grave și urgente, se poate convoca extraordinar, după cererea celorlalți membri din societate.-

Intrucât privește pe președintele fondator, el va rămâne președinte de onoare pe viață.

Art. 40. Casierul societății, la primirea funcțiunii va depune o garanție în numerar sau efecte de stat român, care nu poate fi mai mare de 4000 .-

Art. 41. Consiliul de administrație, este obligat să conțeze în caz de demisie, deces etc. numai pe unul din acei membri cari vor fi întrunit cele mai multe voturi la alegerea consiliului ce s-a

descomplexat .-

Art. 42. Consiliul de administrație , va ține cel puțin o ședință ordinară lunar, și ori de câte ori urgența necesită o va cere,

Art. 43. Deciziunile consiliului de administrație, sun valabile când iau parte la ședința și cu majoritate de voturi.-

Ori sare membru din comitet va absenta dela 3 ședințe consecutive și nemotivate precum și censorii, se vor considera demisionați și înlocuiți cu suplianții în ordinea numirii lor.-

Art.44. După fiecare ședința se încheie un proces-verbal cu propunerilor și decisiunile luate care se semnează de cei prezenți întru în registru de procese-verbale.-

Art. 45. Consiliul de administrație conduce toate operațiunile societății.

Are dreptul și îndatorirea a lua măsurile necesare în interesul ei și anume;

Are puterile cele mai largi asupra intereselor societății în general și în special;

Decide asupra condițiilor de ajutoare, intervenții de ori ce natură și dispune executarea prezentului statut.-

Face a se executa stricta aplicare a prezentului statut relativ la atribuțiunile tuturor.-

Prezintă în fiecare an conturile și bilanțul adunării generale.-

Intocmește bugetul anual,

Hotărăște ordinea chestiunilor ce urmează a se debate de adunarea generală.

Confirmă pe avocații angajați de președintele societății delegatul însărcinat cu susținerea drepturilor pensionarilor sau în diferite procese.-

Deliberează asupra propunerii de admitere sau respingere a membrilor sau a celor ce va cere înscrierea.

Art. 46. Președintele Grupului sau în lipsă sa un vicepreședinte și un membru din consiliul de administrație, cari au semnatura socială, reprezintă societatea înaintea tuturor instanțelor judecătorești.

reși și administrative, precum și față de cel de al 3-lea, fără a fi nevoie de un mandat special, asemenea toate actele din care ar rezulta o obligație pentru membrii Grupului de Vest precum;

Procese, urmăriri, proteste și orice afaceri privitoare la interesele grupului, vor fi semnate de președinte și un membru al grupului.- Ai pot la necesitate, să dea procură unui avocat care de drept să-i reprezinte în afacerile grupului, asemenea pot stabili cifra de bani ce se va reține în casa "Grupului de Vest" pentru satisfacerea nevoilor urgente.-

CENZORII .

Art.47. Adunarea generală alege în fiecare an un număr de 3 censoři și 3 suplianți, cari trebuie să aibă cel puțin jumătate din garanția cerută membrilor din consiliu de administrație.-

CAPITOLUL V.

BILANTUL SI DAREA DE SEAMA.

Art. 48. Anul societar incepe la 1. Ianuarie și termină la 31. Decembrie inclusiv al aceluiași an.-

Art.49. Bilanțul va fi depus în copie împreună cu raportul cenzorilor în cancelaria "Grupului de Vest" în cele 15 zile ce preced întrunirea adunării generale, asemenea și darea de seamă și după ce vor fi examinate de oricari din membri, vor fi supuse aprobării adunării Generale.-

CAPITOLUL VI.

Art. 50. Dizolvarea "Grupului de Vest" va avea loc când numărul vor ajunge la 15, sau când capitalul se va micșora sub cota prevăzută a face față cererilor sau nevoilor membrilor "Grupului de Vest".

Dizolvarea nu se poate decide decât de adunarea generală a membrilor prezenți cu majoritate de 2/3.-

În caz de dizolvare a "Grupului de Vest" averea ei, se va vărsa la societatea "Crucie Roșie Romanoș".

EXPIEDI.E. ✓.

C A P I T O L U L VII

Art.51.Patronul "Grupului de Vest" este "Sft.Imbărați Constanti și Elena"care se va serba după un program stabilit de consiliul de Administrație.-

Art.52.Societatea va avea un drapel cu culorile naționale, având pe ambele părți stema țării și la colțuri inițialele celor 4 Regi ai României,iar pe tocul sub așvii inscripția grupului de Vest al subofiterilor pensionari și rezervă din Oradea și Județul Bihor.-

Art.53.Drapelul se va scoate la serbări și adunări cu caracter național.Garda drapelului va fi formată din comitелbi de conducere.

Art.54.Grupul de vest va avea un sigiliu încrustat în relief cu titlul ei,cu emblema și divizia,de forma rotundă și toate aceste se vor investi cu el,care se va conserva în candelarie,-

Art.55.Ori ce alte dispozițiuni anterioare acestui statut, sunt și rămân disfiutate.-

Agache Octy
Cornel Gheorghe
Posilescu Dorin
[Signature]
[Signature]
Fechete Ioan
Devidari Zoltan
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]

Janiculian
[Signature]
[Signature]
[Signature]
Furci Dor
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]
[Signature]

Numărul actului: 607/1935.

Cu referire la procesul verbal dresat în ziua de azi la numărul actului de mai sus, se certifică de noi Dr. Ștefan Hărăguș, notar public în Oradea, că domnii: JANCU SIMION pensionar militar, domiciliat în Oradea, strada Jean Bătiu 8, - JONESCU C. ȘTEFAN, plutonier major în rezervă, Oradea, Calea Dr. Iuliu Maniu 33, - RAPCEA MIHAI, pensionar militar, Oradea, strada D. Cantemir 55, - MOSNEAGU PETRE, pensionar militar, Oradea, Colonia Iosia, strada I. No. 22, - FURCOY DUMITRU pensionar militar, Oradea, Căsarina Regimentului 5 Roșiori, - NEAGOLE NICOLAE pensionar militar, Oradea, strada Profesor Pompei 1, - DIACONEASA JOAN pensionar militar, Oradea, strada Lt. Bătrânul Nicolae 21, - GUSOIU MARIN pensionar militar, Oradea, strada Frunzei 21, - CORDEA ILIE, pensionar militar, Oradea, strada Franceză 16, - CACIORA GHEORGHE plutonier în rezervă, Oradea, Colonia Iosia, strada 74 No. 9, - SIMION FLORIAN, pensionar militar, Oradea, strada Alexandri 19, - LACATUS JOAN pensionar militar, Oradea, Colonia Iosia, strada 9 No. 5, - NICODIM M. GHEORGHE, pensionar militar, Oradea, strada Take Jonescu 12, - SIMION NICOLAE pensionar militar, Oradea, strada Tudor Vladimirescu 7, - FRENȚIU TEODOR sergent instructor în rezervă, Oradea, strada Bălii 10, - AGACHE PETRU pensionar militar, Oradea, strada Fluerașului 16, - CION GHEORGHE pensionar militar, Oradea, strada Spiru Haret 2, - VASILESCU VASILE pensionar militar, Oradea, strada Rimler Carol 45, - STANCIU JOAN, plutonier major în rezervă, Oradea, Colonia Iosia, strada I. No. 33, - HOLUBINA GHEORGHE plutonier în rezervă, domiciliat în Oradea, strada Bucovina 1, - FECHETE JOAN plutonier pensionar, domiciliat în comuna Chigic, - BELDIE TEODOSIE plutonier major pensionar, domiciliat în Oradea, strada Dr. Nicolae Zigre 42, - JUVITIU NICOLAE plutonier major pensionar, Oradea, strada Franceză 22, - PATRAȘ ȘTEFAN plutonier pensionar, Oradea, strada D. Lascu 27, - DOBAI FLORIAN, plutonier pensionar, Oradea, strada Făgărașului 30, - JUHAȘ JOAN subofiter în rezervă, Oradea, strada Hilaria 29 și MINA VASILE pensionar militar, domiciliat în Oradea, Colonia Iosia, strada I. No. 11, - toți cunoscuți nouă personal, - au semnat prezentul statut în ziua de azi, în fața noastră, cu mâna lor proprie, declarând, că-i cunosc conținutul și-l aprobă.

----- O r a d e a , la 23, douăzecișitrei Mai 1935, unamitnouăsutetrezeci și cinci. -----

Ștefan Hărăguș
notar public.

A.M.R., fond 3037, dos. 3378, p. 1-38.

COMANDAMENTUL CORPULUI VANATORILOR

Bireul Propagandei

D E V I Z

pentru cheltuelile ce necesita infiintarii si
Organizarii aparitiei unui ziar de propaganda a
CORPULUI VANATORILOR

I.- PERSONALUL REDACTIEI SI ZIARULUI ce se prepara
si salariile :

a.- Un director si sef redactiei	3000.-	lei, lunar
b.- Dei redactieri a 2500 lei lunar,		5000.-	
c.- Un redactor care sa cunoasca perfect limba maghiureasca si germana		1500.-	
d.- 4 /patru/ corespondenti a 1000 lei		4000.-	

II.- ADMINISTRATIA :

a.- Un administrator		2500.-	lei
b.- Un casier		1500.-	lei
c.- Serviter si cheltueli neprevazute		2000.-	"

III. SPEZE PENTRU TIPARIREA ZIARULUI :

a.- Ziarul va aparea in deosebi mie
/20.000/ exemplare,-

Ziarul va avea formatul mare a ziare-
lor din tara si tiparitul unui numar
in cele mai perfecte conditii
tehnice in 20.000 exemplare, /hartia
nu se scooteste, primindu-se gratuit/
costa ... 6550.- lei

TOTALUL CHELTUELILOR LUNARE

a.- salariul personalului de redactie lunar		13500.-	lei
b.- salariul " " Ad-tie "		6000.-	
c.- costul tiparirii ziarului scootit 12 No. lunar /adica 3 No. saptamanal/ Total		78500.-	
		98100.-	

a/ Un No. tiparit in 20.000 exem., se va distribui in felul
urmator: 5000 exem., gratuit pentru soldati, iar restul de
15.000.- se va vinde cu 25 bani exemplarul.-

VANATORIA:

Venitul lunar provenit din vinderea ziarului a 25 bani exemplarul, /scotit ca din 20.000.- exemplare se vor vinde 15.000 a 25 bani, iar restul de 5000 se vor distribui gratuit soldatilor /asemenea scotit aparitia ziarului de 3 ori saptamanal total de 12 ori lunar / este de :

45.100.- Lei

Pe langa aceasta suma se adauga incasarile ce se vor obtine din anunturi, inserari, etc.-

In plus se va mai reduce in mod sistematic cheltuielile de tipar, salarii etc., imediat ce criza monetara si conditiile de trai se vor usura

V. - R E Z U L T A T E

TOTAL CHELTUJILOR LUNARE	98.100.- Lei
TOTAL VENITURI	<u>45.100.- "</u>
Diferenta de	53.000.-

ADICA CINCI ZECI SI TREI MII , va fi ajutorul lunar ce se vor plati din fondurile ce cu onoare va rog sa bine veti a aproba in acest scop -

COMANDANTUL CORPULUI VANATORILOR

G E N E R A L de Divizie,

A.M.R., fond 1667, dos. 199, p. 156-162

55

M. 52373

Anul 1930 Luna P Zila 28

GARNIZOANĂ ORADEA-MARE

Biroul construcțiilor și domeniilor militare
către

PRIMARIA MUNICIPIULUI ORADEA

Serviciul Tehnic.

Urmare la Nr. 52187 din 27.X.1930.-

Am onoare a vă comunica că Ministerul Armatei Dir. XII Constr. și Dom. Militare cu Nr. 9582/930, ne face cunoscut că, Dvs. pentru exercițiul 1931, printre alte chirii, ați mai cerut o sumă de Lei 93.408 pentru locuința Generalului Comandant situat în str. Petru Maior Nr. 5.-

Cu Ministerul Armatei, nu are cunoștință că pentru această locuință se fi plătit vreodată chirie, ci din contră știe că, aceasta locuință a fost destinată de către donatorul ei -expres- ca locuință pentru Generalul Comandant al Diviziei din Oradea, cu onoare vă rog să binevoiciți a ne mai arăta:

1/. Condițiunile în care Municipiul Oradea are drept de proprietate asupra acestei case.-

2/. Copie după actele, din care să se vadă, dacă sub guvernul maghiar s'a plătit chirie de către Ministerul Armatei pentru aceasta locuință.-

3/. Copie după actele, din care să se vadă că, Ministerul Armatei Române, dela unire încoace a plătit chirie pentru aceasta locuință.-

Aceste acte împreună cu datele cerute prin adresa noastră Nr. de mai sus, ne sunt necesare pentru ale înainta Ministerului Armatei, pentru a se putea decide asupra pretențiunei Dvs. de chirie, asupra acestui imobil.-

COMANDANTUL GARNIZIONULUI ORADEA-MARE

R A L

C. Moșneac

Primăria Municipiului Oradea
Serviciul Economic
N° 31894/1930.

143

Către
Garnizoana Oradea Mare
Batalia Căsuță și Domeniilor Militare.

Loco.
La adresa dvs. N° 52187 din 27 Oct. a.e. prin care
am transmis-vă în copie ord. N. A. Direcția 12 Căsuță și
Domenii Militare N° 9582/1930, primită de adresa N° 52373
din 28 Oct. a.e. cu privire la imobilul din Str. Petru
Moșor N° 5, având anexa a 10° de următoarele relații:

1) Imobilul din Str. Petru Moșor N° 5, conform
inventariului averii imobiliare, este proprietatea Mu-
nicipiului și are valoarea totală de 3.214.380 lei. —

2) Pentru acest imobil, conform extrasului din cartea
de gestiune al municipiului din anul 1914, anexat
în copie autentică; — s'a plătit sub guvernul ma-
ghiar, din partea Ministerului Armatei Ungare, ca
chirie anuală, suma de 3.336 coroane. —

3) Copul 6 pușto, Serv. de Geniu, Construcții și Cașar-
mament Bluj, prin adresa N° 22045 din 12 Decembrie
1919, anexat în copie, a cerut situația cașarmelor, a
chiriei și rezervațiilor acestora, precum și anexa conțin-
tului în copie, ce au fost încheiate între noi și fostă
armată Austro-Ungară, la care Municipiul a dat
răspunsul de sub N° 15334/1919, anexat în copie, men-
ționându-se întru altele că, pentru locuința Șerut
vâlculei Șerutandă și Șerutandă și Divizia s'a
plătit din partea Ministerului Armatei Ungare, drept
chirie anuală, suma de 3336 coroane. —

4) Conform tabelului N° 8642/1927, întocmit în
hoja Șerutandă N° 8642/1927 aprobată din partea C. S. A.
cu N° 105545 din 16 Aprilie 1930 și a Ministerului
Armatei cu N° 2810/1930, anexate în copie, chiria
acestei locuințe în suma de 53.376 lei anual
s'a plătit din partea Ministerului Armatei; prin
jurnalul Consiliului de Miniștri N° 746/62/1930,

56.

182

și pentru reparatiunile de tot felul, făcute de Comuna
 acestor Căstani, dela scapare și până în anul 1930 suma
 totală de lei 5.681.870,57, având cum să poată de la sus menți-
 onând că este această sumă nu pe boi mai recușoasă
 și pentru corectarea lui pus etate. Ministrului
 și pentru în bugetul său, și a și pe plată ca chirie în
 exercitiul 1930 ca și pe anii viitori pentru toate cofanurile
 suma de lei 5.581.441,12. Și pentru ca toate litigiile să
 fie plătite, Ministrul a mai recușat sumele ce se datorau
 Comunei din anii trecuți pentru apă și lumină causeinate
 de Trzech din Oradea constatând și ca de după oțel
 și pentru primită dela corpuri, o restanță de 380.327 în
 favoarea Comunei. ----- Referențând
 cifrele de mai sus în care este cuprinsă întreaga noastră
 oratorie față de municipiu, și comunicăm ca pentru plată
 acestor datorii Ministrul și găsește în curs de înști-
 rirea formelor legale de plată numai a suma de 11.554.575,19%
 atât cât nu a îngăduit bugetul actual a destina în
 acest scop suma în care se cuprind: lei 5.681.870,57 chirii
 restanță și reparatii. - lei 5.581.441,12 chirii pe 1930 și lei
 2.01.263,50 din lei 380.327 lei curanți pentru apă și lumină. -
 Total 11.554.575,90%. - Rămânând ne acoperită suma de lei
 89.063.50% din lișo de fonduri pentru care va rugăm a
 aprecia starea dot. fiind pentru ce aduce omnia Comuna
 prin marile cauzuri și face nu și se poate formula
 această sumă absolută de plată și orat fiind și lișo
 bugetară în care ne aflăm. - Cheltuiela suma de lei 11.554.
 575,19% fiind deja aprobată prin jurnalul Consiliului de
 Ministri N. 1406/2/1930, întreaga sumă de lei 11.554.575,19%
 se va plăti direct de Minister la Adia Financiară Bihor,
 imediat ce mi se va trimite de sus un act pentru această
 sumă opre a și se ordonanta. - În consecință să rugăm
 a se trimite un cont în care să se specifice ca să primim
 de Comuna suma de lei 11.554.575,19% și ca această sumă
 reprezintă chirii pe 1930 pentru cofanurile Comunei și șor
 de chirii din trecut și acest Cofanuri. - Contul va fi
 înțeles în 3 exemplare. Pe lângă ficare cont se va
 atașa câte o declarație plunată de către S. Primar pe
 care se va declara că în urma primirii acestei sume,
 Municipiul nu mai are nicio pretentie pentru chirile
 în restanță din trecut, pentru sumele cheltuite cu

Cașaruii pot putea cauzi singur numai oare oratele /47
actelor de conținut particular care actele sunt la dispoziția
în oficiul nostru de casierie pentru vedere. - Far deșu
acesta ca, în ce timp și până când nu s'ajută o trupa
conștientă în orice cașaruii, nu putem da nici o
declarație, fiindcă nimeni o trupa n'a comunicat publicului
arădeului înfăptuirea, când și până când a pta-
listat în Cașaruii. - În privința aceasta fost
Cauzând amestecul militar ar putea să se cu declarație
necesare. -

Oradea Noastră la 9 Ianuarie 1920.

P. Conformitate
Pluttechnic *[Signature]*

A.M.R., fond 3608, dos. 78, p. 140- 148
57.

ofitei Superior
Reg. 38 Arădeu.
i
9 AUG. 1948
Arădeu
fend *[Signature]*
Oradea 9. August 1946.
75
N:1
Colonelul. Ion. Popojeciu
câte
Garniz. Oradea. -
Am onoare a vă ruga să bini-
rați a-mi aproba una camera
ce e patură la. Casierul. ofitei
de la Stărua din Vale. - pe timp
ce 7 zile. - cu începere se la
11 August. - pentru. solă și fiul
Subsemnatului. -
Colonel. I. Popojeciu

Regt. I Inf. Fortificatii
 Oficiul Postal Militar
 No. 118

mbie telefonice

No. 2588
 1940 August 16

REGIMENTUL I INF. FORTIFICATII
 către
 COMANDAMENTUL M.U. Bir. 2
 Oficiul Postal Militar No. 118

17 AUG.
 D-2

*funcționarii
 - transport
 auto terestru
 necesitate
 auto de
 și un
 vehicule
 și
 transport
 auto*

La ordinul Dvs. No. 11.576/940.
 Am onoare a vă ruga să bineveți
 a dispune să ni se dea pentru Duminică 18
 August dela orele 15 -20 două autecamione-
 te dela Batl. Geniu pentru transportul cen-
 ferențiarilor in comunele din tabelul ina-
 intat cu No. 2513/940.-
 Camioanele noastre nu corespund;
 avem intenția de a invita și fruntași ai
 vieții intelectuale din Oradea și deci
 trebuiesc transportați in condițiuni bune.
 Preferabil ar fi să ni se dea o au-
 tecamionetă și mașina mare beloneză deschi-
 să a Brigăzii.-
 Vă rugăm să bineveți a dispune ca
 aceste mașini să ne stea la dispoziție
 pentru propagandă in toate Duminicile și
 sărbătorile între orele 15 și 20.-

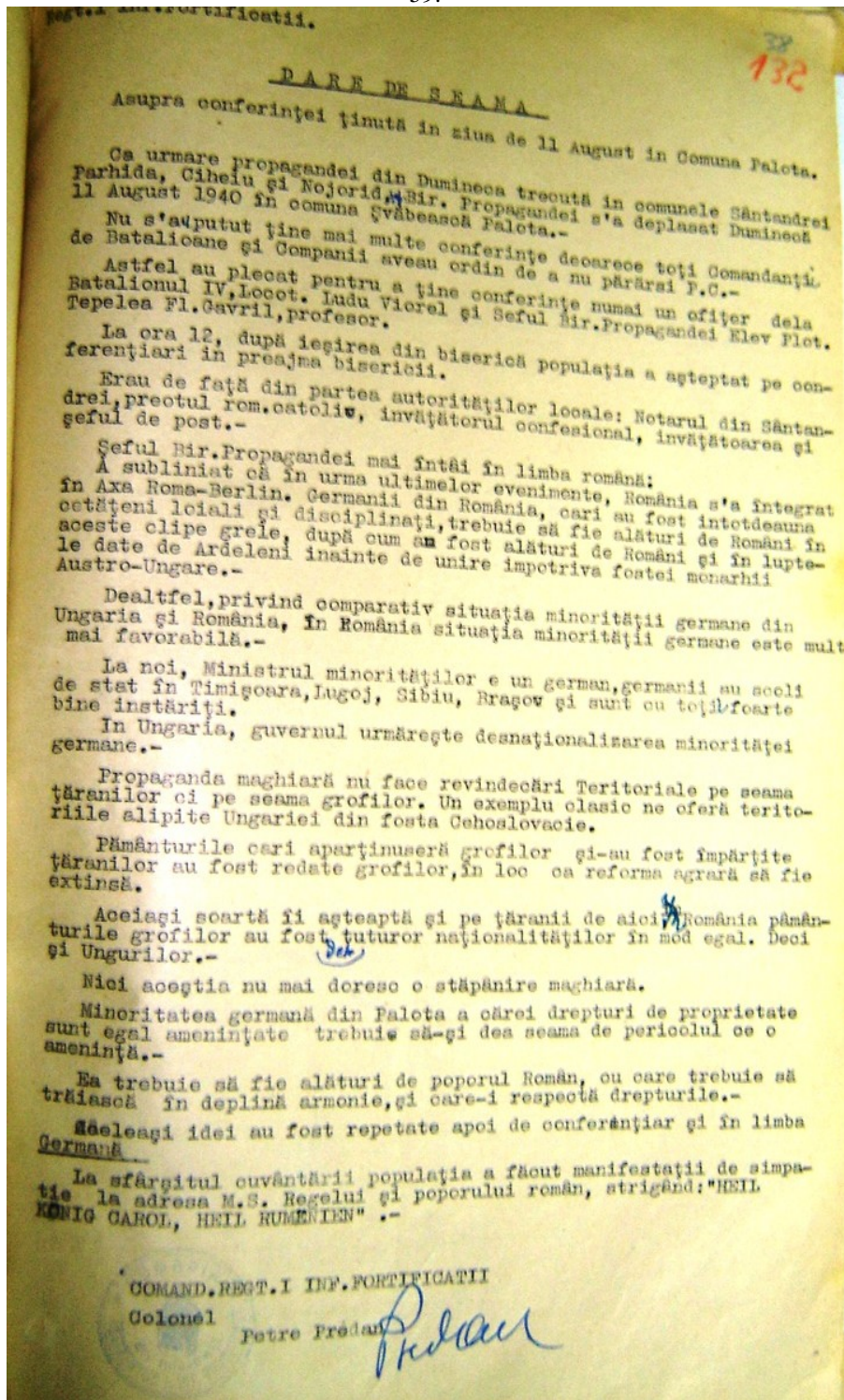
ROMANIA
 COMAND. REGT. I INF. FORTIFICATII
 Colonel
 Petre Predan

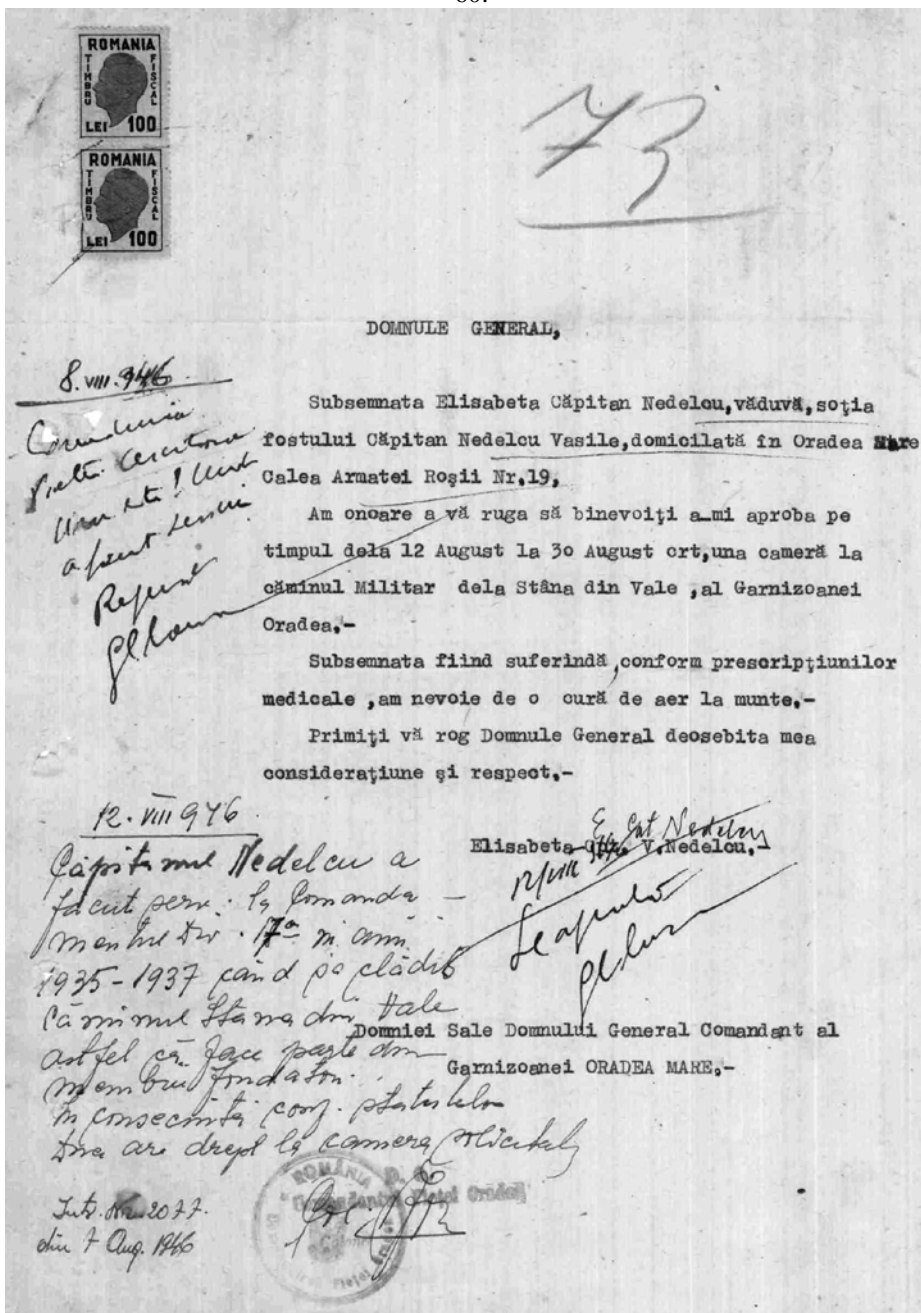
Predan

SEFUL BIR. PROPAGANDEI
Plat R. Repub. Rom.

Brigada I. Fortificații
 STAT. MILIT. C. S. 2.

INTRARE
 No. 11867
 Luna III ziua 17

Comandantul Garnizoanei a aprobat cererea, cu plata conform dispozițiilor și normelor stabilite pentru solicitanți, pe baza cererii acestora precum și pentru: cpt. Magistrat Iustin Lungociu, de la Curtea marțială Cluj, procurorul Aureliu Necșulescu, de la Curtea de Apel Oradea (25 iulie - 10 august 1946), sau a respins cererea Inspectoratului de Jandarmi pe motiv ca „*gratuit nu se poate, taxa minimă fiind de 2000 lei pe zi*”.

A.M.R., fond 3608, dos. 118, p. 73, 76, 81

DIVIZIA 18 INFANTERIE
Stat Major

5 AUG. 1946

P2

No. 2052 din 5.VIII.1946
catre
Comanduirea Pieței
Oradea

*Ady.
Peccu care m
posibile ce m
soldații. Or
bilet (cu am*

Binevoiti a cunoaste ca la vizita ce am facut la caminul ofiterilor dela Stana din Vale, am constatat ca sunt nevoi urgente pentru consolidarea fundatiei cladirei.

In acest scop se vor trimite chiar in cursul zilei de azi 4 dulgheri pe timp de 7 zile.

Meseriașii vor fi dați astfel:

- Reg.10 Grănicari.....= 2 dulgheri,
- Reg.18 Infanterie.....= 1 "
- Reg.35 Artilerie.....= 1 "

Oamenii de mai sus se vor prezenta la Divizie asi 5.VIII,a.s. și vor avea asupra lor:

- Echipamentul adecuat pentru munte/inclusiv câte una pătură/.
- Hrana pe timp de 7 zile compusă din:
 - Pâine pe 3-4 zile, iar pentru rest mălai pentru mâncăligă.-
 - Cartofi, fasole, ceapă, varzăvat, marmeladă, surogat, iar in loc de carne proaspătă li se va da slănină.-
 - Suplimente de marmeladă și slănină.

Atrag atențiunea că acești oameni vor presta o muncă grea pentru aceasta este nevoie să aibă hrană suficientă.

Fiecare om va avea câte 1 bardă, iar Rgt.18 Inf. va da și un joagar.

Deasemenea fiecare unitate de mai sus, va confecționa și da acestor ostași câte 5-6 scobe.

Comanduirea Pieței, va da foile de drum necesare pentru acești 4 ostași pentru distanța ORADEA STANA DE VALE și retur.

La Divizie oamenii vor fi controlați de către Biroul 1 care se va îngriji de plecarea lor.

COMANDANTUL DIVIZIEI 18 INFANTERIE
General *Paul Alexiu*
Paul Alexiu

Garniz. Oradea
No. 2052
6. *Chif.* 5

A.M.R., fond 3608, dos. 118, p. 82

Generalul GHEORGHE BACALOGU – ÎNTEMEIETORUL REVISTEI „CELE TREI CRIȘURI”

Fiul lui Al.G. Bacaloglu și al Sofiei s-a născut, la 10 iulie 1874, în București. S-a înscris, la 1 septembrie 1890, în clasa I-a la Școala fiilor de militari din Craiova. După 4 ani de studii și alți doi la Școala de Artilerie a fost înălțat la gradul de sublocotenent și repartizat la Regimentul 2 Cetate. În cariera militară a ocupat diferite funcții, având toate gradele până la demnitatea de general. Pentru meritele militare a fost recompensat cu medaliile: „Bărbăție și credință”, cu însemnele campaniei din 1913, „Carol I” și „Avântul Țării”.

Conduita sa militară a fost elogios prezentată, în 1899, de comandantul Regimentului 2 Artilerie Cetate, colonelul Năsturel, ca „foarte sârguincios și cuviincios, ofițer serios și conștiincios, cu o prea bună conduită”²⁴⁸. În funcția de comandant de secție de artilerie, deși „cunoaște binișor regulamentele militare și posedă cunoștințele gradului său, nu a făcut destul progres...este cam indiferent de bateria sa, unde ar trebui să știe totul. Are aerul a nu-i place serviciul militar. Călărește, trage cu sabia, floreta și pistolul binișor”²⁴⁹. Apreciat pentru „caracterul de bun camarad cu educație îngrijită și cu un trai în corp destul de bine apreciat”²⁵⁰, tânărul locotenent - „ce nu s-a remarcat în mod special”²⁵¹ - era propus la înaintare în gradul de căpitan, „la vechime”.

Se pare că i-au priit criticile aspre ale șefilor, fiindcă în 1905 comandantul Regimentului 2 Artilerie Cetate, colonel Constantinescu, nota că „servește din ce în ce mai bine, are dezvoltată capacitatea de muncă ce a mulțumit pe toți șefii săi”²⁵², fapt pentru care îl propune a fi „ales” căpitan. Generalul Broșteanu i-a recomandat să „continue, pentru a șterge impresia notelor din trecut”²⁵³. Doi ani mai târziu, lt. col. Th. Petrescu, după ce Bacaloglu absolvise cursurile Școlii de Artilerie, îl observa că „nu a scris nimic, deși vorbește și scrie în limba franceză”²⁵⁴.

Cu toate că era foarte manierat, cu „abnegație, devotament și foarte conștiincios în serviciu”²⁵⁵, nu avea darul de a transmite spiritul său de ordine și la subordonați. În 1907, proaspăt avansat căpitan, George Bacaloglu ne este prezentat ca un „ofițer înzestrat cu o inteligență vie, cu o bună memorie și mult spirit de observație. Posedă o bună cultură generală, prevăzător, hotărât, cu voință, stăruire și energie. Temperament vioi”²⁵⁶. Pe măsură ce se maturiza, calitățile sale de ofițer disciplinat și cu simț al datoriei, erau remarcate de șefi și urmate de subalterni „pentru demnitatea și integritatea morală”,

²⁴⁸ A. M. R., *Memoriu calificativ, fond 3042, dos.147, f..10*

²⁴⁹ *Ibidem*, f. 16 (notele semnate de comandantul Regimentului 2 Artilerie pe anul 1902)

²⁵⁰ *Ibidem*, f. 24

²⁵¹ *Ibidem*

²⁵² *Ibidem*, f. 26

²⁵³ *Ibidem*, f. 27

²⁵⁴ *Ibidem*, f. 30

²⁵⁵ *Ibidem*,

²⁵⁶ *Ibidem*, f.40

precum și „pentru calitățile sale artistice”²⁵⁷. Numit comandant de baterie, se remarcă prin „răvnă și pricepere în instruirea trupei”²⁵⁸. Anual a participat la tragerile de luptă și la manevrele regale, prilej de afirmare în conducerea tragerilor cu bateria, în folosirea mijloacelor de transmisiuni, fapt pentru care elogiile la adresa sa sporesc. Astfel că, după avansarea la gradul de maior și numit comandant de batalion, la Cerna – Vodă, și-a putut etala cunoștințele. Batalionul pe care l-a preluat, „cota foarte slab”, în numai câteva luni a „obținut frumoase rezultate datorate în mare parte conducerii maiorului Bacaloglu, care, pe lângă cunoștințele militare solide mai posedă și calități militare eminente”²⁵⁹.

Războiul întregirii naționale îl găsește ca șef al serviciului mobilizare la Direcția Generală a Munițiilor, cu misiune specială la Paris, în comisia „munițiilor, unde s-a achitat în mod lăudabil”²⁶⁰. Pentru meritele sale personale, precum și pentru serviciul adus anterior pe front, a fost avansat în mod excepțional la gradul de locotenent colonel. În septembrie 1917 a fost mutat la Regimentul 25 Artilerie și numit comandant al sub-sectorului de artilerie, pe frontul de la Mărășești*. Mutat la Divizia 15 Artilerie, în timpul bătăliei de la Mărășești, colonelul Bacaloglu a fost frumos caracterizat de generalii Rășcanu, Anghel și Batâr.

În Basarabia, nota comandantul Diviziei 13, colonelul Bacaloglu „nu a luat parte la lupte împotriva bolșevicilor. Este artist, cântă la vioară și în această calitate a organizat serbări în folosul orfanilor de război”²⁶¹. Pe 28 noiembrie 1918 a fost numit director al Artileriei, unde s-a îngrijit de dotarea unităților de artilerie și de repararea materialelor de artilerie. Având în vedere modul priceput și inteligent cum a servit, precum și aprecierile elogioase de pe front, generalul de divizie Referendeanu l-a propus pentru avansarea la gradul de general. Principala piedică era însă de ordin regulamentar, care prevedea obligativitatea îndeplinirii funcției de comandant de regiment. Pe referatul de înaintare, comandantul Corpului 1 Armată, generalul Nicolae Petală, a menționat că propunerea de „a se înainta la gradul de general în rezerva armatei”²⁶². A fost numit comandant al Regimentului 31 Artilerie până în 1920, când a fost trecut la secția de propagandă a Corpului 6 Armată.

Prezentabil, cu o educație deosebit de aleasă, „foarte talentat, colonelul Bacaloglu are toate însușirile unui agreabil om de societate”²⁶³. Însărcinările ce i s-au dat în afara regimentului nu i-au permis să se prezinte la concursul din anul 1921, de susținere a gradului de general. Pe data de 30 septembrie 1921 demisionează din armată dar este admis

²⁵⁷ *Ibidem*, Cânta la vioară și ca solist și știa să dirijeze un cor bărbătesc. Comandantul Diviziei îi recomanda, în 1909, să se ocupe mai mult „de tun pentru a nu rămâne în urmă”.

²⁵⁸ *Ibidem*, f. 42

²⁵⁹ *Ibidem*, f. 48

²⁶⁰ *Ibidem*, f. 52 Aprecierea a fost semnată de generalul Paraschivescu, Directorul general al munițiilor.

*Colonelul Brădiceanu, comandantul regimentului, fiind bolnav de tifos, Bacaloglu a asigurat comanda unității, bucurându-se de laude pentru calitățile sale de bun gospodar, pentru acele vremuri grele. Pe front s-a pus repede la curent cu toate lucrările și a funcționat ca ajutor la sub-sectorul a 10 baterii.

²⁶¹ *Ibidem*, f. 55. Foiaia rezumativă de campanie a fost semnată de comandantul Brigăzii 17 Artilerie.

²⁶² *Ibidem*, f. 60

²⁶³ *Ibidem*, f. 61

a trece examenul de „general de brigadă în rezervă”²⁶⁴, conform deciziei ministeriale nr. 963/14.09 1921, „*acest ofițer putând aduce foloase armatei*”²⁶⁵.

Cel care și-a împlinit misiunea pe toate fronturile militare se îndrepta spre *frontul cultural* de la „**Cele trei Crișuri**”, o veritabilă asociație cultural – națională în vestul țării, care a contribuit la consolidarea vieții spirituale românești, prin multele și importante sale realizări, între care și editarea revistei pe care a fondat-o. Într-un articol de fond al revistei de cultură întemeietorul acesteia George Bacaloglu, abordează rolul bibliotecii de la cea mai veche a Alexandriei cu peste 700.000 volume la Biblioteca națională din Paris cu peste 2,5 milioane volume, cele de la Londra, Munchen sau Vatican, cu rol evident de „leac pentru suflet” cum le numește. Dintre bibliotecile din România autorul citează Biblioteca Academiei Române cu peste 300.000 volume, colecții de carte rară, stampe, manuscrise, adevărate comori ale neamului românesc. Sunt remarcate, apoi, bibliotecile din Cluj, Cernăuți, Iași și București, Arad, Craiova, Turnu Severin pe care, se pare, că le-a frecventat, după cum sunt amintite și cele mai mici ale diferitelor facultăți și instituții culturale. Bucuria eruditului ofițer era mai mare la auzul zilnic al „înființării de biblioteci sătești”, ca urmare a propagandei largi ce s-a făcut pentru acest scop „ca semn al vremii pentru cultură, pentru ridicarea păturii de jos, pentru risipirea întunericului secular”. Rostuirea pe temeuri corecte, pentru „*a procura celor de la țară o lectură atrăgătoare și totodată instructivă, ridicând cu o treaptă mai sus viața sufletească a oamenilor de pe aceste meleaguri*”²⁶⁶. Ceea ce trebuie într-o bibliotecă sătească sunt cărțile clasice români, de la creangă, Alecsandri, Slavici, Vlahuță, Coșbuc, Sadoveanu, Eminescu ar fi de real folos. Dar animarea acestora trebuie musai făcută de bibliotecari, aceia care sunt „adevărate biblioteci vorbitoare” care recomandă și comentează, „*cel mai bun sfătuitor și îndrumător pentru tineretul studios*”, altfel decât cel pe care îl definise Voltaire „*un bibliotecar ignorant e ca un eunuc pus la poarta seraiului*”

Merită de reținut faptul că „*Reuniunea Cele Trei Crișuri*”, concepută și înființată de colonelul în retragere George Bacaloglu în cadrul adunării publice din 21 octombrie 1919, avea să fie singura revistă românească de la Oradea, cu apariție continuă până la Dictatul de la Viena. Din primul ei comitet de conducere au făcut parte cafeii publice orădene: dr. Demetriu Radu, episcop greco-catolic, Ciorogariu, vicar ortodox încă pe atunci și curând apoi episcop. generalul Marcel Olteanu²⁶⁷, comandantul Corpului V de Armată, dr. Aurel Lazăr, dr. Nicolae Zigre²⁶⁸, în roluri de președinți și vicepreședinți în viziunea colonelului un vast program a stat la baza complexei Reuniuni, fiind profilată pe trei secțiuni. 1) Secțiunea „*Crișul Alb*”, ce cuprinde salonul de artă pentru expoziție pentru sezători artistice și literare, recitaluri muzicale, și alte manifestări turistice. 2) Secțiunea a doua, numită „*Crișul Negru*”, are în sfera sa propaganda culturală prin publicații (cotidiene, periodice ș.a.). 3) Secțiunea a treia, numită „*Crișul Repede*”, are în preocuparea sa Casele Naționale cu un larg spectru de activități ce vizează culturalizarea și educarea cu precădere a populației rurale.

„*Reuniunea Celor Trei Crișuri*” avea menirea de a stimula și a oferi vad desfășurării întregii vieți culturale locale. Animarea și organizarea ei era imperios cerută după Marea Unire, nu numai în Oradea, ci și în celelalte localități transilvănene, fiind vitregite de-a lungul atâtor secole de opresiune. Cu acest rol animator și luminător, reuniunea și-a

²⁶⁴ *Ibidem*

²⁶⁵ *Ibidem*, Notă semnată de colonelul David Popescu, a fost certificată de comandantul Regimentului 34 Obuziere.

²⁶⁶ George Bacaloglu, *Biblioteci și bibliotecari*, în *Cele trei Crișuri*, Anul VI, mai 1925, p.1

²⁶⁷

²⁶⁸

continuat activitatea fără întrerupere până la cotoșirea Nordului Transilvaniei de către armata hortystă (30 VIII 1940). În cadrul secțiunii „Crișul Alb”, au fost organizate, în decurs de două decenii, numeroase șezători cu caracter cultural (literar, istoric, artistic, științific), cu o frecvență săptămânală în unele perioade. În cadrul secțiunii „Crișul Negru”, colonelul George Bacaloglu a scos revista „*Cele trei Crișuri*” (15 IV 1920), rămânându-i director permanent, ca de altfel, director al întregii reuniuni. **Este demn de reținut că a fost singura revistă cu apariție neîntreruptă în acea vreme în Oradea.** Ceea ce se poate afirma și despre întreaga reuniune comparativ cu celelalte asociații contemporane. A mai publicat „*Revista satelor*”, revista bilingvă „*Aurora*” și 15 alte publicații. În cadrul secțiunii „Crișul Repede”. a înființat **165 de biblioteci populare** în județele Bihor, Arad și Maramureș.

A înființat **Casa Națională din Oradea** (20 I 1930) și altele în alte localități. A realizat Universitatea Populară pe lângă Academia de Drept din Oradea (1921), în colaborare cu profesorul universitar Eugeniu Speranția, figurează printre primele din țară. Probabil este chiar cea următoare după cea creată de Nicolae Iorga. În spațiul Casei Naționale din Oradea își aveau redacția revista „Familia”, „Gazeta de Vest”, numeroase alte publicații, diferite societăți culturale, precum și organizații cu alte profiluri.

„*Reuniunea Cele Trei Crișuri*” a înființat 8 filiale în Bihor, altele la Satu Mare (în 10 III 1928), și a preconizat altele la Arad și la Sighet. A inițiat și cu grija lui s-a și realizat întreaga galerie de memoriale în peisajul urbanistic orădean interbelic (statuile Regelui Ferdinand, Regina Maria; busturile Iosif Vulcan, Barbu Delavrancea, Traian Moșoiu; plax.hetele Aurel Lazăr, Șt.O. Iosif și A. Castaldi). Colonelul a rostit la fiecare câte o cuvântare, fie inaugurală, fie omagială. Și-a rostit cuvântul și la festivalurile de la Iași și București (în 1929), organizate în sprijinul ridicării bustului lui Delavrancea la Oradea. Pentru simbolizarea întregirii României, colonelul a preconizat ridicarea unor monumente: Ion I.C. Brătianu la Timișoara, Nicolae Filipescu la Arad, Vasile Lucaciu la Satu Mare, Constantin Istrati la Sighet, Tache Ionescu la Brașov. Premonitoriu, colonelul George Bacaloglu a înființat o redacție și administrație a revistei „*Cele trei Crișuri*”, și la București, în anul 1929 (Str. Regală nr. 18), unde a continuat revista să apară încă patru ani în refugiu de la Oradea (1940 — 1944).

Care era dominația spiritului? Realizarea României întregite și eliberarea națională a ținuturilor alipite au transformat setea de liberate în trăire nemijlocită a unei noi dimensiuni a sentimentului de libertate. Iată o principală sursă, cu încărcătură efectivă, ce dezlănțuie energii latente, inițiative, dăruire de sine, participare voluntară la acțiuni de interes obșteșc, în vederea refacerii bunurilor distruse de război și cu scopul de a da un curs favorabil vieții sociale. Elanul optimist, binevoitor, rapid îmbrățișat de la mic la mare, caracterizează starea generală de spirit și se resimte efectiv în rezultate cât se poate de utile pentru progresul social. O adevărată explozie a reînviat, nu numai domeniul producerii bunurilor materiale, ci și sfera culturii. Concomitent, avea loc ascensiunea, învățământului de toate gradele, grație străluciților profesori, savanți, academicieni. Ascensiunea tuturor instituțiilor de cultură: teatru, opera, editură, laborator ș.a., mulțumită renumiților lor slujitori. Explozia scrisului este cu nimic mai puțin spectaculoasă. În toate ramurile literelor apăruse celebrități în: filosofie, psihologie, sociologie, istoriografie, literatură, critică literară ș.a. Ascensiuni similare se constată în domeniile științei și ale artei, cu bine cunoscuți savanți și somități vestite, fără a fi necesară nici o nominalizare, atât de bine cunoscute sunt vârfurile sferelor la care ne-am referit, încât nici până astăzi nu au fost întrecute.

Nici o altă perioadă a istoriei culturii românești nu a fost atât de darnică și de valoroasă în celebrități ca cea interbelică. A avut, ce-i drept, și ea slăbiciuni. Dar acestea au provenit din exterior. Menționăm criza generală începută în anul 1929 și importul fascismului. A se vedea scrierile apărute în *Cele trei Crișuri* despre personalitatea lui Benito

Musolini și afirmarea sa în Italia și de plano în Europa. Dar și în asemenea împrejurări, adevărații reprezentanți ai științei și literelor nu s-au înhăitat cu extremiștii, caracterizați fiind prin simțul măsurii și al echilibrului, față de alte scrieri și atitudini în țară. Nici tineretul studios n-a renunțat la carte. Mai degrabă se lansa visător în compania stelelor, în domeniul politic și al cercetării „veșniciei de la sate”, sprijinind demersurile savantului Dimitrie Gusti, ori ascultând prelegeri în amfiteatre neîncăpătoare.

Pe aceeași tematică, privitoare la cultura în zona de vest, era exprimată și părerea lui Gheorghe Tulbure²⁶⁹ ca fiind cea dintâi datorie după dezrobirea culturală. Începutului modest al acțiunilor culturale trebuie să li se adauge un sistem serios într-o atmosferă latină de manifestare. Manifestările culturale trebuie să fie „un mijloc de forță pentru afirmarea calităților neamului, o demonstrație a dreptului istoric la o unitate politică și o justificare morală a titlului de dominațiune asupra frânturilor de popoare, rămase într-o casă cu noi. Problema propagandei culturale la frontiere ar trebui considerată **o problemă de stat**”²⁷⁰. Prin urmare trebuia inclusă într-un program permanent și continuu de acțiune. Un asemenea program, conchidea autorul, trebuia făcut cu cât mai „curat sânge de la inimă la periferii”, adică de la București spre orașe și satele din frontieră, asemenea francezilor care la Strassburg au trimis tot ce aveau mai bun. Orașele de graniță trebuiau să-și croiască drumuri culturale spre sate pentru cimentarea unor legături puternice cu țărani, cu cât mai multe conferințe culturale, biblioteci, teatru, cinema, excursii, reviste, ziare de popularizarea științei, scrise în ceamă mai curată limbă românească. În alt plan era nevoie de întărire a elementelor locale sub raport economic. Cele mai tari granițe se sapă în sufletele oamenilor, spunea cu just temei Gheorghe Tulbure, cel care s-a aflat la cârma revistei *Tribuna* din Bihor. Statul nu poate crea decât cadrul de afirmare, sufletele pot fi șlefuite de personalități, „de oameni cu credință și ideal”, capabili a „scoate definitiv spiritul și mentalitatea străină, care mai bântuie sufletele, cu ajutorul lor vom face să dispară complet conștiințele șovăielnice, credințele false și obiceiurile de împrumut. Oricât ar fi de adânci urmele trecutului fondul sufletesc al neamului nostru este unitar, un singur suflet sfârâmat în mii de părțile dincolo și dincoace de Carpați, dincolo de Someș și Prut, Ardeal și Munten, tot aspecte ale aceluiași suflet românesc”²⁷¹. Când v-a birui cultura la hotare atunci putem fi siguri de biruință!, concluziona cunoscutul gazetar.

Ca și în alte numere *Cele trei Crișuri* purta iscălituri celebre în epocă: Ioan Slavici, Emil Isac, Gheorghe Sofronie, Vasile Cotruș, George Bota, Nicolae Iorga, Roman Ciorogariu, Ioan Lupaș, Bogdan Duica, Silviu Dragomir, Eugeniu Speranția, Ion Agârbiceanu, Lucian Blaga, Victor Eftimiu, Eugen Lovinescu, Cincinat Pavelescu, Aurel Lazăr, Radu Rosetti, I. Ursu, Sextil Pușcariu, Radu Gyr, Simion Mehedinți, Rădulescu Motru, Constantin Pavel, ș.a.

Datoria, exprimată prin revista culturală *Cele trei Crișuri*, ce apărea în Bihor „pentru sufletul renăscut al poporului” trebuia să consolideze ceea ce s-a „făcut prin vitejia soldatului român, pentru care adunăm rânduri pioase, de mulțumire”²⁷². Încercător și „sprijinit pe dreptul nostru, ceea ce începem, în zilele de primăvară, să ajungă spic de grâu plin și îmbelșugat”²⁷³, idee completată de Nicolae Iorga cu aprecierea că „și cu fibra acestor grăniceri ai nației noastre se poate căpăta mult ca energie creatoare pentru viitor”²⁷⁴, căci, spunea Roman Ciorogariu regimul românesc, instaurat pe Crișuri era unul

²⁶⁹ Idem, *Cultură românească la graniță*, p. 82

²⁷⁰ *Ibidem*, p. 83

²⁷¹ *Ibidem*

²⁷² Idem, Anul I, nr. 1, 15 aprilie 1920, p. 1

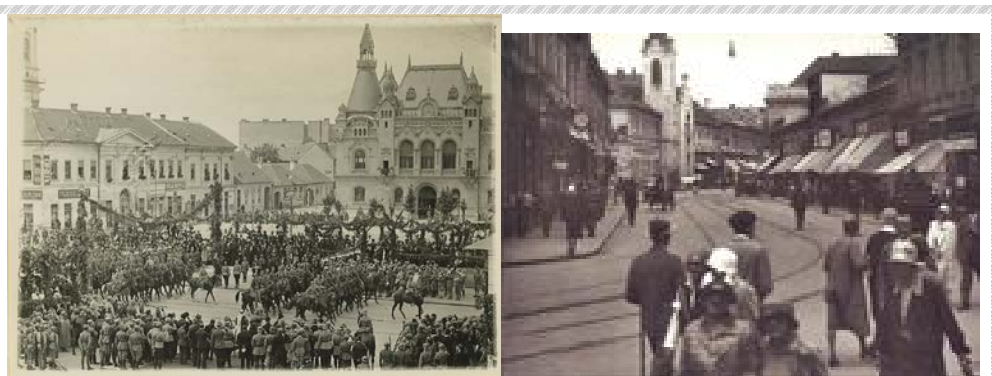
²⁷³ *Ibidem*

²⁷⁴ Idem, Nicolae Iorga, *Ținutul Crișurilor*, p. 2

de cultură creștină și civilizație. În jurul chestiunii culturii s-au țesut multe și interesante idei, dezbătute în reviste de specialitate, a cărei esență era dată de actul de creație care se impune în orice mediu.

Contele Apponyi aceluși „*barbar îmbrăcat în haine europene*”, a lăsat ca moștenire dezastrul cultural sădit doar în limba maghiară, pentru ca să aibă și pretenția la Paris să afirme, fără argumente, superioritatea „culturii maghiare”, pe care aveam a o schimba cu concurența culturală ce urma a trece prin Caransebeș, Timișoara, Arad, Oradea, Carei, Satu Mare, Sighetul Marmației. În centru fiind chiar Oradea ca centru grăniceresc de cultură, văzut de episcopul Roman Ciorogariu, transformat din „*orașul predilect al regiilor maghiari, unii înmormântați aici, într-un templu al științelor, un oraș universitar cu un mare cămin studentesc făcut din moștenirea lui Emanuil Gojdu*”²⁷⁵. Parțial acest testament s-a împlinit, Universitatea Orădeană avea să strălucească din nou ca un briliant la Granița de vest a României, după 1990 prin ctitorul ei, susținător al acțiunilor concepute și realizate de Cercul Militar Oradea. Am în vedere în primul rând Saloanele Internaționale de Carte, precum și manifestările ASLA.

Problema întăririi granițelor prin cultură avea să fie confirmată de trecerea timpului, precum izbutise și în Alsacia și Lorena franceză. Asemenea luptă deschisă a purtat și pe meleagurile Crișurilor revista condusă de George Bacaloglu²⁷⁶. Paginile revistei au constituit un adevărat îndreptar moral în care s-au exprimat deopotrivă dascăli, preoți și militari. Cu mențiunea că își arăta valoarea prin șezători, conferințe, biblioteci, cămine culturale la sate, în special, concomitent cu afirmarea spiritualității românești.

Oradea interbelică sub administrația românească

²⁷⁵ Idem, Roman Ciorogariu, *Trăiască regele!*, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1924, p. 162. La nici o sută de ani, după ce ungurii n-au reușit să-i ia cu sila averea, s-a găsit un pricăjit în funcția de ministru de externe, Mihai Răzvan Ungureanu, care a dat de pomană întreaga avere a fundației, și până astăzi s-a bucurat numai de o „șapcă academică ungurească - tip Bocskai”, fără să răspundă civil și penal pentru delapidare.

²⁷⁶ Cu atât mai mult, după 1918 *Ateneul* bucureștean s-a interesat de noile asociații culturale românești care-și făceau apariția în Transilvania, de personalitățile care promovau cultura română în noile provincii ale României. Una din aceste personalități a fost și George Bacaloglu, fondatorul Reuniunii Culturale *Cele Trei Crișuri* din Oradea. În 1923, acesta a fost ales membru activ al Ateneului Român. Recepția sa a avut loc la 1 iunie 1924, cu care prilej a rostit de la tribuna Ateneului discursul intitulat *Izvoarele culturale ale Ardealului*. Răspunsul din partea Comitetului Ateneului Român a fost dat de profesorul Victor Babeș. În 1925, G. Bacaloglu a publicat ambele intervenții într-o broșură apărută în Editura *Cele Trei Crișuri* din Oradea.

CERCUL MILITAR SUB EGIDA E.C.P.

Perioada de după al doilea război mondial a schimbat în bună măsură rolul pe care-l dobândise prin statut Cercul Militar Oradea. Sub ideile „noii democrații” Asociația Română pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică”(ARLUS) avea influență asupra tuturor chestiunilor de cultură nouă democratică organizată și impusă de „consilierii sovietici”, sau și de noii *instructori culturali*. A fost în fapt o etapă, până prin anii 1968 cam „din topor”, propagandiștii proveniți din ofițeri școliți în 6-8 luni, sau pe la Academia Frunze, și apoi absolvenți de liceu, etc. Cum arătau conferințele acelor ani?, un fel de citire silabisită a broșurilor și ziarelor de partid. Din această perioadă ne lipsesc date și informații de arhivă, fapt pe care am încercat, pentru creionarea perioadei, să-l recompun din declarații și amintirile unor participanți.

Adunarea generală constitutivă ARLUS a avut loc pe 12 noiembrie 1944 în localul Facultății de Științe a Universității din București îi avea printre participanții fondatori pe gen. medic Bălănescu, Stroe Botez, Alex. Caratali, Marieta Dragomirescu, ș.a., avocatul Petre Viforeanu (însărcinat cu legalizarea asociației ca persoană juridică, având scopul declarat de a ajuta la cunoașterea reciprocă și promovarea legăturilor de prietenie dintre România și URSS la Tribunalul Ilfov, secția Notariat, în aceeași încheindu-se toate actele.

Încercării de includere a ASTREI în ARLUS i s-au opus Nicolae Popoviciu, episcop ortodox al Oradei, ultimul președinte al ASTREI înainte de desființare, și vicarul greco-catolic Pompeiu Onofreiu de la Sibiu.

Președintele secției ARLUS - Armată a fost generalul de divizie, comandant al Corpului 5 Teritorial, Constantin Vasiliu-Rășcanu, general cu orientare comunistă. Din 1948 președinte al ARLUS a fost Mihail Sadoveanu, iar vicepreședinte Lascăr L. Catargiu, căsătorit cu Elena, fiica lui Grigore Monteoru, fără copii, a moștenit de la socrul său Casa Monteoru, de pe Calea Victoriei, pe care a pus-o în 1945 la dispoziția Asociației Române pentru strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică.. În 1948 Elena Lascăr Catargiu a donat ARLUS atât Casa Monteoru cât și proprietatea ei din comuna Monteoru, județul Buzău. A ținut 4 congrese în 10 ani și a tipărit peste 1500 titluri de carte rusească. De activitatea în domeniul propagandei și agitației răspundea Iosif Chișinevschi secretar al CC al PMR, având ca adjuncți pe Mihai Roller (pentru învățământ și știință), Ofelia Manole (artă și literatură), iar între colaboratorii externi pe Nicolae Moraru, Mihai Novicov, Aurel Baranga, Matei Socor, Hilda Jerea, Miron Radu Paraschivescu. Pentru

formarea cadrelor din domeniul ideologic, în octombrie 1949 și-a început activitatea Școala Superioară de Partid Jdanov, pe lângă CC al PMR; candidații erau selectați mai întâi la nivelul județelor și apoi de comisia de admitere; durata cursurilor era de 2 ani. În martie 1954, Școala Jdanov a fost transformată în institut de 4 ani; absolvenții institutului obțineau titlul de candidați în științe (noua denumire a doctoratului), la specializarea Istoria P.C.U.S., Istoria P.M.R., Filozofie și Economie Politică. În acea vreme, „să fii jdanovist însemna a da dovadă de vigilență, combativitate, intransigență față de manifestările burgheze”. Epurarea s-a produs în toate domeniile sociale și în armată, ceea ce a dus la zdrobirea elitei intelectuale și la lichidarea ofițerimii din regimul „burghez”²⁷⁷.

Serviciul E.C.P. în armată

Exprimând punctul de vedere al noii puteri politice privind această problemă, primul ministru, dr. Petru Groza, menționa: „Una din sarcinile mari ale poporului român și ale guvernului actual este democratizarea armatei”. Concepția noului guvern cu privire la problema analizată a fost clarificată prin Ordinul general nr. 18, din 5 noiembrie 1946, emis de Inspectoratul General al Armatei pentru Educație, Cultură și Propagandă, unde se stipula: „Țara noastră merge în pas cu ritmul general de adânci prefaceri politico-sociale ale vremurilor de astăzi. Armata nu a putut rămâne în afara acestor frământări, ea s-a încadrat în noua concepție democratică (...) Democratizarea armatei constă în următoarele 4 puncte principale: 1) Încadrarea ei în concepția democratică de astăzi. 2) Solidarizarea ei cu actualul regim democratic care este călăuzit de această concepție. 3) Educația politico-socială a întregului personal din armată. 4) Grija deosebită de cei mulți și mici”²⁷⁸. În fapt, formula utilizată – democratizarea armatei – a avut un caracter pur propagandistic, aspect perceput de multe cadre militare. Spre exemplu, generalul Petre Predan²⁷⁹, Comandantul Comandamentului 5 Teritorial și al garnizoanei Brașov, la o conferință despre democrație și democratizarea armatei din 1946, în concluziile finale sublinia: „Trebuie să recunoaștem că armata noastră a fost totdeauna democrată și o vom dovedi imediat”. Generalul a scos în față

²⁷⁷ A.M.R., fond (ARLUS) 1234, p. 2

²⁷⁸ Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar. Aliat. Ocupant. 1940-1948*. Editura A.I.S.M., București, 1996, p. 56. Ioan Chiper, Florin Constantinescu, T.A. Pokivailova, „Instaurarea regimului comunist în România. Documente din arhivele sovietice” *POLIS 228 în Arhivele Totalitarismului nr. 4/1994*, p. 88

²⁷⁹ A.M.R., fond Direcția Personalului, dos. nr. 18469, p. 497. Este același ofițer care până la Dictatul de la Viena participase activ la formarea conștiinței naționale pentru apărarea vestului României, prin conferințele organizate în satele din Bihor, în zona de responsabilitate a comandantului Regimentului 2 Infanterie Fortificații Oradea. Pentru detalii vezi: Constantin Moșincat, *Iredenta maghiară la granița de vest a României (1920-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2008

o serie de soldați și subofițeri, alături de care s-a așezat și el, arătând că toți „sunt fii de țărani”, subliniind din nou că „armata a fost și este democrată”.

Chiar ministrul apărării naționale, generalul Constantin Vasiliu Rășcanu, reprezentant al partidului comunist, afirma „că armata a fost democrată și înainte de 1945”, cum rezultă dintr-o notă a serviciilor de informații. În realitate acțiunea de „democratizarea armatei”, a reprezentat paravanul în spatele căruia s-au derulat două procese. În primul rând, unul de politizare a instituției ostășești, de convertire a mentalităților, de transformare a acesteia într-o anexă a partidului comunist. Într-o broșură editată în 1945, imediat după instaurarea guvernului dr. Petru Groza, se preciza că: „este și logic și legitim ca regimul actual să impună armatei doctrina lui politică și odată cu democratizarea statului să democratizeze și armata”²⁸⁰. Esența acestui proces a fost transformarea armatei române dintr-una națională, neangajată și neimplicată politic, într-o instituție aflată sub controlul de partid. Procesul, de inspirație sovietică, s-a derulat pe parcursul a circa 4 ani (1945-1948), desfășurându-se gradat, la adăpostul și sub directa observare a Armatei Roșii, de ocupație. Acest proces nu a fost izolat în spațiul geografic ocupat de armata sovietică. El s-a derulat în toate armatele țărilor în care se aflau trupele Armatei Roșii. În al doilea rând, „democratizarea” armatei a vizat și un proces de distrugere a corpului de cadre a cărui valoare fusese probată din plin în timpul celui de-al doilea război mondial. Subliniind necesitatea formării „noului corp de cadre” și principiile ce trebuiau să călăuzească această acțiune, primul ministru, dr. Petru Groza, arăta: „Problema cadrelor armatei ne preocupă cu toată seriozitatea. La bază avem principiul unei noi concepții, unei noi discipline și unei noi ierarhii, bazate pe superioritatea priceperii în arta militară, izvorâtă din unitatea de interese dintre conducere și popor. Promovând în posturi de conducere elemente sănătoase și democratice care se disting atât prin iubire față de popor, cât și prin cunoașterea artei militare”²⁸¹.

În virtutea acestor principii și în temeiul unei legislații acoperitoare s-a desfășurat un proces dramatic, de eliminare a cadrelor de formație veche, educate în spiritul tradițiilor militare românești, care s-au distins în războiul de eliberare a Basarabiei și nordului Bucovinei și a celor cu opinii antirusești, antiguvernamentale, anticomuniste. Oficial, aceștia au intrat în procesul de epurare a armatei de „elemente fasciste și legionare”²⁸². Generalul Constantin Sănătescu nota, în jurnalul său, pentru ziua de 8 august 1946: „Regele a semnat decretul pentru reducerea cadrului activ în ofițeri.

²⁸⁰ *Democratizarea armatei*, Tipografia “Imprimeria București”, 1945, p. 3

²⁸¹ A.M.R., *fond E.C.P.*, dos. nr. 749, f-p. 24

²⁸² Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar Aliat Ocupant 1940-1948* vol. 1, Editura A.I.S.M. București, 1996, p. 32

Sunt trecuți în rezervă 8.000 de ofițeri în care intră cei mai slab notați, invalizii de război și 1.000 de ofițeri socotiți de actualul guvern drept reacționari, adică vădit împotriva comunismului. Aceștia din urmă sunt cei mai capabili, și cu toată opunerea regelui, nu au putut fi păstrați în armată, întrucât au intervenit rușii la cererea comuniștilor, ca să fie îndepărtați imediat”²⁸³. În acest fel erau aplicate principiile declarate. Amploarea și consecințele acestui proces ne determină a aprecia că epurarea a avut un caracter de masă. În perioada analizată, sub genericul „democratizării armatei” au fost întreprinse și unele acțiuni pozitive de genul: înființarea școlilor de alfabetizare, acordarea dreptului de vot militarilor, desființarea pedepsei cu bătaia pentru soldați, etc.

Începutul acestei acțiuni avuseseră loc în toamna anului 1943, când a luat ființă, în URSS, și Divizia „Tudor Vladimirescu”, (forată din foști prizonieri români, înrolați voluntari), având la comandă pe colonelul Nicolae Cambrea²⁸⁴. Organizată după modelul diviziei de infanterie sovietică, în structura acesteia apare, prin Ordinul de zi nr. 17/1.12.1943, „Secția de educație și cultură”, cu un aparat ce se extindea până la nivel de pluton. În luna aprilie 1945 peste 1000 de cadre și militari din Divizia „Tudor Vladimirescu” au fost aduși în România, de pe frontul cehoslovac și instruiți ca propagandiști ai partidului comunist.

Paralel, în baza Înaltului Decret Regal nr. 320, din 25 aprilie 1945, și a Ordinului General al Ministerului de Război, cu nr. 29, din 8 mai 1945, se înființase *Direcția Superioară pentru Educație, Cultură și Propagandă* (la Ministerul de Război), iar la trupele operative de pe front, Aparatul de *Educație, Cultură și Propagandă*, în scopul de a realiza: „*democratizarea armatei și reorganizarea pe baze noi a educației ofițerilor, subofițerilor și ostașilor*”²⁸⁵. În acest fel, în organizarea armatei române apare pentru prima dată o structură cu rol de influențare ideologică, de partid. În baza acestor documente, proaspeții propagandiști comuniști, cunoscuți sub denumirea de „lotul 1005”, au plecat spre Cehoslovacia, la 11 mai 1945, sub conducerea generalului Victor Precup (șeful Direcției Superioare a Culturii, Educației și Propagandei), pentru a încadra aparatul de educație, cultură și propagandă al celor două armate române de pe front. Prin Instrucțiunile Ministerului de Război nr. 20240, din 16 mai 1945, erau stabilite drepturile și îndatoririle aparatului de educație, și POLIS 224 propagandă din armată. La fiecare comandament de armată și divizie se înființa un serviciu de cultură și

²⁸³ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 232

²⁸⁴²⁸⁴ Detalii despre acțiunile Diviziei Tudor Vladimirescu pe teritoriul României din septembrie-octombrie 1944 vezi: General Gheorghe Tudor Bihoreanul, Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *30 de zile în fața morții. Bătălia pentru Oradea*, Editura GP, Oradea, 2004

²⁸⁵ A.M.R., *fond Microfilme*, rola P II 4.2462, c. 649

educație, iar la unități și subunități se înființa funcția de ajutor de comandant pentru cultură și educație. „Sarcina” organelor cultural-lămuritoare ale armatei erau printre altele: pregătirea cadrelor necesare „*pentru lămurirea tuturor chestiunilor cultural-educative*”; desfășurarea lucrului „*cultural-lămuritor*”; organizarea echipelor „*cultural-lămuritoare pentru deservirea unităților și subunităților*” etc. Între obiectivele activității „lămuritoare” se înscriau: dezvoltarea și întărirea simțului de prietenie pentru Armata Roșie și Uniunea Sovietică; necesitatea ca „*în fiecare ofițer și soldat să se înființeze adânc sentimentul de devotament către guvernul democratic*” și să „*se cultive sentimentul unui cetățean conștient, și în lumina noilor idei de dreptate, democrație și înfrățire socială*”²⁸⁶.

Referindu-se la pregătirea ecep-iștilor, generalul Gheorghe Mihail, fostul șef al Marelui Stat Major, declara următoarele, în cursul anchetei la care a fost supus, în 1948: „*În sânul acestui corp ecep-ist au pătruns elemente care n-aveau absolut nici o pregătire, lucru constatat nu numai de mine, dar de toți comandanții încercați ai oștirii. În desele întruniri avute de ministrii de Război cu comandanții marilor unități, absolut toți acești comandanți s-au plâns asupra nepregătirii elementelor ecep-iste. Deci nu este numai părerea mea personală, este părerea absolut a tuturor comandanților. Care este cauza acestei nepregătiri a ecepiștilor? Cauza este că multora le lipsește baza fundamentală pe care se clădește educația și cultura. Cu elementele inculte nu se pot crea buni educatori. De pildă, cu elemente care nu știu citi destul de bine, oamenii cărora li se face educația îi pornește răsul și autoritatea ecep-istului scade în loc de a se ridica. Cu elemente care nu cunosc sensul cuvintelor, acestea devin ridicole. Acolo unde elementele ecep-iste au fost bine alese, rezultatele au fost bune. Se poate ca prin trierea elementelor ecep-iste acest corp să apară bine pregătit, care să dea rezultate bune*”²⁸⁷.

Avându-se în vedere noua ordine instaurată după 23 august 1944 și orientările acesteia, munca de educație în Cercul Oradea, de la început a întâmpinat rezistență. Pe raza Cercului Militar Oradea erau vărsați oameni de la toate unitățile desființate și de la toate armele, cu mari nemulțumiri. Prima și cea mai mare nemulțumire rezultă din “*acordarea drepturilor egale tuturor cetățenilor, iar în garnizoana Oradea, elementul maghiar fiind în majoritate, erau stăpâniți de curentele șovine, care propagau că guvernul democrat a neglijat intenționat elementul etnic*”^{288 289}.

²⁸⁶ Documente privind istoria militară a poporului român (D.I.M.P.R.), Editura militară, București, 1988, p. 7

²⁸⁷ Apud, Constantin Moșincat, *Sfânta datorie de ostaș*, Editura GP, Oradea, 1999.

²⁸⁸ Serviciul E.C.P. – Educație Culturală și Propagandă, Vezi monografia semnată de Catherine Horel, *Amiralul Horthy regentul Ungariei*, lansată în București la Editura Humanitas, pe 11 octombrie 2019. Catherine Horel este primul istoric care alcătuiește

În urma muncii educative, prin conferințele E.C.P. și a mitingurilor pe garnizoana Oradea s-au făcut pași importanți în încadrarea în noua „ordine” în afara câtorva cazuri de cadre socotite „reacționari”. Conferințele și convorbirile au fost formele cele mai folosite, la care au participat cam 60% dintre ofițeri, din cauză că „nu priveau cu simpatie și încredere” aceste acțiuni de „democratizare”, până când prezența a devenit obligatorie procentul s-a menținut scăzut.

Lozincile aveau caracter „democratic”, și au pavoazat școlile educative, casa alegătorului, dormitoarele ostașilor, etc. și holurile instituțiilor erau pline cu panouri, portrete și fotomontaje, ce aveau în prim-plan conducătorii democrației românești și pe Stalin. Mitingurile ținute pe garnizoană la 1 Mai, 10 Mai, cu ocazia condamnării la moarte a „criminalilor de război”, primirea delegației române înapoiată de la Paris, campania electorală și înmânarea medaliilor „Victoria”, de pildă, erau ocazii de a omagia marile realizări sovietice.

Noua „democrație” era greu de acceptat, în special de ofițeri care sperau în căderea guvernului Groza. Informația lor se baza și pe reacțiile occidentale, care însă au rămas vorbe goale. Ofițerii, în majoritatea lor, specializați la Paris ori Berlin, nu pricepeau „măsurile de disponibilizare” ca fiind „democratice”, ci ca pe „represalii asupra armatei”. După Conferința de Pace de la Paris, unii s-au resemnat, alții au început să creadă în noua „democrație” de vreme ce Legea 433/1946 acorda pământ disponibilizaților și împrumutarea efectivă a țăraniilor, foști combatanți pe front. Și totuși se aștepta căderea guvernului la alegerile din 1946. Între aceste date activitatea Cercului a fost complexă.

Serviciul de Educație, potrivit Instrucțiunilor Ministerului de Război 21590, nu era un serviciu aparte ci unul integrat, în care răspunderea totală o purta comandantul, pentru buna educație din unitate. Începea astfel procesul de „democratizare”²⁹⁰ a armatei, care după 23 august 1944, „a pășit pe un

biografia regentului Ungariei pe baza unei documentări vaste, reușind să impună o viziune nouă, critică și obiectivă. Dincolo de figura controversată a lui Horthy, legenda sa este sinonimă cu istoria Ungariei interbelice. De el se leagă recuperarea teritoriilor „pierdute” la Trianon. În memoria istorică a românilor - și nu numai a lor -, Horthy este tipul dictatorului fascist, în rând cu Adolf Hitler și Benito Mussolini, iar numele său echivalează cu ocuparea, deportările și abuzurile contra populației civile române (expulzați, omorâți, bătuți, terorizați) și a evreilor (deportați în mai 1944 la Auschwitz, exterminați) din Transilvania de Nord în anii 1940-1944. Amiralul (fără Mare) a comparat în procesul de la Nurenberg doar în boxă cu martorii, fapt pentru care a fost așezat pe pedestal de regimul Viktor Orbán, în galeria eroilor națiunii maghiare. Apud Constantin Moșincat, *Evrei din Bihor în Detașamentele de lucru de la Ocoliş și Cânepiște*, în Art-emis

²⁸⁹ A.M.R., fond 1276, dos. 388, f. 49

²⁹⁰ Printr-un astfel de experiment armata a fost trecută după război de mai multe ori: la început „democratizarea” până la desființare și epurare în 1947-1948, apoi de

făgaș nou - fiind excluse obiceiurile vechi din trecut (documentul făcea referire la excluderea bătaii ca pedeapsă – n.a.), introducându-se *disciplina conștientă din convingere*”²⁹¹. Pentru atingerea acestui scop s-a creat un aparat specializat. La 21 februarie 1946 comandantul secund E.C.P., căpitanul Petre Guță înainta comandantului Cercului Teritorial Bihor o notă raport prin care solicita în mod provizoriu detașarea plutonierului Florea Dumitru pentru *munca de educație în sânul trupei*. Solicitarea avea în vedere sarcinile complexe ce-i reveneau căpitanului în relațiile din „*garnizoană și cu masele din județ*”²⁹², ceea ce nu-i permitea o susținută muncă educativă în unitate. Lunar căpitanul Ioan Holban (de la Cercul de Recrutare Bihor) întocmea situația primirii și difuzării presei: „*Glasul Armatei*”, „*Graiu Nou*”, „*Vestea Nouă*”, „*Scânteia*”, „*România Liberă*” și „*Frontul*”, în care se tratau probleme curente ale vieții ostășești, în special.

Pentru diversitatea aspectelor legate de *noile mijloace de propagandă și cultură* spicuim din procesul-verbal de predare-primire a funcției între căpitan Ioan Hoblea și locotenentul Caius Popa, din 29 noiembrie 1946. La capitolul diverse aceștia notau: „*un aparat radio, trei steaguri de P.P., una mașină de scris, un tablou „Petru Groza”, un tablou „Generalisimul Stalin”, un tablou „M. S. Regele Mihai I”, un tablou în culori „Generalisimul Stalin”, un tablou mare în culori „Stalin”, și unul M.S. Regele [...]*”²⁹³ și o bibliotecă de 550 cărți și broșuri. Starea de spirit în rândul cadrelor militare a fost mult redusă din pricina disponibilizărilor, a condițiilor grele de după război și a întârzierii și suspendării funcționării economatelor²⁹⁴. La serbarea din 25 septembrie 1946, de pildă, când s-au

“*proletarizare cu nuanțe sovietice*”, până în 1960, “*transformată în armată a poporului*” – **bazată pe un corp de cadre educat, format în școli românești, cu doctrină și legi proprii, dotată cu armament de concepție și producție românească** și în fine un ultim experiment dureros, de “*democratizare și reformă*” ce a dus la decimarea ca după război, întrucât încât poate nici planurile de apărare, nu mai sunt viabile?, ori sunt ascunse sub umbra NATO, care oricum nu ne vrea parteneri !

²⁹¹ A.M.R., fond 1276, dos. 388, f. 1

²⁹² *Ibidem*

²⁹³ *Ibidem*, f. 28. Fiecărui component E.C.P. căpitanul Hoblea i-a întocmit o caracterizare din care aflăm că: Popa Caius „*este un ofițer conștiincios, duce o bună muncă de educație, are cultură politică și curajul opiniei*”. Plutonier major Mirăscu Constantin, “*element foarte bun, activ, cu o solidă cultură politică, lucrează activ pentru democratizarea armatei*”. (*Ibidem*, f. 164)

²⁹⁴ Idem, dos. 226, f. 373. În ziua de 11 și 12 Februarie se distribuieră la Economate produse acelora care din diferite motive nu au putut ridica alimente odată cu unitățile din care fac parte. Distribuția se făcea între orele 08-13 în fiecare zi. „*Se distribuie alimentele notate mai jos: Zahăr 250 gr. de persoană lunar – 1200 lei; Ulei 250 gr. de persoană lunar – 600 lei; Făină integrală 125 gr. de persoană lunar – 25 lei; Sare bucătărie 1 kg. de familie – 50 lei; Arpacăș 200 gr. de persoană lunar – 18 lei; Paste făinoase 250 gr. de persoană lunar – 100 lei; Surogat cafea fără zahăr 250 gr. de persoană lunar – 23 lei;*

împărțit medaliile „Victoria” pe garnizoana Oradea au existat reacții diferite. În timp ce unii s-au împăcat și acceptat situația, alții au reacționat dur. Căpitanul Dumitru Arbore, de exemplu, l-a oprit pe plutonierul major Schineanu Constantin și l-a întrebat: „ce mă ești cadru, te-ai tâmpit de porți tinicheaua aia în piept?”, maiorul Derșidan Vasile a spus: „ne-au dat și rușii cea mai nenorocită decorație, pe care nici ei n-o poartă”, iar plutonierul Mureșan Vasile a refuzat s-o poarte spunând: “Nu sunt nebun să port în piept toate porcăriile rusești”. Căpitanul Arbore - fiind băut - când soldații strigau lozinci replica: „Lasă-i și pe mârłani să strige, că așa-i democrația”²⁹⁵. Au fost ultimele lor strigăte de durere, căci au fost trecuți în cadrul disponibil.

După atâția ani, analizând efectele produse după 23 august 1944, considerăm arestarea mareșalului Ion Antonescu o eroare politică urmată de o performanță militară²⁹⁶. Deoarece, atunci și până prin anii '70, arestarea mareșalului Ion Antonescu și întoarcerea armelor au fost socotite mari izbânzi, politizate în stil sovietic (din perspectiva scurtării războiului cu 6 luni) ne îngăduim o succintă concluzie, prin prisma consecințelor, pornind de la idealul pentru care România a intrat în vâltoarea războiului său: *refacerea tuturor granițelor, ideal pe care-l raportăm la finalitate*, căci VICTORIA, de la 9 mai 1945, a plasat România, prin consecințe, în tabăra învinșilor - fără Basarabia și Bucovina, încorporate de ruși și nici până astăzi reunite și cu vreo 170.000 de soldați *predați ca prizonieri*. Statistic, în perioada 22 iunie 1941 – 23 august 1944, armata română a pierdut 71.585 oameni, ceea ce revenea celor 1.150 zile de război aproximativ 65 morți pe zi. O pierdere cu o durere enormă! După arestarea mareșalului, între 23 august 1944 – 12 mai 1945, adică în 270 zile, fiecărei zile îi revenea, în medie, **619 morți, răniți și dispăruți!** Fără comentarii²⁹⁷.

Potrivit articolului 3 din Dispozițiile C.R.P.A.C.A. nr. 278/1 iunie 1945 cetățenii din Basarabia și Bucovina (care se refugiase în Bihor în 1940) „vor fi repatriați”²⁹⁸, suportându-se cheltuieli de hrană și echipare, până la 5

Surogat cafea cu zahăr 100 gr. de persoană lunar – 55 lei; Ceai de fructe 100 gr. de persoană – 18 lei; Magiun de prune 250 gr. de persoană lunar – 900 lei; Săpun toaletă 2 bucăți de familie – 210 lei; Săpun toaletă 1 bucăți de celibatar – 210 lei; Cremă de ghețe după cerere cutia mare – 1150 lei; Cremă de ghețe după cerere cutia mică – 850 lei.

²⁹⁵ Idem, dos. 388, f. 74

²⁹⁶ Constantin Moșincat, *Starea de Veghe*, Ed. Papyrus, Oradea, 1987, p. 118-119

²⁹⁷ Jipa Rotaru, *Asumarea răspunderii*, în *Art-emis*, nr. 76/2019

²⁹⁸ Prin Convenția de Armistițiu s-a fixat efectivul armatei de operații la 180.040 oameni. În acest efectiv Cercul Teritorial Bihor avea 30 ofițeri, 3 maiștri, 41 subofițeri, Trupă 106, iar la Centrul de exploatare: 26 ofițeri, 27 subofițeri și 273 trupă. Pe lângă aceștia mai figurau efectivele, Comendurii piețelor (care subordona și Cercul Militar Oradea), etc. Pentru depășirea efectivului, prin Ordinul General nr. 52/1945, comandantul Regimentului 8 Grăniceri a fost trecut în rezervă. A.M.R., *fond 1276*, dos. 262, f. 35.

iunie 1945, dată după care autoritățile locale urmau a răspunde pentru „reținerea cetățenilor sovietici”. Articolul 7 avea reglementări privind expedierea armamentului și muniției pe cale ferată. Cheltuielile pentru curățarea și ambalarea „capturilor de război” ce trebuiau predate aliaților prin URSS, erau suportate de România. Și dacă nu era găsit nimic, atunci se aplica art. 10 pct. 2 “până la 20 iunie 1945 trebuie să se livreze URSS: 1000 bovine, 1275 porci, 2000 oi conform tabelului de repartitie și planului de strângere întocmit de Delegatul C.R.P.A.A. de acord cu Prefectura”.²⁹⁹ Era RIDICOL ce urma: „în repartizarea vitelor între locuitori, în interiorul unei comune sau Plășii, trebuia să stea la bază numai **sfânta dreptate**, fără nici o altă considerațiune sau patimă, căci sunt în joc interesele neamului, când e vorba de aplicarea Convenției de Armistițiu [...]”.³⁰⁰ Halal dreptate! „Curat” interes național! Din lectura celor 17 articole puse în instrucțiunile semnate de delegatul județului Bihor al *Convenției pentru aplicarea armistițiului*, colonel Rădulescu C., rezultă nevoia de a se „lucra cu toată energia” pentru ca județul să nu fie observat că nu și-a făcut planul. Rămânem consternați, ce harnici au fost să dea la alții și să rămână săraci! (istoria s-a repetat cu privatizările bogățiilor României: subevaluate, sau oferite ca *mici atenții* pentru intrarea în NATO, sau admiterea în UE cu sol, subsol, forță de muncă, în favoarea străinilor fără să fi fost plătite).

De pe teritoriul județului Bihor au fost ridicate de armata sovietică o seamă de produse și bunuri: cai, căruțe, boi, vaci, oi, tauri, grâu, făină, cartofi, și bani precum și un total de 9 autoturisme și 4 camioane. De la minele de molibden din Băița, între 17 și 27 septembrie 1944, rușii au luat alimente în valoare de 766.217 lei și materiale diferite de 128.959 lei. Din declarațiile cetățenilor din Gurbediu rezultă o pagubă totală de 21.624.611 lei, cu mențiunea că toate declarațiile au fost certificate ca fiind reale, de către șeful postului de jandarmi. În comuna Căuașd, 114 cetățeni au reclamat bunuri ridicate în valoare de 9.859.670 lei. Și această inventariate incompletă și/sau cercetată insuficient, dă o dimensiune uriașă numai în Bihor, dar în toată România?!

Efectele raportului educativ a fost surprins astfel de comandantul Armatei I-a, generalul Nicolae Macici: „Nu se execută regulat, nu i se

²⁹⁹ *Ibidem*, p. 38

³⁰⁰ *Ibidem*. Întorși de pe front, rușii au uitat drumul spre casă și au poposit în cazarma „Regele Ferdinand” și la Aeroportul Oradea. Biroul Domeniilor Militare al Cercului Teritorial Bihor, a fost obligat să execute în regim de urgență reparații ale acelor localuri în valoare de aproximativ 64.823.400 lei. Că aveau sau nu cu ce, reparațiile trebuiau făcute. Fabrica de sticlă de la Mediaș, de exemplu, confirma că „gemurile destinate garnizoanei Oradea” nu pot fi asigurate deoarece „pregătim un export însemnat pentru URSS” pe bază de acord și un „export pentru Ungaria în compensație”. Rușii refuzau să ia în primire cazarma, dar nici n-o părăseau și nici nu o păzeau.

cunoaște rostul, nu i s-a dat importanța cuvenită; nu se prepară ci se improvizează aproape de către toți; Nu se tratează prin exemple trăite în unitate: totul teoretic, academic, cuvinte (expresii) vagi, neînțelese. Comandanți de Regimente care nu coboară niciodată la companii (escadroane, baterii) să vadă cum se execută raportul educativ și să dea îndrumările necesare, este chiar necesar să se facă ședințe model pe regimente”³⁰¹

Redăm spre cunoaștere o conferință ținută de către Margareta Mălureanu, soția unui Plutonier Major, în fața a 49 de doamne de ofițeri și subofițeri de la diferite unități, soții care, de regulă, nu erau încadrate în câmpul muncii și erau astfel încunoștințate despre temele ordonate de ECP.

ANEXA Nr. 6

CONFERINȚĂ la Spitalul Militar Oradea susținută de Margareta Plut. Maj. Mălureanu Ioan, din respectiva unitate. *Respectată Doamnă Președintă și Doamnelor.*

Înainte de a dezvolta subiectul conferinței care mi-a fost încredințat, vă mărturisesc sincer că sunt puțin emoționată, întrucât este pentru prima dată când prezint o conferință. Pe de altă parte abia am intrat în marea noastră familie de militari, fiind de curând căsătorită nu am avut posibilitatea să mă adaptez întru totul la această societate. Totuși așa cum mă știu și cum înțeleg voi încerca să dezvolt în fața dumneavoastră Conferința mea cu subiectul:

FEMEIA ÎN ULTIMUL RĂZBOI MONDIAL

Privind înapoi de-a lungul veacurilor evoluția zbuciumului omului pentru a-și câștiga dreptul la o viață mai bună, uitându-ne de aproape la toate evenimentele care au constituit momente decisive în această țară, constatăm că rolul femeii, încadrarea ei în viața publică apar ca o linie constrânsă la multe ocolșuri. Dacă se vorbește de sclavia femeii de todeauna, dacă se deosebesc diverse epoci în care femeia e mai mult sau mai puțin umilită, mai cântată de poeți — există însă fapta care ne face să vedem că participarea ei la viața socială a fost, de timpuriu socotită ca utilă, că a fost prețuită în muncă și că pretutindeni influența ei a fost binefăcătoare. Chiar la începutul creștinismului, care a ordonat ascultarea femeii, Sf. Pavel în epistola către Galateni spune: „Nu mai este iudeu, nici Elin, nu mai este rob nici slobod, nu mai este parte bărbătească nici parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți întru Christos Isus”.

În secolul a XVII-lea, secol care pune la punct o mulțime de valori, femeia este analizată, criticată în parte, dar nu l se contestă valoarea ei spirituală, posibilitățile sufletești și morale. Mai târziu abia recunosc nedreptatea cu care a fost tratată și ajung la concluzia că dacă situația femeii ar fi egală cu a bărbatului, atunci faptele ei ar fi egale cu ale acestuia. Marea revoluție franceză din 1789 nu aduce nimic pentru eliberarea femeii de prejudecățile care tot timpul o ținuse în loc, dar aduce un progres imens în conștiința de luptă pentru drepturi. Pentru prima oară femeile cer în mod organizat respectarea lor ca cetățene egale. Lipsite de drepturi, încărcate de obligații față de bărbat și familie, chemată tot mai mult la muncă grea, femeia apare în secolul a XIX-lea ca un fel de minoră în fața legilor și în fața oamenilor. Cum era și natural ca femeia burgheză, singura care avea mijloace să se lumineze și să fie aceea care să se revolte împotriva acestei stări de lucruri. Întru adevăr pe la mijlocul secolului al XIX-lea, se pornește o mișcare burgheză femininistă, mișcare de revendicări pe de o parte, mișcare de ridicare a nivelului intelectual feminin pe de altă parte. Era firesc ca femeile să-și dea seama că o redresare a preocupărilor lor, din

³⁰¹ A.M.R., fond 1199, dos. 368, p. 53-56

acea vreme, se impunea majoritatea femeilor burgheze care trăiau comod și fără gri nefăcând nimic. Femeia muncitoare, încărcată de muncă dar nelămurită, nu găsesc timpul nici puterea de a reacționa în fața legilor nedrepte cu ea. Iată că am dat me sus numai câteva date, viața și mișcarea feminină în trecut pentru câștigare. drepturilor. Acum trecând la ultimul război mondial când bărbații plecați în război femeia să poarte singură grijile gospodăriei. Gospodina a dat dovadă în acest război de înțelegere în timpurile grele, aranjându-și astfel menajul, încât puținul să pan mult și insuficientul să ajungă. S-a acomodat cu toate. Chiar cu "cozile". Pe vreme friguroasă sau pe caniculă, o vezi cu bidonul de gaz sau cu plasa în mână, așteptăm (cuminte să-i vie rândul. în timpul acestui război mondial și chiar și în cel trecu femeile au hotărât singure în treburile gospodăriei lor, în treburile administrative, gospodăria țărănească și s-au descurcat singure și bine, ca oricând ele s-au dovedit apte, pline de acțiune și de inițiativă combative și echilibrate. Nu putem să nu analizăm aci situația creată femeii în Uniunea Sovietică, țară unde femeia se bucură nu numai de egalitate de drepturi, ci e chemată cu dragoste în toate activitățile ei fiind susținută de Stat. Aci vedem această nouă conștiință femeii realizată și la simple Kolhosnice, care nu se mărginesc la cunoașterea raselor, de porci sau la creșterea găinilor. Femeile sovietice știu și cunosc ce se petrece în stat. Ele sunt chemate chiar în conducerea Sovietelor. Femeia sovietică s-a arăta demnă de încrederea ce i s-a dat. În timpul acestui nefast război a știut să-și dea tributul de muncă și neprețuitul aport dat alături de soldat pe câmpurile de bătaie unde în spatele liniilor ocupa funcțiuni destul de grele pentru a spori numărul luptătorilor S-a dovedit demnă alături de medic, unde cu mâna de femeie alina durerile celor, răniți și bolnavi. S-a constatat că grija femeilor pentru căminul lor crește proporțional cu preocupările lor sociale și politice. Nici nu s-ar putea astfel: cu atât o femeie devine mai conștientă de importanța căminului în formarea viitorilor cetățeni, cu atât va adânc știința conducerii unui cămin, știința gospodăriei. Războiul ultim mondial, care a răscolit masele și a scos la lumină noi energii. a avut și la noi în țară un ecou în rândurile femeilor îngrozite de cruzimile războiului și lovite în plin de criza care a urmat. Dacă ne gândim că majoritatea femeilor din țara noastră o constituie femeile de la țară, dacă mai ținem seama că 40% din aceste femei au fost fără știință de carte, ne dăm seama că nevoile lor nu puteau ajunge să fie luate în considerație fiindcă glas nu aveau decât puține dintre ele. Lipsa de drepturi politice pentru femei menținut o stare socială și economică din cele mai dezastruoase. Femeia țărăncă trăit mai rău ca o vită. Femeia muncitoare a robit asemenea unei slave și intelectuale a fost ținută în loc de opreliștile unor legi care au socotit-o inferioară bărbatului și dec inaptă pentru progres. Lipsa de drepturi politice a făcut ca femeia să nu știe și chiar să se dezintereseze de ceea ce se petrecea în stat, în țară la ea și fără să-și dea seama de urzeala care avea să pregătească încetul cu încetul dezlănțuirea războiului - femeia s-a pomenit deodată în plină urgie. Ea a stat cu mâinile legate și a privit cum soții și copiii ei mor într-un război nedorit de popor, a privit îngrozită la bombe și și-a dat seama că în viitor, pasivitatea ei va trebui să fie curmată.

De îndată ce vești din toată lumea au început să ajungă la noi— femeile românce au văzut că surorile lor din Bulgaria, Uniunea Sovietică, Iugoslavia etc., a arătat lumii, prin participarea lor la rezistență în fața inamicului, că sunt o forță de neînving. Scuturând amorțeala în care forțele reacționare o ținuseră, așa zis la adăpost de realitățile vieții, femeia româncă a pornit pe calea luptei pentru drepturi egale pentru toate femeile, pe calea luptei pentru o democrație populară. Și a reușit. Puternicele organizații democratice de femei, cu adânci rădăcini în masele femeilor muncitoare de la sate și orașe, sunt acum în măsură să arate acestor mase că succesul a venit din lupta lor unită. Pentru a porni mai departe pe drumul progresului și al libertăților câștigate, femeile au nevoie de un teren sigur sub picioare, de siguranța pe care numai pacea le-o poate oferi. De aceea lupta

noastră pentru consolidarea păcii trebuie să fie prima țintă. Femeia noastră de la țară, odată cu reforma agrară și cu îmbunătățirea cu unelte agricole, va avea să robească mai puțin pe ogor. Ea va avea timp să-și vadă de casă, de copii și de ea însăși. Ea acum are dreptul la cultură și va fi mama unor copii sănătoși, născuți în maternități și spitale, nu pe câmp sau în paturi fără așternut. Propășirea țării este strâns legată după cum vom înțelege femeile, să sprijinim guvernul democrat, adică acel guvern care la rândul lui ne întinde mâna chemându-ne la lumină și cum la noi în țară acum ni s-a făcut această dreptate urmează ca noi să facem zid în jurul democrației de tip popular.

Cercul Teritorial Bihor

TABEL NOMINAL cu Doamnele din A.S.M.A.N. -ul Cercului Teritorial Bihor

1. Domnica Col. Călinescu Cercul Teritorial Bihor, 2. Florica Cpt. Gogoloșu, 3. Eugenia Plot.Maj.Vlad, 4. Viorica submaestru Constantin, 5. Florica Plt.Maj.Șef. Buda, 6. Elisabeta Plt. Maj. Șef. Ghiță, 7. Dosana Plot.Maj.Abrudan, 8. Maria Plot. Maj. Pușcașu, 9. Florica Plot. Maj. Stoica 10., Elisabeta Plot.Maj.Pop, 11. Amalia Plot.Maj.Dobrescu, 12. Ecaterina Plot.Maj.Pânzaru, 13. Cornelia Plot.Maj. Bejan, 14. Laurenția Plot.Lupu, 15. Iuliana Plot.Maj.Coșofană, 16. Ecaterina Plot.Maj.Brad, 17. Maria Maestru Tătaru, 18. Emilia Locot.Munteanu Manutanta Oradea, 19. Maria Maestru Bighescu, 20. Alexandrina Maestru Mazilu, 21. Olimpia Cpt. Chiriță, 22. Ecaterina Cpt. Trițănescu, 23. Florica Plot.Maj. Marin, 24. Cristina Plot.Maj.Barceag, 25. Florica Plot.Maj.Teodorașcu Comed. Pieței, 26. Maria Col.Mărculescu Spitalul Militar, 27. Margareta Lt. Col. Pop, 28. Cleopatra Lt. Col. Olaru, 29. „Aurora” Maior Braghină, 30. Lucreția Cpt. Pavalache, 31. Cornelia Cpt. Sachelara, 32. Elena Cpt. Barbu, 33. Elena Dr. Dentist Haltz, 34. Ecaterina Plot.Maj.Șef Voicu, 35. Veronica Plot. Maj. Chițac, 36. Olga Plot.Maj.Zaharia Spitalul Militar, 37. Margareta Plot.Mălureanu, 38. Paraschiva Plot. Velișcu, 39. Valerica Submaestru Rădulescu, 40. Maică Inf. Ioana Popescu, 41. Maria Cazacu Soră de caritate, 42. Călugăru Iudita infirmieră, 43. Scarlet Elena – infirmieră, 44. Fecioru Maria - infirmieră 45. Trandafir Ecaterina – infirmieră, 46. Lalescu Ecaterina - Soră infirmieră, 47. Mihalcea Veronica - Soră caritate, 48. Bogdan Iuliana - infirmieră 49. Mangepa Florica - infirmieră

PREȘEDINTA A.S.M.A.R. C.T.BIHOR

SECRETARĂ Eugenia Vlad

Cântarea României (1960-1989)

Trebuie reținut, că după etapă de început a „democrație populare”, de inspirație și ideologie impusă (sovietică), în care lipsa cadrelor cu pregătire era improvizată prin cursuri, de scurtă durată: 3, 6 luni sau 1 an, sau cursuri academice, urmate de forme comasate ale liceului (cu examen de bacalaureat susținut ulterior pregătirii militare), este explicabilă în urma procesului de epurare a armatei. A urmat etapa de formare a resurselor de cadre cu pregătire temeinică în Academia Militară Generală și Tehnică, școli de ofițeri, maiștri militari și subofițeri (toate specialitățile), cursuri de perfecționare pentru ocuparea de funcții cu răspunderi sporite și examene de grad, în trecerea de la ofițeri inferiori, la ofițeri superiori, colonei și generali. Și această etapă a fost penetrată de sprijinul de partid, de „promovare a elementului muncitoresc”, în perioada (1980-1989), ceea ce a afectat nivelul de pregătire, la funcții inferioare. Îmi stăruie în minte un exemplu, devenit proverbial. După o activitate de analiză politică a „Pregătirii politice și

pentru luptă” un căpitan, cu origine muncitorească sănătoasă, cum se spunea, a cerut audiență „la secretarul Consiliului Politic al Armatei. La raport a solicitat să fie încadrat pe o funcție politică în regimentul său. La întrebarea de ce dorește această promovare tânărul căpitan (absolvent al Academiei Militare, admis pe *locuri eligibile* pentru foști muncitori, înainte de armată) a răspuns: „pentru că în aparatul de partid se muncește mai puțin”. Evident, că nu era informat cu privire la munca ofițerilor din aparatul de partid, (care la aceea dată fuseseră selecționați din rândul celor mai competenți ofițeri din unitate), și nici satisfacție nu a primit.

Din 1951 în structura organizatorică a mării unități dislocată la Oradea au intervenit mai multe modificări, care au influențat și activitatea din garnizoană. Spre știință facem câteva referiri la activitatea acestei mari unități din acea perioadă. În 1960 programul de pregătire s-a derulat normal, calificativele unităților fiind „Bine” și „Satisfăcător”. Gradul de pregătire a fost apreciat ca fiind corespunzător și pentru a asigura „executarea în bune condițiuni a oricărei misiuni de luptă”. Pregătirea fizică și sportul au dat roade bune în 1960 și anii următori astfel că tinerii talentați au constituit echipa de fotbal ASA Oradea care a activat în campionatul regional și apoi în Divizia "B". Tot la „ASA” s-au afirmat și militari talentați ce au format echipa de box care a promovat în Divizia A. Loturile și echipele sportive ale Diviziei s-au întrecut cu cele mai puternice cluburi din țară și au apărut culorile asociațiilor sportive orădene, asigurându-le un bun renume. ASA Oradea a dat campioni naționali la lupte, box, tir, atletism etc. în campionatele interne au activat echipele de fotbal *ASA Crișul Oradea*, Victoria Ineu, Steaua Roșie Beiuș și Cetatea Arad, fiind puternic susținute material și moral de cadrele și ostașii diviziei.

Instrucția în anul 1961 s-a desfășurat normal. Comandamentul Diviziei 11 Mecanizate a participat între 4 și 8 iunie la o aplicație de cooperare în U.R.S.S. cu tema „Lupta ofensivă a diviziei mecanizate din perioada inițială a războiului în condițiile întrebuintării armei de nimicire în masă, pregătirea luptei în timp scurt, ducerea luptei ofensive și ocuparea principalelor raioane în adâncimea teritoriului inamic”. La aplicație s-a obținut calificativul „Bine”.

În anul 1962 Divizia 11 Mecanizată a avut în înzestrare 76 tancuri T-34 din care: 28 la Regimentul 21 Tancuri, la Regimentele 21, 23 și 19 Mecanizate câte 15 și 3 la Compania 246 cercetare. Puterea de foc mobilă a fost asigurată prin: 20 auto-tunuri S.U. 100 mm. la Regimentul de tancuri, 36 autotunuri S.U. 76,2 mm., câte 12 la fiecare regiment mecanizat și încă câte 5 B.T.R. 40 și 152. Dotarea cu mașini: 59 turisme, 496 camioane, 124 autospeciale au asigurat „mecanizarea” diviziei. Pentru instruirea specialiștilor s-au organizat examene de calificare de clasă pentru mecanici conductorii și transmisioniști, spartachiade militare de vară și iarnă pentru

infanteriști. Munca politică și ideologică desfășurată în Divizia 11 Mecanizată prin pregătirea politico-ideologică și lecții politice, informări, adunări de partid, U.T.M. (U.T.C.) a avut ca obiectiv îndeplinirea planului pregătirii de luptă.

În registrele istorice ale unităților este evidențiată, „munca politică desfășurată de comandanți, lucrători politici, organizațiile de partid și U.T.C. pentru asigurarea stării moral-politice”, pentru mobilizarea la „muncă pe șantiere și ogoare, pentru construcția socialistă”. Pe adresa unităților au sosit scrisori de mulțumire de la conducerile G.A.S. (I.A.S.) și șantierele economiei naționale. Prezența ostașului pe ogoare și șantiere a fost benefică pentru economie dar a dăunat pregătirii militare generale. Cuprinderea în planurile cu principalele activități a „campaniei agricole” a fost de natură să slăbească exigența cadrelor față de pregătire și să creeze chiar o repulsie, căci expresia zilei „sunt ofițer (maistru, subofițer) și nu agricultor”, mână de lucru ieftină pusă la dispoziția unor „șefi de multe ori foarte slabi organizatori”, ajungea la urechile organelor de contrainformații.

Trecând la o nouă structură, conform ștatului 8/331, la **1 ianuarie 1963**, divizia a rămas în organică cu aceleași unități. Pe lângă acestea au mai ființat **Casa Ofițerilor Oradea**³⁰², cluburi de garnizoană la Arad și Beiuș, Asociația sportivă Armata Oradea, poligoanele de tragere de la Cheriu, Felnac și Remetea. Ștatul 8/ 100 al diviziei prevedea următoarele funcții: comandant, locțiitori ai comandantului, stat major, secție politică, ofițeri cu pregătirea fizică și sport, șeful artileriei, șefi de servicii, birou cadre, serviciul tehnic, spatele diviziei, secția financiară, biroul contra-informații (stat separat), muzica diviziei și depozitul materiale stoc. Efectivul diviziei fiind de 8.348 oameni din care 868 ofițeri, 327 subofițeri, 1075 gradați, 6078 soldați și 252 civili angajați. Dotarea cu tehnică auto și tancuri a crescut: tancuri 144, autotunuri 56, transportoare și mașini blindate 10, turisme 57, camioane 621, autobuze 2, autospeciale 189 și 11 tractoare. Conform instrucțiunilor organizatorice B/004909/1962 instrucția s-a desfășurat pe durata a 10 luni și 20 zile și a cuprins în perioada întâia, etapa instrucției individului, grupei, plutonului și companiei, iar a doua perioadă împărțită în trei etape a cuprins instrucția batalionului, regimentului și diviziei. Am amintit aceste efective pentru a realiza cât de mic și neîncăpător era spațiul Casei Ofițerilor (devenit apoi Casa Armatei) pentru activități culturale, fapt pentru care unele spectacole, de toate genurile, erau programate în Cluburile de la Divizie și regimente, sau/și batalioane neînregimentate sau chiar companii, care dispuneau de locuri suficiente pentru public numeros.

³⁰² Apud Constantin Moșincat, *Din poarta sărutului cu dragoste de țară*, Editura Cogito, Oradea, 1986, p. 182-184

Anul de instrucție 1964, a fost marcat din punct de vedere politic de *Declarația P.M.R.* cu privire la mișcarea comunistă și muncitorească internațională, adoptată de Plenara C.C. a P.M.R. în aprilie 1964. Munca de partid și de educație patri-otică a avut în vedere poziția exprimată prin respectivul document. La 23 august 1964, blocurile de paradă ale diviziei au defilat în Oradea, Baia-Mare și Deva pentru a marca „a XX-a aniversare a eliberării patriei, iar la 25 octombrie garda de onoare și muzicile militare au dat onorul la dezvelirea monumentului eroilor români de la Carei”.

Cuprinsă ca activitate a planului pregătirii de luptă, participarea la campaniile agricole de vară și toamnă a fost „o sarcină patriotică, o îndatorire de onoare” etc. Deși registrele istorice sunt pline cu cifre, realizări fizice și valorice nu vom face apel la acestea, cu toate că, la un moment dat, numai acestea contau în aprecierea unor cadre³⁰³.

În lunile mai-iunie 1970, întreaga divizie a luat parte la acțiunea de combatere a efectelor catastrofalelor inundații: din județul Arad, pe râul Mureș, la Lipova, Arad, Seitin, Nădlac, Pecica cu un efectiv de 179 ofițeri, 154 subofițeri și 2.245 ostași. În județul Satu Mare 10 ofițeri (unul dintre ei fiind prietenul meu, col. r. astăzi, Alexandru Rus Vud), 14 subofițeri, 144 militari au contribuit la aprovizionarea cu apă și hrană și ulterior cu 500 militari la lichidarea urmărilor inundațiilor. Detașamentul orădean, constituit în acest scop, a fost condus de colonelul Dr. Dragomirescu, comandant al Spitalului Militar Oradea, organizându-se acolo și asistența medicală, iar în corturile armatei, desfășurate chiar în centrul orașului, s-au adăpostit temporar cetățeni ale căror case a fost luate de viitură. Priveam cu groază acele sinistre imagini, difuzate la TVR, împreună cu prietenul și colegul meu, Mircea Blideran, și aveam a constata dezastrul când am revenit în

³⁰³ În timp ce trupa „culegea bogăția țării” cadrele rămase în unități, efectuau operațiunile de „treccere a tehnicii la exploatarea de iarnă”, care se prelungea uneori până la două luni, din cauza lipsei specialiștilor, și se desfășurau antrenamente de stat major sau aplicații tactice de comandament cu cadre și transmisiuni în teren. Începând din septembrie 1966, detașamente de militari, sub comanda ofițerilor au lucrat pe următoarele șantiere: Combinatul Chimic Govora (650 militari și 50 camioane), Combinatul Chimic Târgu-Mureș (50 oameni și 39 camioane), Combinatul Chimic "Victoria" Făgăraș (250 oameni), în 1969 la Porțile de Fier (150), Uzina "6 Martie" Zărnești (100), în 1970 la Combinatul Ciment Aleșd (200 militari), Sere Oradea (200 militari), Platforma Petrochimică Pitești (100 militari), Hidrocentrala Lotru (100), Combinatul Slobozia (500), Alumina Oradea (200), în 1971 Șantierul de la Uricani (150), Cugir (100), irigații Ivănești (726 și 40 camioane), 1973 - Fabrica de Ciment Hogiz (308), Copșa Mică (207), Combinatul Chimic Arad (204), Uzina Chimică Râșnov (100), Platforma Industrială Sibiu (122), Târgu Mureș (300), Transfăgărășan (894), Canal Dunăre Marea Neagră, centrala nucleară Cernavodă și Casa Poporului au fost obiective la temelia cărora cu transpirație și devoțiune "ostașul constructor" al Diviziei 11 a așezat o cărămidă.

vacanța de vară: pe strada Botiza, mai rămăseseră doar casa părintească! În județul Alba 399 militari au refăcut podurile și calea ferată Teiuș, Războieni și Deva, Arad. Ostașii au salvat 1459 persoane, au evacuat 9850 familii, peste 1600 animale și au salvat bunuri de peste un milion lei valoare. Au construit în condiții deosebit de grele, prin muncă neîntreruptă timp de cinci zile 3,8 km. dig, au supraînălțat 16,5 km. de dig, au refăcut 9.4 km. cale ferată, au transportat 276.500 saci cu nisip, 163 tone alimente și apă etc. **Atunci uniformă udă learcă și cizmele ofițerilor mustind a apă au fost respectate.** Aceste uniforme purtate cu bărbăție de tineri entuziaști, bărbați încercați au fost elogiare de populație. S-a dovedit încă o dată că brațul înarmat poate fi și un braț salvator. Pentru a nu comite o nedreptate nu vom da nume, dar vom conchide că **toți cei aflați pe diguri și în cazărmi și-au făcut datoria.** Aceste activități nu pot fi excluse din istoricul acestei mari unități. Asupra valorii lor adevărate suntem siguri că peste ani se vor face juste aprecieri. Noi doar le-am semnalat ca pe un efort și ca pe o misiune executată din ordin, dar cu succes. Lor li se cuvine amintite faptele de-a dreptul eroice ale camarazilor din capitală, și sudul țării, care au intervenit pentru lichidarea dezastrului provocat cutremurul din 4 martie 1977.

Cât privește pregătirea pentru luptă menționăm faptul că, instrucția s-a desfășurat pe baza *Instrucțiunilor și a Directivelor Comandantului Suprem*. Concurența pentru a declara militari, grupe, plutoane, companii, batalioane și regimente de „frunte” a slăbit exigența, căci la obținerea acelor rezultate, unele reale; pe lângă munca stăruitoare, demnă de admirat, depusă de cadrele militare, mai trebuiau carburanți-lubrifianți, muniții, piese de schimb, bani în general, pentru ca viața de cazarmă și obiectivele *Directivei Comandantului Suprem* să poată fi atinse.

Prin Decretul 185/12 martie 1968, al Consiliului de Stat s-au acordat drapele de luptă unităților: Batalionului 119 Cercetare³⁰⁴, Divizionului 329 Autotunuri și Divizionului 151 Artilerie. Prin Decretul 708 Consiliul de Stat a acordat, la 20 octombrie 1969, ordinul "Steaua R.S.R." clasa a III-a Drapelului de luptă al Diviziei 11. Prin hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1330 din 20 octombrie 1974, la a XXX-a aniversare a forțelor armate, s-a atribuit denumirea Divizia 11 Mecanizată "Carei". La ceremonial au fost scoase toate drapelele de luptă ale unităților din garnizoana Oradea. La 5 iunie 1972, Regimentul 23 Mecanizat a fost felicitat prin Ordin de Zi de Ministrul Apărării Naționale, cu prilejul sărbătoririi a 100 de ani de la crearea *Regimentului 2 Dorobanți* ale cărui tradiții le moștenește. La 31 mai 1980, Regimentul 19 Infanterie a fost felicitat de Ministrul Apărării cu prilejul aniversării a 150 de ani de la înființarea *Regimentului Romaniți*

³⁰⁴ *Cercetașii sub drapel*, Editura Tipo MC, Oradea, 2005, coordonatori Constantin Moșincat, Grigore Bartoș, Viorel Diaconu.

nr.19 ale cărui tradiții le continuă. Periodic drapelele de luptă au fost scoase la parade militare organizate la Oradea, Arad, Deva și Satu Mare.

Cu regularitate, din 1974 unitățile au instruit militari cu termen redus din rândul tinerilor reușiți la facultăți și după absolvire au organizat convocarea și examinarea acestora, pentru a deveni ofițeri de rezervă. De asemenea au fost instruiți militari încorporați în "detașamentele de lucru pentru economia națională" cu durata de 1-3 luni, funcție de ordinul primit.

În perioada anilor de după al doilea război și până în 1989, se constată că activitatea Cercului Militar Oradea s-a desfășurat de către șefii acestei prestigioase instituții sub coordonarea secretarilor Consiliului Politic de la Divizie: colonel Vasile Catană, colonel Ion Popescu, și colonel Andrei Sava. Instituția s-a aflat mereu în atenția și responsabilitatea comandanților de divizie: colonel Gheorghe Bunea, general Paul Cheler, general Ion Hortopan, general Ioan Bordei, general Nicolae Șchiopu, general Mihai Corneliu Lungu, precum și de sub comanda de Brigadă: Ioan Cioară, Grigore Bartoș, Ioan Ciupeș, Marcel Pop, ulterior subordonarea trecând în responsabilitatea comandanților de garnizoană: Viorel Buhaș, Grigore Morar, Lt. col. Petre Prunduș (și o perioadă chiar la Domeniile Militare Sibiu³⁰⁵).

Șefi la Casa Armatei au fost: Lt. col. Georgescu, instructor cultural Lt. col. Petrică Uivăroșan, Lt. col. Simionescu, instructor cultural căpitan Costea, autentic animator cultural, îndeaproape sprijinit de doamnele Nițoiu, Atena Marangoci, Rodica Lungu, pregătea serile distractive devenite exclusiviste pentru tinerii ofițeri. Soțiile și prietenele ofițerilor, cu înclinații artistice și talent interpretau partituri de la operetă, roluri diferite de teatru scurt, de amatori. Au fost multe și intense acțiuni, veritabile *Cafe concert*, în colaborare cu artiști de la Teatrul Oradea, sub genericul *Joia tineretului*.

De-a lungul anilor, cele mai atractive evenimente organizate prin tradiție, și perfecționate în timp, erau **balurile militare**. Iar după războiul de independență, se organizau reuniuni militare în amintirea participării la luptele din sudul Dunării, dar și cu ocazia principalelor sărbători religioase: de Crăciun, de Anul Nou, de Paști sau când se dădea în folosință o cazarmă nouă. După războiul întregirii și al reîntregirii, inițiativele locale au început să fie din ce în ce mai multe, așa că, mai târziu, se organizau baluri și cu alte prilejuri: de mărtișor, când unitatea împlinea un număr de ani de la înființare sau cu *prilejul venirii unei noi promoții de ofițeri în garnizoană* (așa-numitul „**bal al bobocilor**”³⁰⁶).

³⁰⁵ A fost momentul când printr-un raport evident fals, în conținut, o parte a clădirii Cercul Militar a fost atribuită Procuraturii Militare Oradea, văduvind astfel activitățile acestuia.

³⁰⁶ Îmi stăruie în mintea relatarea unui asemenea eveniment povestit de generalul r. Mircea Velicu, ofițer de cavalerie în garnizoana Oradea. Era vorba despre primirea noii promoții de

Ofițerii tineri erau luați în primire de cei mai în vârstă, care aveau obligația să organizeze un eveniment monden pentru cunoașterea realităților din garnizoană și pentru apropierea lor. În fapt, balurile organizate de Cercurile Militare erau o formă de relaționare a corpului ofițeresc cu societatea civilă. Multe căsătorii ale ofițerilor s-au realizat prin intermediul acestor petreceri (și multe căsnicii s-au destrămat tot ca urmare a unor asemenea ceremonii). Ofițerii veneau de obicei în uniformă, deși ea nu era obligatorie, pentru că ținutele oficiale, de gală, impresionau și atrăgeau ochii sexului frumos. Balurile ofițerilor erau cele mai râvnite, deoarece atunci se făcea, de obicei, intrarea în lume a tinerelor din protipendadă sau din clasa mijlocie a orașului. Intrarea în lume a domnișoarelor, la început de secol XX, se petrecea pe la 15 ani, iar familia care avea o fată depunea multă muncă pentru a o introduce la un bal la Cercul Militar. Pregătirea se făcea cu cel puțin un an înainte, acest lucru însemnând angajarea unui profesor de dans, a unei croitorese pentru toaletele domnișoarelor, aspecte de care se ocupau mamele sau mătușile. Treaba tatălui, cu un an înainte, era să facă rost de o invitație la balul ofițerilor³⁰⁷.

Revenind la anii '70-'90, menționez că în programul lunar și calendarul anual de activități al Casei Armatei, dezbătut și aprobat în Consiliul Politic, erau cuprinse manifestări multiculturale. „*Taina inimii necunoscute*”, a fost titlul unei piese de teatru jucate de actori amatori, dintre care amintesc pe: dr. Marinescu, de la Spitalul Militar, Cornelia Rus Vid (soție de ofițer), piesă regizată de specialiști de la teatru orădean. Eugen

ofițeri de cavalerie (1938), când potrivit tradiției specifice cavaleriei se „boteza mânzul”. După o astfel de petrecere de la restaurantul Astoria (Transilvania) pe la 3 dimineața, după consumația zdravănă de botez, ce s-a gândit un ofițer dintre organizatorii petrecerii: „a sunat la cazarmă să-i fie trimis gornistul și doi infirmieri cu targa sanitară”, pe care „mânzului”, neobișnuit cu băutura, a fost așezat și în sunetul de marș al trompetei s-au deplasat până la catedrala cu lună de unde a luat fiecare câte o birjă, iar în cea din spate au pus chipiul, și așa alaiul a ajuns la cazarmă. Despre tot tâmbălăul a prins de veste comandantul garnizoanei generalul Hariton Dragomirescu care a ordonat ca organizatorii să se prezinte în cizme și centură la raportul său, la ora prânzului a doua zi. Echipați conform ordinului s-au prezentat preocupați și de pedeapsa ce o vor primi. Chestionați de general despre cele petrecute, după raportul amănunțit prezentat, acesta, om cu simțul umorului, i-a pedepsit astfel: „*Domnilor voi știți cine este cel mai mare în grad dintre ofițerii de cavalerie din garnizoană?. Ați uitat că eu, comandantul vostru sunt cavalerist? Să vă fie rușine că nu m-ați invitat! Sunteți liberi*”.

³⁰⁷ La o asemenea petrecere selectă nu putea participa oricine, pentru că aceste invitații la bal erau acordate celor cu o stare materială bună: ofițerii se puteau căsători numai cu o fată care avea o zestre corespunzătoare pentru a-l întreține. O tânără săracă sau cu o avere modestă nu avea nici o șansă să se căsătorească, decât în cazul în care ofițerul avea el însuși o avere suficientă. De asemenea pretendentă domnișoară trebuia înzestrată cu dotă, iar dacă tânărul și-o dorea de soție era obligat a cere aprobarea comandantului.

Țugulea³⁰⁸, directorul teatrului, scriind în presa locală o cronică cu multă exigență, și recomandări pentru încetarea amatorismului. Persoane cu talent aparte precum: Ovidiu Purdea Someș (care și-a început cariera de ofițer la Oradea), Florica Marghescu, Cornelia Rugea (soții de ofițeri), și-au făcut debutul pe scena Casei Armatei Oradea, reprezentând această instituție la manifestările culturale de pe plan local și național s-au lansat stimulați și ajutați fiind de îndrăgitele cântărețe din Bihor: Florica Bradu, Florica Ungur, Florica Zaha. Pe scena armatei au susținut spectacole de folclor autentic împreună cu cunoscuții interpreți bihoreni: Cornel Borza și Leontin Ciucur.

Există expresia că uitarea face parte din ființa umană, că „a uita este omenește”, dar prezentul nu are valoare fără trecut și există grație acestuia. Perspectiva viitorului nu se reduce doar la prezent, ci se articulează prin valorificarea trecutului. În acest context al aducerii aminte se încadrează și un lucru mai puțin cunoscut: nelipsit dintre ofițeri, la conferințele istorice, era Preasfințitul Vasile Coman³⁰⁹, episcopul Oradiei, Bihorului, Sătmarului și Sălajului (24 decembrie 1970 – februarie 1991) din anii '80. Ne pomeneam cu domnia sa îmbrăcat în îngrijite straie de arhiereu, încadrat, în rând întâi, de ofițeri, ca simplu spectator, asistent. Un om instruit, cult cum era excelența sa, în împrejurarea în care relația armatei cu biserica nu erau statornicite, pe acea vreme, venea cu plăcere, fără nici un protocol. Toate amintirile noastre grăiesc despre un „ierarh blând, bun și lesne iertător, dar în același timp cu o înaltă pregătire teologică”, dovadă fiind cărțile rămase. Fin cunoscător al istoriei poporului român, dar și al Bisericii, știa că în momentul în care va accepta misiunea de apostolat în Eparhia celor 3 județe, aflată la „brazda de vest” a țării - cum îi plăcea adesea să spună -, trebuia să se ridice cel puțin la nivelul înaintașilor săi din scaunul vlădicesc al Oradiei

³⁰⁸ Actor, regizor, scenarist, cu o activitate profesională și de creație extrem de bogată (din 1955 în slujba Taliei – peste 80 de roluri), cu roluri celebre: Mihai Viteazul în *Mihai Viteazul. Calugarenii* de Octav Dessila; Demetrius în *Visul unei nopți de vară*; Adam în *cum va place Aegon* în *Comedia erorilor* - toate de William Shakespear; Agnostos în *Vulpea și strugurii* de Guilherme Figueiredo; Bunicul și regia în *Dacă dragoste nu e...* de Elena Preda și Eugen Țugulea după romanul lui Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni; Bunicul și Un zmeu în *Peste șapte mări și șapte... basme* de Gheorghe Stana; Cadâr în *Tache, Ianke și Cadâr* de Victor Ion Popa; apreciat cu Premiul special pentru o viață dedicată teatrului și poeziei acordat de Senatul UNITER, 2016

³⁰⁹ În ziua de Crăciun a anului 1912 se naștea în familia lui Ioan și Ioana Coman din Dealul Călnicului cel de-al doilea copil – Vasile. Din vasta operă opera sa, de o carte în fiecare an, semnalăm; *Carte de învățătură creștină ortodoxă*, București, 1978, în colaborare ; *Slujind lui Dumnezeu, slujind oamenilor*, (1980, 1984); *Scieri de teologie liturgică și pastorală*, (1983) *Cuvinte pentru suflet*; *În apărarea unității credinței străbune*, (1988); *Monumente istorice bisericești din Eparhia Oradiei*, (1978); *Trepte noi și vechi de istorie, cultură și viață bisericească în Eparhia Oradiei. Mărturii – evocări* (1980); *Roman Ciorogariu* (1981);

Mari. Coman, tatăl său, care „avea o fire mai realistă”, nu odată i-a spus: «să nu umbli cu capul în nori». El l-a legat cu o iubire puternică de glia strămoșească când l-a învățat să tragă brazda la plug, i-a spus: «să privești înainte, altfel nu tragi brazdă bună. Să știi că nu poți fi preot vrednic, dacă nu îți place munca». Participarea, alături de tatăl său, la memorabilul act al unirii, pe Câmpul lui Horea, de la Alba Iulia, l-a marcat pentru întreaga viață. Despre acel moment își amintea cum: „Scârțâiau roțile căruței când am pornit din satul nostru Deal care se află la vreo 15 km de Alba Iulia ... Am ajuns pe Câmpul lui Horea, unde era adunată o mulțime imensă de oameni. În fața ochilor mei de copil era o mare întinsă. Veneau neîncetat coloane întregi, cu steaguri tricolore, strigând toți: «Vrem să ne unim cu Țara!», «Trăiască România Mare!». Apoi au început să vorbească frunțașii poporului român, exprimând dorința fierbinte a tuturor transilvănenilor de a fi una cu frații de peste munți și de a rupe frontierele nefirești ce despărteau aceeași țară și același neam. O puternică impresie a produs cuvântarea lui Vasile Goldiș, care a spus: «Vrem să fim una cu țara întreagă ! Vrem să fim copiii ai României Mari!»³¹⁰.

Avea o relație deosebită cu intelectualii orădeni. La dineuri oficiale sau simple întrevederi se întreținea cu profesori, ziariști, filosofi, medici, ofițeri și alți oameni de cultură. „Era o emulație dintre Biserică și cultură, ceea ce aduce reale foloase pentru activitatea misionară și inclusiv pentru Biserică”³¹¹. Ca urmare a acestor discuții și relații s-au născut valoroase cărți tipărite sub editura Episcopiei Oradiei. Tot în plan cultural, reînvie în 1990 revista bisericească a Episcopiei Oradiei – *Legea Românească*, întemeiată de Roman Ciorogariu, în 1921. Era o plăcere pentru eruditul ierarh, o desfătare spirituală și un semn al aprecierii calității manifestărilor științifice, la care erau invitați renumiți istorici: Constantin Daicoviciu³¹², Hadrian Daicoviciu³¹³, David Prodan³¹⁴, de la Cluj, Nicolae Ciobanu, Gheorghe

³¹⁰ Dr. Vasile Coman, *Et in Arcadia ego*, în *Legea Românească*, Oradea, nr. 8-9 / 1991, p. 1; apud Pr. Dorel Octavian Rusu, *Episcopul Vasile Coman al Oradiei, o viață închinată slujirii lui Dumnezeu și oamenilor*, în *Legea Românească*, Oradea, nr. 4 / 2012, p. 28-29

³¹¹ *Ibidem*

³¹² Mare specialist în istoria veche românească, cu precădere în civilizația dacică, care a cercetat-o direct pe șantierul deschis la Sarmizegetusa (1924-1936), la Vețel (Micia), la Moigrad (Porolissum -1937-1938), inițiind săpături ample la Căpâlna (1939). În 1942 preia conducerea șantierului arheologic al cetăților dacice din Munții Orăștiei, reușind scoaterea la lumină a cetăților de la Blidaru, Piatra Roșie și Grădiștea Muncelului. A colaborat la elaborarea multor volume de referință în țară și în străinătate: *Histoire de la Roumanie* (1970), *Roumanie* (1972), la care se adaugă peste 200 de studii, dintre care multe, adunate în volumul *Dacica* (1969).

³¹³ *Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa* (1984), *Nașterea română: Geneva, afirmare, orizont contemporan*(1984), *Portrete dacice: Dromichaites, Burebista, Deceneu, Decebal* (1984), *Istoria militară a poporului român. Vol. 1: Din cele mai vechi timpuri până în secolul al XIV-lea* (1984).

Tudor, Dumitru Preda, Dan Berindei de la București, sau gazdele obișnuite, cu cărți prezentate de Liviu Borcea, Mircea Bradu, sau directorul Muzeului Țării Crișurilor, Prof. Dr. Sever Dumitrașcu, sau prof. Dr. Viorel Faur, Dr. Dumitru Preda, Ioan Țepelea (foto).

După cum își aminteste, cu plăcere, doamna Irina Palade, soție de ofițer, care a activat la Casa Armatei aproape o jumătate de veac (din 1962), de când soțul domniei sale a fost mutat, de la Cluj, la Oradea. „Eram tineri, pe atunci, și îmi amintesc de atmosfera extraordinară de la **Balul de sâmbătă seara**, organizat pe rând de către unitățile din garnizoană. Dar, pentru că soțul era ofițer, apoi chiar comandant la DMI avea relații de colaborare cu toate acele unități și era invitat. Îl însoțeam cu drag căci așa puteam cunoaște multe și distinse doamne și ofițeri, obiceiuri și tradiții specifice diferitelor arme. Vă garantez că era o competiție care mai de care să se prezinte mai bine, cu atât mai mult cu cât de regulă fiind invitat comandantul garnizoanei, cu locțiitorii săi, erau prezenți”. Meniu select, bogat, rafinat, divers, la preț de popotă, pe care și-l achita fiecare participant, după consumație. Muzica era asigurată de formațiile de la fanfarele din garnizoană, la cererea comandanților, aprobate de comandantul Garnizoanei, cu voia căruia erau și planificate. Momente vesele, umoristice, invitați actori pentru scheciuri, sau/și artiști amatori, sau/și trupe de la teatru și reviste. Era

³¹⁴ *Răscoala lui Horea* (două volume), *Încă un Supplex Libellus românesc - 1804*, Cluj 1970, *Transilvania și iar Transilvania*, 1992, ș.a.

ceva ce așteptai să se întâmple din nou. Presărate cu poeziile lui Viorel Horj, de exemplu, sau cuplete și romanețe cu dedicație, uneori erau surprize agreabile.

Unitatea soțului, fiind cu efective mai reduse se asocia cu Spitalul Militar în organizarea Balului. Ce dansuri și ce onomastice și prietenii de neuitat s-au mai legat. Colaboram cu familiile doctorilor de la Spitalul Militar: Mihălceanu, Tudose, Dragomirescu, Polojnițev. Serile cu glume reușite începute la ora 20.00 se sfârșeau parcă prea repede în zorii zilei următoare. Muzică antrenantă, invitați din elita orașului au dus la o solidaritate între cadre și invitații lor, prieteni și vecini, cunoscuți sau rudenii. Totdeauna erau invitați de onoare Veterani de război. În momente de pauză mai povesteau și unele aventuri mai cu haz din timpul grozăviei războiului la care participase. Cu doamnele Marinescu, Lia Sima, Dana Neș, Poliacov, Botoș, Bordei, ș.a., pe care acum, la 88 de ani, le-am și uitat că m-au părăsit pentru *lumea dreptilor* mai de mult, am rămas prietene toată viața. Așteptate erau momentele de paradă și tragerea la sorț a TOMBOLEI de bal, distractiv era desigur câștigarea tortului de mămăligă, a iepurelui și aplaudat era „fazanul”!. Ce vremuri, oftează cu nostalgie volubilă invitata la dialog.

Doamnele Nițoiu, Atena Marangoci, Rodica Lungu, și Maria Cuc au fost ani de zile bibliotecare la Casa Armatei, adică în perioada când dai orice să ai, măcar pentru două zile de lectură, *Cel mai iubit dintre pământeni*, a lui Marin Preda. Era vremea în care să ai un bilet la spectacolele bune, la filmele din oraș trebuia să fii activ membru participant la Casa Armatei care la procura biletele de la agențiile de profil din oraș. Cu domniile lor, povestește doamna Irina Palade, eram amfitrioanele *clubului Femina*, și organizam seri de petrecere, în compania muzicii, a esteticii, artei frumoase ori a gastronomiei, *delicatesurilor* tradiționale sau moderne ale gospodinelor, care, prin rotație, le prezentau la finalul întâlnirii lunare de două ore. Și nu prea se lipsea deși prezența era facultativă.

IOAN ȚEPELEA – LA CASA ARMATEI ACTIVITĂȚI ÎN SPIRITUL LUI OLAHUS (1990-1999)

„A plecat Ioan Țepelea”, scria cu adânc regret George Roca, pe 28 martie 2012, la Sydney, Australia, la ora morții sale și ni-l prezenta ca pe un „corifeu alături de care parcă a copilărit, s-a maturizat și a îmbătrânit frumos”. El a plecat, căutându-și parcă colaboratorii dragi prieteni, în ceruri, mai înainte duși: Stelian Vasilescu, Viorel Horj, Emil Blaga, Ioan Alexandrescu, Constantin Mălinaș, Claudiu Mustață, Iosif Popa și mulți alții care au umplut cu public de toate vârstele saloanele Casei Armatei la acțiunile organizate „în spiritul lui Olahus”, cum frumos, și inspirat poetul, eseistul și istoricul Ioan Țepelea le-a botezat. Era talent neobosit, cu farmec, pasiune și mult bun simț în acțiune și atitudine. La *balul de sâmbătă seara*, Ioan Țepelea tocmea orchestre și cântăreți de calitate, printre care: Aurelian Andreescu, Ștefan Hrușcă.

Spiritului lui Olahus, înseamnă că va purta o rezonanță adâncită în trecut, îndeosebi în acela al Oradiei, fiind chiar locul formării intelectuale a lui Nicolae Olahus, care a pribegit aici din Țara Românească. „Rezonanța este însă mult mai amplă, este chiar europeană. Ea semnalează zorile unei noi mentalități a omenirii. O mentalitate ce se ancorează temeinic în izvoarele trainice de civilizație și cultură ale înaintașilor, cu intenția de a pune în valoare capacitățile nelimitate ale personalității. Fiind eliberată de prejudecăți opresoare, persoana se poate bucura de o dezvoltare armonioasă ca cetățean demn și fidel integrat în viața civilă, cu deplină încredere că-și poate realiza idealul vieții proprii. Ar coincide cu ceea ce ar viza azi conceptul de Uniune Europeană, care și-a scuturat chingile dictatoriale și se speră că va reuși până la urmă să evite servituțile dictaturii mondialiste. Solicitându-mi sugestii pentru conținutul *Cărții ASLA*, mă voi limita la o inițiativă care merită într-adevăr să străbată vremuri, se confesa profesorul Emil Roșescu. Este „*Reuniunea Cele Trei Crișuri*”, concepută și înființată de colonelul în retragere George Bacaloglu în cadrul adunării publice din 21 octombrie 1919”³¹⁵, și reluată tot la Oradea de prof. dr. Viorel Faur, după martie 1990, sub egida Vetrei Românești.

³¹⁵ Emil I. Roșescu, *Despre faptele de cultură...*, op. cit., p. 251.

Despre un predecesor al său, (l-am numit pe colonelul George Bacaloglu), nici nu auzise, la început, scriitorul colonel doctor Ioan Țepelea, care cu aceeași intenție ca predecesorul său își transformă sabia în condei spre a tăia cale largă de acces cursului tumultos al condeierilor³¹⁶. Ioan Țepelea, înființează Societatea Oamenilor de Știință și a Scriitorilor din Bihor (1992), devenită Mai târziu, o deschide și mai larg peste granițele țării și o preschimbă în Academia de Știință, Literatură și Arte (ASLA). Președintele ei executiv fiind chiar dr. Ioan Țepelea, conferențiar universitar. Mai din vreme a întemeiat Editura „Cogito”. În calitate de director editează trei reviste: „UNU”³¹⁷, revistă de cultură, „Aurora”³¹⁸, revistă de literatură și artă, „Alethea”³¹⁹, revistă de știință și dialog interdisciplinar. Ca alte modalități de canalizare a literelor, a inițiat și organizat anual, începând din 1994, *Salonul Internațional de carte de la Oradea*; iar din 1997, din doi în doi ani, avea loc *Festivalul Internațional de Poezie de la Oradea*. Tot în

³¹⁶ *Ibidem*. Peste ani, în martie 1990, prof. dr. Viorel Faur avea să reia seria nouă a revistei „Cele trei Crișuri”, multe din numerele acesteia având și semnătura lui Ioan Țepelea, sau/și fiind lansate la Cercul Militar Oradea.

³¹⁷ Detalii Gabriel Țepelea, *Apropierea de spiritul lui Olahus*, în *ASLA, op.cit.*, p. 9-12. În locul „naționalismului înțeles ca armă defensivă împotriva deznaționalizării programate din perioada imperiului austro-ungar”, gruparea de la Oradea situează printre obiectivele prioritare patriotismul luminat, inter-cunoașterea cu etniile conlocuitoare și largă deschidere spre Europa și lume. În plan cultural, literar și artistic revistele „Unu” și „Aurora” își propun inserția valorilor locale în întregul românesc și, dacă se poate, în universalitate. De aici invitarea unor personalități emblematice ale culturii române la Oradea dar și a unor scriitori din Paris, Marsilia, Bruxelles, Liege, Canada; de aici multitudinea traducerilor din literatura română în limbi străine și invers, din limbile de circulație internațională sau cele ale popoarelor învecinate în limba noastră. Numele acestor publicații nu sunt întâmplătoare. „Unu”, apărută în martie 1990, după anii de închistare dogmatică din perioada comunistă, nu preia linia exhibiționistă a revistei inițiată de Sașa Pană — titlul e destinat să sugereze doar deschiderea spre orizonturi novatoare în literatură, artă și cultură, fără nici o tentă epigonistă. „Aurora”, în schimb, preia numele unei reviste apărute la Oradea în 1922 sub egida Societății „Cele Trei Crișuri”. Inițiată de G. Bacaloglu, George A. Petre și Keresztury Șándor, revista redactată în limbile română și maghiară, viza apropierea prin cultură și artă, după Unire. Se invocau traduceri ale celor două popoare realizate în trecut de scriitori ca Petfi și Goga, pentru apropierea prin cultură, precum și numele unor oameni politici ca Bălcescu, Oszkár Iászi. S-au realizat în această perioadă traduceri din clasicii români precum Eminescu, Coșbuc, Rebreanu, Pillat, precum și din scriitorii maghiari ca Ady Endre, Babits Mihaly, Aprily Lajos. În plan editorial apropierea culturală e reflectată de antologia în limba maghiară a poezilor români contemporani publicată în 1922, la Oradea

³¹⁸ Revista bilingvă „Aurora” și-a încetat activitatea în 1923, dar a fost continuată în anul următor de o ediție numai în limba maghiară. Încercările de apropiere inițiate la Oradea au fost ilustrate în epocă de scriitori și oameni politici cu vederi înaintate ca Emil Isac, Cezar Petrescu, Ion Chinezu. Noua „Aurora” din 1993 se inspiră, evident, din încercările de după Unire, dar deschiderea ei este mai vastă: spre orizontul european și chiar dincolo de continentul nostru. Ea continuă traduceri din limba maghiară și chiar din limba popoarelor învecinate, dar ponderea o reprezentau traduceri românești în limbi de circulație.

această categorie de manifestări culturale avusese loc și un *Salon Internațional al Publicațiilor Literare la Oradea*. Realizarea a beneficiat de cadrul ASLA și al Universității din Oradea. Ca promotor al acestui complex cultural, sub cupola Cercului Militar Oradea (Casei Armatei) colonelul Dr. Ioan Țepelea a reușit în unele privințe ceea ce nu realizaseră instituții de profil consacrate din județ sau/și Municipiul Oradea.

Înconjurat de rafturi ticsite cu cărți, prezente pe toate mesele instituției al cărei șef era Ioan Țepelea³¹⁹, – publicul larg din Oradea – era beneficiarul actului cultural al celor mai noi lucrări semnate de: Viorel Horj, Ana Blandiana, Octavian Paler, Gabriel Țepelea, Dr. Cornuțiu, Grigore Vieru, etc. iar dezbaterile continuau până noaptea târziu. Întâlnirile programate cu renumiți oameni de știință: cosmonautul Dumitru Prunariu, academicienii Mircea Malița și Gabriel Țepelea, Ioan Rațiu, Alexandru Paleologu, Nicolae Breban, făceau neîncăpătoare sălile de conferințe ale Cercului Militar Oradea. Dimitrie Vatamaniuc, bunăoară, după ce ani de-a rândul a cercetat, a ajuns la concluzia că în contextul publicării „*Operei Integrale Eminescu*”, avem în „*Poetul Nemuriri noastre*” nu numai „*Luceafărul Poeziei Românești*”, ci și pe cel mai mare *Gazetar, Părintele Publicisticii din spațiul românesc*.

Sălile și holurile **Cercului Militar** au fost mereu deschise pentru acțiuni culturale dintre cele mai diverse: concerte corale și de colinde, recitaluri de poezie, spectacole de teatru (organizate în marile săli și cluburi din unități, organizate pentru cadre, familii și militari în termen), lansări de carte și întâlniri cu autori locali și invitați din țară. Amintesc câteva nume și acțiuni. Prof. univ. dr. Jipa Rotaru³²⁰, cu lucrări a căror enunțare numai, a umplut la refuz **Casa Armatei: Ion Antonescu - cariera militară** (2003) și *Am început războiul sfânt* (Editura Cogito), sau *Carol al II-le în zodia satanei*, (2004) carte bazată pe jurnalul inedit al regelui, pus la dispoziție de deținătorul testamentar al documentelor; prințul Paul de România, prezent și el la lansarea de la Oradea și Beiuș, cu un jurnal adnotat de către autor.

³¹⁹ Stefan Borbely, în vol. *Xenograme*, Ed. Cogito, 1997 făcea aprecieri la adresa operei poetice, din care reținem: „*Aluzii fine la procese sociale de anvergură se asociază cu simboluri indispensabile, cum sunt omul-număr, ființa fără identitate, obiectul multiplicabil, însă toată această invocare grotescă a exteriorității goale, vidate de substanță, are, pentru poetul orădean, rolul pragului atroce de care ființa se desprinde pentru a trece în calmul camerei interioare. E zona cea mai complexă a poeziei lui Ioan Țepelea, fiindcă implică nu numai reverii, nu numai amintiri din alte timpuri sau invocarea câte unui prieten ilustru, regăsit în intimitatea unei mereu dorite comuniuni spirituale, ci și o aspirație către tăcere sau neant, ceea ce face ca miezul poeziei lui Ioan Țepelea să se afle într-o zonă deschisă dincolo de cuvinte*”.

³²⁰ Prof. univ. dr. Jipa Rotaru, București. Distinsul profesor a fost mereu prezent și la manifestările organizate de Filiala Oradea a Muzeului Militar Național, al cărei director era în acea vreme.

Dumitru Preda, Costică Prodan, Vasile Alexandrescu (cercetători, istorici militari din București), cu monumentală lor lucrare: *În apărarea României Mari*, aduceau informație inedită, inclusiv problematică lămuritoare cu privire la campania armatei române la Budapesta; Colonel prof. univ. dr. Gheorghe Nicolescu (Pitești), *Comandamentul Trupelor din Transilvania*, monografie completă asupra acțiunilor acestei Armate de la intrarea sub comanda generalului Moșoiu în Ardeal (noiembrie 1918), până la asigurarea zonei de protecție în 1920.

Scriitorul Pașcu Balaci, provocat la o vorbă despre tinerețea sa de publicist, își amintește cu nostalgie de „Cenaclul Horeni”. Redăm în rândurile următoare gândurile sale așternute pe hârtie. „În vara anului 1986, mai precis în luna iulie, am reușit să mă transfer de la Marghita la Oradea³²¹. După un surghiun de 5 ani, în urma repartiției guvernamentale ca jurist din iulie 1981. Părăseam sus arătata întreprindere de încălțăminte *Bihoreana* din Marghita pentru o uzină de renume din Oradea care fabrica un praf alb, strălucitor ca argintul și căruia i se spunea *alumina*. Am fost atât de fericit că am ajuns, în sfârșit, în capitala în stil secesion a Bihorului, încât am plătit cursa șoferului de pe taxi cu o sumă frumoasă de bani, spre marea uimire a acestuia. Pe vremea aceea debutasem în revista „*Flacara*” cu un reportaj despre Marghita și despre „*târgul de joi de la Bins*”, apoi am mai publicat un reportaj intitulat „*Oradea, dragostea mea*”, în care asemănam strada Republicii cu un *defileu de arhitectura*. De pe defileul acela ajungeam lunar și la ședințele Cenaclului Literar „*Horeni*”, al Casei Armatei Oradea. La început am ascultat niște *seniori militari* care scriau mai mult epigrame. Dar erau bine scrise și cu efect, parcă erau *niște trasoare* care nimereau ținta. Există pe vremea aceea un Cenaclu mult mai vestit și anume *Cenaclul Iosif Vulcan* care ținea ședințe aproape bilunar la fosta bibliotecă județeană, azi palatul Eparhiei greco-catolice. Și, totuși, îndemnat de starostele cenaclului militar HORENII, poetul și maiorul Ioan Țepelea, am citit și eu în câteva rânduri, sonete, reportaje și teatru în clădirea care nu semăna deloc a cazarmă. Ba, mai mult, am avut surpriza ca unul dintre articolele mele să apară în revista *Viața militară* sub semnătura: *lt. Pascu Balaci*, alături de colonei și generali cu multe stele (deși eu eram doar ofițer în rezervă). Cele două stelute ale mele cred că au trecut neobservate, pe cerul întunecat al nopții, dar este pentru prima oară când am apărut cu acest „*lt.*” în față, particulă de noblețe militară, iar cum la *noblesse oblige*, se spune, dar că femeile apreciază mai mult stelele mici decât stelele mari și că militarii cu grade grele adoră să se reîntoarcă la stelutele începutului lor

³²¹ Pascu Balaci, avocat dr., membru al USR, președinte al Cenaclului literar al Baroului Bihor

de carieră. Știu și țin bine minte că la o ședință a Cenaclului Horeonii l-am invitat pe redactorul șef adjunct de la revista Flacăra de atunci, pe dl. **Nicolae Arsenie** și pe fotoreporterul **Paul Agarici**, care se nimeriseră prin marea urbe de pe malul Crișului Repede. Am citit o piesă scurtă de teatru, cred că am și sărit peste replici, să nu pun răbdarea auditoriului la încercare, dar mai ales pe cea a șefului meu de pe atunci de la marea revista care a fost Flacăra.

Cenaclul Horeonii era deosebit de activ, a promovat și unele spectacole de teatru de amatori, în cadrul lui au citit și poezii Ioan F. Pop și Dumitru Branc, iar o vreme Ioan F Pop a fost și angajat al Cercului Militar din Oradea, prin bunăvoința domnului Ioan Țepelea. Eram mai tineri și mai instruiți, citeam mai mult și scriam mai puțin pe atunci... Acum timpurile s-au schimbat, se scrie acum foarte mult și cred că se citește foarte puțin sau mai deloc. La un cenaclu pe atunci, fie el și HORENII, îți trebuia curaj, nu glumă, să te prezinți cu *opera* în fața auditoriului. Semănai cu un *condamnat* în fața unui pluton de execuție. Iar un tânăr care scria, trebuia să treacă, în primul rând printre furcile caudine ale cenaclurilor literare. Cred că mulți scriitori de azi, au trecut prin strunga strâmtă a cenaclului. În ce mă privește, eu am fost membru al mai multor Cenacluri, fapt pentru care cunosc și pot aprecia valoarea celor de la Horeonii³²².

Din cenaclu în cenaclu, mi-am făcut un habitaclu. Iar unul dintre aceste cenacluri ale tinereții mele orădene de care îmi aduc aminte cu deosebită nostalgie a fost și acela care a funcționat pe lângă Casa Armatei sau Cercul Militar de mai târziu. Acolo se citea din creațiile proprii, se comentau ultimele apariții editoriale de răsunet, se socializa, se creau legături de suflet. Acum vezi la o masa șapte inși care nu vorbesc între ei, nu schimbă nici o vorbuliță, ci conversează cu telefoanele lor mobile. Paradoxal, acum în epoca informației ultra rapide a dispărut legătura firească, dialogul între oameni.

De aceea, trebuie să reinventăm cenaclurile literare sau cluburile dedicate celor care împărtășesc pasiuni comune. Nu să devenim celebri, ci pentru a apuca să mai schimbi o vorbă cu semenii care îți seamănă, iar ofițerii sunt parteneri agreabili pentru dialog.

³²² Membru al următoarelor cenacluri literare: *Miron Pompiliu* de la Școala Generală Sudrigiu, având ca mentor pe profesorul Rusu Gheorghe, originar din comuna Topleț, județul Caras Severin, *Cenaclul Liceului Samuil Vulcan* din Beiuș, sub îndrumarea iubitului meu profesor de limba și literatura română Milan Martinov, *Cenaclul Lex al Facultății de drept* din Cluj Napoca, *Cenaclul literar Napoca Universitară*, apoi *Cenaclul Luceafarul* din Marghita, *Cenaclul Iosif Vulcan* din Oradea, *Cenaclul Horeonii* din Oradea și, în fine, acum, *Cenaclul literar Barbu Ștefănescu Delavrancea*, al Baroului Bihor.

Ajutat și de instructorul cultural Pușa Brândeia, iubitoare de dans și muzică clasică (interpretată de talentații interpreți ai trioului condus de doamna Marcu), *cursurile* organizate polarizau activitatea tinerilor și vârstnicilor care apreciau sobrietatea, eleganța, rafinamentul cultural, precum și *Biblioteca*, gestionată de prof. Rodica Lungu. Toate acestea făceau parte din proiectele inițiate, coordonate și realizate de Ioan Țepelea la **Casa Armatei Oradea**. Revistele sale: „*Alethea*”, „*Aurora*”, și ziarul *Unu*, erau la dispoziția autorilor pentru expresie liberă, artistică și estetică a frumosului, binelui și folositorului creativ. Am avut privilegiul de a fi aproape și colaborator la toate aceste manifestări și fericirea ca la al doilea *Salon Internațional de Carte* sa-mi lansez și primele volume apărute sub îngrijirea editurii sale: „*Cogito*”. Toate acestea, cu impact în mediul cultural orădean, au dobândit faimă în oraș și în rândul intelectualității universitare, atrasă ca un magnet de „*fenomenul cultural țepelian*”, cum l-a alintat George Roca, pe merit, ca un cunoscător al fenomenului.

Pe lângă toate acestea Ioan Țepelea a lăsat o moștenire culturală valoroasă: peste 100 de acțiuni culturale: simpozioane, saloane, colocvii, sesiuni științifice. Peste toate opera istorică de căpătâi: ***Campania armatei române din Transilvania și Ungaria*** (teză de doctorat, publicată și tradusă și în limba franceză); Festivalul Internațional de Poezie; Salonul Internațional de Carte (IX ediții); Alte cărți: *1919 - O campanie pentru liniștea Europei*; „*1919- sur le fronts de l'Europe nouvelle*”; *Republica celor 133 de zile*; *Menemur*; *Incursiuni în istoria civilizațiilor*; 15 volume de versuri, participant la târguri și expoziții cu tematică culturală și de carte. A fost recompensat și premiat pentru munca și creația sa.

În publicistica din vestul României își făcea intrarea, în luna februarie 1992, o nouă revistă: *Cetatea Bihariei*,³²³ și reluată revista *Cele trei Crișuri*. *Cetatea Bihariei* apărea sub egida *Secției Teritoriale Oradea a Institutului de Istorie și Teorie Militară din București*, care s-a înființat pe baza aprobării primite, în 12 septembrie 1991, la propunerile prof. Dr. Viorel Faur. În programul acestui periodic se afirma următoarele: „*Dacă aspectul militar va fi prioritar, aceasta nu ne va împiedica să publicăm acele materiale care au convergență cu aspectele majore ale existenței istorice a*

³²³ Au adresat încurajări și felicitări: generalul Nicolae Spiroiu (ministru Apărării Naționale) și Ion Safta (directorul Institutului de Istorie și Teorie Militară din București). *Colectiv de redacție*: Dr. Viorel Faur (conferențiar universitar – 16 articole) — director, Stelian Vasilescu — secretar general de redacție, Lt.col. Grigore Bartoș (comandamentul Diviziei 11 Mecanizate „Carei” de la Oradea – 7 articole), dr. Mihai Drecin (conferențiar universitar – 4 articole), dr. Sever Dumitrașcu (conferențiar universitar - 11 articole), Antonio Faur (student la Universitatea din Cluj-Napoca – 4 articole) și maior Ioan Țepelea (șeful Casei Armatei din Oradea - 5 articole). Din luna aprilie 1994 a intrat în Colectivul de redacție și maiorul Constantin Moșincat (directorul Muzeului Militar Național –Filiala Oradea – 7 articole).

locuitorilor din Crișana”. Unul din obiective revistei a fost și acela de a determina o creștere a interesului pentru tradițiile militare locale și naționale. A fost prima revistă de cultură istorică militară din această parte a țării. Ea avea un nume de rezonanță locală dar semnifica faptul că s-a ridicat un nou bastion, desigur spiritual, la marginea României.³²⁴ S-a preconizat apariția trimestrială în formatul de 30/41 cm, ceea ce s-a întâmplat timp de trei ani, însă cu mari dificultăți. În cei trei ani de apariție (1992-1994) a primei serii, periodicitatea revistei - și numărul de pagini - a fost diferit.

Îmi amintesc, că după moartea soțului meu, povestește doamna Irina Palade, Amfritioana *Clubului Femina*, am fost foarte afectată, și atunci am fost invitată să preiau conducerea Secțiunii de femei a văduvelor de război a ANVR - Filiala Bihor, pentru perioada de după 1990, până când am putut să mă deplasez, în urma cu vreo doi ani. Așa am cunoscut multe și distincte doamne ale veteranilor (83 în evidență în 2004), nu-mi amintesc ce grade mai aveau, le spun doar numele câtorva: Mircea Velicu, Scânteie, Sima, Perșa, Ștefănescu, ș.a. astfel cunoscându-le și drama prin care au trecut mulți dintre aceștia, dar și bucuriile mărunte ale vieții de după război.

Parcă vorbesc despre altă lume. Cu domnul Vușcan Traian, de la veterani, Doina Morar, Maria Hodișan, sau Ecaterina Laura Teodorescu am

³²⁴ Apud Antonio Faur, *Cetatea Bihariei (seria I). Indice bibliografic*, în *Cetatea Bihariei*, seria II-a, 2004, nr. 1, p. 109-114

organizat, de foarte multe ori, întâlniri la Cercul Militar cu autorii unor memorii de război: ***Serviciul Credincios*** (2 volume 2003, 2004) dedicate „tuturor celor ce sunt încă în evidențele noastre, ca izvor în sufletele combatanților, fericiți supraviețuitor”, citat din volumul 2, coordonat de colonelul Ioachim Sima, președinte pe atunci. Ori de lansarea albumului ***Pro Memoria Veteranilor Bihoreni***, dedicat memoriei și activității acestora. „*Faptele povestite constituie pilde de trăire a sentimentelor de iubire față de neam și țară. Acestea sunt argumente ale datoriei împlinite*”³²⁵.

Și să vă spun că am fost la toate acțiunile de la Cercul Militar organizate de instituție și pentru că eram la *Clubul femina* și pentru că „*atmosfera era una: serioasă, sobră, elegantă, amuzantă și de bon ton, după caz, cu ștaif cum se spune. Cu doamna Ecaterina Laura Teodorescu, fostă soră de caritate în timpul celui de-al doilea război mondial, evacuată cu spitalul din Oradea, după Dictatul de la Viena, a ajuns tocmai la Cernăuți, unde acorda asistența medicală necesară răniților și bolnavilor din spital, cu dânsa pregăteam, cum se spunea partea a doua a evenimentelor culturale. Era una dintre lansările de carte a îndrăgitului nostru col. r. dr. Constantin Moșincat, când soția lui, mereu prezentă la aceste evenimente, ne-a spus, vădit îngrijorată: cum să procedeze că trebuie să fie în sală și nu mai are vreme de aranjat pe mese toate cele pregătite. Atunci am preluat cu Laura oala cu sarmale încă călduțe și am procedat la distribuire și aranjarea festivă*”, cum erau toate asemenea momente. O fotografie face descrierea mult mai bine (foto).

După lansarea de carte, doamnele și domnii: E. Ionescu, I. Sima, Voichița Moșincat

³²⁵ *Pro memoria veteranilor bihoreni*, coordonatori: col. Ioachim Sima, col.r. Dr. Constantin Moșincat, foto Simion Suci, Edtura Tipo MC, Oradea, 2007

ONOARE ȘI PATRIE DAN POINAR ȘI CERCUL MILITAR ORADEA (2000-2003)

După trecerea în rezervă a colonelului Dr. Ioan Țepelea, în conformitate cu prevederile Regulamentului General (RG) 9 privind activitatea de relații publice în Ministerul Apărării Naționale, activitatea Cercului Militar Oradea a fost coordonată de către mr. ing. Dan Nicolae Poinar, ofițer cu relațiile publice al Brigăzii 11 Mecanizată „Carei”. Partea administrativă a activității a fost preluată de către mr.

Doru Matei, comandantul Comendurii Garnizoanei Oradea. În anul 2000 funcția a fost încadrată prin numirea ca șef al Cercului Militar Oradea a mr. ing. Dan Nicolae Poinar. Personalul Cercului: 2000-2001 (MAI) – șef al Cercului Militar Oradea – maior ing. Dan Nicolae Poinar. Apoi, până în 2003 (31 octombrie) – funcția de șef al Cercului Militar Oradea a fost transformată în personal civil, ocupată de lt. col. (r.) ing. Dan Nicolae Poinar. Gestionar – plt. adj. Gavrilă Bogdan; plt. maj Florin Vlad, bibliotecară – Elisabeta Cuc, proiecționist – Ioan Crainic, electrician – Liviu Martin, îngrijitoare –

Maria Varga.

A fost schimbat programul instituției, **Cercul Militar** fiind deschis zilnic între orele 08.00 – 20.00, inclusiv sâmbăta și duminica. A fost reabilitată și modernizată infrastructura: amenajarea sălii de forță; repararea și dotarea bucătăriei; amenajarea barului și sălii de mese la subsol; repararea instalației sanitare la etaj; reamenajarea terasei exterioare și punerea ei în funcțiune. A fost achiziționată aparatură modernă video și audio, reparată masa de biliard, dotarea cu noi jocuri pentru petrecerea timpului liber: tenis de masa, șah, table, rummy și puse la dispoziția vizitatorilor.

Au continuat organizarea simpozioane științifice, sesiuni de comunicări, adunări festive cu ocazia tuturor evenimentelor importante din istoria națională și locală, din viața unităților militare din garnizoană (vezi diplome aniversare). Au fost organizate baluri și seri distractive cu ocazia zilelor armelor, zilei veteranilor de război, Zilei Armatei, 1 și 8 martie, Revelioane anual, aniversări ale armelor și alte ocazii – la solicitarea militarilor activi și în rezervă.

A fost revitalizată activitatea instituției prin înființarea (redeschiderea) unor cercuri: Clubul Umoriștilor Bihoreni (responsabil lt.col.(r) Mihai Lațiu); Clubul epigramistic “Cincinat Pavelescu” (responsabil lt.col.(r) Mihai Lațiu); Foto - cineclubul “Argus” (responsabil

ing. Teodor Pantea); Clubul „Femina” (responsabilă doamna Elisabeta Cuc); Clubul „Filatelia” (responsabil col.(r) Ioan Pălușan); Clubul de turism și alpinism (responsabil mr. (r) Nicolae Lincar); Ansamblul de dansuri populare „Crișul” (responsabil Cristian Ciontoș); Ansamblul de dans sportiv (sub îndrumarea lui Cristian Jurcuț – „Feeling Dance Oradea”); Clubul colecționarilor “Hobby Club” (responsabil plt. adj.(r) Constantin Negruț); Primul club de origami din țară, “Cocorul Auriu” (responsabili Mariana Poinar și Marcel Marinean); Ansamblul de teatru pentru copii „Mini Thalia” (responsabilă Ingrid Vasilescu); Cercul “Micul creștin” (responsabil pr. mil. Mircea Ioniță); Cercul de limba engleză (responsabil prof. Anca Haș). Toate acestea cluburi aveau manifestări proprii și program conform regulamentului lor de activitate.

În spiritul bun, statornicit încă de la începuturile activității Cercului Militar, la activitățile proprii au fost invitate cu regularitate atât oficialitățile locale cât și organizațiile societății civile a căror colaborare a fost benefică atât pentru structurile militare cât și pentru Municipiul Oradea și județul Bihor. („primind printre membrii săi și civili, astfel ca elita populației românești din Oradea să poată avea legătură cu corpul ofițeresc” – apud Aurel Tripon, Monografia almanah a Crișanei, județul Bihor, tipografia Diecezană, 1936) Personalități civile locale din domeniile: știință, arte, cultură, medicină, învățământ, au fost oaspeți de onoare ai Cercului. Apelăm doar la câteva exemple de personalități, a căror prezență a fost mai frecventă: prof. Univ. Dr. Teodor Maghiar, prof. Univ. Dr. Viorel Faur, prof. Univ. Dr. Mihai Drecin, Ioan Simuț, dr. Lucian Munteanu, avocat Pașcu Balaci, dr. Gheorghe Corbu, Viorel Moldovan, Viorel Horj, Maria Haiduc, Florica Ungur, Cornel Borza, Florica Zaha, prof. univ. dr. Cornel Durgheu, Eugen Țugulea, critic de artă Ramona Novicov, Bujor Dulgău, Ioan Popovici și lista poate continua.

Formațiile Cercului Militar Oradea au participat la festivaluri naționale de gen aducând și primele premii. Solistul Florin Mariș Hinsu (actualmente director al Școlii de Arte „Francisc Hubic” din Oradea) a ocupat locul trei la „Festivalul cântecului de cătănie” de la Cluj-Napoca (2002), grupul de satiră și umor (format din copii trupei de teatru „Mini Thalia”) au luat premiul special al juriului la Festivalul de umor cazon „Podul minciunilor” de la Sibiu.(Simina Poinar, Cristina Toncean, Sergiu Știube, Remus Pop, Teodora Romocea), Trupa „Mini Thalia” a ocupat locul doi în cadrul concursului inter-județean de teatru pentru copii din anul 2002.

Punctăm câteva dintre activitățile instituției care au avut un amplu ecou public: Vernisarea primei expoziții personale a lui Gabriel Pop (18 ani) - fiul mr. genist Ioan Pop, actualmente predă arte plastice la Paris unde si-a

luat și doctoratul la Sorbona. Organizarea a două expoziții internaționale a colecționarilor (2002 și 2003); Balului veteranilor de război.

Reînființarea Filialei Bihor a Comisiei Române de Istorie Militară
Spre știință reproducem în facsimil o parte din procesul verbal din ședință (22.03 2001), întocmit la data întrunirii membrilor fondatori pentru chestiuni organizatorice legate de apariția revistei *Cetatea Bihariei*, seria a II-a, redactat de Șeful Cercului Militar, Mr. Dan Nicolae Poinar, pentru a fi înmănat redactorului șef.

Comisia Română de Istorie Militară
- filiala Bihor

ZIUA / LUNA
DAY / MONTH **22.03.2001**

1. Col. Velicu Mircea
2. Col. Ciupei Ioan
3. Col. Ciurța Marian
4. Col. Cret Vasile
5. Col. Nedelcu George
6. Mr. Poinar
7. Col. dr. Tudor George
8. Col. (r) Moșincat C-tin
9. Col. Câmpian Ioan
10. prof. civ. Taur Vasile
11. prof. univ. Arceia Mihaela
12. Adi Ilie
13. Adi Ilie
14. Taur Augustin
15. Moșincat C-tin
16. Stelian Văbulescu

P.V. Secțiune

Taur - prezintă scopul secțiunii, citește lista cu cei 15 membri

- alegerea cond. și pres. 2 vp; 1 secr; 5 bureți

președinte - Moșincat - Taur

2 vp - Arceia și Ciurța - vot

Ciurța - propune: 1 vp - prof. Tudor;

Ciurța - Arceia

vot.

- secretar (Ciurța) -> Moșincat - vot

- Taur -> Ciurța

- Ciurța -> Ciurța

- Câmpian -> Bulghău

Ciurța -> Col. Câmpian

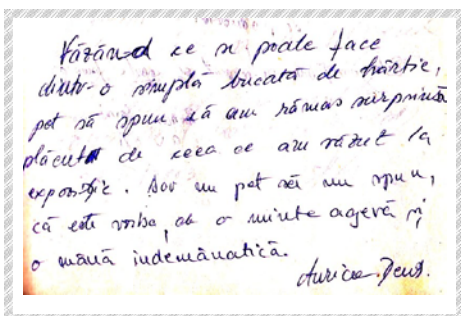
- Adi Ilie

Propunerile membrilor prezenți vizau alegerea Consiliului Director al Comisiei și a colegiului de redacție, stabilirea unor principii de orientare tematică a revistei, constituirea fondurilor necesare pentru editarea și distribuirea acesteia. Prof Faur, propunea un tiraj de 200-300 ex., cu circa 80 pagini/număr, format A 4, „la un preț accesibil pentru oricine”. De remarcat că pentru nr. 1 a existat și o ofertă de sponsorizare (Pavel Adrian Ile) la tiraj de 1000 exemplare, cu propuneri de vânzare care să acopere costurile și să rămână bani necesari pentru numerele următoare (strategic vorbind, porniți greșit, trebuie adunați bani mulți pentru a rezista mulți ani - Pavel Ile, Editura GP, Oradea). Această strategie ar fi asigurat apariția trimestrială a revistei. Formalitățile până la apariție au fost dintre cele nebănuite la început că ar putea împiedica o astfel de apariție. Și totuși. Din pricini financiare revista a putut fi susținută la apariție doar în perioada 2004-2008. Seria nouă a revistei de cultură și istorie: *Cetatea Bihariei*, în format A 4, a fost editată de Filiala Oradea a Comisiei Române de Istorie Militară, care a funcționat pe lângă **Cercul Militar Oradea**, începând din aprilie 2004 până în octombrie 2008 (când s-a încercat trecerea în altă categorie, cu apreciere academică și distribuție internațională, care n-a reușit), cu apariție semestrială, având în componența redacției: Viorel Faur - președinte, Antonio Faur - redactor șef, Constantin Moșincat - secretar de redacție. Colaboratorii revistei au fost renumiți profesori, cercetători, muzeografi, istorici, oameni de știință a căror preocupări naționale și locale s-au referit la aspecte de cultură istorică și militară din toate perioadele. Ținuta științifică și grafică au asigurat revistei o recunoaștere și apreciere din partea publicului.

Enumerăm și alte acțiuni desfășurate sub cupola Cercului Militar Oradea, dintre care lansarea volumului de poezie „*Psalmi II*” a actorului Dorel Vișan, în prezența episcopului vicar al Episcopiei Ortodoxe a Bihorului și Sălajului, P.S. Dr. Petroniu Sălăjanul. (îndrumător artistic actorul Eugen Țugulea) a umplut la refuz toate încăperile de la parter și scările spre etaj. Organizarea expoziției de **origami** având ca temă „*Mărțișorul*” (28.03.2003) a fost una de mare succes la public. Cu această

ocazie copii participanți la activitățile Cercului au împărțit participantelor la vernisaj: doamnelor și domnișoarelor, care treceau pe str. Republicii, 250 de mărțișoare de hârtie confecționate de ei. Din caietul de impresii al expoziției cităm opinia criticului de artă Ramona Novicov: „*Gingășie, puritate, frumusețe efemeră, dar cu atât mai prețioasă – o expoziție ca un dar prețios cu care*

primăvara poate începe! Vă mulțumim, vom păstra cu atenție semnul

talentului vostru!” Reproducem și aprecierile doamnei Otilia Groza referitoare la măiestria mâinilor agere și îndemânatice care au modelat hârtia care a vizitat expoziția împreună cu elevii clasei a X-a C de la Liceul „Constantin Brâncuși”: „*Am vizitat cu plăcere această miniexpoziție cu lucrări mari... Felicitări pentru inițiativă și sperăm într-o colaborare viitoare*”.

Asigurarea suportului tehnic pentru aducerea moaștelor „*Sfântului Mare Mucenic Gheorghe*” la Biserica Militară din Oradea (2002) a solicitat profesionalismul și dăruirea întregului personal, evidențiindu-se prin implicare domnii Ioan Crainic și Liviu Martin. Personalul instituției a participat la organizarea programului artistic și asigurarea suportului tehnic la ceremonii de dezvelire a 27 de monumente și troițe comemorative de pe întreg cuprinsul județului Bihor.

Expoziția de țesături populare „*Patru generații*” al femeilor din familia doamnei Anca Banda (directoare a Casei de Cultură Beiuș). Participarea la organizarea programului artistic și asigurarea suportului tehnic la ceremonii de dezvelire a 27 de monumente și troițe comemorative din județul Bihor.

Organizarea serilor de epigramă sub patronajul doamnei Dr. Elis Râpeanu de la București (teza de doctorat referitoare la epigrama românească) au umplut holul Cercului Militar Oradea de militari și civili iubitori ai „*scrimii cu cuvinte în patru rânduri*”. O prezență discretă la aceste manifestări a fost ce a îndrăgitei interprete de muzică populară prof. Florica Ungur, colegă de facultate și prietenă apropiată a doamnei Râpeanu.

În colaborare cu Primăria Municipiului Oradea (dl. Cristian Vasilescu) au fost organizate concertele muzicilor militare din vara anului 2002 (Muzica reprezentativă a Armatei, muzica militară Cluj, muzica militară Timișoara) și concertele ansamblului folcloric „*Doinița*” al Cercului Militar Bistrița (Cornelia Ardelean Archiudean, soție de ofițer) și a îndrăgiților soliști Mariana Anghel și Nicolae Furdui Iancu (fost șef la Cercul Militar, Alba Iulia). Tot în cadrul relațiilor de colaborare cu alte instituții similare din țară au fost organizate și expoziția foto a domnului col. (r) Mircea Anghel, de la Craiova, lt. col. (r) Cristian Vecerdea CRIV (caricatură) de la Caransebeș și minunata tabără de vară organizată la Stâna de Vale cu copii ai cadrelor militare din garnizoanele București, Mihail Kogălniceanu și Oradea.

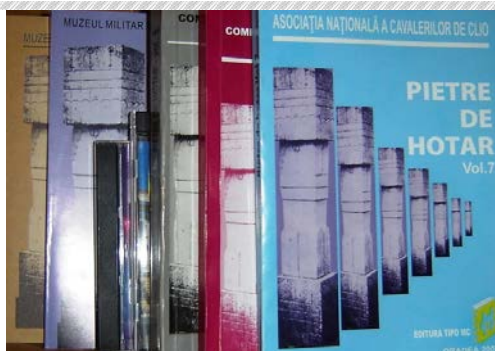
Din această perioadă remarcăm și desfășurarea a 2 ediții a sesiunii științifice cu tema: „*Frontiera de vest a României în istoria contemporană a României*” și publicarea a tot atâtea volume din **Pietre de hotar** (ediția 3 și 4) pe format electronic, în colaborare cu Filiala Oradea a Muzeului Militar Național “Regele Ferdinand I”. De neuitat vor rămâne și serile de poezie susținute în cadrul Clubului „Femina”, dedicate exclusiv doamnelor și

domnișoarelor, susținute de către regretatul poet Viorel Horj și de către tânărul actor Șerban Borda (azi directorul teatrului „Arcadia” din Oradea).

În urma activității susținute și a rezultatelor obținute, șeful Cercului Militar Oradea (lt. col. (r) ing. Dan N. Poinar) a fost cooptat în grupul de lucru pentru modificarea instrucțiunilor RP-3, activitate organizată de către Direcția Relații Publice a M. Ap. N. și Statul Major al Forțelor Terestre, în perioada 15-19.07 2002 la Brașov. În același an, a făcut parte din delegația M. Ap. N. care a efectuat o vizită în Ungaria, vizită schimb de experiență, al cărei obiectiv fusese fixat pe probleme de cultură și de activitate a pensionarilor (rezerviștilor) din structurile armatei maghiare (și structura militară vecină viza integrarea în structurile NATO).

Coperta Nr. 1 din 2004/2008

Nr. 1-7 a volumelor de *PIETRE DE HOTAR*

I. Nedelcu, V. Bălescu, M. Preda (2012) – D. Poinar, C. Moșincat, A. Pentelescu (2006)

Omagiu prof. I. Popovici, - Dr. I. Micu cu lăzăriști lansare carte „Semnături decisive”
M. Lungu, C. Moșincat, D. Poinar

CERCUL MILITAR ORADEA (2003 – 2005)

La *Hobby Clubul* de la Cercul Militar Oradea a organizat Expoziții de numismatică, filatelie, cartofilie, decorații. *Sacrul și profanul* contopit la Cercul Militar din Oradea, titra cotidianul Orădean evenimentul cultural al cărui mediator a fost Alin Crețu, expoziția din 16 - 31 august 2004.

Semnificativă în acest sens a fost și titulatura sub care au fost „reunite cele 30 de picturi pe sticlă, ale artistei Dana Maria Sotoc. „*Drumul spre lumină*” este de fapt traseul pe care fiecare dintre noi trebuie să-l parcurgă pentru a se contopi, în final, cu divinul. Lucrările (cu vânzare) sunt inspirate, în mare parte, din cărți de rugăciune, dar și din filmul „*Patimile lui Iisus*”, al lui Mel Gibson, piesa de rezistență fiind *Ecce Hommo*. Sentimentul pe care fiecare tablou îl emană trimite cu gândul la nimicnicia omului în fața necuprinsului.

De cealaltă parte, o altă lume, cea a sculpturii, în care s-a folosit ca materie primă vița de vie. Acele rădăcini de viță de vie care urmau să fie arse au devenit figuri vii, create de natură, desăvârșite de artist. Cu puțin efort și multă imaginație, profesorul Radu Lunčan (care se află la cea de-a treia expoziție) a oferit, prin expoziția sa intitulată „*Rădăcinile vieții*”, 23 de lucrări, pline de optimism, de bucuria de a trăi, lucrări care, după cum afirmă părintele Adrian Dumitărășconiu, glumesc aproape mereu cu privitorul. Artistul a simțit pulsul naturii, al plantelor și animalelor, el a dorit, și a reușit, să salveze natura”³²⁶.

Din biografia lui Alin Crețu reținem că a urmat cursurile Școlii Militare de subofițeri Sibiu, iar apoi a ocupat diferite funcții în unitățile din Garnizoana Oradea. A absolvit; Facultatea de Științe Socio-Umane, specializările: *Istorie-Geografie* și *Psihologie*, la Universitatea din Oradea precum și masteratele în *Relații Transfrontaliere* și *Psihologie clinică, Consiliere psihologică, Psihoterapie* la Universitatea din Oradea. Curs postuniversitar *Terapie Asistată de Animale* la Universitatea Babeș – Bolyai, Cluj – Napoca³²⁷. Cercul „*PSY*” – de psihologie, coordonat de Alin Crețu.

³²⁶ Apud <https://www.crisana.ro/stiri/cultura-5/sacrul-si-profanul-s-au-contopit-la-cercul-militar-din-oradea-148095.html>

³²⁷ În prezent conduce un *Cabinet Psihologic atestat de Colegiul Psihologilor din Romania (C.P.R.)*, și se implică în numeroase, constante și frecvente tipuri de activități educaționale și științifice (<https://psihoterapieoradea.blogspot.com/>),

CĂLIN MATEI ȘI FLORIN MIRICĂ LA CERCUL MILITAR ORADEA (2005-2019)

Pe 8 Martie, doamnele sărbătorite la Cercul Militar³²⁸

Plt. Maj. Florin Mirică

De ziua internațională a femeii doamnele Clubului *Femina* dar și soțiile cadrelor militare în rezervă și retragere au fost sărbătorite. Astfel, la inițiativa doamnei Irina Palade, membră din comitetul de organizare și șefa organizației de femei, la Cercul Militar din Oradea, s-au gătit de sărbătoare, fiind omagiate doamnele, întâmpinate cu flori și o cupă de șampanie de președintele ANCMRR "Gl. Traian Moșoiu", col. r. dr. Vasile Creț, după care le-a felicitat, transmițându-le cele mai calde urări de sănătate, fericire și îndeplinirea tuturor dorințelor.

Aflăm din cotidianul Crișana, material semnat de Loredana Ionaș, că la cercul Militar Oradea, după lansarea volumului de proză: „*Pe loc repaus*”, semnat de col. r. Mihai Lațiu, a urmat vernisarea unei expoziții de 60 caricaturi *D'ale noastre*, semnate de același Mihai Lațiu Delacriș și Viorel Chiricuță. S-au remarcat, ca cele mai hazoase: *Ciolanul*, care înseamnă fuga după bani, afaceri, funcții..., cum ar fi politicianii ce au în gând doar ciolanul, a explicat autorul publicului numeros, prezent la cercul Militar Oradea. *Hazeta de perete* (aluzie la vestitele „Gazete de perete”, din companiile vremurilor ECP-iste și după) cuprindea „texte umoristice, epigrame și caricaturi, aproape în totalitate dedicate alegerilor de mâine (30 noiembrie 2014), precum și momente din viața cazonă, ca aluzie satirică și la *Epoca de Aur*”.

Singurul doctor în epigrame pe plan mondial, Elis Râpeanu³²⁹ a fost invitata epigramiștilor bihoreni de la Căminul *Cincinat Pavelescu* a Cercului Militar Oradea din 9 martie 2003. Dintre temele abordate, conform relatării din Crișana consemnată de Florin Șipoș, la întâlnire au fost abordate diverse teme:

„unde-i lege nu-i tocmeală”, Medici epigramiști”, „Afumații”. Invitata de onoare s-a referit la cărțile sale: „Fumuri” și „Anotimpuri în clepsidră”, epigrame „care se mulează perfect pe sufletul românului. Epigrama a devenit

³²⁸ Col. (r) Tatar Zoltan, *Crișana*, 9 martie 2008

³²⁹ Teza sa de doctorat : *Epigrama în literatura română*

specie literară gustată de marele public, care se consumă rapid, spunând multe în cuvinte puține. Astfel e și o armă de apărare a românului”, susținea autoarea volumelor. Lați de asemenea creatoare de valoare membrii clubului umorist au participat la festivalul de umor de la Sibiu „Podul mincinoșilor” de unde s-au întors laureați.

Expoziții tematice cele cu adresă directă copiilor de ziua lor au fost foarte bine apreciate. Este de lăudat inițiativa organizatorilor de cercuri cu aplicație instrumental-muzicală: pian, orgă (Sorin), chitară (Cheran), acordeon (Gicu Măndoiu) conduse de subofițerii de la famfara militară, foarte apreciate de copii, cu locuri permanent ocupate la capacitate maximă. Și celelalte de pictură, modelism erau frecventate, fiind foarte apreciate în întregul oraș ca fiind foarte serios și competent conduse. Muzica Militară (Maior Săndulescu, cpt. Aleodor Terșan) și orchestrele formate de instrumentiști era sufletul petrecerilor la *Balul de sâmbătă seara*. Uneori copii de la cercurile de instrumente erau cooptați de profesioniști, sau alții, cu talent deveneau soliști vocali.

De la un gen la altul, evenimentele s-au succedat de-a lungul anilor cu o sumă de sesiuni, simpozioane dedicate evenimentelor aniversare sau/și comemorative, specifice armelor. În asemenea împrejurare de ziua tanchiștilor cel mai titrat dintre aceștia, generalul Dr. Gheorghe Tudor-Bihoreanul și-a lansat lucrarea: „În vuiet de șenile pe meleaguri basarabene (Editura Tipo MC, 2007), iar col. Dr. Constantin Moșincat două volume din *Politica de apărare a vestului României (1930-1940)*.

Sau alt gen de carte, scrisă de către un fost lucrător al penitenciarului „Confesiunile unui gardian” de Ioan Chertiție, (15 iulie 2009) lansare urmată de vizionarea unui film documentar. „*Binecuvântată fii închisoare*” a fost titlul filmului propus spre vizionare de Fundația Creștină ortodoxă Sf. Mihail și Gavril în colaborare cu Cercul Militar Oradea, urmat de conferința cu tema: „Pe urmele mărturisitorilor” susținută de profesorul teolog Fabian Seiche. Manifestările de la acea dată au continuat cu o inedită, până atunci, expoziție: „Libertatea prin artă a persoanelor private de libertate”, realizată de Bogardo Adrian Ionel.

Și după carte se simțea nevoia unui altfel de frumos: pe valuri, în larg și la țărnm, expoziția fotografică: „*Splendorile Mării Negre, în imagini*” a lui Bonea Soare, el însuși referent la Cercul Militar din Constanța, membru la fotoclubul *Reflex*, pentru serbarea zilei Armatei Române, cu splendide imagini ale fregatelor și navelor de luptă din dotarea Flotei Militare, dar și din locuri unde gheața cuprindea marea.

Peisajele de iarnă, tradițiile și obiceiurile colindelor au fost așezate cu grijă pe simeze de pasionații fotografi: Gheorghe Petrița și Cristian Ene, în 2010. Aceași pasionați au mai urcat pe simeze și imagini inedite, sau puțin cunoscute din „*Marșul amintirii...*”, „*Prima mea icoană*” s-a intitulat expoziția de icoane pe sticlă, a copiilor de 8-10 ani îndrumați de prof. Argentina Harincar (02 -11.02 2011).

La Cercul Militar Oradea cei 34 membri fondatori au hotărât să constituie: *Asociața Națională a Cavalerilor de Clio*, cu scopul „de a organiza diverse manifestări cultural-științifice, congrese și conferințe naționale și internaționale, sesiuni științifice, simpozioane, mese rotunde, reuniuni și dezbateri pe teme de cultură, istorie națională și universală, și, stimularea cercetării științifice, de a orienta și susține financiar activitatea tinerilor, în special a celor lipsiți de mijloace materiale și cu venituri reduse, pentru continuarea și aprofundarea studiilor în domeniul cercetării culturii și istoriei, în contextul celei universale”³³⁰, prin substituirea Filialei Oradea a Comisiei Române de Istorie Militară, care deși la nivel național avea recunoaștere internațională nu avea statul juridic propriu, ci funcționa pe baza unui ordin dat cândva în armată, și care prin conducerea centrală de la București nu făcea demersurile legale de constituire. Cu prilejul întrunirii membrilor fondatori pentru constituire, Mr. Poinar Nicolae Dan arăta: *Comisia Română de Istorie Militară mai funcționează doar la Oradea, în rest nici măcar statut nu are, deși este afiliată la organisme similare internaționale*. La propunerea unor militari de ai adăuga și o denumire specific ostășească s-a explicat: Muza Clio – arăta col. r. Dr. Constantin Moșincat - este reper universal, iar pentru noi *cavalerii* ei este o cinste. Deci este corectă, generic românească și europeană totodată denumirea propusă pentru Asociație. Asociația se dorește a fi una deschisă oricărui cetățean român sau european care recunoaște statutul, scopul și obiectivele formulate sau care simpatizează, susține sau făuresc istoria națională și culturală – prin acte de conducere, decizie și execuție sau/ori și prin scrieri. În ședința de constituire, din 11 octombrie 2007, au fost aleși: Prof. univ. dr. Viorel Faur și Mihai Corneliu Lungu președinte și vicepreședinte de onoare, Col. Constantin Moșincat – președinte executiv, Prof. univ. Dr. Cornel Durgheu – vicepreședinte, Dan Nicolae Poinar – secretar, col Ioan Tătar, director economic și prof. Ioan Vasile Micu, director de programe. După perfectarea tuturor formalităților juridice, Asociația a fost legal înregistrată, sub nr. I.J. 25/a/2008, CIF 23512565. Au urmat apoi toate cele posibile înscrise în statut, dintre care, cele de acordare a demnității de *Cavaler de Clio* se

³³⁰ Art. 3 Statut. Obiectivul principal al **Asociației Naționale a Cavalerilor de CLIO** este de a face cunoscute - prin scrieri, comunicări și simboluri - valorile materiale, morale și spirituale ale istoriei românilor, ca parte integrantă a istoriei universale.

detașează. Și acest frumos și cavaleresc gest de recunoaștere a meritelor pentru promovarea obiectivelor Asociației au fost răsplătite cu Brevetul și Sabia cavalerului, însemne acordate, de regulă la Cercul Militar sau la sediul celor omagiați astfel: prof. Viorel Faur, la aniversarea de la *Casa de Cultură Florica Ungur*, general Mihai Corneliu Lungu și Adrian Pădureanu, la *Cercul Militar*, generalul Gheorghe Tudor, acasă la *Izvorul lui Horea*, Săliște, Anatol Munteanu la *Cercul Militar de la Chișinău*, Col. Ioachim Sima și Vasile Schinteie, la Primăria Oradea, Jipa Rotaru, Ioan Scurtu, Nicolae Ciobanu la Filiala „*Barbu Catargiu*” de la *Maia*, Județul Ialomița, Ioan Vasile Micu, a Liceul Aurel Lazăr, prof. dr. Mihai Drecin, cu ocazia zilei cercetașului, sau a onomastici lor: prof. univ. Dr. Cornel Teodor Durgheu, Col. Dr. Constantin Moșincat, col. Ioan Tătar, Col. ing. Dan Nicolae Poinar, la restaurantul *Transilvania Oradea*.

Panotaj din expoziției de caricaturi

EPILOG PRINTRE ELITE

despre un trecut cultural, prietenos, familial elitelor de ofițeri și civili din urbea de pe Crișul Repede.

Însemnătaea istorică, a demersurilor întreprinse de militari, are înțeles prin apropierea, cu deplină încredere și educată cultură, de trecutul faptelor consumate, în marș cadențat, pe traiectoria celor 100 de ani, de când ființează la Oradea Cercul Militar. De câte ori răsfoim paginile registrelor istorice, cu secvențe din viața camarazilor de arme, care au stat în furtunile ultimului veac, în clipe de grea cumpănă pentru țară, o facem cu sfioasă și aleasă recunoștință, ca pe o adevărată intrare într-o catedrală, templu sau mănăstire, loc de contemplare, pioșenie sau reculegere. Datorăm atât de mult celor care ne-au fost precursori și dascăli, încât limba noastră românească, împodobită cu alese cuvinte, devine coroniță cu lauri pe care o merită aceia care au făcut fapte demne de a fi consemnate de istorie. Între aceștia se regăsesc, în mod negreșit, și numele încă nerostite ale camarazilor care pe lângă „cercetarea câmpului de luptă” au trecut prin „filtrul zilei” și actul cultural.

Cercetarea acelor timpuri de început, îmi permit să vorbesc despre atmosfera cu aer romantic, boem, statornică de elita militară a ofițerilor care, prin conduită și atitudine culturală elevată, au impus eticheta timpului și au dat măsura valori prin caracter și onoare. Înainte de toate rezultă din această poveste că: ofițerii sunt oameni frecventabili, educați în roștul bunelor maniere, adevărați cavaleri. Buni și de excepție profesioniști și-au etalat măsura valorii pe câmpurile de luptă dar și pe tărâm cultural prin scrieri istorice de referință, monografiile și memorii cu pagini nemuritoare.

Admirați pentru ținuta lor civică (dar nu numai), ci și pentru cea militară, pentru înțelegerea înaltă a spiritului de acțiune, pe care l-au creat și impus cu respect. În perioada cercetată, ofițerii au fost în primele „tranșee” ale spiritului unionist, a formării conștiinței naționale favorabile apărării, împreună lucrarea cu biserica, pe traiectoria nevoilor românilor din Oradea și Bihor. Solidaritatea socială, înțeleasă, asumată și practică în perioada interbelică a detașat ca pilda militarilor de ajutorare sau/și participare la edificarea a peste 70 de biserici ortodoxe, sau a obiectivelor economice, și deopotrivă la ridicarea unor simboluri pentru eroii ce și-au sacrificat viața pentru libertate, ca un pios omagiu – temeinic argumentat prin excursul la memoria documentelor inedite prezentate, însoțite cu fotodocumentare, cu evidentă relevanță, complet noi pentru subiect.

Este important de reținut din caietul istoric prezentat că, **Cercul Militar Oradea a fost prima instituție de cultură românească din Bihor**, după Marea Unire. A strălucit prin valențele culturale și inițiativele colonelului George Bacaloglu în toată perioada interbelică. După *Familia* lui Vulcan, Reuniunea și revista „*Cele trei Crișuri*” a avut cea mai lungă apariție în perioada interbelică. **Casa Armatei** a fost cu adevărat: **Casa Culturală orădeană**, și după 1990, condusă cu talent, pasiune și devotament de colonelul Dr. Ioan Țepelea, cu acțiuni care au depășind caracterul local, provincial, cutezăm a spune că au prins rezonanță națională și internațională saloanelor de carte și poezie de la Oradea. Desigur că gândurile noastre se îndreaptă mereu spre camarazii din Divizia 11 Mecanizată „Carei” care rostesc cu mândrie: „*prima funcție și prima dragoste nu pot fi uitate*” și care în specialitățile de elită cu traiectorii întinse: tancuri, rachete, cercetare, artilerie, își amintesc că au servit Patria Română sub faldurile drapelului de luptă al vestitei divizii care „în două războaie mondiale, n-a cunoscut înfrângerea în sectoarele care i-au fost încredințate”³³¹, din rândul căreia au promovat mari generali ai armatei. Mereu ne vom raporta, cu emoție, la această etapă frumoasă a vieții, în care vocația militară s-a împlinit, prin dăruire, în anii tinereții noastre.

Catalogul amintirilor reține fragmente de documente, imagini grăitoare, deși incomplete, dar care recompun un tablou complex de preocupări ce fac cinste pasionaților autori citați, spre mândria lor. Prima încercare locală, de micro-schiță monografică, relevă revenirea la tradiția reeditării revistelor apărute acum un secol, într-un dialog viu, cultural, militar și civil, cu valențe locale dar cu importanță națională și mă refer doar la **aspectele politice și militare** din timpul evenimentelor: *Eliberarea Oradei și Bihorului 20 aprilie 1919, fortificarea militară și moral-spirituală*

³³¹ Constantin Moșincat, *Divizia 11 Infanterie în tranșeele unirii*, Editura Tipo MC, Oradea, 2008; Idem, *Divizia 11 Infanterie în ordine de zi și operații*, Editura Tipo MC, Oradea, 2011

a graniței de Vest a României Mari, eliberarea Municipiului Oradea la 12 octombrie 1944, societatea românească postbelică și postdecembristă cu instituții culturale militare și rolul manifestărilor științifice și culturale: simpozioane, sesiuni, expoziții, concerte, serate de agrement, lansarea revistei de Istorie și Cultură Militară „Cetatea Bihariei”, a unor monografii, culegeri de studii (*Pietre de hotar*), cărți de autor, materiale promoționale, volume conținând lucrările conferințelor și simpoziunilor organizate.

Este notabilă constanța stabilirii unor relații de colaborare instituționale pentru implementarea unor expoziții tematice comune, eforturile susținute pentru a aduna, selecta și cataloga obiectele cu caracter militar, precum și prin îmbogățirea fondului patrimonial militar în asociere cu Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” – Filiala Oradea, acțiuni comemorative cu Asociația Națională a Veteranilor de Război, pentru eternizarea eroilor și îngrijirea mormintelor, prin intermediul Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” – Filiala Bihor. Construirea acestor obiective comune cu societățile și asociațiile culturale civile, schimbul de idei și de experiență cu instituții similare din țară și străinătate.

Aniversarea a 100 de ani de la înființarea „Cercului de Recrutare Bihor” (22 aprilie 1919), a „Cercului Militar Oradea” (11 octombrie 1919), a „Reuniunii Culturale Cele trei Crișuri” (21 octombrie 1919) se înscrie în suita manifestărilor dedicate aniversării Centenarului Unirii Bihorului și a eliberării Municipiului Oradea din 1919.

Cu profundă și sinceră recunoștință pentru întreaga activitate profesională, cariera militară de excepție, aportul personal la marile realizări și aprecierea originalității creației culturale și științifice, valoroasa operelor, cu merite incontestabile și contribuția la promovarea valorilor culturale bihorene și a Oradiei propunem public: **acordarea titlului de Cetățean de Onoare (poat mortem) a Municipiului Oradea³³² pentru: generalul Traian MOȘOIU** (Arhanghelul bătăliei pentru Ardeal, eliberatorul Bihorului și al Oradiei – 16-20 aprilie 1919); **colonelul Gheorghe BACALOGU** (fondatorul Reuniunii culturale Cele trei Crișuri); **Colonel Dr. Ioan TEPELEA** (fondatorul și animatorul ASLA, a revistelor Unu, „Alethea” și „Aurora”, cercetător, istoric, scriitor, poet) și **General de Armată Marin DRAGNEA** (rănit în luptele pentru eliberarea Municipiului Oradea – 12 octombrie 1944). Prin ordin al Ministrului

³³² Propunerile sunt însoțite de fișe de „Laudație”, ștampila și semnăturile președinților : col. r. Dr. Constantin Moșincat: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio; general prof. univ. Dr. Vasile Creț: Asociației Naționale a Cadrelor Militare în Rezervă și Retragere – Filiala „General Traian Moșoiu” Oradea, Col. Gheorghe Damian: Asociația Veteranilor de Război – Filiala Bihor; Col. Ing. Dan Nicolae Poinar: Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” - Filiala Oradea

Apărării atribuirea denumirii: **Cercul Militar Oradea „Colonel Doctor Ioan Țepelea”**.

Țepelea, la Cercul Militar, lansare de carte în prezența publicului și oficialităților locale

Virgil Bulat, Țepelea, Cioară ... - public -Țepelea, artă, muzică, poezie cu V. Horj

A. Oros, G. Popovici, I. Pobirci, A. Rus Vid, I. Tătar (13.12 2018)
Laura Vone, Sergiu C. Moșincat (plan secund)- lansare de carte - Prefectură

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Arhive:

- Arhivele Militare Române (A.M.R.), *fond 841, 2280, 1989, 948, 5834, Direcția Superioară Politică a Armatei, 4432, Memoriu calificativ, 3042, E.C.P., Microfilme, ARLUS 1234, Direcția Personalului,*
- A.N.-D.J.Bh., *fond Prefectura Județului Bihor, Inspectoratul Agricol al județul Bihor,*
- Episcopia Ortodoxă Română Oradea a Bihorului și Sălajului (E.O.R.O.Bh-Sj.), *fond Consistorial ortodox român Oradea*

Colecții de Ziare și Reviste:

- *Adevărul*, an VII, nr. 8, august 1914, Budapesta
- „„Alethea””, 1937, 1993
- *Ateneul Român*
- *Caietele Oradei*, an I, nr. 1, martie 2007
- *Cetatea Bihariei*
- *Colecția Cele trei Crișuri*
- ****Dumnezeu și oamenilor*, în *Legea Românească*, Oradea, nr. 4 / 2012
- *Legea românească*, 1938
- *România literară*, 1969
- *Românul*
- *Unirea*, nr. 56, sâmbătă 15 Martie, nr. 59, miercuri 19 martie 1919;

Săituri:

- buletindecarei.ro
- <https://evz.ro>
- www.rostonline.org/rost/mar-apr2005
- [.http://www.mapn.ro/cercul_militar/](http://www.mapn.ro/cercul_militar/),
- <https://www.crisana.ro/stiri/cultura>

Lucrări de referință:

1. Ion Rusu Abrudeanu, Vasile Stoica, *Habsburgii, ungerii și românii*, Institutul de Arte Grafice, București, 1915
2. *** *Ateneul Român, Filiala Oradea-mare, Statute*, Tipografia Transilvania, Oradea, 1925
- *** *Democratizarea armatei*, Tipografia “Imprimeria București”, 1945
3. Episcop Andrei, *Jalea în bucurie se va reface*, în *Biserica și școala*, Anul LXIV Arad, 7 iulie 1940
4. George Bacaloglu, *Biblioteci și bibliotecari*, în *Cele trei Crișuri*, Anul VI, mai 1925
5. George Bacaloglu *Cultură românească la graniță*, în *Cele trei Crișuri*
6. Nicolae Iorga, *Ținutul Crișurilor*, în *Cele trei Crișuri*
7. Mirel Curea, <https://evz.ro/kovesi-parchetul-european-dosare.html>
8. Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea noilor episcopi*, București, 2 iunie 1936, în *Cuvântările regelui ...*, Carol al II-lea, *Cuvântare la investirea Prea Sfințitului Dr. Partenie Ciopron, Episcop al armatei*, Sinaia 8 octombrie 1937, în *Cuvântările regelui*
9. Dr. Vasile Coman, *Et in Arcadia ego*, în *Legea Românească*, Oradea, nr. 8-9 / 1991, p. 1; apud Pr. Dorel Octavian Rusu, *Episcopul Vasile Coman al Oradei, o viață închinată slujirii lui Constantin Hlihor, Armata Roșie în România. Adversar Aliat Ocupant 1940-1948* vol. 1, Editura A.I.S.M. București, 1996
10. Florica Dobre, Vasilica Manea, Lenuța Nicolescu, *Armata română de la ultimatum la dictat. Anul 1940*, vol. I, București, Editura Europa Nova, 2000
11. Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar. Aliat. Ocupant. 1940-1948*. Editura A.I.S.M., București, 1996
12. Antonio Faur, *Cetatea Bihariei (seria I). Indice bibliografic*, în *Cetatea Bihariei*, seria II-a, 2004
13. Viorel Faur, *Contribuția bihorenilor la actul istoric de la 1 decembrie 1918*, Ediția a III-a, Editura Primus Oradea, 2018

14. Viorel Faur, *Incursiuni în bibliografia bihoreană*, Editura Universității din Oradea, 2016
15. Andreas Hillgruber, *Ultimatumul sovietic din 1940, în România cu și fără Antonescu*
16. Mihail Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, Editura Enciclopedică, București, 1991
17. Constantin Moșincat, *Din poarta sărutului cu dragoste de țară*, Editura Cogito, Oradea, 1986
18. Constantin Moșincat, Augustin Țărău, *Evacuarea județelor din Nord-Vestului Transilvaniei (1940) și consecințele acesteia asupra județului Bihor*, Editura Tipo MC, Oradea 2005
19. Constantin Moșincat, *Sfânta datorie de ostaș*, Editura GP, Oradea, 1999
20. Constantin Moșincat, *Puterea credinței*, Editura Imprimeriei de Vest, 2001
21. Constantin Moșincat, *Considerații referitoare la fortificația militară a frontierei de vest a României (1930-1940) în Cetatea Bihariei*, 2006
22. Constantin Moșincat, *Politica de apărare a vestului României (1920-1940)*, p. 5-364, Editura Tipo MC, Oradea, 2007
23. Constantin Moșincat, *Iredenta maghiară la granița de vest a României (1920-1940)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2008
24. Constantin Moșincat, *1940 - strigătul de durere al românilor. Atrocitățile horthyste în Ardealul ocupat (1940-1944)*, Editura Tipo MC, Oradea, 2017
25. Constantin Moșincat, *La spargerea lumii: complotul de la Oradea*, în curs de apariție
26. Constantin Moșincat, *1918 - Drumul datoriei. Bihoreni la Alba Iulia*, Editura Treira, Oradea, 2018
27. Constantin Moșincat, *Generak H.M. Berthelot prima vizită în Ardeal după Marea Unire*, Editura Tipo MC, Oradea, 2019
28. Constantin Moșincat, *Gărzile naționale române din Oradea și Bihor*, în curs de apariție 2020
29. Constantin Moșincat, *Psihologia nostalgiei și ...bietul așîș*, în *buletindecarei.ro*
30. *Pro memoria veteranilor bihoreni*, coordonatori: col. Ioachim Sima, col. r. Dr. Constantin Moșincat, foto Simion Suci, Editura Tipo MC, Oradea, 2007
31. Petre Otu, *Cercul Militar Național. Istoria unei clădiri*, Editura Tritonic, București, 2004
32. Ioan Aurel Popovici, *Aspecte privind situația populației românești din unele comitate ale Transilvaniei și cel al Bihorului după 1 Decembrie 1918*, în *Pietre de hotar*, vol. I, 1997, Editura Papirus, Oradea
33. General Gh. Tudor Bihoreanul, Lt. col. Constantin Moșincat, Ioan Tulvan, *Generalul Traian Moșoiu arhanghel al bătăliei pentru Ardeal*, Editura Imprimeriei de Vest, 2001, Oradea
34. Eugeniu Speranția, *Frumosul ca înalta suferință*. Oradea, 1921; *Psihologia gândirii*, Oradea, 1922;
35. Romulus Seișanu, Alexandru Rațiu, *România în timpul războiului 1916-1918*, seria I, Fascicola nr. 1, aprilie 1919, p. 32
36. Elisaveta Roșu, *Roman R. Ciorogariu (1852-1936), repere istorice*, Editura Arca Oradea, 2007
37. Dorel Octavian Rusu, *Biserica Izvorul Tămăduirii din Oradea*, în *O viață printre documente – Ioan Aurel Popovici. Omagiu la 70 de ani*, ediție prefațată și coordonată de: Constantin Moșincat, Bujor Dulgău, Augustin Țărău, Editura Tipo MC, Oradea, 2006
38. Gabriel Țepelea, *Călătorii interioare*, Editura Fundația Culturală Română, București, 1998
39. Gabriel Țepelea, *Lupta refugiaților din Transilvania de nord împotriva Dictatului de la Viena*, în „„Alethea””, 1937, nr. 8
40. Mircea Rusu, *Oamenii cetății și nopțile lor albe*, Interviu consemnat de Dimitrie Bălan, în *ASLA*
41. Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 232
42. Stelian Vasilescu, *Calvarul Bihorului (1918-1919)*, Editura Galant, Oradea, 1994

Delegați bihoreni la Beiuș, în drum spre Alba Iulia la Centenar 1.12 2018

